ARALIK 2016

YAŞAM VE TOPLUM

Kişi Kendi Gücü ve İmkanları Oranında Karşılık Beklemeden Dünyanın Daha İyiye Gitmesi İçin Çaba Sarf Etmelidir

HER SAYIMIZI İTAAF ETTİĞİMİZ ANNEMİZ LEMAN VARER ÜNALAN'I SEVGİYLE ANIYORUZ

*Birçok kişi spritüel kitaplar yoluyla ruhanilik bağlamında kişilik gelişimini sağlamaya çalışmaktadır fakat bildiğimiz gibi yozlaşma kişinin dış tesirler yoluyla karakterinin bozulmasıdır. Bu noktada bir soruyla karşı karşıya kalıyoruz. "**Spritüel kitaplar geliştiriyor mu yoksa yozlaşmadaki dış tesirler tanımı içerisine mi giriyor?"***

Evet biliyorum, milyonlarca kişinin okuduğu spritüel bağlamda yazılmış kişisel gelişim, ruhsal dönüşüm adı altında satılan kitapları alıp okuyor ve bu kadar fazla kişinin peşinden koştuğu bu insanların yazdığı kitaplar hakkında ileri geri konuşmak kimileri için çok sempatik olmasa gerek.

*Fakat, hep beraber düşünelim; Bu kitapları yazan kişiler son derece derin bilinç yapısına sahip insanlar ve bu kadar derin bilinç yapısına sahip olan insanlar sözlerle anlatılamayacak olan bir takım son derece hassas konuları yazıya dökmeye çalışıyorlar. **Peki, bu kişiler bu denli derin duygu ve düşüncelere sahip olabilmek için yaşayarak mı yoksa başkalarından kopya çekerek mi dönüştüler?***

*Eğer kopya çekerek öğreniyorsa ve bu kopyacının kitabını okuyorsanız siz kopyacının kopyasını çekiyorsunuz demektir. Gelin daha iyimser olalım! **Siz, gerçekten yaşayarak bir takım şeyleri yazan birinin kitabını okuyorsanız dahi en iyi ihtimalle karakterinizi geliştirmek adına, ruhanilik adına kopya çekiyor olmuyor musunuz?***

Bu durum, bir talebenin yeterli bilgiye sahip olmadığından, yan tarafında oturan ve ondan daha fazla bilgiye sahip olan diğer "talebeden" kopya çekmesine son derece benzemiyor mu?

Aslında cevabı hepimiz gayet iyi biliyoruz ama her zaman yaptığımız gibi yalın bir şekilde gerçeği görmek yerine, karmaşıklığın debdebesinde boğularak birtakım felsefik fikirler üretmeye, bu fikirler bağlamında kendimizi haklı çıkartmaya bayılıyoruz.

Gerçek çok açık, kişiler gerçekten yaşamadan, bilmeden, tecrübe sahibi olmadan, yaşadığını, tecrübe sahibi olduğunu düşündüğü birinin yaşanmışlığını ve tecrübesini kopya etmekten başka bir şey yapmıyor.

Tüm bu aktardıklarımdan kitap düşmanı olan bir kişi olduğun zannedilmesin. Bana göre iyi bir yazarın, yaşanmışlığı olan bir kitabının okunması karakterinizi kurcalayan ve sizi zaman zaman ikilemlere düşüren kitapları okumanızdan çok çok daha faydalı olduğunu düşünüyorum.

Dostlar, sorunlarınızı saptayın ve bunlar üzerinde uzun uzun düşünerek mesai harcayın ve bu mesailerde işin içinden çıkamadığınız noktalarda oradan, buradan, onun, bunun kitabından kopya bilgilerle hareket etmeyin. Evet, işin içinden çıkamayacaksınız ve iyicene dibe vurduğunuzda eğer kopyacı değilseniz, azimliyseniz bir çıkış yolu aramaya başlayacaksınız. Bu çıkış yolunu çaresizlik içerisinde aradığınızda, sizdeki oluşacak olan karmaşık fikirlerin, düşüncelerin, yüksek oranda adrenalin açığa çıkarttığını göreceksiniz. İşte bu noktada açığa çıkan adrenalini düşüncelerinizle harmanladığınızda kuvvetli duygular açığa çıkacaktır. Bu kuvvetli duyguları ve düşünceleri sorunlarınızı çözmeye yönlendirmeyi başarabilirseniz, "Başından dibine kadar bir sorunun ne olduğunu, nasıl ortaya çıktığını, sonuçlarının neler getirdiğini ve nasıl kurtulabileceğinizi?" öğrenmiş olacaksınız. Yani gerçekten anlamda bilmiş olacaksınız.

Kopya, kestirme bilgiler yoluyla yukarıda bahsettiğim süreci yaşamanız mümkün mü?

***Dikkat edin!** Yaşamadan, sadece kitabi bilgi ile hareket eden insanların söylevlerinde sürekli olarak, "Falanca o konuda şunu söyledi, filanca bu konuda şunu söyledi." şeklinde konuştuklarını çok net bir şekilde göreceksiniz. Bu insanlar fikirlerini bir türlü tutarlı bir şekilde ortaya koyamazlar çünkü satın aldıkları bir fikri satmaya çalışmaktadırlar. Konuşmaları da samimiyetten uzak bir yapaylık tadındadır.*

Sevgili dostlar, özgür iradenizle tercih sizin yazacaktım ama ne gariptir ki kopya bilgiyle bilgi ve birikim sahibi olduğunu zanneden kişiler neyi tercih edeceklerini bile bilememektedirler.

Oradan, buradan, ondan, bundan kopya çekmeyi bırakın ve bırakın yaşam size öğretsin.** İnanın yaşam denen döngü, en iyi öğretiyi ve yol göstericiyi içinde barındırmaktadır ama yaşam enerjisi olan kişiler için. **Yaşam enerjinizi sakın kaybetmeyin zira o olmadan pili olmayan bir fener ile yol bulmaya çalışıyorsunuz demektir.

Alparslan VARER ÜNALAN
alp@yasamvetoplum.com

YAŞAM VE TOPLUM
KÜNYE

Editör
Burcu VARER
burcu@yasamvetoplum.com

Yayın Yönetmeni
Alparslan VARER ÜNALAN
alp@yasamvetoplum.com

Fotoğraf
Pınar MEYİLKİM
Ayşegül HAVALA

Araştır
Ebru S
Sarp S
Şerife
Fırat TE

İÇERİĞE GİTMEK İÇİN TIKLAYIN

Tüm Sayılar İçin www.yasamvetoplum.com

facebook Grubumuza katılın

Google play

CEP - TABLET - BİLGİSAYAR İstediğiniz Her Yerden Her Zaman En Yeni Sayıyı Ücretsiz Okumak İçin

oku.yasamvetoplum.com

ma Ekibi
NIRDERE
NIRDERE
KARKAYA
ZBAŞARIK

Grafik Tasarım
Selçuk SAÇAKMAN

Katkı Sunan Dostlar
Hasan YIKANLIK Emriye GÜMBÜZ
Güneş KALKAYA Kemal EZLEYEN

Yayın Türü
Ulusal, Aylık, Dijital

İletişim
Fevzi Çakmak Mahallesi
Fevzi Çakmak Caddesi
Numan Sokak No:3/5
Pendik / İstanbul
0551 390 17 90
dergi@yasamvetoplum.com
www.yasamvetoplum.com

İÇERİĞE GİTMEK İÇİN TIKLAYIN

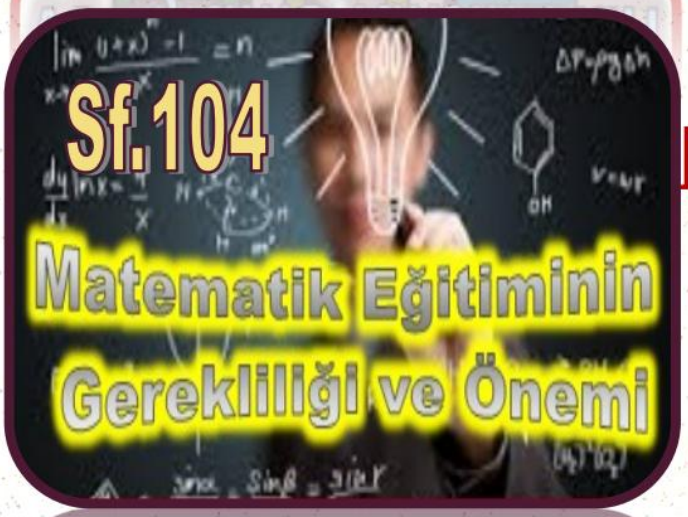

İÇERİĞE GİTMEK İÇİN TIKLAYIN

Sf.54 Videolar

- Kanserde Erken Teşhis Tarama ve Eğitim Merkezi
- Yardımlaşma Konulu Bir Animasyon
- Bir Kadının Çocukluktan Anneliğe Giden Duygusal Serüveni
- Anlamlı ve Mantıklı Bir Animasyon
- İnsan Sağlığı ve Tedavisinde Etkin İletişim
- Doğru İnsanla Karşılaşmak

Temel AKSOY

Doğa sürekli bir değişim içindedir. Değişime direnenler eskinin ortasında kaybolur gider. Bu durum toplumsal yaşamımız için de geçerlidir. Peki değişmek neden insanlara zor gelir?

İnsanlar Değişime Neden Direnir?

Değişim hayatın karşı konulamaz kuralıdır. Doğa – içinde barındırdığı milyonlarca tür canlıyla birlikte- her an, durmaksızın değişir. Doğadaki canlıların hepsi, hayatiyetlerini değişebilme yeteneklerine borçludurlar. Değişime direnen canlılar elenir, uyum gösterenlerin soyları devam eder. Doğanın kanunu böyledir.

Toplumsal değişim kuralları da doğa kurallarıyla aynıdır. Hayat bizi sürekli değişime zorlar. Biz istesek de istemesek de içinde bulunduğumuz koşullar, çevre, ortam, ilişkilerimiz, konumumuz… değişir. İnsanların ve toplumların varlıklarını sürdürmeleri, değişimi anlamaları ve kendilerini değişen koşullara uyarlayabilmelerine bağlıdır.

İnsanın değişen koşullara uyum göstermesi bir zorunluluktur. Değişime uyum gösteremeyenler kaybederler. Fakat insan aklı değişimi kabullenmekte zorlanır. Çoğu insan yaşadığı çevreyi, içinde bulunduğu ortamı hiç değişmeyecekmiş gibi görür, değişen koşullara uyum göstermek yerine mevcudu (statükoyu) korumaya çalışır. Değişime direnir.

Genellikle değişime direnç gösteren insanların böyle davranmalarının ardında birden fazla neden vardır, bunlar:

1.Bilinmeyen korkusu,

2.Güvenlik ihtiyacı,

3.Alışkanlıklardan vazgeçmenin zorluğu,

4.Değişim hakkında yeterince bilgi sahibi olmama,

5.Başarısız olma endişesi,

6.Mevcut durumdaki üstünlüklerin veya çıkarların kaybolacağı korkusu,

7.Değişimin öngördüğü yeni şeyleri öğrenme zorluğu,

8.Dar görüşlülük, vizyon eksikliği,

9.Daha önceki değişimlerden elde edilen olumsuz kişisel tecrübeler,

10.Kendine yeterince güvenmeme,

11.Daha işin başındayken olayın dışında kalmış olma,

12.Değişimin kendisine dayatılmış olduğunu düşünme,

13.Değişimi yönetenlere ve uygulayanlara güven duymama.

14.Değişimin var olan durumu bozması, bilinen ve alışık olunandan vazgeçmeyi gerektirmesi, onu korkutucu hale getirir. Değişim korkusunun nedeni, insanın kendisini yetersiz hissetmesi, bilgi ve becerilerine güvenmemesidir. Direnci oluşturan da değişimin bir kayıp yaratacağı, sahip olunan kazanımlara "zarar vereceği" varsayımıdır. Çoğu insan mevcut durum kendilerini yeterince mutlu etmese de elindekileri kaybetmek korkusuyla değişime direnir.

Değişimi yönetmek için önce değişime karşı direncin arkasındaki nedenleri anlamak gerekir.

Gerek insanlar gerekse şirketler için değişimin önündeki en büyük engel alışkanlıklardır. Alışkanlıklar o kadar içsel ve o kadar güçlüdürler ki insan bunları aşmakta zorlanır. Çoğu insanın pek çok konuda "doğru olanı" bilmesine rağmen bu doğruyu hayata geçirememesinin sebebi, alışkanlıklarından vazgeçememesidir. Çoğu durumda değişimi yönetip başarılı olmak demek, insanın kendisini tutsak eden alışkanlıklarının üstesinden gelebilmesi demektir. (Bizi Alışkanlıklarımız Yönetir.)

Değişim insanların güvenlik duygularını tehdit eder; çünkü her değişiklik belirsizlikler içerir. Mevcut düzen ve alışılmış koşullar insana güven verir; değişiklik ise korkutucu gelir. Sebepleri iyi anlatılmamış, içeriği hakkında yeterli bilgi verilmemiş değişiklikler insanlarda tedirginlik yaratır. Bilgisizlik, değişime karşı direnci artırır. Değişim iyi anlatılmazsa panik bile yaratabilir.

Değişimi yönetmek için etkili bir iletişim yapmak

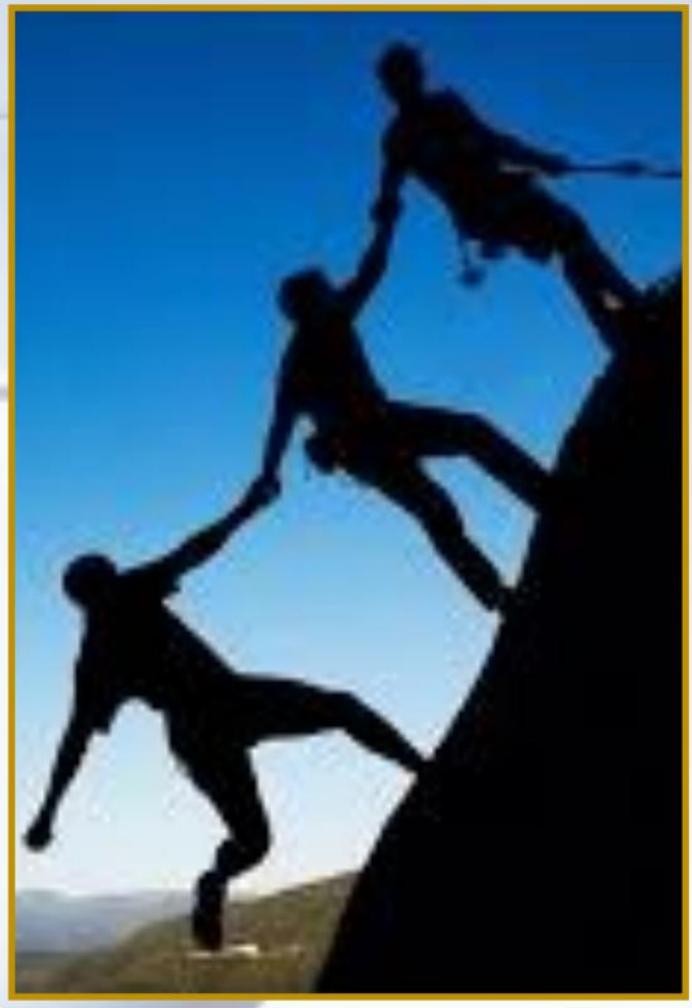

gerekir. Değişim nerede yapılıyorsa yapılsın - ister bir ailede ister bir şirkette ister bir toplumda- insanları değişimin her aşamasından haberdar etmek, bilgilendirmek, onların bilgi edinme hakkına saygı göstermek, iletişim kanallarını her zaman açık tutmak, olası tepkileri içtenlikle dinlemek, sorunları anlamaya çalışmak ve samimi, gerçek, dürüst bir iletişim ortamı yaratmak gerekir. Direncin azalması, değişimin kabul edilmesi için etkili ve sürekli bir iletişim şarttır.

Değişime olan direnci azaltmak için değişimden etkilenecek olan insanları mümkün olduğu ölçüde değişimin bütün süreçlerine dâhil etmek gerekir. Katılımı yükseltmek direnci düşüren en etkili yöntemdir. Özellikle değişimden en çok etkilenecek olanların değişimin planlama ve uygulama aşamalarına katılmaları muhtemel direnci azaltır. Katılım sayesinde değişimin sahiplenilmesi kolaylaşır. Katılım arttıkça insanların kendilerini değişimin amaçlarına adapte etmeleri kolaylaşır. Değişimin parçası olan herkes daha az endişe duyar ve değişimi daha kolay kabullenir.

Değişime direnç göstermenin bir sebebi de, her değişimin insani ilişkileri yeniden düzenlemesidir. Değişimin bir gereği olarak çalışanların mevcut iş arkadaşlarından ayrılması ve başka bir yöneticiye rapor edecek olması, yeni ortamda eski "havanın" oluşmayacağı varsayımı, değişime karşı tepkileri kaçınılmaz kılar. Mevcut ilişkilerimize olan "aşırı" bağlılığımız bizi çoğu zaman "tutsak" durumuna düşürür. Kişisel hayatlarımızda zehirli bir aşamaya gelmiş ilişkileri bitirmekte zorlanmamız, bize zarar verdiği halde işimizden ayrılmaya cesaret edemiyor olmamız, daha iyi bir semte taşınmak mümkünken bir türlü karar verememememiz hep "yeni" olandan tedirginlik duyup yeniyi inşa etme cesaretine ve zahmetine katlanmamaktan kaynaklanır.

Her değişim güç dengelerini de değiştirir. Kural olarak her değişim sonucunda bazıları ellerindeki gücü kaybederken bazıları daha güçlü olurlar. Değişimden kişisel olarak zarar görecek olanlar, doğal olarak değişime karşı çıkıp direnirler. İnsanın gücünü, gelirini ve pozisyonunun kaybetme korkusu değişime direnci artırır.

Bütün bunların dışında dünyayı algılama ve yorumlama şekline bağlı olarak da insanların değişime tepkileri farklılık gösterebilir. Bazı insanlar daha tutucu bir kişiliğe sahiptirler ve doğaları gereği değişime herkesten daha temkinli yaklaşırlar, değişimi sevmezler. Bazılarının kişilikleri ve karakterleri ise değişime açıktır. Bu insanlar prensip olarak değişimi sever ve benimserler.

Sadece bireysel psikolojik faktörler değil, bir

topluluğa veya bir topluma hâkim olan kültür de insanların değişime karşı tutumlarını belirler. Kimi kültürler daha değişim odaklı, kimi kültürler ise daha tutucudurlar. Bazı toplumlar değişimi kucaklarken bazıları değişime kapalı olurlar. Benzer şekilde, iş hayatı boyunca birçok kere köklü değişim yaşamış ve bu değişimlere uyum sağlamayı becermiş insanlar yeni bir değişim karşısında daha rahat bir tavır alırken hiç değişim yaşamamış insanlar çok daha fazla tedirginlik duyarlar.

Değişimi yönetenlerin başarısını belirleyen en önemli unsur, insanlara empatiyle yaklaşmaktır. Değişimin insanları şu ya da bu nedenle tedirgin ettiğini anlamak, değişimi yönetmenin en önemli şartıdır. Değişime direnç gösteren insanlara içtenlikle destek olmak, onlara yardım etmek iyi yönetilen değişim ile kötü yönetilen değişim arasındaki en önemli farktır. Direnç gösterenleri görmezlikten gelmek ya da cezalandırmak direnci ortadan kaldırmayacağı gibi paniği de artırabilir. Böyle bir yaklaşım dirençleri nispeten az olan insanları da değişime karşı tepkisel bir duruma sokar.

Değişim hayatın değişmez kuralıdır. Değişim sürekli ve kaçınılmazdır. İnsanların da şirketlerin de değişimi kucaklaması, hayatın değişim üzerine kurulu olduğu bilinciyle davranması gerekir. Hepimiz için önemli olan, değişim zamanının geldiğini fark edip zaman kaybetmeden değişimi yönetmektir. Değişim ihtiyacını geç fark etmek, kaybetmek demektir. Değişim, eğer doğru zamanda olursa işe yarar ve başarılı olur. Eğer zamanlama kaçırılırsa değişimin bir kıymeti kalmaz. İş işten geçtikten sonra yapılan değişimin hiç bir etkisi olmaz.

Doğa bize esnek olmanın değişime uyum sağlamada en önemli güç olduğunu öğretiyor.

Her değişimin önündeki en büyük engel, zihinlerdeki dirençtir. Değişimi yöneten her liderin en önemli görevi insanların zihniyetindeki bu direnci sağlıklı bir şekilde yönetmek ve değişimin yolunu açmaktır. Direnç ortadan kalkmadan değişimi gerçekleştirmek mümkün olmaz.

-Özbilinç: Kendini tanıma. Gerçek duygularımızı fark edebilmek. Bu kişiler yaşamlarını daha iyi idare edebilirler, evlilikten mesleklerine kadar.

-Duyguları idare edebilmek: Kendini yatıştırma, hayatın tatsız sürprizleriyle karşılaştıktan sonra kendini toparlayabilirler.

-Kendini harekete geçirme: Duyguları bir amaç doğrultusunda toplayabilirler, dikkat edebilme, kendine hâkim olabilme, yaratıcılık. Duygusal özdenetim, doyumu erteleyebilme, fevri davranışları zapt edebilme, her başarının altında yatan özelliktir. Tıkanıp kalmamak, akış haline girebilmek, yüksek performansı mümkün kılar.

-Başkalarının duygularını anlamak: Empati. Kökü özbilinçtir. Duygularımıza ne kadar açıksak, hisleri okumayı o kadar iyi beceririz.

-İlişkileri yürütebilmek: İlişki sanatı, başkalarının duygularını idare etme becerisidir. Arabuluculuk, içtenlik, yapıcılık iyi ilişkilerin anahtarıdır.

Duygusal zekâ yukarıda sıralanan 5 temel kavramla tanımlanmaya çalışılmaktadır. İnsanlar bu beş alandaki yetenekleri acısından farklılık gösterirler. Örnek: Kendi kaygılarını kolay yatıştırır, başkalarının kaygılarını yatıştırmada beceriksizdir. Ancak, beyin sürekli öğrenen bir organdır. Duygusal becerilerdeki aksaklıklar telafi edilebilir. Biz öğrencilerimize bu yönde beceri kazandırmayı hedefliyoruz. Mayer ve Salevey, duygusal zekâyı; "Bir insanın kendi duygularını ve başka insanların duygularını tanıyabilme, duygularını birbirinden ayırt edebilme ve bütün bu bilgileri düşünce ve davranışların oluşumunda doğru bir bicimde kullanabilme yeteneği" olarak tanımlamaktadırlar.

Duygusal Zekâ Ne Değildir ?

-"İyi", "hoş" olmak değildir. Duygusal zekâ stratejik anlarda "iyi", "tatlı" olmamayı gerektirebilir. Örnek: Birisini, açıkça sonuçları rahatsız edici olan bir gerçekle yüzleştirmek gibi.

-Duyguları kontrolsüz bırakmak değildir. Onun yerine duyguları uygun ve etkin bir bicimde gösterebilmektir. Herkesin bir takım halinde, sükûnetle ortak hedeflere doğru çalışabilmesidir.

-Genelde kadınlar duygularının daha farkındadır, daha çok duygudaşlık gösterirler, daha hassastırlar. Erkeklerin özgüveni daha çoktur, daha iyimserlerdir ve stresle daha iyi bas ederler. Ama aralarında düşünüldüğü kadar fark yoktur.

-IQ doğuştan belirlendiği halde, EQ sürekli değişir, deneyimlerimizden iğreniriz. (Diğer adı Olgunluk)

"Herkes kızabilir, bu kolaydır. Ancak doğru insana, doğru ölçüde, doğru zamanda, doğru nedenle ve doğru şekilde kızmak, işte bu kolay değildir." Aristo

Neden Duygusal Zekâ ?

Yasadığımız dünyada her gün duyduğumuz yeni bir haber, bizlere insanlar arası hoşgörü, sabır ve sevgi gibi duyguların giderek daha da azaldığını hatırlatıyor. Çağdaş hayatın gerilimlerinin birikimi, insanlarda depresyon, kaygı, uykusuzluk, şişmanlık ve kanser gibi rahatsızlıklara yol açmakta.

İnsanlar arası olumlu duyguların azalması ve modern cağın zorlukları insanların kendilerini kontrol edebilme, zorluklarla bas edebilme yetilerini giderek azaltıyor. Tüm dünyada şiddet olayları giderek yayılmakta.

Önceleri Amerika ve Avrupa ülkelerinden gelen şiddet haberlerine artık ülkemizde de sık sık rastlıyoruz. 2001 yılı Sağlık Bakanlığı'nın hazırladığı rapor sonucuna göre ülkemiz insanlarından her 5 kişiden biri derin depresyonla bas etmeye çalışırken profesyonel yardıma ihtiyaç duyuyor.

Her gelen kuşağın bir önceki kuşağa Gore heyecanını ve yasama sevincini daha çok kaybettiğini gözlemliyoruz. Böylesi zor bir yasamda, bizler ne kadar zeki ve ne kadar akıllı olursak olalım karsımıza çıkan engellerle bas edebilme, zorluklara dayanabilme, en önemlisi de mutlu olabilme adına daha donanımlı, daha özel becerilere sahip olmamız gerekiyor. "IQ" ile ölçülen zekâ, insanların okul ve is yaşamındaki başarısını belirleyen değişmez bir etken midir?

Öyleyse, neden yüksek IQ'lu çocuklar, ortalama IQ'ya sahip arkadaşlarına göre hayatta daha başarısız olabiliyor?

Dr. Daniel Goleman, psikoloji alanında çığır açan "Duygusal Zeka" adlı kitabında, "EQ"nun "IQ" dan daha önemli olduğunu kanıtlıyor. "Duygusal Zekâyı, Özbilinç, azim, dürtülerini frenleme, başkalarının duygularını paylaşabilme gibi özellikleri içeren bir zekâ olarak tanımlıyor.

Araştırma bulgularına göre, duygusal zekâ yoksunluğu, kişinin aile yaşamından mesleki başarısına, toplumsal ilişkilerinden sağlık durumuna kadar birçok alanda çok kotu sonuçlar doğurabiliyor.

Ancak, Dr. Goleman'a gore, duygusal zekâ doğuştan gelen bir özellik değil. İnsan beyninin yapısı dolayısıyla, çocukluktan alınan duygusal dersler, yasam boyunca davranış tarzını belirliyor. Karakterin sarsılmaz temel tası, kendini terbiye etme yeteneğidir. Felsefeciler, Aristo'dan bu yana erdemli yasamın öz denetime dayandığını gözlemlemişlerdir. Karakterin bununla ilgili diğer temel tası ise kendini motive etmektir.

Ev ödevini yapmak, bir isi bitirmek ya da sabahları zamanında kalkmak gibi, doyumu erteleyebilme, dürtüleri kontrol edip yönlendirebilme, eskiden "irade" diye adlandırılan temel bir duygusal beceridir. Arzularımızı ve tutkularımızı kontrol edebilmeliyiz.

Duyguyu aklın denetiminde tutabilmek, irade gerektirir. İnsanın ben-merkezli odağını ve dürtülerini bir kenara bırakabilmesinin sosyal yararları vardır. Empati; gerçek dinlemeye, başkasının acısından bakmaya olanak tanır. Bildiğimiz gibi, duygudaşlık

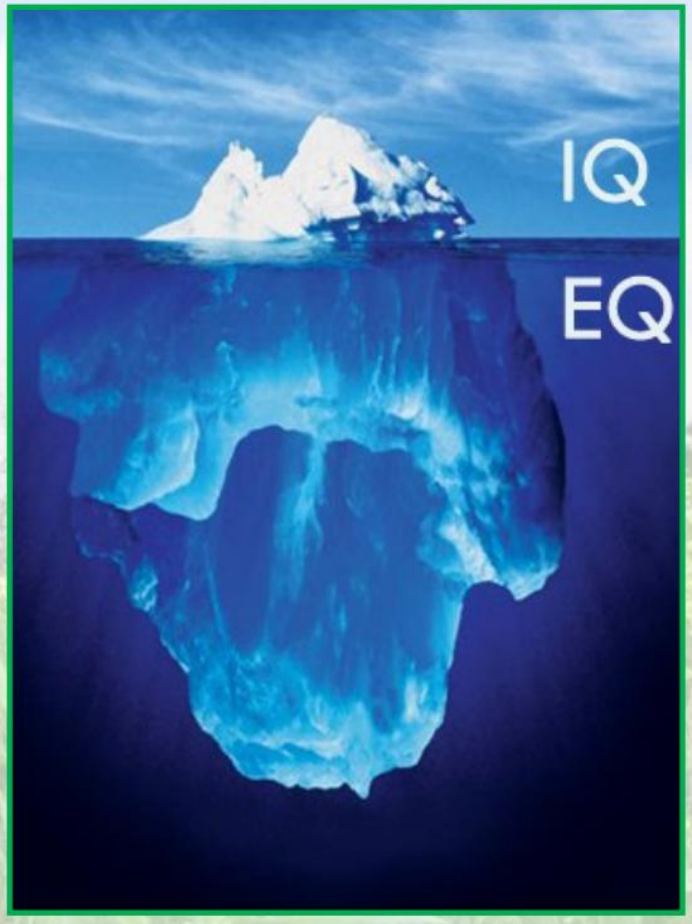

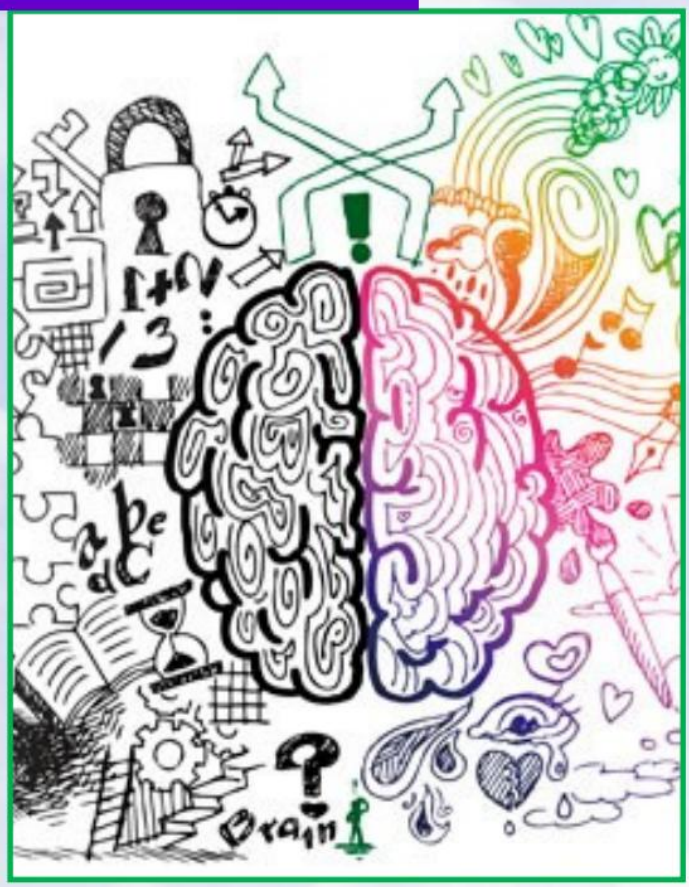

ilgiye, hayırseverliğe ve şefkate yol acar. Bir şeyi bir başkasının bakış acısından görebilmek, on yargılı kalıpları kırarak hoşgörüyü ve farklılıkların kabulünü doğurur.

Temel Duygu Kümeleri

-Öfke: Hiddet, hakaret, içerleme, gazap, tükenme, kızma, sinirlenme, hınç, kin, rahatsızlık, alınganlık, düşmanlık ve belki de en uç noktada, patolojik nefret ve şiddet,

-Üzüntü: Acı, keder, neşesizlik, kasvet, melankoli, kendine acıma, yalnızlık, can sıkıntısı, umutsuzluk ve patolojik olduğunda şiddetli depresyon,

-Korku: Kaygı, kuruntu, sinirlilik, tasa, hayret, şüphe, uyanıklık, vicdan azabı, huzursuzluk, çekinme, ürkme, dehşet; patolojik olduğunda ise fobi ve panik,

-Zevk: Mutluluk, coşku, rahatlama, tatmin, haz, sevinç, eğlenme, gurur, tensel zevk, heyecan, hoşnutluk, kendinden geçme, aşırı zindelik, kapris ve en uç noktada mani,

-Sevgi: Kabul görme, dostluk, güven, iyilik, yakın ilgi, sadakat, hayranlık, aşırı tutkunluk, muhabbet,

-Şaşkınlık: Sok, hayret, afallama, merak,

-İğrenme: Hor görme, aşağılama, küçümseme, tiksinme, nefret etme, hoşlanmama, itici bulma,

-Utanma: Suçluluk, mahcubiyet, hayal kırıklığı, pişmanlık, küçük düşme, üzülme, çile ve nedamet,

-Kıskançlık: Öfke, üzüntü, korku (Birçok duygunun bileşimi)

-Erdemler: Umut, cesaret, bağışlayıcılık, kesinlik, temkinlilik Klasik kusurlar Kendini beğenmişlik, tembellik, uyuşukluk, can sıkıntısı.

Duygusal Cehalet

Öğrenme, çocukların duygularından bağımsız olarak gerçekleşmez. Duygusal okuryazarlık öğrenme için en az matematik ve okuma eğitimi kadar önemlidir. Şiddete ve suç islemeye kadar varan yol, birinci ve ikinci sınıfta saldırgan, zor zapt edilen çocuklarla baslar. (Dürtü kontrolünün zayıf olması) Dördüncü, besinci sınıfta kabadayı olurlar, arkadaşları olmaz. Oyunda kavga eden çocuklara örneğin; kurallar hakkında bir anlaşmazlık olduğunda kavga etmek yerine alternatif öneriler getirmeye ve uzlaşmaya, oyun oynarken öteki çocuklarla konuşup sorular sormayı hatırlamaya, diğerlerine kulak vermeye, diğerleri bir şeyi iyi yaptığında güzel şeyler söylemeye, gülümsemeye, yardım ya da sunmaya cesaretlendirmeye teşvik etme eğitimi verilebiliyor.

Sınıflara Duygusal Okuryazarlığı Getirmek

Duygusal okuryazarlık; BSC programı ve dili aracılığı ile çocuğun günlük yaşantısının enzorlayı cı yanlarını, konuyla ilgisiz meseleler olarak görmek ya da bunlar patlamalara yol açtığında bir disiplin sorunu olarak rehber danışman veya müdüre havale etmek yerine duyguları ve sosyal hayatın kendisini konu etmektir.

Önemli olan şey, çatışmadan tamamen kaçmak değil, anlaşmazlıkları kavgaya dönüştürmeden gidermeyi; yani çocuklara duyguları doğrudan doğruya; ancak öfkeye dönüşmeyecek bir bicimde ifade edebilmeyi öğretmektir. (Kendini ortaya koyabilme, etkin dinleme)

Diğer Öğretilebilecek Konular

Duygular ve tepkiler arasındaki bağlantıyı sezmeyi, bir karara duyguların mı, düşüncelerin mi hükmettiğini bilmeyi, farklı seçimlerin sonuçlarını öngörmeyi içeren ve beceri olarak kazandıran programlar ve uygulamalar mevcuttur.

Kişinin güçlü ve zayıf yanlarını tanıması, kendini olumlu; ama gerçekçi bir şekilde görme, duygularını idare etme, kaygıyla-öfkeyle bas etme, kararların ve hareketlerin sorumluluğunu üstlenme, duygudaşlık, dinlemeyi ve sormayı bilme, işbirliği, anlaşmazlık çözümü, uzlaşma, öfkeli ya da edilgen olmadan kendini ortaya koyabilme vb.

BSC programı, drama derslerimiz, ayın hedef davranışı uygulamamız, grup rehberliği çalışmalarımız ve sınıf-okul genel kurullarımız bu amaçlara hizmet eden etkinliklerimizdir. Bu etkinlikler öğrencilerimizde aşağıda yer verilen duygusal, bilişsel ve davranışsal becerileri kazandırmaktadır.

a) Duygusal Beceriler

-Duyguları tanıyıp adlandırmak

-Duyguları ifade etmek

-Duyguların şiddetini değerlendirmek

-Duyguları idare etmek

-Doyumu ertelemek

-Stresi azaltmak

-Duygular ve eylem arasındaki farkı bilmek

b) Bilişsel Beceriler

-Kendi kendine konuşmak, bir konu ya da zorlanmayla bas etme yolu olarak ya da kendi

davranışını pekiştirmek için, bir "iç diyalog" sürdürmek,

-Sosyal işaretleri okumak ve yorumlamak- Örneğin; davranış üzerindeki sosyal etkileri fark edip kendine geniş toplumun acısından bakmak,

-Sorun çözme ve karar verme aşamalarını kullanmak - Örneğin; dürtü kontrolü, hedef belirleme, hareket seçeneklerini tanımlama, sonuçları sezinleme,

-Diğerlerinin bakış acılarını anlamak,

-Davranış normlarını anlamak (kabul edilebilir ve edilemez davranışlar)

-Hayata karsı olumlu bir tavır

-Öz bilinç-Örneğin; kendi hakkında gerçekçi beklentiler geliştirmek

c) Davranışsal Beceriler

-Sözsüz; göz teması, yüz ifadesi, ses tonu, el kol hareketleri ve benzeri yollardan iletişim kurmak.

-Sözel; açıkça anlaşılır taleplerde bulunmak, eleştiriye etkili bir şekilde tepki vermek, olumsuz etkilere direnmek, başkalarını dinlemek, başkalarına yardımcı olmak, olumlu akran grupları içinde yer almak.

Yıllık Rehberlik Programımızda Yer Alan Öz Bilinç Müfredatı Konuları

-Öz bilinç: Kendini gözlemleme ve duygularını tanıma; duygular için bir sözlük oluşturma; duygular, düşünceler ve tepkiler arasındaki ilişkiyi bilmek.

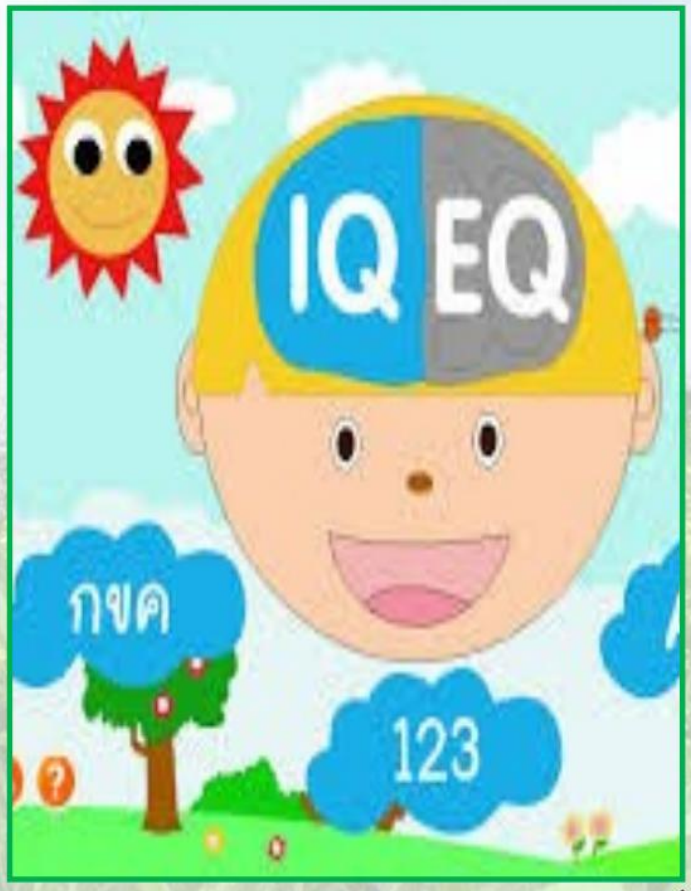

-Kişisel karar verme: Hareketlerini incelemek ve sonuçlarını bilmek; bir kararın, düşünceden mi yoksa duygudan mı kaynaklandığını bilmek;

-Duyguları idare etme: "Kendi kendine konuşmayı" izleyerek, içinden gecen kendini aşağılama gibi olumsuz mesajları yakalamak; bir hissin temelinin farkına varmak (öfkenin altında yatan incinme gibi); korku, kaygı, öfke ve üzüntüyle bas etmenin yollarını bulmak

-Stresle bas etme: Egzersizin, yönlendirilmiş imgelerin, gevşeme yöntemlerinin değerini öğrenmek. Sabah sporunun bu anlamda önemini kavramak,

-Empati: Başkalarının duygularını ve endişelerini anlayıp onların bakış acısından bakmak; insanların görüşleri arasındaki farklılıklara değer vermek

-İletişim: Duygular hakkında etkili bir şekilde konuşabilmek; iyi bir dinleyici ve sorgulayıcı haline gelmek; bir başkasının yaptıkları ya da söyledikleriyle, kendi tepkilerini ya da yargılarını ayırt edebilmek; suçlamak yerine "ben" mesajları gönderebilmek

-Kendini açma: İçtenliğe değer vererek bir ilişkide karşılıklı güven kurmak, özel duyguları hakkında konuşmanın ne zaman güvenli olduğunu bilmek,

-İçgörü: Duygusal hayatındaki ve tepkilerindeki eğilimleri tanımlamak, başkalarındaki benzer eğilimlerin farkına varmak,

-Kendini kabul: Kendisiyle gurur duymak ve yine kendini olumlu bir bağlamda görmek; güçlü ve zayıf yanlarını tanımak, kendine gülebilmek,

-Kişisel sorumluluk: Sorumluluk almak; kararlarının ve hareketlerinin sonuçlarını görmek; duygularını ve ruh hallerini kabullenmek; taahhütlerini yerine getirmek (örneğin, ders çalışmak)

-Kendini öne sürme: Endişe ve hislerini öfkelenmeden ya da edilgenleşmeden ifade etmek,

-Grup dinamiği: İşbirliği; ne zaman ve nasıl lider, ne zaman takipçi olacağını bilmek,

-Anlaşmazlık çözümleme: Diğer çocuklar, aile ve öğretmenlerle adil bir bicimde mücadele edebilmek; bir uzlaşma sağlamakta kazan / kazan modeli

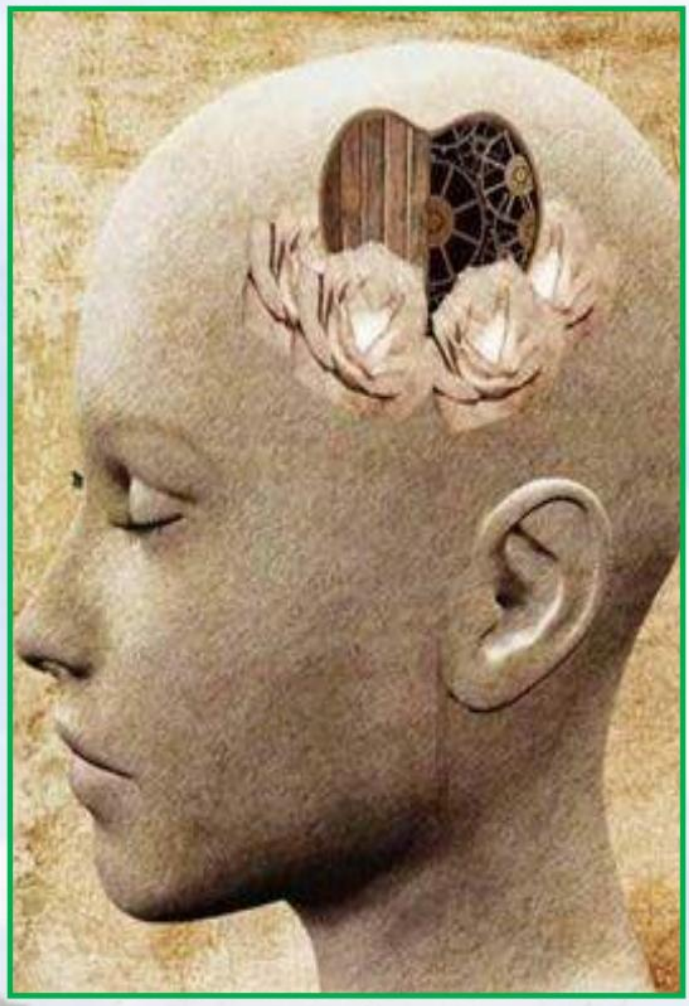

Rehberlik Programınn Duygusal Okuryazarlığa Getireceği Bazı Sonuçlar

a) Sosyal Ve Duygusal Öğrenmenin Sonuçları:

-Daha sorumlu

-Kendini daha iyi öne sürebilen

-Daha popüler ve daha dışa donuk

-Sosyalleşmeye daha yönelik ve iyiliksever, özverili

-Başkalarını daha iyi anlayan

-Daha düşünceli, ilgili

-Kişiler arası sorun çözmeden sosyalleşmeye yönelik stratejiler

-Daha uyumlu

-Daha "demokratik"

-Anlaşmazlık çözme becerileri daha iyi

b)Sosyal-Bilişsel Becerilerde İyileşme

-Duygu, tanıma ve anlamada iyileşme

-Daha iyi özdenetim

-Bilişsel ödevlerin çözümünde daha iyi planlama

-Harekete geçmeden önce daha iyi düşünme

-Daha etkili anlaşmazlık çözümleme

-Daha olumlu sınıf atmosferi

-Aileye ve okula daha olumlu bağlılık

-Erkekler daha az saldırgan, kızlar kendine zarar vermeye daha az eğilimli

-Başarı düzeyi düşük çocukların okuldan uzaklaştırma ve kovulma oranlarında azalma

-Uyuşturucuya başlama oranında azalma

-Daha az olumsuz davranma

-Standart başarı testlerinde daha yüksek puanlar

-Daha yüksek özsaygı

-Arkadaşları tarafından yardım isteğiyle aranma

-Öğrenmeyi öğrenme becerilerinde düzelme

c)Sınıf İçi Davranışlarında Düzelme.

-Engellenmeyi kaldırabilme

-Toplum içinde kendini öne sürme becerisi

-Göreve yönelme

-Olumlu arkadaşlık becerileri

-Paylaşma

-Sosyal nezaket kurallarına uyma

-Özdenetim

-Sınıf içinde daha az olumsuzluk gösterisi

-Sınıf içi sözel aşağılamalarda azalma

-Daha ilgili atmosfer

-İşbirliğine daha istekli olma

-Daha fazla duygudaşlık

-İletişim becerilerinde düzelme

d)Duygusal Anlayışta Düzeltme:

-Tanıma

-Niteleme

-Üzüntülü ve bunalımlı olduğunu daha ender belirtme

-Kaygı ve çekingenlikte azalma

-Sınıf içinde daha az şiddet gösterisi

-Sınıf içi sözel aşağılamalarda azalma

-Daha ilgili bir atmosfer

-İşbirliğine daha istekli olma

-Daha fazla duygudaşlık

-İletişim becerilerinde düzelme

Doç. Dr. Bülent SÖNMEZ

Özellikle Batı düşüncesinde dogma çoğu kere inanç ile aynı sayılmıştır. Bu durum birçok meselenin felsefi zeminde tartışılmasına ve belli bir çıkış noktası bulunmasına engel olmuştur. Bu anlayış sağlıklı bir felsefe ve sağlıklı bir din algısının da önüne geçmiş; düşünen kafaları birçok gereksiz mesele üzerinde kafa yormaya itmiştir.

Felsefe ve din, bilim ve din karşıtlığı ilerilik/gerilik, düşüncenin az gelişmiş ve çok gelişmiş olması gibi yaklaşımlar da hep bu iki kavramın birbirine karıştırılması sonucu ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak İnsan mı/Tanrı mı, akıl mı/vahiy mi şeklindeki birçok tartışma da bu meselenin uzantısı olarak felsefi tartışmalarda yerini almıştır.

O halde bu sorunu belli bir zemine oturtmadan birçok gereksiz tartışmadan kurtulmak mümkün olmayacaktır.

Bu bağlamda bu tartışmalar ve ortaya çıkan problemler inanç ile dogma arasındaki ilişki/bağlantı çerçevesinde çalışmamızın konusu olacaktır.

Bu konu ile ilgili müstakil herhangi bir kitap ve makaleye rastlamamakla birlikte kimi düşünürlerin satır aralarından kimi ipuçları bulmak mümkündür.

İnanç ve dogma farkını ortaya koymadığımız zaman ya hakikat noktasında dipsiz bir rölativizme ya da hayatın belli bir yönünü reddetmeye varmak kaçınılmaz olur. Bu durumda her dinsel yaklaşıma ya dokunulmaz ve tartışılmaz etiketi vurarak bir nevi meşrulaştırmak ya da büsbütün dışlama tavrını seçmek zorunda kalırız. Birinci yaklaşımda Kutsal maskeler takınmış birçok bozucu yaklaşım insanları hayat karşısında olumsuz durumlara düşürme gibi bir vahim sonuca kapı açmakta, öteki tutumda ise insanın hayatı tek yönlü ve içeriksiz bir biçimde kavrama yanlışlığını doğurmaktadır. Batı düşüncesinin en önemli çıkmazı da bu olmuştur tarih içinde.

Felsefe belli bir hakikati ortaya koyma çabası ise bu çaba hakikatin varlığına olan inançtan beslenmektedir. Bu inanç olmasa ne felsefe ne bilim ne ideoloji ne ahlak olamaz. Çünkü insan inanarak ve bağlanarak yaşar. Evrene egemen fiziksel yasalar bile temelli bir bağlılığın ürünüdür. Bu yasalar yaşamın sürmesi için gereklidir.

Her ne kadar inanç konusunda özgür olduğumuzu; şuna, ya da buna inanma noktasında özgür olduğumuzu söylesek de inanma yönelimi açısından hepimiz bu yönelime bağlıyızdır.

Burada kastettiğimiz inanç bir bilişsel farkındalık, bir itirazsız boyun eğiş, ya da bir duygusal tatmin olarak ele alınan inanç değildir. Kastettiğimiz inanç varoluş-

sal ve nihai bir kaygıya yaslanan inançtır. Bütün yanlış inançlar bu asli inanç'ın varlığından vücut bulmakta; ondan beslenmektedirler.

Hayat inanmak; güvenmek sayesinde sürer. Çünkü insan-insan, insan-doğa ve insan-kendisi arasındaki ilişki daima emniyet istenci temelinde gelişmektedir. İnsana inanmasaydık, doğaya inanmasaydık ve kendimize inanmasaydık herhalde akıl sağlığımız bozulurdu. Ancak inanma yönelimi insana, çevreye ve kendisine zarar verecek sonuçları da üretebilir.

O halde inanç ve dogma arasındaki ayrımı daha temelli biçimde ortaya koymaya çalışalım.

1-İnanç Ve Dogma

İnanç(faith) bir göreve veya bir kişiye bağlılık sadakat. Birinin sözüne sadakat göstermesi (loyalty) anlamında da kullanılır. Bu da Arapçada Emin olma ve güven duymanın karşılığıdır. O halde bu güven duymanın dayandığı kimi temel ve tartışılmaz hakikatler olmalıdır.

Felsefi anlamda dogmatiklik belli bir hakikatin olduğunu varlık bilgi ve değer konusunda belli bir doğrunun olduğunu kabul eden yaklaşım biçimidir. Bu yaklaşım septisizmin zıddıdır. Bu çerçevede ele alındığında dogma özellikle belli bir hakikatin olduğuna inananlar açısından olumsuz olarak ele alınmamaktadır. Ancak dogmanın bu kullanımı çok verimli bir kullanım değildir. Biz septisizmin karşıtı olan şeye dogmatiklik değil, inançlılık demeyi daha uygun bulmaktayız.

Dogma genel kullanım olarak (amiyane olarak) ise "herhangi uygun bir neden göstermeksizin bağlanılan bakışaçısı" şeklinde tanımlanmaktadır. Sorgulamaksızın inanmak olarak anlaşılmaktadır. Burada sorgulamamak ile sorgulayamamak arasındaki derin farka dikkat etmeliyiz. Sorgulamamakla sorgulayamamak inançla dogma arasındaki farkı anlamamız açısından önemlidir. Kant "beni dogmatik uykumdan Hume uyandırdı" demekle burada (kanaatimce) "tartışılabilir bir konuyu tartışılamaz olarak görme" tavrını dogmatik uyku olarak nitelendirmiş olmaktadır.

Sorgulanamayan ile sorgulanmayan arasındaki fark nedir o zaman?

Sorgulanamayan ilke olandır; mutlak olandır. Sorgulanamayan noktasında herkes inançlı olmak durumundadır. Peki, sorgulanamayan hususlar nelerdir? Varlık konusunda bir ilk neden, bilgi konusunda hakikatin varlığı, değer konusunda ise iyinin ve güzelin varlığı sorgulanamaz.

Bütün insanlık bu konuda müttefiktir. Ancak bunlara yüklenen anlamlar tartışma konusu olabilir. Bu anlamlar ya inanca uygun, ya da inanca aykırıdır. Sorun bizim anlamlandırmalarımızın; anlayışlarımızın tartışılmaz kabul edilmesidir. Buna dogmatik tutum demekteyiz. İnanca uygun da olsa olmasa da bizim inanç eksenli ürettiğimiz her anlayış tartışılabilir. Bunu kabul etmek bizi felsefi tutuma götürür. Sanıldığının aksine felsefi tutum her şeyden şüphe duymak değil, şüphe duyulması mümkün olandan şüphe duymaktır. O halde iki tür tavır söz konusudur. Dogmatik tavır ve felsefi tavır.

Tartışılabilen şeyleri tartışılamaz görme tavrı dogmatik tavır, hayata egemen yasaları ve ilkeyi anlama ve bu yasaları kavrarken ortaya konan yaklaşımların hayatın yasaları ile uyuşup uyuşmadığını tespit etme tavrı ise felsefi tavırdır. Bu noktada felsefi tavır inancın üzerini örten dogmatik perdeyi yırtma tavrıdır.

Örneğin Aristoteles erdemi tartışmaz; nedeni tartışmaz; ilkeyi tartışmaz. Çünkü bunlar tartışılamazdır. Paganlar bile tanrıyı tartışmazlar. Bir peygamberin veya bir kurtarıcının var olup olmaması tartışılmaz. Ama tanrının yeryüzüne İnsan olarak inişi tartışılır. Çünkü Tanrı artık görünmektedir. Görünen şey hakkında doğru ya da yanlış denilebilir. Obje hakkında değerlendirme yapılabilir. "Objeyi değerlendiremezsin!" demek dogmatik bir anlayıştır. Tanrıyı obje olmadığı için tartışamazsın ama "tanrı insan suretindedir" dersen onu görünür kıldığın; obje haline getirdiğin için tartışabilirsin. Ancak böyle yaptığın halde "benim bu yaklaşımım tartışılmaz" dersen bu dogmatik bir tavır olur.

Bu konuda Hobbes'in din hakkındaki yaklaşımları dikkat çekicidir. O din, hurafe ve gerçek din arasında ayrım yapar ve "zihnin uydurduğu veya herkesçe kabul edilen hikâyelerden hayal edilen görünmez bir güçten korkulması din, eğer bu hikâyeler herkesçe kabul edilmiyorsa hurafe, hayal edilen güç gerçekten hayal ettiğimiz gibi ise gerçek din" diye belirtir. Gerçek dini, hayal edilenin hayal ettiğimiz gibi olması şeklinde yorumlarken aslında kısmen bu konuya temas etmiş olmakta; evrensel ortak bir anlama zeminine vurgu yapmaktadır.

A-Aşkınlık İçkinlik Açısından inanç ve dogma

İnanç, bağlanma ve sadakat ifadelerini de içermektedir. Bu durumda bağlılık ve sadakat insan varoluşunun özünde gizlidir.

"varlık-ben"in sırrını hiç bir bilgi çözemez. Sadece aracısız bir tecrübe bizi ona yaklaştırır. Bu tecrübe deontolojik düzeyde bir bağlanma (engagement) ve sadâkat

(fidelite)'tır. (...) Bağlanma olmaksızın hiç bir kimse yaşayamaz kesin bir bağlanma

aktı, belli, ontolojik bir daimînin; psikolojik hayatın değişen olayları ile veya sözle değil, fiilen gerçekten ve yaşayarak tanınmasıdır. Marcel'e göre bağlanma ancak aşkın bir varlık için olur.

İnancın boyutlarının hepsinde daha iyi daha üst bir dünya istenci bulanmaktadır. Yani olması gerekenin gerçekleştirilme yönelimidir inanç. Bu noktada aşkın bir yön taşımakta bu dünyanın ötesinde bir genişgörüşlülüğe işaret etmektedir.

Dünyevi olmayan; dünyevi olanla sınırlı olmayan bir beklenti durumudur inanç. Bu durumda inancın en önemli özelliği aşkın bir yan taşımasıdır. Her inancın özünde aşkın bir yan bulunur. Bu aşkın yan hayatın dayandığı ilkeleri de ele veren ortaya koyan bir boyut taşır. İnançlarımız hayatın dayandığı ilkelerin ne olduğunu söyler bize.

İşte dogmanın varlığı bu ilkelerin varlığına bağlıdır. Dogma ilkeden yola çıkıp ilkeyi yıpratan yaklaşımlardır. Dogmanın beslendiği yer inanç olduğundan dogmaya inancın yozlaşmış hali diyebiliriz. Dogma kendini aşkın olanla ifade ettiği halde içkin amaçlar için dünyevi beklentiler için kurgulanır. Bu beklentiler çoğu kere sadece fayda ve zarar hedefi ile öne çıkar. Dünyevi beklentiler dünyevi olmayan üzerinde gerçekleştirilemeyeceğinden dogmanın ilk özelliği aşkın olanın içkinleştirilmesidir. Aşkın olan içkinleştirildiği zaman inanç evrenselliğini, insaniliğini, anlamlılığını yitirmeye başlar. Burada evrensel bir hakikat değil, öznel bir kurgulama boy verir. Bu ise insanın anlamdan kopuşu demektir. Anlamdan kopmak evren ve insandan kopmak anlamına gelmektedir.

Bu durum peşinden birçok yanlış anlayışı sürükler. Örneğin insanın doğuştan kötü görülmesi, tanrıları memnun etmek için insanların kurban edilmesi,

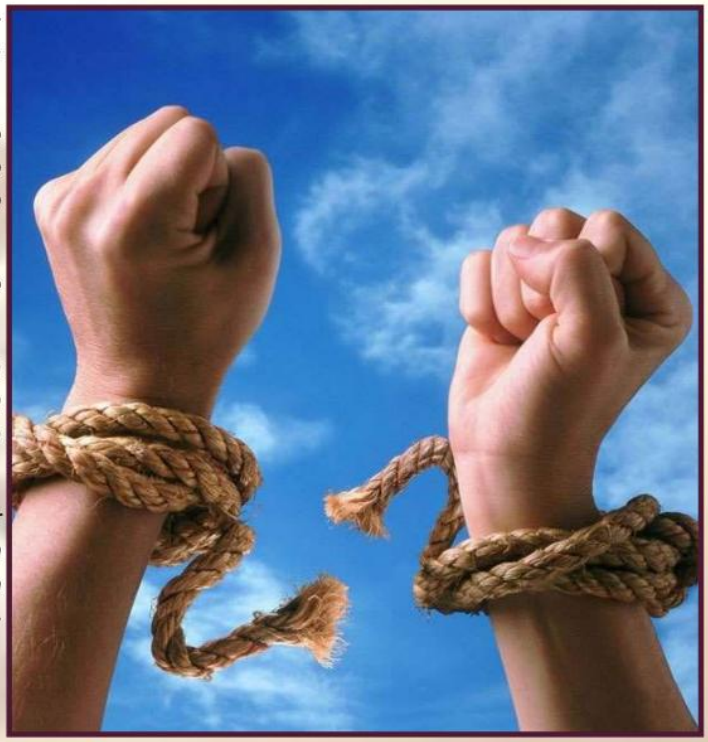

tanrılara yiyecek ve içecekler verilmeye çalışılması, belli bir ırkın ortaya koyduğu dünyevi kazanımların o ırkın üstünlüğü şeklinde yorumlanması gibi. Bu eylemlerin tümünde belli bir fayda ve zarar hedeflendiği gözlenmektedir.

Dogmalar asli hakikatler üzerinde vücut bulur. Örneğin Dünyanın geçici olduğu her şeyin değişip dönüştüğünü gören insan bu geçicilik içinde asli bir şeyin olacağına inanır ancak bu inanç onu dünyadan uzaklaşmak dünyadan el etek çekmek gibi bir dogma üretmesine zemin hazırlayabilir. Bu tam tersi anlayışları da üretebilir.Yani manevi olanı hepten yok sayarak hayatın özünü sadece belli hazlara bağlamak gibi bir dogmatik anlayışa varabilir..

Evren ve insan hakkında elde ettiğimiz kimi bilgilerin kimi yargıların değişmesi gerçeği, bilginin kötü görülmesi ve bu dünyada hakikatin elde edilemeyeceği dogmasına evirilebilir.

O halde Dogma öznel ve anlık fayda temelinde insanı kendisine yabancılaştırır; insanı insandan ve evrenden koparır. Bütün putperest eğilimler bu sonucu ortaya koymuş ve insanoğlunu bir diğerine düşmanlığını, bir kesimin diğer kesim üzerinde hâkimiyet kurmasını doğurmuştur. Bütün haksızlıklar çoğu kere bir dogma ile maskelenmiş ve meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Bu gerçek bile bize insanın özünde inancın bulunduğunu göstermektedir. Dogma inançtan beslenir ancak inanca aykırı eylemlerin kaynağı olabilir.

B-Leibniz'in İmanın Akla Uygunluğu Adlı Çalışması Bağlamında İnanç Ve Dogma

İnanç ve dogma arasındaki farkı en özlü bir biçimde Leibniz'in yaklaşımlarını değerlendirerek verebiliriz. Leibnz imanın akla uygunluğunu ispat etmeye giriştiği

eserinde İbni Rüşd takipçilerinin imanın akla uygun olmadığını savunduklarını iddia etmektedir. Onun iman dediği tamamen kilise teolojisinin ürettiği dogmalardır.

Leibniz (1646-1716) "İmanla Aklın Uygunluğu Üzerine Konuşma" adlı eserinde "insan zihninin iman nurundan yardım görmeksizin elde ettiği hakikatler olduğunu kabul ediyor. Ancak burada aklı "doğru ve gerçek akıl" diye kategorize etmekten de kaçınmıyor. Doğru ve gerçek aklı saf ve önyargısız akıl olarak anlıyor. Leibnz"e göre aklın hakikatleri iki çeşittir. Bunlar;

a-Ebedî hakikatler ve, b-Pozitif hakikatlerdir.

Pozitif hakikatler ya deney yardımıyla (aposteriori), ya da akıl sayesinde (a priori) edinilir.

Hakikatler konusunda en büyük yanılgının açıklamak, anlamak, ispat etmek ve müdafaa etmek arasındaki farkı anlamamaktan kaynaklandığını söylüyor. Leibniz'e göre dinî hakikatleri biz belki büsbütün anlayamayız; ama açıklayabiliriz. Bazen açıklayamayız; ama anlarız. Bazen anlarız; ama ispat edemeyiz; ona imân ederiz, onu müdafaa ederiz diyor. Ancak şunu unutmamak gerekir ki

Leibnz'in burada dinî hakikatler ya da dini sır olarak ifade ettiği konular daha çok kilise teolojisinin ortaya koyduğu iman esaslarıdır. Yani o, teslis'i, vücut bulma öğretisini, kutsal yemek ritüelininin anlamını hep dini sır olarak anlamakta; bunların iman esasları olduğunu vurgulayarak bu konuda sorgulamadan kaçınmak gerektiğini belirtmektedir. Oysa kilisenin ortaya koyduğu her yaklaşımı iman esası ve "sır" olarak görürsek asla sağlıklı bir inanca varamayız. Leibnz kilisenin ortaya koyduğu esasları (teolojiyi) iman esasları kabul etmek ve bunları sorgulamamakla beraber şunu da belirtmeden geçemiyor "Sırları müdafaa edeceğim diye, zorunlu ve ebedi hakikatlere yüz çevirmek asla doğru değildir; hatta tehlikelidir de. Aksi takdirde dinin düşmanları hem dini, hem sırları çiğneyip geçmeğe hak kazanırlar.

İşte İbn-i Rüşd ve takipçilerinin söylemek istedikleri de sanırım budur. İbn-i Rüşd Leibniz'in iman olarak kabul ettiği yukarıda sıralanan unsurları iman olarak görmemektedir. İbn-i Rüşd akıl ile vahiy arasında bir çatışma olmaz demektedir yoksa iman diye nitelediğim; çerçevesini çizdiğim şey ile akıl arasında bir çatışma olmaz dememektedir. Biz bunu biraz ileri götürerek şunu söyleyebiliriz ki İbn-i Rüşd iman olarak sunulan her şeyin sorgulamaksızın akla uydurulmasının yanlışlığına vurgu yapmaktadır. İslam'da belli bir Kilise ve tanrı ile ilişkide aracı sınıf olmadığından imanı biçimlendirecek herhangi bir mutlak otorite de bulunmamaktadır.

Bu bağlamda elbette İbn-i Rüşd ve takipçileri belli bir aracı sınıfın akla tahakküm etmesine karşı çıkacaklar ve bu aracı sınıfın sunduklarını akıl ile yeniden sorgulayacaklardır. Bu sorgulama işinde hem aklın hem de vahyin imkânlarını kullanacaklardır.

Leibnizin imanın akla uygunluğu çabasını biz dogmanın akla uygunluğu çabası olarak anlamayı daha doğru bulmaktayız. İbni Rüşd ve takipçilerinin yaptıklarını da bir iman eleştirisi değil, bir dogmatik tavrın eleştirisi olarak yorumlamaktayız.

Leibniz'in düştüğü en önemli hata, iman ile aklın verilerini iki ayrı alanmış gibi değerlendirmeye çalışmasıdır.

C-Arzu Ve Eğilim Bağlamında İnanç Ve Dogma İnanç insanın eğilimi/yatkınlığı ile dogma arzu ile ilgilidir.

Arzu ile eğilimi de ayırmamız gerekmektedir. Arzu ayrıdır, eğilim ayrıdır. Her dogmanın arkasında mutlaka bir inanç bulunmaktadır. Dogma arzulananı inanç ise eğilimi ortaya koyar. Asli olan ile kurgulanan ayrıdır. Kurgu ancak bir eğilim varsa olabilir; eğilim olmadan kurgu olmaz. Kurgunun zemini insani eğilimdir. Ancak eğilim üzerine kurgulanmış her şey dogma değildir. Dogma kurgulamanın asıl kabul edilmesidir. İnanca dayalı kurgulamaların bir kısmı dogma bir kısmı hakikattir. Eğer bu surgulamalar hayata insana uygunsa insani, çağdan çağa yenilense bile asli ve iyidir. İnanca dayalı kurgulamaları tartışabilirsiniz ancak dogmalar tartışılmaya izin verilmeyen kurgulamalardır. O halde kurgulanan şeyin dogma olup olmadığı kurgulamanın asli sayıldığı bir dogmatik tutum ile gerçekleşir. Kurguyu asli saymak kurgulananı dogmaya dönüştürecek bir sonuca kapı açabilir. Zaten Dogmayı üreten de bu dogmatik tutumdur.

Kant'ın altını çizdiği gibi sağlam bir inanca varmak ve doğru yaklaşımı bulmak ancak koşulsuz buyruğa uymakla mümkün olacaktır. Çünkü dogmalar koşulsuz buyruğa dayalı olarak düzeltilebilir. İnanca uygun hale getirilebilir. O halde insana ve insanın tarihsel tecrübelerine aykırı her şey dogmadır. Bunlar insanın temel eğilimleri ile test edilerek altındaki hakikat ortaya çıkarılabilir ve dogma asli bir zemine oturtulabilir. Bu asli zemin değere uygunluk-

tur. Dogmalar değerden beslenmekle birlikte değeri yıpratan ve çürüten bir yapı arz ederler.

Dogmalar elbette inançlardan beslenirler ancak inanca taban tabana zıt bir anlayışa hizmet eder hale gelebilirler İnançsal kabuller insansal kabullerdir. İnanç dogmaya dönüşebilir. Dogmanın varlığı inancın varlığına bağlıdır. Yani dogma inanç üzerinden kendine bir varlık alanı açar. İnançla karıştırılmasının sebebi de çoğu kere budur.

Leibnz akla aykırı olan ile aklı aşan şey ayrımı yapar. Peki, nedir akla aykırı şey ve nedir aklı aşan şey?

Akla aykırı şey insanlığın ortak kabullerine ters olan şeydir. İnsanların Tanrılara Kuban edilmesi, cinsel organların kesilmesi, insanın suçlu olarak dünyaya gelmesi bir beşerin ilah olması vesaire...

Aklı aşan şey insanlığın yönelimlerinde olan ancak akılla da temellendirilemeyen şeydir.

Akılla temellendiremediğim her şeyi dogmatik olarak nitelendirmek mümkün müdür? Burada hangi akıl sorusu da önemlidir? Akıl sadece matematiksel çıkarımlar yapan deney ve gözleme tabi bir araç mıdır?

Aydınlanma döneminde gelişen eğilimler akıl ile kalbi birbirinden ayıran bir sonucu doğurmuştur. Bu anlamda akıl biçimsel bir yapıya hasredilmiştir. Aydınlanmayla birlikte egemen olan akıl, Horkhaimer'in öznel akıl dediği akıldır. Biçimsel (öznel) akılda amelî, ahlâkî ya da estetik bir doğrudan sözetmek anlamsızlaşır. Çünkü akıl sadece intellect'e mahkûm edilmiştir.

Bu çerçevede Aydınlanma aklını eleştiren Frankfurt Okulunun önemli düşünürlerinden Max Horkheımer aklın tanımlanmasının güçlüğüne dikkat çekmiş;

aklın fonksiyonlarından yola çıkarak akl'a şu şekilde bir yorum getirmiştir.. "Akla uygun şeyler yararlı şeylerdir. Akla uygun insan da kendisine neyin yararlı olduğunu bilen insandır." Bu yarar anlık ve geçici bir yarar değil, iyinin gerçekleşmesi bağlamında evrensel bir yarardır.

İnancı dogma ile aynı sayan anlayış insanlığın anlama kanallarının en önemlisini tıkamıştır. Akıl denilen kavram bu kanalın tıkanması için kullanılır hale gelmiştir. Bunu ilk fark edenlerden birisi İ.Kant

tır. Ona göre Hakikat salt süje obje ilişkisi dolayımında idrak ettiğimiz şey değildir.

Şimdi belli bir çerçeve içine hapsettiğimiz akıl kavramına ters düşen her şeyi akıldışı olmakla suçlamak inanç ile dogma arasındaki farkı anlamamız önündeki en önemli engeldir. Aklın anlamının daraltılması özellikle Avrupa aydınlanması ile gerçekleşmiştir. Aydınlanma derken "17. y.yılın II. yarısında başlayıp 19. y.yılın ilk yarısına dek uzanan ve her alanda aklı temel alan" dönemi kastetmekteyiz. Aydınlanma akıl çağı olarak da adlandırılmaktadır. Aydınlanmanın ortaya koyduğu "gerek ampirizm gerek rasyonalizm karakteristik bir biçimde insan bilgisini sağlam temeller üzerine oturtmaya ve dini bilginin düzmece (!) iddialarına karşı koymaya çalışır." Bu anlayışa göre dinin iddiaları rasyonel bir temele oturmadığı için anlamsızdır. Ancak Aydınlanma ile başlayan süreç Aydınlanmanın getirdiği yaklaşımların da sorgulandığı bir süreç olmuştur. Özellikle İ. Kant (1724-1804) Aydınlanma felsefesinin ahlak ve din için önemli bir problem yarattığının farkındaydı. Bu noktada Kant bilimsel diye nitelenen bu akla, dine ve inanca kapı açmak için sınır koymayı gerekli gördü. Bu noktada Kant cevaplayamayacağımız soruların olduğunu vurguladı. Özellikle Tanrının varlığı, insanın özgür iradesi ve insanın ölümsüz

bir ruhu olup olmadığı meselesinde sorularımızın cevapsız kalacağını söyledi. Çünkü ona göre bilgimiz sınırlıdır. Aklımız belli kategoriler çerçevesinde çalışmaktadır. Bu kategoriler aklımızın sınırlarını belirlemektedir. Kanta göre dünyayı algılamada hem "duyu"lar hem de "akıl" rol oynamaktadır. Ona göre insanın dünyayı kavrayışını çerçeveleyen iki şart sözkonusudur. Bunlar dış şartlar ve insanın içinde bulunan şartlar. Dış şartlar duyularımızla algılamadan önce hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığımız şartlardır. İnsanın içinde olan şartlara gelince bunlar aklımızı sınırlayan kategorize eden ölçülerdir. Bu anlamda aklımız bu kategoriler çerçevesinde çalışmaktadır.

Bu çerçevede Kant Aydınlanmanın getirdiği bilimsel akıl'ın verilerinin her konuya cevap veremeyeceğini vurgulayarak, dış dünyada müşahede edemediğimiz şeylerin varlığını inkâr edemeyeceğimizi, çünkü aklımızın ancak müşahede ettiğimiz âlem çerçevesinde çalıştığını belirtmektedir. Bu yüzden ona göre Tanrının varlığı da akıl tarafından idrak edilemez. Ancak Tanrının olduğunu varsaymak insan ahlâkı için gereklidir. Bu bağlamda Kant "Tanrı, özgürlük ve ölümsüzlük kavramlarını, aklın ahlak alanındaki kullanımında arayalım ve temellerini aklın bu kullanılışı üstünde kuralım" demektedir.

Kant dogma ve ritüellerden değil kalbin yaratılışı içinde tüm insani ödevleri yerine getirmeye yönelik bir temelden sözetmektedir. Kant bunu ahlaki yönelim olarak nitelendirmektedir. İşte biz de inancın böyle bir yönelim olduğunu ve insanın yaratılışı içine yerleştirilen üstünlük, mükemmellik ve daha iyi bir dünya istencinin temeli olduğunu söylemekteyiz. Çünkü asli inanç(dogma olmayan inanç) koşulsuz bir buyruğa yaslanan inançtır. Bu inancın sürekli diri olması ahlakın içinde var olabilmesine bağlıdır. Kant'ın belirttiği gibi ahlak inancın teminatıdır. Biz buna ahlaki inanç diyebiliriz.

Bütün inançlar dogmaya dönüşebilir; inançlara uyum göstermeyebilirler. Bunun sağlamasını yapmak için ahlaki inanç devreye girer.

İslam'dan, Hıristiyanlıktan Yahudilikten anladıklarımız dogma olabilir, Yani inançlarımız dogma halini alabilir. İnançlarımızın dogmaya dönüşmemesi için neler yapılabilir. Bunun için sabit bir ölçü bulmak durumundayız. Dini inancın sağlam zemini ahlaksal inançtır.

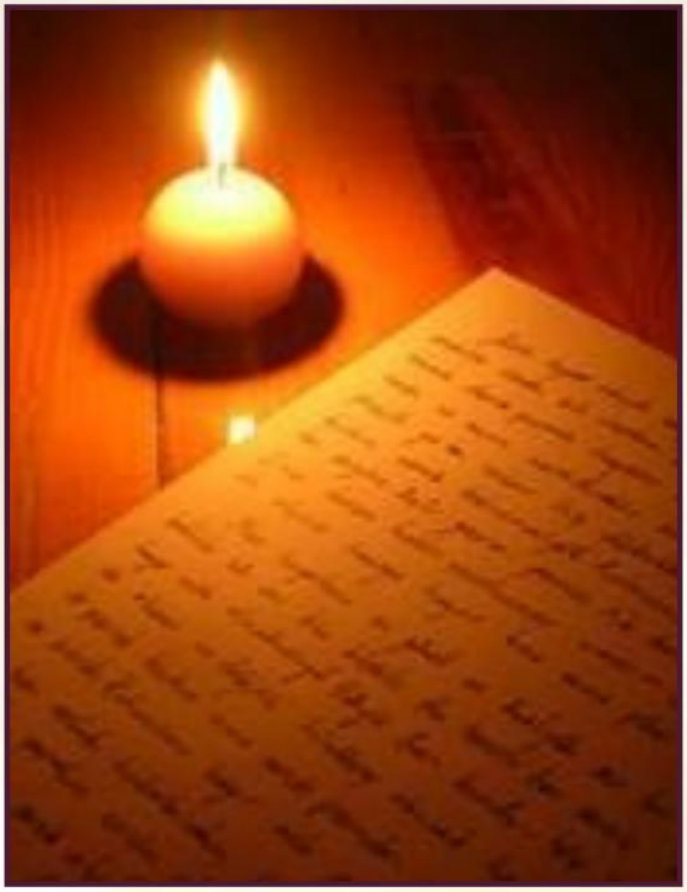

İnsanlar tarih boyunca inanç alanında çok çeşitli olsalar da hepsi daima bir yüce varlık fikrini taşımışlar bunu yansıtmışlardır. "Halk masallarında olduğu gibi pratikte de, insanın yalnızca cansız nesneler ve bitkilerle olduğu kadar aynı fiziksel bağın insan ve hayvan arasında var olduğu varsaydırdı. Öyle ki birinin sağlığı öbürüne bağlı olur, hayvan öldüğünde insan da ölür. Sibiryalı Yakutlar her şamanın ya da sihirbazın ruhunu ya da ruhlarından birini, titizlikle herkesten gizlenen bir hayvanın içinde canlı tuttuklarına inanır. Halk masallarında bir kimsenin yaşamının bazen bir bitkinin yaşamına bağlı olduğunu bitkinin kurumasıyla o kimsenin hemen öldüğünü, ya da o insanın ölümünün bitkinin kurumasına neden olduğu" şeklinde inançlar insanın evrenle bağ kurma çabaları olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bu anlayış yaşamın tek bir öze sahip olduğu bilincine dayanmaktadır.

Bütün inançlar hurafeler kutsala ilişkin teoriler hep kutsaldan doğar. Burada kastettiğimiz inanç bir bilişsel farkındalık, bir itirazsız boyun eğiş, ya da bir duygusal tatmin olarak ele alınan inanç değildir.

Kastettiğimiz inanç varoluşsal ve nihai bir kaygıya yaslanan inançtır. Bütün yanlış inançlar bu asli inanç'ın varlığından vücud bulmakta; ondan beslenmektedirler.

Örneğin Hıristiyanların Akıl ve Asli günah bağlamında insana ilişkin olumsuz yaklaşımlarından yola çıkarak inanç ve dogma farkını ortaya koyabiliriz.

"İnsan günah işleyebilir" demek inanç, "İnsanlar dünyaya günahkâr gelir" demek dogmadır.

Alain'in isli cama bakarak dünya ile güneş arasındaki büyüklü ölçme çabası Kilise tarafından hoş karşılanmayabilir. Bu noktada "dünya ve güneş arasındaki büyüklüğü isli cama değil kutsal kitaba bakarak değerlendirelim" demek dogmadır.

"Akıl insana yanlış şeyler yaptırabilir" demek inanç "insanın cennetten kovulmasının sebebi akıl bilgidir" demek dogmadır. Örnekler çoğaltılabilir.

Kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi dogma Vefa duygusunun gereği olarak verdiği nimetlerden dolayı Tanrıya minnet duyulması inançtır. İnsanın Tanrı anlayışları farklı olsa da bu böyledir. Kimisi Tanrıya inanmasa bile belli bir partiye, Polit büroya, Lenin'e, Mao'ya sadakatini göstermek için insanlık dışı eylemlerin üstlenicisi olabilir.

D-Savunu Bağlamında İnanç ve Dogma

Dogma kurulu bir egemen prensibi savunmak anlamına da gelmektedir. O halde Dogma savunuculuğu öne çıkarır. Savunmak, bir kurgulama ve haklı çıkarma aracıdır.. Savunu ise asıl ile bakışaçısını birbirine karıştırmaktır. Bakışaçısını asıl kabul etmek ve bunu sorgulama tavrından uzak olmaktır. İnançtan dogmaya varanlar bu açıdan hep savunucu ve saldırıcı olmaktan kurtulamamışlardır.

O halde dogma öğretilen, inanç ise insansal bir yönelime karşılık gelen şeydir diyebiliriz. Öğretilen şey inanca uygun olabilir ya da olmayabilir. Uygunsa sahihlik kazanır. Her dönemde benim anlayışım değişebilir ancak inançlarım değişmez.

Dogma hem tarihseldir hem statiktir. İnanç ise sabittir ancak tarihsel değildir. Tarih içinde üretilmiş sosyal ya da siyasi şartlar tarafından yönlendirilmiş değildir. Savunmacı ruh yapısı egemen düşünme biçimini mutlak kabul etme tavrını taşır. Savunulan anlayışı egemen anlayışa uydurma çabası dogma üretir. savunu çabası her din için önemli bir sapmadır aslında. Tahrif de bu sapmanın bir uzantısı olmaktan başka bir şey değildir. Dinin tahrifi sürecine baktığımızda hep bir savunu tavrını görmekten kurtulamayız. Kutsal kitabın tahrifi kimi kere egemen anlayış tarafından benimsenme güdüsüyle gerçekleştirilmiştir.

Dogma kurgulanan, inanç ise arzulanan bir eğilimdir. Arzulanandır demiyorum arzulanan içsel bir eğilimdir. Her insanın arzuladığına duyduğu yönelimdir. Haz ve fayda da arzulanandır ancak burada nihai bir arzulanmadan söz ediyoruz. Haz ve faydayı varoluşunun temeli haline getiren insan bile bu iki unsuru hayatına rehber edinmemektedir.

Vicdani açıdan da böyledir,(insan daima iyi olanı tercih eder, işkence yapılanı değil işkenceciyi kınar kendisi işkenceci olsa bile vicdanını rahatlatmak için bu eylemine meşru bir açıklama bulmak zorundadır, değilse akıl sağlığı tehlikeye girer) bilimsel açıdan da böyledir, sosyal açıdan da böyledir.

Rasyonel olarak izah edemediğimiz her şeye dogma dersek o zaman yanılırız. Kantın numen alan feno-

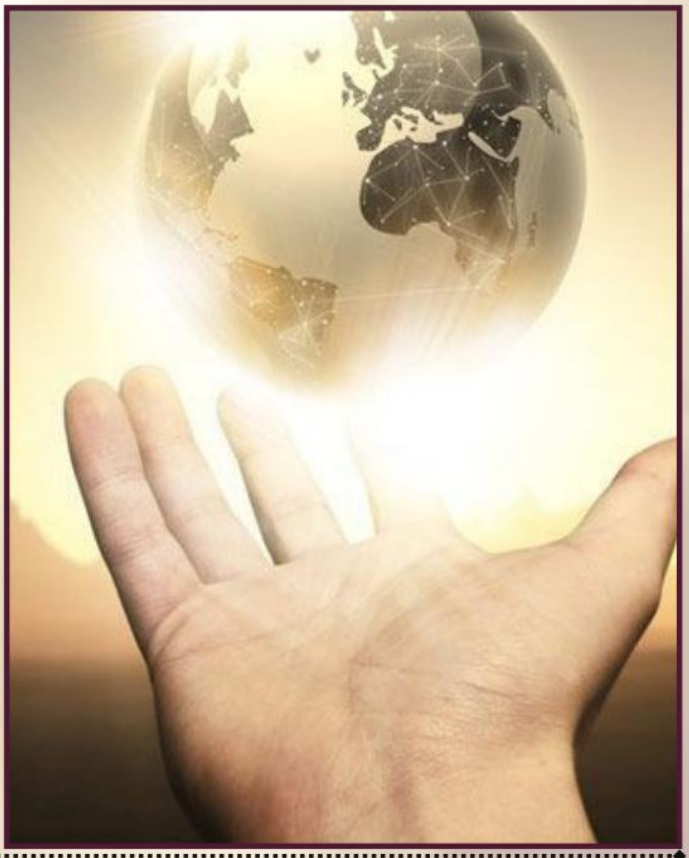

men alan ayrımı tartışmadığımız değil tartışamadığımız bir alandan sözetmek için anlattığı ayrımdır.

Teorik olarak ifade edemediğimiz şey dogma olarak adlandırmak pozitivist bir bakı şaçı sının ürünüdür.

Her insanda dinsel yönelim vardır. Bilim bile dogma üretebilir.

Örneğin, İlerleme fikri, Üstünlük teknolojidedir anlayışı bilimsel alandaki dogmalardır.

Hakikat bütün anlayışların bakışaçılannın üstündedir. Hakikat telkin etmeyi değil keşfedilmeyi ortaya çıkarılmayı bekler. Dini metinlerde peygamberler bile birer savunucu değil birer uyarıcıdırlar.

E-Mythsel Anlatı dogmatik bir anlatı mıdır?

Dogma ve inanç arasındaki ayrıma dikkat etmeyenler Mytsel anlatıları da dogmatik ve tarihsel bir döneme ait görerek dışlamaktadırlar.

Mythsel anlatı sembolik bir anlatımdır ve sembolik olarak çözümlenmesi yapılmadığı müddetçe bu anlatıları dogma olarak nitelemek önemli bir yanılgıdır. Şiirsel anlatılar için de aynı şey geçerlidir. Şiirsel ve myth'ik anlatıların sembolik karşılıklarını bularak meseleye yaklaşılmadığı zaman bu anlatıları, insanın gelişmemiş aklının ürünü olduğu şeklindeki bir yanlış yargıya kurban etmekten kurtulamayız.

F-Deney Yapmak ve yapamamak Açısından İnanç ve dogma

Bilimsel olmayan (deneye ve gözleme dayanmayan) bir şey hayat hakkında doğru şeyler ortaya koyamaz mı?

İnançlarımız bilimsel gelişmelere güç katamazlar mı? Bu sorular özellikle yüzyılımızda sorulmuş ve cevaplar verilmeye çalışılmıştır.

Örneğin dünyayı "mutlak kudret sahibi (kadir-i mutlak) bir Tanrının yarattığı ve kâinatın düzenli işleyişini sağladığı şeklindeki mistik inanç, nedenselik yasaları ile ifade edilebilecek olayların muntazaman ardı ardına yaşandığı varsayımını desteklemektedir. Tanrının sınırsız iyiliği inancı, O'nun insanoğlunu aldatmayacağı inancını desteklemektedir ki bu da insanın duyusal deneyimlerinin yaratılan dünyaya ilişkin güvenilir bilgiyi vereceği varsayımıdır."

İnançların bilimsel gelişmeler noktasında insanları motive ettiği şeklinde bugün temel bir anlayış oluşmuştur. Yaratıcı bir kudretin varlığına olan inancın evrene olan inancı beslediğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca İnançlı olmak rasyonel olmaya aykırı değildir. İnancı rasyonalitenin karşısına koyanlar 19. yüzyıl pozitivizmi ile meseleye bakmaktadırlar. Pozitivizmin inandığı iki tane hakikat vardır Gerçeklik ve fayda. deney ve gözlem metodu.

Bu yüzden Vico kendi eserine Yeni Bilim diyor. Çünkü maddeyi deney ve gözlem ile laboratuar deneyi ile inceleyebilirsiniz ancak insansal kültür olaylarını laboratuar deneyi ile inceleyemezsiniz: Laboratuar deneyi ile inceleyemediğiniz her şeyi akıldışı olarak görmek de ayrı bir bağnaz tutumdur. Bu yüzden Vico insanlığın tarih içinde ürettiği bütün her şeyin göz önüne alınarak insan hakkında karar verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu noktada bilimsel açıdan pozitivist olmak da mümkün değildir.

Çünkü pozitivizm hakikati sadece laboratuar deneyine hapsetmekte ve bununla yanlış sonuçlara varmaktadır.

Anlık deneyler ve gelişen bilimsel yaklaşımlarla kesin hükümlere varmak bilimsel bir şey değildir. Bu sağlıklı bir metod da değildir. Yani madde hakkındaki yargılarda bile bu metod olarak ele alınamaz. Sadece yardımcı bir unsur olarak ele alınabilir. Bu yüzden

Popper bu tarz bilimin ürettiklerine karşı çıkmaktadır. Yanlışlama fikri bu yüzden önemlidir.

İnsanlığın inançları ortaktır. İnsanları dogmalar ayırmaktadır. Dogmalar evrensellik içermez ve öğretilebilir hususlardır ve her zaman tartışılmaya açık olmak durumundadır. İnanç deney alanına giren konuları tartışmamayı öngörmez.

Bu açıdan bakıldığında inanç olarak asli ve değişmez tartışılmaz hakikatlerin boyutlarını ve hayattaki görünümlerini şu şekilde belirleyebiliriz.

Dini inanç: "Hayatın görünenin ötesinde anlamları vardır" şeklinde belirleyeceğimiz bu inanç en ilkel toplumlardan günümüze kadar insanların hayata bakışını belirleyegelmiştir.

Ahlaki inanç: Ahlaki inanç derken ahlaki yargıdan değil koşulsuz buyruk olan evrensel bir ahlaksal yasadan sözediyorum. Hayat ötekinin iyiliğini düşünmek üzerine kuruludur. Adalet, eşitlik, özgürlük, biz bunların deneyini yapamayız ama bunlar inançtır.

İdeolojik inanç: Her insan inançlarından yola çıkarak yaşadığı çağı anlama ve bu çağın problemlerine çözümler sunma durumundadır. Bu yaklaşımlar ideolojiler olarak öne çıkmaktadır. İleride daha iyi bir dünya istenci, Yaşanılan dünyanın olumsuzluklarını giderme istenci asli bir istenç asli bir inançtır. İdeolojiler en temelde bu istençten beslenir. Bu istenç tartışılamaz.

Bilimsel İnanç: Bilgi elde edilebilir ve dünya bilgi ile daha güzel bir yaşama alanına dönüşebilir. Hayatta çözemeyeceğimiz meseleler olduğunu bilsek bile çözme çabasından bir an bile geri kalamayız. Bu tutum deneysel bir tutum değil; tamamen içsel tamamen metafiziksel bir durumdur. Yani bilimsel yönelim deney ve gözlemden türemez. Deney ve gözlem bilimsel yönelimden türer.

Sonuç

Felsefenin görevi hayata egemen yasaları anlamaya çalışmak yoluyla inancın sağlam zeminin göstermektir. Bu noktada felsefenin temel problemi dogmatik düşüncenin önünü kesmektir.

Dogmatik düşünüşün önünü kesmenin anlamı dogmalar tarafından üstü örtülmüş saptırılmış asli inancı bulup ortaya çıkarma çabasıdır.

Felsefenin varolma sebebi hakikate ilişkin önyargılarımızı pekiştirmek ve bize hakikatin dayandığı sağlam inancı göstermektedir.

Felsefe ontolojik önyargılarımızın ortaya çıkarılması ve bu önyargının sağlam zemininin bulma çabasıdır.

Bütün bu inanç türleri asli bir inancın hayattaki karşılıklarıdır. Hepsi asli bir inançtan beslenmektedir. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi inanç hayatın dayandığı ilkelerden yalıtıldığında tam anlamıyla insanlığı çürüten, yaşamın gelişimini engelleyen, insani olanı yıpratan bir işlev görecektir.

Yar. Doç. Kemal Göz

İnsan, bütün değerleriyle toplumu oluşturan gizemli bir varlık olarak medeniyetler oluşturarak varlığını sürdürmektedir. Günümüz insanlığının en büyük problemlerinden biri olarak değerler ve yaşama hürriyetinin olduğunu söylemenin yerinde olduğu yaşananlarla da kanıtlanmaktadır.

Temel hak ve hürriyetlerin en başında gelen yaşama hürriyetinin önemini vurgulamak çok zor değildir. Bu temel hürriyetten mahrum olmak demek diğer hürriyetlerin hiçbir anlamının olmadığını söylemekle eş anlamlıdır. Böyle olunca insan ve değerlerinden bahsedebilmek için önce yaşama hürriyetinin mevcudiyetinin unsurlarının güçlü olup olmadığına bakmak önemlidir. Bu açıdan bakıldığında insanın nasıl bir varlık olduğunun ortaya konulması gerekmektedir.

İnsan, varlığını devam ettirirken çevresini etkileyen ve aynı zamanda çevresinden etkilenen bir varlıktır. Bu yönüyle insan, etkili bir şekilde iletişimi kullanır. Toplumu oluşturan bireyler ortaya koydukları genel kabul gören konularda birbirleriyle etkileşimi devamlı sürdürürler. Bu etkileşim sonucunda ortak paylaşım değerleri oluşur. Toplumun üyesi olarak insan da toplumun bu ortak paylaşımlarını taşıyan, toplumun genel özelliklerine sahip bir küçük modeli olarak ortaya çıkar.

Toplumların devamlılığı adına onları ayakta tutan en önemli unsurlardan biri değerlerdir. Değerlerine sahip çıkmayan ve onları yeni nesillere ulaştıramayan toplumların büyük sosyal çalkantılar yaşadıkları görülür. Toplum bilimleri yönüyle de değerler, toplumu birliktelik içerisinde tutan çimento gibidir.

Toplumlar arasında değerler konusunun farklılıklar gösterdiği bilinmektedir. Günümüzde enformasyonun çok yoğun olması münasebetiyle insanlığının birbirlerini etkiledikleri de göz ardı edilemeyen bir gerçeklik olarak ortadadır. İnsanlığın ortak değerlerinden söz edilen bir zaman dilimini ortak bir şekilde yaşayan günümüz insanlığı, bu ortak değerleri daha somut bir şekilde ortaya koymaya ve bunların yerine getirilmesini gerçekleştirmeye gayret eder gözükmektedir.

Fertlerin ve toplumların hafızasında yer eden yapı taşları olarak değerler, toplumlar arasında doğabilecek toplumsal çatışma ve kargaşaları çözebilecek bir etkiye sahiptir. Bireylerin hayatında belirli bir davranış aktivitesine sahip olan değerler, toplumun oluşumu ve devamında bütünlük ve tutarlılık sergilerler. Erdemli davranışlar

bütünü olan değerler, her zaman sosyal bünyede hayat bulacaktır. Bu canlanmanın sonucu olarak temel erdemli davranışları hayatlarında uygulayabilen bireylerin oluşturduğu toplumsal bir yapı ortaya çıkacaktır. Buna ek olarak bu değerler, toplumları

oluşturan bireylerin hayatında sosyal bir denetim mekanizmasının oluşmasını sağlayacaktır. Genel anlamıyla değerler, toplumsal davranışlarda bir tutarlılık ve düzen sağlayacağından toplumsal ve toplumlararası barış ve sükûnun oluşmasının gerçekleşmesine de yardımcı olacaktır. Bu yönüyle değerler insanlık tarihi boyunca önemini her zaman hissettirmiştir.

1.Değerlerin Genel Özellikleri

Felsefe alanında "değer" kavramının ifade ettiği mana ve yüklendiği derinlik konusunda etkili bir bilgi birikimine sahip olduğu görülmektedir. Felsefî bir kavram olarak Latince "güçlü olmak", "kıymetli olmak" anlamlarına gelen "valere" kökünden türetilmiş olan değer kavramının lügat manası, arzu edilen, ilgi duyulup arkasından gidilen, ayar ölçüsü olarak kullanılan şey anlamlarına gelmektedir. İnsan hayatında isteyerek yapılan şeyler değişik olaylara karşı insanların davranış alışkanlıkları olarak ortaya çıkmaktadır.

Değerler, olgular ve nesneler hakkında ihtiyaç ve ideallere göre verilen yargıları ifade etmek için de kullanılır. Aynı zamanda neyin iyi neyin kötü olduğunu belirleme ifadesidir. Psikologlara göre ise değer, bir inanç olarak açıklanmaktadır. Buradan değerler konusunda en önemli unsurlardan birinin inanç olduğunu söylemek mümkündür.

Cevizci'ye göre, değer söz konusu olduğunda öznenin, yani bireyin önemi gündeme gelmektedir. Bu açıdan değer teorik bir tavır ve yönelimden daha çok pratik bir tavır ve yönelimi ifade etmesi bakımından bireyin kendi kişisel amacı ve davranışlarıyla olan ilişkisini ifade etmek üzere nesneye sonradan eklenen özelliktir.

İlk çağ filozoflarından günümüze felsefenin genel konu başlıkları arasında değer kavramının geniş bir anlamının var olduğu görülmektedir. Felsefede değer kavramı her türlü amaç ve hedefler, ilgi ve çıkarlar, tutkular, idealler, her türlü güç ve iktidar etkenleri, ün ve şan hırsı, övme ve yerme, saygı ve saygısızlık, inanma ve inanmama, sözünde durma veya durmama, dürüst olma ya da olmama, sevgi ve nefret gibi maddi-manevi, olumlu- olumsuz her türlü benimsenen ve insan hayatında etkin olan şeyler olarak ifade edilmektedir.

Toplumların bir üyesi olarak insan davranışının olduğu her yerde değerler olgusundan bahsetmek gerekmektedir. İnsan davranışları değerlendirilirken bu durum göz önünde bulundurulması gereken bir gerçeklik olarak ortada durmaktadır. Bu yönüyle değerler salt teorik ilgi odağı olarak değerlendirilmemiştir.

Değerler, toplumun sosyal yapısını düzenleyici etkisinden dolayı pratik bir ilgi ve tartışma odağının merkezine yerleşmişlerdir. Değerler, bireyin toplum ile olan ilişkilerini toplumsal bünyede tanımlar ve düzenlerler. Toplumsal yaşamda bireyin davranışlarını ve fiillerini belirleyen bir norm/ilke olarak da ifade edilebilen değerler, "en doğru","en iyi" davranış ilkeleri olarak nitelendirilebilirler. Bu değerlendirmeler çerçevesinde değerler alanı axiologie olarak isimlendirilmektedir. Değer kavramının hem pratiği hem de teoriyi içinde barındırdığını söylemek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında değerlerin hem pratik hem de teorinin alanı içerisinde değerlendirildiği belirtilebilmektedir.

İlk çağ filozoflarının nazarında da değer problemi önemli felsefi problemlerden olarak değerlendirilmiş ve incelenmiştir. O günden bu güne değer kavramının genel içeriğini belirlerken şu değerlendirmeler yapılabilmektedir:

•Değerler bireylerin ortaya koydukları davranışlarını rasyonel bir şekilde içselleştirmelerini sağlayan olgulardır.

•Değerler bir inanış ve kabul örneğidirler. Değerlerin olduğu her yerde inanç ve kabul olgusunun varlığından bahsetmek kaçınılmazdır.

•Değer anlamından da anlaşıldığı gibi, arzu edilen, istenen ve ilgi duyulan şeydir.

İnsan zihninin felsefi soyutlama ile ulaştığı bir değeri ifade eden bu alan, bireylerin toplum ile ilişkilerini düzenleyen önemli unsurların başında gelmektedir. Bu unsurların bireysel ve toplumsal değerleri ortaya çıkardığı görülmektedir. Bireysel değerler, bireylerin kendine karşı sorumluluklarının olduğunu ortaya koymaktadır. Toplumsal değerler ise bireylerin, toplumdaki diğer bireylere karşı olan sorumluluklarının bulunduğunu ve bunlara uymasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.Toplumsal Değerler

Değerler toplumları ayakta tutan en önemli unsurların başında gelmektedir. Toplum içerisinde bireylerin birbirleriyle ilişkilerine yön veren en önemli kazanımlar arasında zikredebileceğimiz erdemli davranışlar bütünü olarak değerler, insanlığın temel hak ve hürriyetlerinin kazanımlarının hayata geçirilmesinde ve uygulama alanında etkinliğini sürdürmesinde de rol oynar. Temel hak ve hürriyetler konusuyla bağlantılı olarak toplumsal değerleri gözden geçirmek ve onları anlamaya çalışmak insan hakları konusuyla ilişkilerinin daha iyi anlaşılması açısından önemli olsa gerektir. İnsan haklarıyla da ilişkili olarak temel toplumsal değerlerin bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

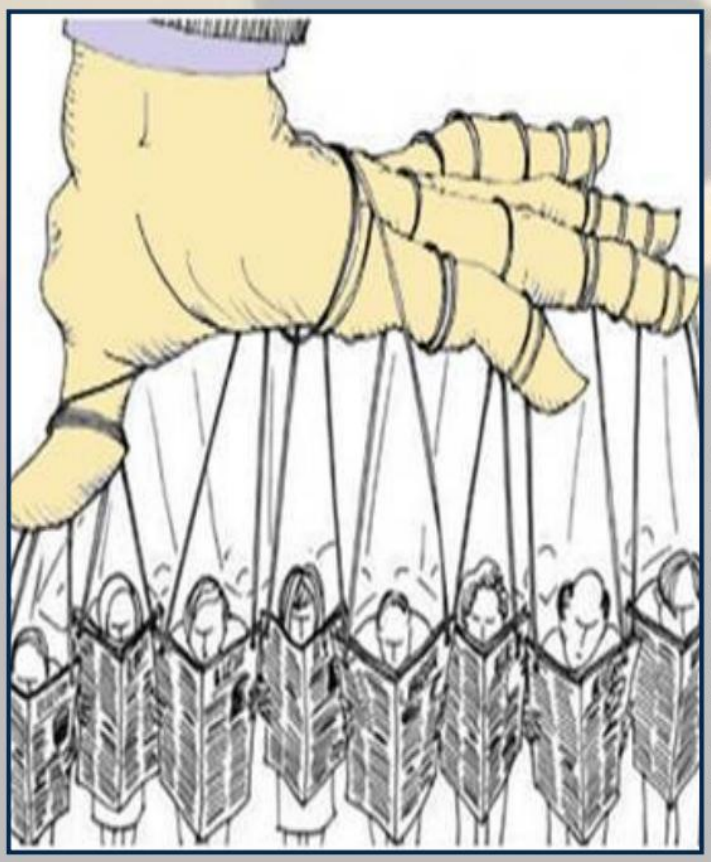

•Sevgi, Saygı,

•Hoşgörü,

•Özgürlük (Bağımsız ve Özgür düşünebilme yetisi), Sorumluluk,

•Adalet ve Eşitlik,

•Kardeşlik, Yardımlaşma, dayanışma,

•Doğruluk, Çalışkanlık,

•Misafirperverlik, İyilik yapmak, İyimser olmak,

•Fedakârlık, Paylaşımcı olmak,

•Şefkat ve merhamet sahibi olmak,

•Alçakgönüllülük, Selamlaşma,

•Kültürel mirasa sahip çıkma.

Toplumsal Değerler açısından insan haklarına baktığımızda, bugün gelinen nokta dikkate alındığında bu değerlerin önemi daha iyi anlaşılacaktır. İnsanlığın kendi değerlerini uygulama hususunda çok çekimser göründüğü günümüz insanlığının problemlerinin yoğunluğundan ve çeşitliliğinden de anlaşılmaktadır. Toplumlar arası problemlerin çözümüne katkı sağlayabilecek erdemli davranışlar bütünü olarak ifade edilen değerler önemini korumaktadır.

Sevgi, toplumları ayakta tutan en önemli değerlerden birisi olarak önemini her dönemde hissettirmiştir. Sevgi, karşılıksız ve menfaat ilişkileri olmadan insanların birbirlerine karşı olan tutumları olarak da tanımlanabilir. Bazı şeylerin değeri sevgiyle daha iyi anlaşılır.

Sevgi, aşk, muhabbet kavramları, var olmayı da ifade eden kavramlar olarak düşünce tarihimizde yerini alan en önemli kavramlardandır. İslam düşünürleri arasında önemli bir yere sahip olan İbn Sina aşkı ontolojik açıdan ele alır ve varlıkla ilişkisini irdeler. O'na göre "Aşk", "Âşık" ve " Maşuk" aslında hepsi varlığın yansımalarıdırlar. Aşk bütün varlığın esasıdır ve her şey ondan doğar. İbn Sînâ' ya göre aşk Allah'ın varlığının bir delilidir. Varlık kavramı bir şeyin gerçekliğini ifade ederken, o şeyin gerçekliğini de ortaya koymaktadır. İbn Sînâ'ya göre aşk varlıkların sebebidir. Ona göre mutlak ve küllî aşk, aynı zamanda mutlak ve saf "iyi"nin de aynıdır. Varlık hem aşktır, hem de mutlak iyidir. Fikrî ve ahlaki mükemmelliğin tamamlayıcısı olarak aşk, varlığın

varlık olma sebebidir. İbn Sina aşkı var olmak olarak anlar ve değerlendirir. Onunla ilgili müstakil bir risale kaleme alarak aşkın önemini vurgulamıştır.11

Düşünce tarihimizin büyük düşünürü Yunus Emre değerlerimizi çok güzel ve veciz bir şekilde dile getirir:

"Elif okuduk ötürü Pazar eyledik götürü Yaratılmışı severiz Yaratandan ötürü."

"Ben gelmedim dâvi için

Benim işim sevi için Dostun evi gönüllerdir

Gönüller yapmaya geldim."

Bu değerlerin en önde gelenlerinden biri olarak hoşgörü ve müsamaha kavramları insanlık tarihi boyunca evrensel barışın teminatı olan en önemli değerlerdendir. Evrensel çerçevenin yanında birey olarak insan, hayatını toplum içinde geçirmek mecburiyetinde olduğu için, toplumu oluşturan bireylerin birbirleriyle olan iletişimleri önem arz etmektedir. İnsan, kendi hak ve hürriyetlerini savunurken, diğer fertlerin hak ve hürriyetlerini de dikkate almak ve onları çiğnememek durumundadır. Evrensel toplumu oluşturan insanlığın barış ve huzur içerisinde hayatlarını devam ettirebilmeleri, birbirlerinin farklılıklarını insanlığın zenginlikleri olarak görebilmeyi başarmaları, hoşgörü kültürünün düşüncelerde yer ederek hayat tarzı olarak ortaya çıkmasıyla mümkün olacaktır.

Hoşgörü kavramıyla insanlık bugün karşılaşıyor değildir. İlkçağ filozoflarından Eflatun diyaloglarında bu hususu önemine binaen çok sık tekrar etmekte ve vurgulamaktadır. Ondan sonra da gelen filozofların bu erdeme dikkat çektikleri bilinmektedir. İslâm ahlâk felsefesinin önemli düşünürleri, İbn Miskeveyh, Gazâlî, Ragıb el-İsfehâni eserlerinde bu erdemin öneminden bahsetmektedirler.

Ahlâk felsefesinin en önemli değer kavramı olarak adalet bütün erdemleri kendisinde toplayan bir değerdir. Adalet insanlık tarihiyle beraber varlığını devam ettiren değerlerin başında gelmektedir. Bu kavramın yüklendiği anlam çok geniştir. İnsanlık tarihi boyunca ahlâkî erdemler hakkında değerlendirme yapan filozoflar tarafından diğer erdemlere ulaşabilmek için gerekli bir erdem olarak görülmektedir. İnsan nefsi, hikmet, iffet ve şecaatin özelliklerini kendisinde gösterebilmesinin en önemli unsuru adalet değeriyle sağlanabileceğini belirtirler.

Toplumsal değerler, evrensel değerleri destekleyen ve onların toplumları oluşturan bireyler tarafından içselleştirilerek kabulünü sağlayan önemli bir unsurdur. Toplumlar değerleri içselleştiren bireylerle evrensel değerlerin varlığı ve kabulünü iyi bir şekilde gerçekleştirebilecektir.

3. Toplumsal Değerler Bağlamında İnsan Hak ve Hürriyetleri

Günümüz insanlığının hâlâ ulaşabilmek için çaba sarf ettiği değerler arasında insan hakları en önemli yeri işgal etmektedir. Yirmi birinci yüzyılın başlarında olunmasına rağmen insanlığın bu konuyu halledememiş olduğunu söylemek çok iddialı olmasa gerektir.

Günümüz değerlerinin en önemlilerinin başında gelen insan hak ve hürriyetleri hâlâ öneminden bir şeyler kaybetmediği, konunun bütün unsurlarıyla insanlığın gündeminde olduğundan da anlaşılabilmektedir. İleri teknoloji ve gelişmelere sahip olmakla kendine üstün payeler yakıştıran milletler toplulukları, temel hak ve hürriyetler ihlallerini görmezlikten gelmekte ve bundan insani değerler adına sıkıntı da duymamaktadırlar. Bu değerler temel uluslararası belgelerde de sıklıkla ele alınmış ve birçok sözleşme insanlık camiasının kabulüne mazhar olmuş ve uygulamaya konulmuştur. Sözleşmeler ve onların kabulü elbette önemlidir. Ancak sözleşmeleri ve antlaşmaları hayata geçirecek olan toplumların üyelerinin sahip oldukları ahlaki değerlerin varlığının daha önemli olduğu gerçeği, uygulama açısından fevkalade önemli olsa gerektir. Bu konuyu ana başlıklar halinde sunmak ve değerlendirmek konunun daha iyi anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

İnsan Hakları kavramı, ferdin insan olarak yaratılmış olmaktan doğan esas haklarını ifade etmektedir. İnsan Hakları, din, dil, ırk, cinsiyet, milliyet, sosyal statü ve renk farklılıklarına bakılmaksızın insana insan olduğu için tanınan hakların genel adıdır. İnsan

Hakları, siyaset felsefesi değerlendirmelerinde demokrasinin varlığını ve hukukun üstünlüğünü gerektirir.

Bugün dünyada hâkim olan "İnsan Hakları" kavramı adını batıda doğup gelişen tabii hukuk düşüncesinden almıştır. XVI. yüzyılda modern devletin ortaya çıkmasıyla birlikte yönetimi ellerinde bulunduranların istibdadına karşı felsefi olarak ferdin korunmasını amaçlayan bu anlayış, temel hak ve hürriyetleri düşünce planında savunan fikir adamlarına çok şey borçludur. Tabii haklar doktrinine göre insan, bazı temel haklarla birlikte dünyaya gelir. Bunlar, ferde bağlı devredilemez haklardır. İnsanların kendi aralarında eşit, özgür ve onurlu yaşama hakları, "İnsan Hakları" olarak isimlendirilmektedir. Daha değişik bir ifadeyle; insan hakları, insana insan gibi muamele etmektir de diyebiliriz. Bu anlamının hayata hâkimiyeti noktasında yirmi birinci yüzyılın insanlığının geçerli bir not aldığını söylemenin çok güç olduğu da söylenebilir.

İnsan hakları konusu, insanla ilgili olduğu için hukukiliği ve sorumluluğu da beraberce değerlendirmeyi gerektirir. Hukuka uygun olmayan ve zamanında kullanılmayan yetkilerin sorumluluk doğurduğu da açıktır. Günümüz toplumlarının yazılı hukuk metinlerinde temel hak ve hürriyetlerin mükemmel ifadelerle yer aldığı görülebilir. Hatta şu da söylenebilir ki, temel hak ve hürriyet uygulamalarında çok iyi olan toplumların hukuk metinlerinden daha gelişmiş durumdadırlar.

Esas olan temel hak ve hürriyetlerin metinlere konulması değil, onların özümsenmesi, hayat tarzına dönüştürülerek uygulanması ve son olarak da yargı güvencesine alınmasıdır.

Toplum bilimlerinin değerlendirilmesine bakıldığında, insan haklarının gelişmesinin yavaş olduğunu uluslararası belgeler statüsünde ki "İnsan hakları evrensel beyannamesi" ve "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi"ne gelinen süreçte görebiliriz. Bu belgeler fertlerin temel hak ve hürriyetlerini koruma adına birçok hukuki kuralları ihtiva etmektedir. Bu belgelerin bazılarının, imza koyan devletleri bağladığını da belirtmek gerekir. Günümüz insanlık değerlerinin en önemlilerinin başında gelen insan hak ve hürriyetlerinin, temel uluslararası belgelerde ele alınışı fevkalade önemlidir.

İnsan hakları, insanın, insan olması münasebetiyle doğuştan sahip olduğu ve başkasına devredilemeyen temel hak ve hürriyetlerini ifade eden önemli bir kavram olarak günümüz insanının gündemindedir ve onun hayatına değer katan bir kavramdır. Bu değerleri kişisel hak ve hürriyetler olarak da ifade etmek mümkündür:

•Yaşama hürriyeti, insanın sahip olduğu en önemli değeri olarak zikredilebilir.

•Siyasi Haklar, bireylerin kendilerini yönetecek yetenekli idarecileri belirleyebilmelerini sağlar.

•Mülk edinme hürriyeti, yaşanan hayatta sahip olunan maddi unsurların korunmasını içerir.

•Seyahat hürriyeti, insanın dilediğinde dilediği yerlere gidebilme serbestliğidir.

•Din ve vicdan hürriyeti, bireyin inanç değerlerine baskı yapılmamasıdır.

•Düşünce ve ifade hürriyeti, şiddet içermediği müddetçe, düşüncelerinden ve onları ifade etmekten men edilmemesidir.

3.1.Yaşama Hürriyeti

Evrensel insanlık değerlerinin başında zikredilebilecek olan yaşama hürriyeti yirmi birinci yüzyılın başında bile hala insanlığın önemli problemlerinden olarak yerini muhafaza etmektedir. İnsanlar hayatlarını sürdürebilmek adına birçok tehdit ve sıkıntılarla karşılaşmaktalar. Bu problem insanlık tarihinin her döneminde mevcut olmuştur. İnsanlığın problemi olarak mevcudiyetini sürdüren bu problem, ahlâk felsefesinin de önemli problemleri arasında yer almaktadır.

Yaşama hürriyetine geçmeden önce "hürriyet" kavramı konusunun iki önemli değer yargısının olduğu söylenebilir:

•İrade hürriyeti, bireyin davranışlarını gerçekleştirmeden önce kendi iradesiyle karar verebilme yetisine sahip olması demektir.

•Davranış hürriyeti, birey davranışlarını oluştururken sahip olması gereken serbestliğidir.

İnsanın hürriyetinden bahsedebilmek için bireyin, davranışlarını kendi iradesiyle serbest bir şekilde gerçekleştirebilmesi gerekir. Sorumluluğun oluşabilmesi için bu önemli bir gereklilik olarak mevcuttur. İnsanlık tarihi boyunca bütün filozoflar bu hürriyete dikkat çekmişler ve bu hürriyetin önemini vurgulamışlardır. Bu kavramın tarihî süreci tabiî hürriyetler ve manevî hürriyetler olarak iki ana başlıkta ele alınabilmektedir:

•Bunlardan birincisi doğuştan insanla beraber var olan ve aynı zamanda insanın insan olması münasebetiyle sahip olduğu, insana ait olan tabii hak ve hürriyetlerdir. Bu hürriyetler, insanın insan olması sebebiyle saygı ve hürmete layık, iptali mümkün olmayan hak ve hürriyetler olarak da açıklanabilmektedir.

•İkincisi olarak da, manevî hürriyetler zikredilebilir. Bu hürriyetler, bireyin düşünce ve inanç dünyasıyla ilgilidirler.

Temel hak ve hürriyetler bahsinde, yaşama hürriyetinin en önemli hürriyetlerden olarak ilk başta zikredildiği görülür. Bu hürriyet insanların en önemli hürriyetlerindendir ve başkasına devredilemez. Bu hürriyetin varlığı diğer hürriyetlerin varlığının delili olarak görülmektedir. Bu hürriyete sahip olmayan insanların, diğer hürriyetleri kullanıp kullanmamaları çok önemli olmayan bir gerçekliktir.

İnsanın varlığını sürdürmesi en önemli değerlerden olarak görülmektedir. Tarih boyunca insanlık temel hak ve hürriyetler konusunda çok acı tecrübelerle mücadelesini sürdürmüş ve halen bu mücadelenin devam etmekte olduğunu da söylemek çok abartılı olmasa gerektir. Bu çerçevede tarihi sürece baktığımızda bireysel temel hak ve hürriyetleri korumaya yönelik olarak Batı medeniyetinde tespit edilebilen belgeleri şu şekilde sıralayabilmek mümkündür:

•Magna Carta Libertatum'u (Büyük Hürriyet Fermanı) 1215 tarihinde yayımlanmıştır.

•İngilizlerin Temel Haklar Bildirgesi 1689 tarihinde yayımlanmış ve bazı temel hak ve hürriyetleri kral onaylamıştır.

•Amerika' da 12 Haziran 1776 tarihli Virginia anayasası ve onun baş tarafına eklenen Haklar Bildirisidir.

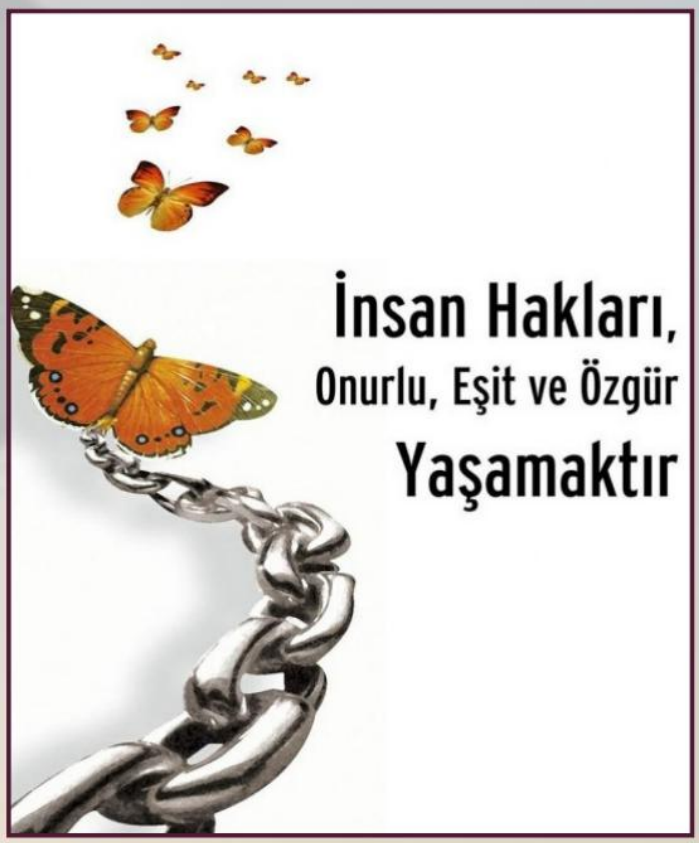

•1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, insanların evrensel, doğal ve devredilemeyen hak ve hürriyetlerin sahibi olduğunu kabul eder.

•10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini kabul ederek temel hak ve hürriyetlerin evrenselleştiğini bütün dünyaya duyurdu.

•4 Kasım 1950 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi imzalandı. Bu sözleşme diğer sözleşmelerden farklı olarak Kıta Avrupa'sında yaptırım gücüne sahip bir sözleşmeydi.

İnsanlık bu süreci çok acı tecrübelerle yaşamıştır. Bilhassa Batı dünyasında bireylerin edinmeye çalıştıkları hakları elde edebilmeleri çok zor şartlarda gerçekleşmiştir. Buna ek olarak da ikinci dünya savaşı esnasında insanın yaşama hürriyetinin hiçbir değerinin olmadığı da görülmüştür, Bu sürecin sonucu olarak sadece belgelerde bile olsa bu temel hak ve hürriyetlerin zikredildiği görülmektedir.

Temel hak ve hürriyetlerin tarihi sürecine göz attığımızda yaşanan tecrübelerin acısının insanlığın maşeri vicdanında hiçbir zaman unutulmadığı görülür. Sadece Çanakkale savaşlarında beş yüz bin insanın hayatlarını kaybettiği göz önüne alınırsa bu tespitin gerekliliği daha iyi anlaşılacaktır. Bu müca-

dele Fransız yurttaş hakları bildirgesi, İnsan hakları evrensel beyannamesi, Avrupa Birliği sözleşmesiyle tamamlanmış gibi görülebilir. Ancak milletler arası sözleşmelerde bu konu geniş bir şekilde ele alınıp korunmasına rağmen günümüz insanlığı uygulamalar konusunda çok büyük mesafeler kat edememiş olarak görülmektedir.

Yaşama hürriyeti, İnsanlık tarihi boyunca ilk peygamberden Son Peygamber'e gelinceye kadar değişik isimler altında varlıklarını sürdüren semâvî dinlerin değerleri arasında da kendisine önemli bir yer edinmiştir. Semavi dinler bu hürriyetin korunması yönünde birçok kurallar ortaya koymuşlardır.

Bireyin kişisel hayatının dokunulmazlığı olarak da açıklanabilecek olan yaşama hürriyeti, hem temel hak ve hürriyetlerin temelini oluşturur, hem de düşünce ve ifade hürriyetinin vazgeçilmezi olarak değerlendirilebilir. Bu manada bireye zulüm ve işkence yapılamaz. Bu husus insanın en mükemmel olarak yaratıldığı ve aynı şekilde Allah'ın halifesi olarak görevlendirildiği gerçeği Kur'an düşüncesinin önemli değer yargılarından olarak açıklanabilmektedir.

İslâm ahlâk felsefesinde yaşama hürriyetinin değerinin fevkalade önemli olduğu görülür. Değerler/erdemler ortaya konulurken yaşama hürriyeti ilk başta zikredilir. Haksız yere bir cana kıymayı, bütün insanlığı öldürmekle eşit gören bir sistemin yaşama hürriyetine bakışını açıklıkla anlamak mümkündür. Aynı zamanda böyle davranmayanların aşırıya giden sapkın guruplar olduğu değerlendirmesi de konunun ehemmiyetini ortaya koymaktadır. Yine bu hususta bütün insanların canlarının ve mallarının kutsal olduğu gerçeği, bu değerin ehemmiyetini ortaya koyan çok sert açıklamalardır. Bütün inananların kardeş olduğu değerlendirmesi, bireyler arası ilişkileri farklı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bunun yanında her insan, yaşadığı dünyayı paylaştığı diğer insanlarla aynı tabii hak ve hürriyetlere sahip olması gerekir. Bu hürriyetler insanların doğuştan sahip oldukları hürriyetlerdir. Her insan, insan olması münasebetiyle bu haklara sahip üstün bir varlıktır. Ancak şunu açık bir şekilde söylemek mümkündür ki, insanoğlu yeryüzünde yaşamaya başladığı günden itibaren birbirlerinin temel hak ve hürriyetlerine hakkıyla saygı göstermemişler ve değer vermemişlerdir. Habil ve Kabil örneğinin günümüz dünyasında daha çok görülmekte olduğu gerçeği bu durumun pek değişmediğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

Bütün mahlûkatı seven, hele insanı eşref-i mahlûkat olarak gören bir anlayışla hayatını sürdüren ve etrafındaki insanlarla ilişkilerini hoşgörü ve sevgi bağlamında sürdüren insanımızın değerleri, gelecek nesillere yol gösterici olarak okyanusun ortasındaki fenerler gibi hayatın akışına yön verecektir. Bu değerlerin gelecek nesillere eğip bükülmeden ulaştırılması en önemli toplumsal sorumluluklarımızdan biridir.

Toplumsal ahlâkî değerlerle, insan haklarının birçok noktada birbirlerini destekler nitelikte bağdaştıkları görülmektedir. Toplumsal değerler açısından insan haklarına baktığımızda, gördüklerimiz, insanlığın değerlerinin çok öncesinde yerleştiğidir. Uluslararası belgelerde insanlığın evrensel değerleri olarak ortaya konulan esaslar, yıllar öncesinin ahlaki değerleri olarak toplumumuz tarafından kabul edilmiş, hayat tarzı olarak yaşatılmış ve büyük bir bütün olarak yeni yetişmekte olan gençliğimize ulaştırılmasına gayret sarf edilmektedir.

Her ne kadar yazılı belgelerde mükemmel bir şekilde temel hak ve hürriyetlerden teferruatlı olarak bahsedilmiş olsa da, pratikteki uygulamalarda insanların bu değerlere yaklaşımı hâlâ problemli olarak kalmakta ve bu problemler devam etmektedir. İnsanın yaşama değerinin çok aşağılarda seyreylediği açıktır. Yaşama hürriyetine toplumun değer yargıları çerçevesinde bireyin bakışı, bir karıncayı bile incitmenin sorumluluğunu hissetmekten geçmektedir. Bu anlayışı yeni nesillere ulaştırabilme sorumluluğu dünya boyunca yaşayan kültürleri sürdüren topluluklara düşmektedir. İnsanlığın bu değerlerle zenginleşerek daha yaşanır bir dünyaya doğru gidilmesi yine insanlığın elindedir.

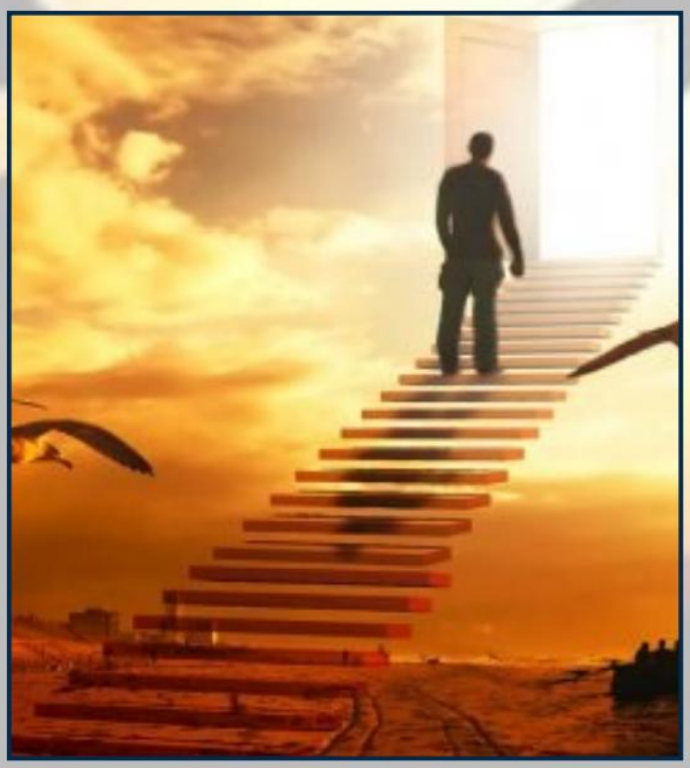

İnsanlığın geleceğinin teminatı olarak görülen yeni nesillere, yaşama hürriyetinin önemi her medeniyetin değerleri içerisinde mutlaka mükemmel bir şekilde kavratılması gerekmektedir. Yaşamak canlılar için en önemli bir değerdir. Bu özgürlüğü elinden alınan insanların diğer özgürlüklerle herhangi bir ilişkisinden bahsetmek mümkün değildir. Değerlerin en kıymetlisi olan yaşama hürriyetine bireyler sahip çıkmalı ve yeni nesillere bu değer sağlıklı bir şekilde iletilmelidir.

Toplumun yapı yaşı olan birey, aile ve idareciler bağlamında bütün toplumsal değerlere sahip çıkmak ve sürdürmek sorumluluğu müşterektir. Bu sorumluluğun yerine getirilmesinde insanların yaşama hürriyetini sınırlandıracak ve onu ortadan kaldıracak şartları uzaklaştırmak hususunda idareciler daha etkili olmak durumundadırlar.

Yaşamak, evrensel barışı ve huzuru sağlamak için en önemli unsurlardandır. Tarihi arka plana bakıldığında açık bir şekilde görülmektedir ki, insanlık yazılı belgelerde bile yaşama hürriyetini ancak 20. yüzyılda zikredebilmiştir. İnsanlar önce hep beraber yaşamayı öğrenecekler ve daha sonra da diğer hürriyetleri hâkim kılacaklardır. Kültürümüzün evrensel değerlere çok önemli katkılar sağladığı açıklıkla görülmektedir. İnsana, taratılmışların en mükemmeli olarak bakarken, onun yaşamasının devamlılığını da çok açık değerlendirmelerle ortaya koymuştur. Bir insanı öldürmenin insanlığı öldürmek gibi değerlendirilmesi yaşama hürriyetinin ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Değer kavramı ve yaşama hürriyetinin en önemli değerlerden olduğu üzerinde insanlık her zaman düşünmüş ve değerlendirmelerde bulunmuş ve bu değerlendirmeler günümüzde de devam etmektedir. Burada bu değerlendirmeler adına bazı hususlara dikkat çekmeye çalışılmıştır. Öyle ki, halen yaşadığımız yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde bile yaşama hürriyeti haksız yere elinden alınan insanların dramları görülmektedir. Bu sıkıntılardan kurtulmak ve dünyayı daha özgür bir şekilde yaşanır kılmak yine insanların elindedir.

Toplumsal değerler olarak zikredilebilecek olan, sevgi-saygı, hoşgörü, özgürlük, adalet-eşitlik, kardeşlik, yardımlaşma, doğruluk, çalışkanlık, misafirperverlik, şefkat ve merhamet sahibi olmak ve kültürel mirasa sahip çıkmak yeni nesillere ulaştırılması gereken önemli değerlerdendir.

Hürriyetler insanlara sorumluluklarını hatırlatmakta ve onlardan sorumluluklarının gereğini yerine getirmelerini istemektedir. Sadece kendini düşünene bireyler değil, toplumsal sorumluluklarını da düşünen ve bu şekilde hareket edebilen bireyler dünyayı daha emniyetli kılacaklardır.

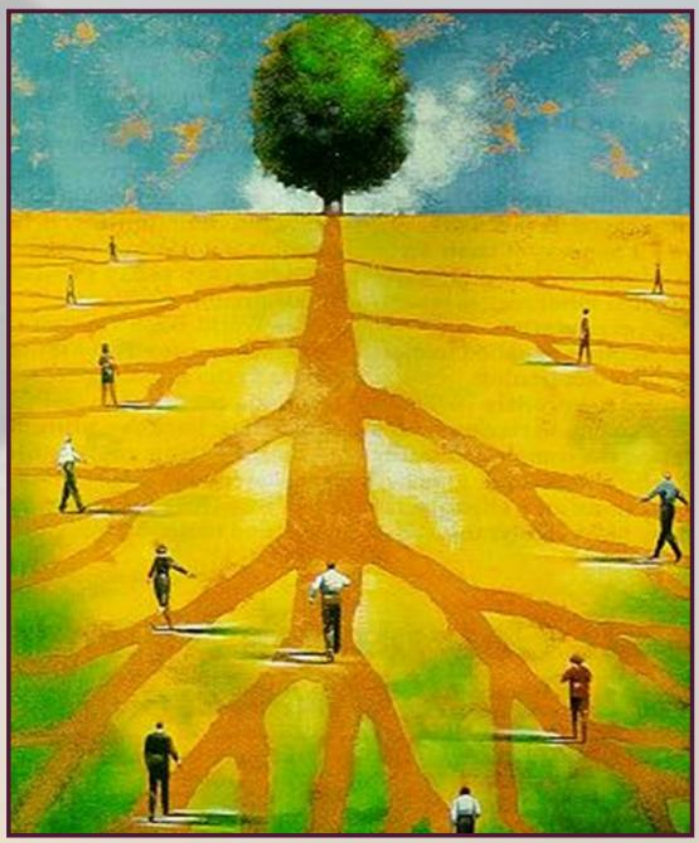

Ahlâkî değerlerle şekillenen toplumsal değerleri benimseyen ve içselleştirebilen bireylerin oluşturduğu toplumlar ve bu toplumların yaşadığı dünya temel hak ve hürriyetler açısından daha problemsiz olacaktır. Toplumsal değerlerin yeni nesillere ulaştırılması için çalışmalar etkili ve sağlıklı bir şekilde sürdürülmelidir. Toplumlar arası ve kültürler arası iletişim ve etkileşim konularında sağlıklı çalışmalarla bu değerlerin hayatiyetini sürdürmelerine katkı sağlanmalıdır. Yaşadığı hayatta sorumluluk bilincini hissetmek ve onu sürdürmek çok önemlidir. Küresel ölçek çerçevesinde insanlığın yüz yüze kaldığı problemlerin insanlığı tehdit ediyor olduğu görülmektedir. Temel hak ve hürriyetlere sağlıklı bir bakış ve değerlendirme her şeyiyle insanlığın problemlerine nefes aldıracak etkililikte değerlerdir. Küreselleşen dünyada, bu değerlere toplumu ayakta tutan en somut dayanaklar olarak bakılmaktadır. Bu açıdan medeniyet değerleri çok önemlidir.

Yaşama hürriyetini değerli kılacak kazanımların en önemlisi sevgidir. Sevgi, aşk ve muhabbet bireyin kâinata bakışını şekillendirir. Bu özelliği bireyin kendisinde içselleştirmesi ve yaşam tarzına hâkim kılması dünyanın daha yaşanılır olmasını sağlayacaktır. Bu değeri yaşam tarzına dönüştüren bireyler bırakın insanların yaşama hürriyetine kastederek onları öldürmeyi, onları incitemez bile.

Prof. Dr. Mustafa BEKTAŞ
Sınıf Öğretmeni Buket KARADAĞ

Giriş

Bilim ve teknolojinin büyük bir hızla ilerlediği günümüzde siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeler insan ve toplum hayatını kolaylaştırmaktadır. Ancak aynı zamanda bireyi ve toplumu asosyallik, bencillik, depresyon, çatışma, iletişim bozukluğu ve bağımlılıklar gibi problemlerle karşı karşıya bırakmıştır. Bu problemler öncelikli olarak bireyi, dolayısıyla bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan aile, okul, sağlık, savunma, adalet, vakıf, birlik vb. kurum ve kuruluşları, sonuçta da bütün bir toplumu ve dünyayı rahatsız etmektedir. Bu problemlerin kaynağında ise değerlerin yozlaşması ve var olan değerlerin yeni nesillere doğru bir şekilde aktarılamaması önemli bir yer tutmaktadır.

Birey yaşamını tek başına sürdüremez. Bu nedenle insan bir topluma ihtiyaç duyar. Toplum, insanların ait olduğu en büyük gruptur. Toplumu insanlar arasındaki ilişki meydana getirir. Sözlükte toplum, aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü, cemiyet olarak ifade edilmektedir (TDK, 2013). Bütün toplumlarda olduğu gibi Türkiye'de de toplumsal yaşamın bir zorunluluğu olarak doğmuş olan yardımlaşma, önemli ve bu önemine bağlı olarak da kutsanan yüksek bir değerdir (Vatandaş, 2003). Çünkü bir toplumun varlığını sürdürebilmesi, toplum içindeki dayanışmaya dolayısıyla da bireylerin yardımseverlik değerini sergileyerek bunu davranışa dönüştürmelerine bağlıdır (Aktepe, 2010). Bu nedenle yardımlaşma değeri insanların bir arada yaşayabilmek için geliştirmeleri ve yeni nesillere en doğru şekilde öğretmeleri gereken değerlerin ilk sıralarında yer almaktadır.

Çocuk eğitiminin, toplum hayatında oynadığı rol çok büyüktür. Toplumun kültür ve medeniyet alanında yükselmesi, çocukların eğitiminin önemsenmesine bağlıdır. Toplumun temeli ailedir. Aileyi oluşturan bireylerin iyi olması toplumu, toplumun iyi olması da bireyi etkilemektedir. Ailenin asıl gayesi, neslin devamı olan çocuklardır. Çocuğun ahlaki bakımdan yetiştirilmesi anne ve babanın ortak görevidir (Aydın, 2006). Aile, bir toplumda hukuki temele dayalı evlilik ve kan bağına dayanan anne, baba, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik ve toplumun çekirdeği olarak tanımlanmaktadır (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü [ASAGEM], 2010; TDK, 2013). Vatandaş, (2011) ailenin üremeyi sağlama, bireyi topluma hazırlama, bireyler ve akrabaları arasında sıcak, içten, güven verici ilişkilerin oluşacağı bir ortam sunmaişlevine dikkat çekmektedir. Bu yönüyle aile, çocuğun samimi ve güvenli bir ortamda deneyimlerle ilk öğrenmelerini gerçekleştirdiği bir öğrenme çevresidir. Değerlerin temelleri de ilk

olarak çocuğun eğitiminde öneli bir yere sahip olan ailede oluşmaktadır. Bireyin, ailede aldığı değerler, onun sosyalleşmeye başlaması ile birlikte toplum içinde yayılmaya başlar (Rokeach, 1973). Bu sosyalleşme gayretleri çocuğun okula başlaması ile daha da hız kazanır.

Okul, toplumsal bir varlık olan insanın o topluma ait olması, o toplumun bir parçası olması için gerekli olan sürece katkıda bulunan bir kurumdur (Gültekin, 2007). Bu yüzden okullar değerlerin öğretimi sürecinde aileden sonra en önemli kurumlar arasında yer almaktadır. Çünkü toplumun üyeleri olan bireylerin değerlere kendi çabaları ile sahip olmaları zordur. Bundan dolayı öğrenim çağındaki her bireyin uygun ahlâkî kararlar almasına ve davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerler ve becerilerle donatılması eğitim programlarının temel hedefleri arasında yer almalıdır (Tahiroğlu, 2013).

Değerler davranışlara genel olarak rehberlik eden ilkeler, temel inançlar ve eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı standartlardır (Halstead ve Taylor, 2000). Değerler kültüre ve topluma anlam ve önem veren ölçütlerdir. Değerler sistemi insan deneyimlerini yansıtır ve insan deneyimleri üzerinde doğrudan bir etkide bulunurlar. Değerler sistemi kişilerden neyin istendiğini, kişilere neyin yasaklandığını; neyin ödüllendirilip neyin cezalandırıldığını belirler (Fichter, 2006). Değerler insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir. Sosyal bilimcilerin birçoğu değerlerin insan davranışlarını açıklamada önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmektedir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Genel kabul gören ve toplumu bir arada tutan değerlerden birisi de iyiliği, cömertliği, dayanışmayı, fedakârlığı, merhameti, sosyal sorumluluğu, paylaşmayı ve gönüllülüğü içinde barındıran yardımseverlik değeridir (Tahiroğlu, 2013). Yüksel ve Adıgüzel (2012) değer kavramını tanımlarken, değer bağlantısı en çok vurgulanan kavramlar olarak toplumsal birlik, beraberlik, yardımlaşma ve dayanışma gibi kavramları sıralamaktadır. Güçlü toplumların bireyleri arasında yardımlaşma önemini giderek arttırmaktadır. Bu nedenle değer eğitimine dolayısıyla yardımlaşma değerinin eğitimine gerekli önem verilmelidir.

Değer eğitimi ilk olarak hayat bilgisi dersinde sonraları daha vurgulu bir şekilde sosyal bilgiler dersinde ele alınmaktadır. İlkokul programları incelendiğinde yardımlaşma değeri hayat bilgisi dersinin kişisel nitelikler başlığı altında "görev ve sorumluluklarını bilme ve yardımlaşma" alt başlığında, benim eşsiz yuvam teması 1. sınıf kavramları arasında yer alan "yardımlaşma" kavramı ve bazı kazanımlarda yer almaktadır (MEB, 2009). Sosyal bilgiler dersinde ise değerler listesinde "yardımseverlik" değeri olarak ve yine bazı kazanımlarda yer almaktadır (MEB, 2005).

Okullarda değer eğitimi verilirken öncelikli olarak öğrencinin kendi değerlerinin farkına varması sağlanmalıdır. Öğrencilerin değerleri nasıl algıladıklarını anlamak için öğrencilerin değerleri neye benzettiklerini ve nasıl tanımladıklarını bilmek önemlidir. Bu bilgiyi edinmek için öğretmenler öğrencilerin değerlere yönelik geliştirecekleri metaforlardan yararlanabilirler.

Sözlük anlamı olarak metafor mecaz anlamında kullanılmaktadır (TDK, 2013). Metafor terim olarak Yunanca'da çok karmaşık terimlerin tanımlanmasında "bir şeyin karşılığını aktarmak" veya "transfer etmek" şeklinde ifade edilir (Dur, 2006). Modell, (2009) metaforu düşünce ile ilişkilendirir ve metaforu bilgi ile duygu arasında bir köprü olarak tanımlar. Literatürdeyapılan tanımlara göremetaforlar, dünyayı açıklamak, anlam kurmak ve örgütlemek amacıyla insanoğlunun keşfettiği bireylerin kendi dünyalarını anlamalarına ve yapılandırmalarına yönelik güçlü bir zihinsel haritalama ve modelleme mekanizması olan dilsel araçlardır. Bozlk (2002) metaforuninsanların düşünce yapılarını yansıtmada önemli bir yere sahip

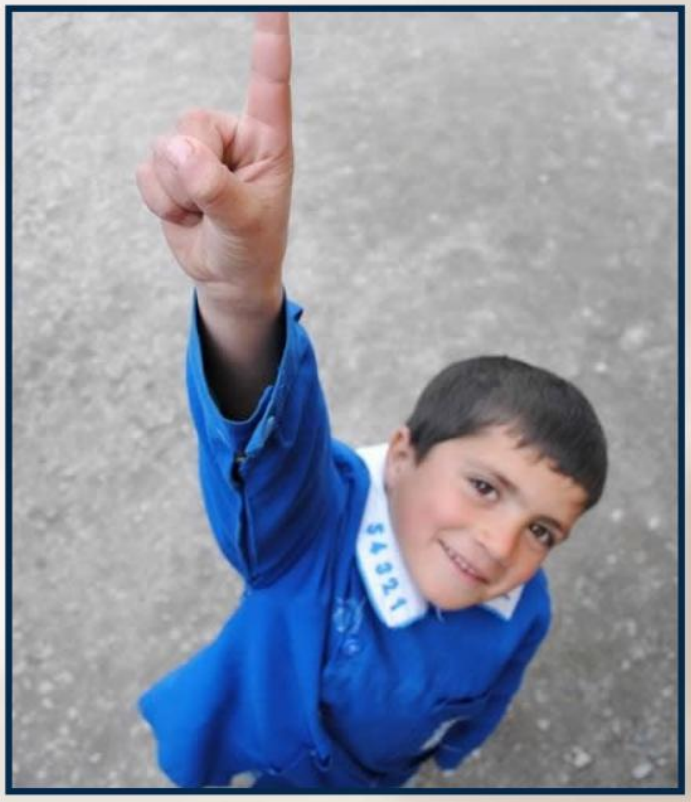

olduğunu vurgular. Metafor kullanımı, bireyin genel olarak dünyayı kavrayışını etkileyen bir anlayış biçimi anlamına gelir. Metaforlar; bireyi yaratıcı düşünmeye, hayal etmeye, kendi yaşantısı içinde yeni anlamlar oluşturmaya yönelten zihinsel ürünlerdir.

Literatür incelendiğinde metafor ile ilgili çalışmaların genellikle yetişkinlerle yapıldığı görülmektedir. Ancak son yıllarda ilköğretim öğrencilerine yönelik metafor çalışmalarının artışı dikkat çekmektedir. Bu çalışmalardan bazılarında ele alınana konular: öğrencilerin adalet ve hak kavramlarına ilişkin oluşturdukları metaforların hermeneutik yaklaşımla incelenmesi, ilköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin iklim algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi, ilköğretim öğrencilerinin kitap kavramına ilişkin metaforları (Eyüp ve Ungan, 2012), ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin ve sınıf öğretmenlerinin öğrenci-öğretmen algılarının metaforlar aracılığıyla analizi ve ilköğretim öğrencilerinin saygı ve hoşgörü kavramlarına ilişkin oluşturdukları metaforların incelenmesi olarak sıralanabilir. Ancak bu çalışmalar arasında henüz birçok değerin konu edinilmediği görülmektedir.

Bu çalışma, yardımlaşma değerinin ilkokul 4.sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığına ışık tutması ve değer eğitimine katkıda bulunması açısından önemli, ilkokul 4.sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerini nasıl algıladıklarına yönelik çalışmaların olmaması yönüyle gerekli günümüzde yardımlaşmanın taşıdığı değer açısından da günceldir. Çalışmada belirlenecek metaforların öğretmenler için yardımlaşma değeri ile ilgili hazırlanacak program, öğretim etkinlikleri ve materyal geliştirme aşamalarında önemli bir kaynak oluşturması beklenmektedir.

Bu çalışmanın amacı, ilkokul 4.sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerine ilişkin geliştirdikleri metaforları incelemektir. Bu amaç doğrultusundaçalışmada yardımlaşma değerine yönelik;

1. Öğrencilerin geliştirdikleri metaforlar nelerdir?

2. Geliştirilen metaforlar hangi kavram kategorileri altında toplanmaktadır?

3. Metaforların öğrenci cinsiyetlerine göre dağılımı nasıldır? sorularına cevap aranmaktadır.

Yöntem

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin toplanması ve son olarak verilerin analizi ile ilgili bilgiler sunulmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ilkokul 4.sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değeri algılarını geliştirdikleri metaforlar aracılığıyla inceleyen, olgubilim deseninde nitel bir çalışmadır. Olgu bilim çalışmalarında genellikle belli bir olguya ilişkin bireysel algıların veya perspektiflerin ortaya çıkarılması ve yorumlanması amaçlanır.

Çalışma Grubu

2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılı II. Döneminde Sakarya İli merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan 3 ilkokulda okuyan 259 tane 4. sınıf öğrencisi ile uygulama yapılmıştır. Ancak elde edilen verilerin 51 tanesi eksik bilgi ve okunamama gibi nedenlerle kullanılamamıştır. Çalışmaya 98'i kız, 110'u erkek toplam 208 öğrenciden elde edilen etkinlik kâğıdı dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Çalışma grubunda yer alan ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin "yardımlaşma" değerine ilişkin algılarını belirlemek için öğrencilere birer etkinlik kâğıdı verilmiştir. Etkinlik kâğıdında öğrencinin cinsiyetini belirlemeye yönelik bir soru, "yardımlaşma" değerine yönelik geliştirecekleri metaforu belirtmeleri için

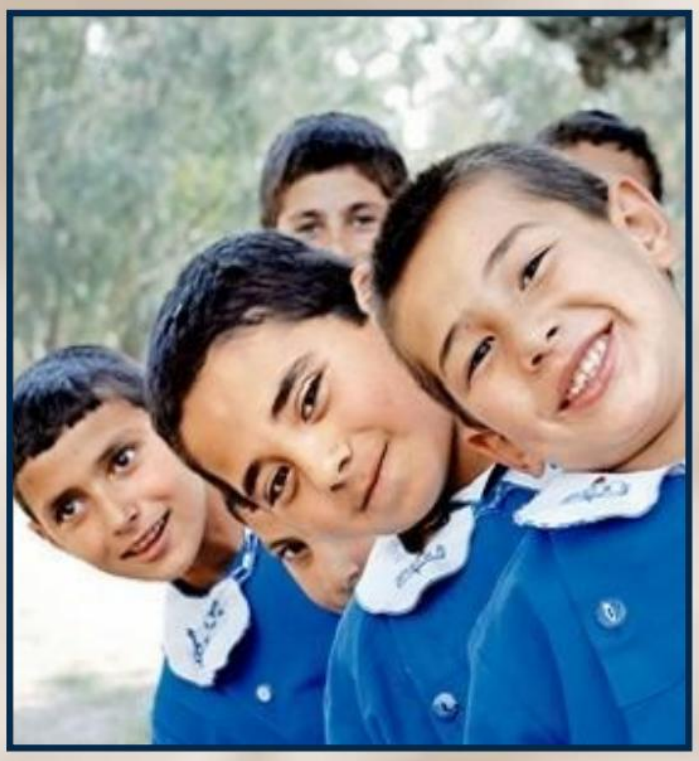

"Yardımlaşma ...gibidir." ifadesi ve bu metaforun konusu ve kaynağını belirtebilecekleri gerekçe sorgulayan "Çünkü." ifadesi olmak üzere toplam üç soru vardır. Etkinlik kâğıdının görünüş ve kapsam geçerliliği için üç alan uzmanından görüş alınarak etkinlik kâğıdına son hali verilmiştir. Uygulamadan bir hafta önce araştırmacı tarafından öğrencilere farklı bir kavrama yönelik metafor geliştirme çalışması yaptırılmıştır. Daha sonra öğrencilerden 40 dakikalık bir ders saatinde etkinlik kâğıdını dikkatlice, birbirlerinden etkilenmeden ve kendi el yazılarıyla doldurmaları istenmiştir. Bu etkinlik kâğıtları araştırmanın veri kaynaklarıdır.

Verilerin Analizi

Çalışma grubunda yer alan ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin "yardımlaşma" değerine yönelik metaforlar ürettikleri dokümanların çözümlenmesi içerik analizi yöntemi ile yapılmış elde edilen bulgular tablolar kullanılarak yorumlanmıştır. Bu süreç beş aşamada gerçekleştirilmiştir: Verilerin bilgisayara aktarılması ve ayıklanması, geliştirilen metafor ve gerekçelerin sınıflandırılması ve kodlama, kavramsal kategorilerin geliştirilmesi, geçerlik ve güvenirlik ve son olarak nicel veri analizi aşaması gerçekleştirilmiştir.

1. Verilerin bilgisayara aktarılması ve ayıklanması: *Etkinlik kâğıtları ile elde edilen veriler öncelikli olarak öğrencilerin belirgin bir metafor geliştirip geliştirmediklerine göre incelenmiş ve belirgin metafor geliştirilen etkinlik kağıtlarına sıra numarası verilmiştir. Öğrencilerden elde edilen 51 etkinlik kâğıdı ise eksik veri ve el yazısının okunamaması gibi nedenlerle çalışmaya dâhil edilmemiştir. Daha sonra diğer veriler kolay çalışabilmek için bilgisayara aktarılmıştır.*

2. Geliştirilen metafor ve gerekçelerin sınıflandırılması ve kodlama: *Çalışma grubunda yer alan 208 öğrencinin etkinlik kâğıtları metafor ve gerekçeleri ile birlikte sıra numaralarına göre listelenmiştir. Bu listeleme sonucunda 84 adet metafor elde edilmiştir. Metaforlar tekrarlanma sıklıklarına göre en çok tekrarlanandan en az tekrarlanana doğru listelenmiştir. Bu listeden hem kavram kategorilerinin oluşturulmasında hem de verilerin analiz sürecinde yararlanılmıştır. Aktarılan metafor gerekçesinin kime ait olduğunu belirtmek için ifadenin başına kız için "K", erkek için "E" ve öğrenci için "Ö" harflerinin sonuna etkinlik kağıdı sıra numarası eklenerek kodlama yapılmıştır.*

3. Kavramsal kategorilerin geliştirilmesi: *Çalışma grubunda yer alan 208 öğrencinin geliştirdiği metaforlar ortak özellikleri dikkate alınarak sınıflanmıştır. Öğrencilerin yardımlaşma değeri ile ilgili geliştirdikleri metaforlar konusu ve kaynağı dikkate alınarak kavramsal kategorilere ayrılmıştır.*

4. Geçerlik ve güvenirlik: *Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları araştırmanın inandırıcılığı için büyük önem taşımaktadır. Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre elde edilen verilerin detaylı bir şekilde rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara hangi yollarla ulaştığını açıkça ifade etmesi nitel araştırmalarda geçerlilik için önemlidir. Bu araştırmada geçerliliği sağlamak için: öncelikli olarak veri analiz süreci detaylı bir şekilde anlatılmıştır. İkinci olarak 84 adet metafor bulgularda yer almıştır. Araştırmanın güvenirliği için de kavramsal kategoriler oluşturulurken üç uzman görüşüne başvurulmuştur. Ayrıca güvenirlik için Sınıf Öğretmenliği ABD'sinde görev yapan bir öğretim üyesine iki liste verilmiştir. Bunlardan biri kavram kategorilerinin bulunduğu liste diğeri ise84metaforun rast gele sıralandığı listedir. Uzmandan bu listelerdekimetaforlardan hiçbiri açıkta kalmayacak şekilde eşleştirme yapması istenmiştir. Daha sonra bu liste ile araştırmacıların oluşturduğu liste karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda görüş birliği ve görüş ayrılıkları belirlenmiştir. Daha sonra "Güvenirlik= Görüş Birliği/ Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı" formülü uygulanmış (Miles ve Huberman, 1994) ve Güvenirlik= 80/ 80+4= 0.95 olarak hesaplanmıştır. Uzman ve araştırmacılar arasındaki uyumun %90 ve üzeri*

olduğu durumlarda güvenilirlik sağlanmış olur. Bu araştırmada güvenirlik %98 olarak hesaplandığı için çalışma güvenilir olarak nitelendirilmiştir.

5. Nicel veri analizi: *Elde edilen 84 metafor 7 farklı kavramsal kategoride sınıflandıktan sonra verilerin cinsiyete göre frekans (f) dağılımı ve toplamları tablolarda gösterilmiştir.*

Bulgular

Çalışma grubunda yer alan 208 ilkokul 4. sınıf öğrencisinin yardımlaşma değerine ilişkin 84 metafora sahip olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin yardımlaşma değerine ilişkin metaforları 7 farklı kavramsal kategori altında incelenmektedir. Bu bölümde kavramsal kategoriler içerisinde yer alan metaforlar ve cinsiyetlere göre frekans (f) dağılımları tablolarda gösterilmiştir. Ardından her bir metafor türü için çarpıcı örneklere yer verilmiştir. Bu kategoriler; nesne olarak yardımlaşma, kişi olarak yardımlaşma, doğa olarak yardımlaşma, eylem olarak yardımlaşma, hayvan olarak yardımlaşma, vücudun bölümü olarak yardımlaşma ve mekân olarak yardımlaşma şeklinde sıralanmaktadır. Oluşturulan 7 kavramsal kategorinin cinsiyetlere göre frekans (f) dağılımları 7 tablo ile aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. Nesne Olarak Yardımlaşma Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Cinsiyete Göre Dağılımı

Metaforun Adı	Kız (f)	Erkek (f)	Toplam (f)
1. Oyun	5	4	9
2. Temizlik	1	2	3
3. Yara İyileşmesi	0	2	2
4. Okşamak	1	0	1
5. Sarılmak	1	0	1
6. Birisini kurtarmak	0	1	1
7. Bulaşık yıkama	1	0	1
8. Kucaklama	1	0	1
9. Taşınmak	0	1	1
10. Giysi Taşımak	0	1	1
11. Evi süpürme	1	0	1
12. Masayı kurma	1	0	1
13. Çamaşır Yıkamak	0	1	1
14. Yatak Toplamak	1	0	1
15. Odun taşımak	0	1	1
16. Köpek sevmek	0	1	1
17. Destek vermek	0	1	1
TOPLAM	13	15	28

Nesne olarak yardımlaşma kategorisini oluşturan 28 metaforun temel özellikleri incelendiğinde günlük yaşamda yardımlaşmada kullanılan eşyaların öne çıktığı görülmektedir. Yardımlaşma değerini nesne olarak ifade eden metaforları geliştiren öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde:

Kalem metaforu için KÖ92."Bir arkadaşımın kalemi yok, eğer benim yedek kalemim varsa ona veririm.", eşya metaforu için KÖ9. "Bir kişinin eşyası yoksa eğer, ona küçük gelen eşyamızı veririz.", yemek metaforu için EÖ55. "İnsanlar birbirine yemek yaparken yardım ederler.", makine metaforu için KÖ193. "Yardımlaşarak iyilik yapabiliriz. Ve sürekli yapınca iyilik makinesi oluruz.", oyuncak metaforu için KÖ129. "Oyuncağı çocuklar her gün oynar, bende her gün yardımlaşarak oynarım", para metaforu için KÖ164. "Bir yoksula para verince ona yardım etmiş oluyorsun.", silgi metaforu için KÖ94. "Silgi insanların yanlışlarını siler ve yardım eder.", kapı metaforu için EÖ122. "Yardımlaşma ailedeki dayanışmayı arttırır. Ailedeki bağlılığı güçlendirir. Yani yardımlaşma açılan bir kapı gibidir", baston metaforu için KÖ165. "İnsanların yürümesine yardımcı olur. ", hediye metaforu için KÖ5. "Biri sana zor işinde yardım ederse mutlu olursun, bir sana kötü gününde hediye alırsa da mutlu olursun.", tabak metaforu için EÖ52. "Annemle yardımlaştığımda mutfak eşyaları geliyor.", araba metaforu için EÖ35. "Odun kestiğimizde arabaya koyarız ve babam taşır.", bayrak metaforu için EÖ176. "Bayrak yardımlaşarak kazanılmıştır.", saat metaforu için EÖ160. "Saatin çarkları yardımlaşarak çalışır.

Yardımlaşmaya bu yüzden benzer.", cam metaforu için KÖ180. "Yardımlaşma şeffaf gibi olduğu için cam gibidir.", resim metaforu için KÖ183. "Yardımlaşmak güzel resimler kadar güzeldir.", sepet metaforuiçin EÖ184. "Bir çocuk sepetleri taşımak için yardım eder.", tren metaforu içinEÖ187. "Bütün vagonlar arka arkayadır. Hepsi birbirlerine yardım eder.", telefon metaforu için KÖ97. "Telefonla insana yardım ederiz. Örn: 110, 112, 155 numaraları bize yardım ederi", kumbara metaforu için KÖ104. "Para koyulur, insanlar sonra harcar.", süpürge metaforu için KÖ110. "O eşyayla annemize yardım ediyoruz, süpürünce ev temizlenir.", dondurma metaforu için EÖ4 "Yardımlaşma tatlıdır, dondurmada tatlıdır. ", duvar metaforu için EÖ8. "Bir olduğunda kimse yenemez.", buzdolabı metaforu içinKÖ15. "Buzdolabı herkese yardım eder. Yemekleri korur.", bisiklet metaforu için EÖ30. "Mesela arkadaşım bir yere düştü bende bisikletle gider onu kurtarırım.", şurup metaforu için KÖ34. "Şurup insanı iyi yapar, insanlarda hep yardımlaşırsa iyi olur.", kitap metaforu için KÖ39. "Kitaplar güzeldir yardımlaşmak gibi, bize derslerde yardım eder.", sofra metaforu için EÖ55. "Annem yemek hazırlarken ona sofrayı kurmada yardım ederim." şeklindeki açıklamalar dikkat çekici bulunmuştur.

Tablo 2. Kişi Olarak Yardımlaşma Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Cinsiyete Göre

Metaforun Adı	Kız (f)	Erkek (f)	Toplam (f)
1. Arkadaş	5	8	13
2. Aile	3	3	6
3. İnsan	2	4	6
4. Anne	2	2	4
5. Dost	2	2	4
6. Kardeş	1	3	4
7. Atatürk	0	2	2
8. Yaşlılar	1	0	1
9. Peygamberimiz	0	1	1
10. Çocuk	1	0	1
11. Kalabalık	1	0	1
12. Babam	0	1	1
13. Mevlana	0	1	1
TOPLAM	18	27	45

Kişi olarak yardımlaşma kategorisini oluşturan 13 metaforun temel özellikleri incelendiğinde yardımlaşmayı birlikte yaptığımız kişiler ve yardımlaşmalarıyla

bize örnek olan kişilerin öne çıktığı görülmektedir. Yardımlaşma değerini kişi olarak ifade eden metaforları geliştiren öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde: arkadaş metaforu için KÖ119. "Arkadaşların ve ailen hep yardım eder. Hep arkanda durur bu yüzden ben arkadaşlarımı ve ailemi yardımlaşmaya benzettim.", aile metaforu için EÖ10. "Yardımlaşmayı ailede öğreniriz.", insan metaforu için EÖ25. "İnsanların yardımlaşmasıyla sevgi artar", anne metaforu için KÖ197. "Herkes annesini sever. Annemiz bizim doğumumuzda yanımızda olur, bizim için kendini feda eder. Bize yardımlaşmayı öğretir.", dost metaforu için KÖ125. "Bir dostunla her şeyi paylaşırsın, oda seninle her şeyi paylaşır. ", kardeş metaforu için KÖ18. "Kardeşim balona uzanamıyor. Almasına yardım ederim.", Atatürk metaforu için EÖ157. "Atatürk tüm savaşları yardımlaşarak kazandı. Eğer Atatürk'ün askerleri olmasaymış tüm savaşları kazanamazmış.", yaşlılar metaforu için KÖ182. "Yolda giden bir teyzeye yardım ederiz. Mesela bir teyzeye yardım ederiz. Ne gibi karşıdan karşıya geçirmek gibi.", Peygamberimiz metaforu için EÖ188. "O da yardımlaşmayı çok seviyordu.", çocuk metaforu için KÖ65. "Çocuklar insanlara yardım edebilir.", kalabalık metaforu için KÖ24. "Yardımlaşma da kalabalık gibi önemlidir. ", babam metaforu için EÖ50. "Babam herkese yardım eder", Mevlana metaforu için EÖ54. "Mevlana yardımlaşır. "

şeklindeki açıklamalar dikkat çekici bulunmuştur.

Tablo 3. Doğa Olarak Yardımlaşma Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Cinsiyete Göre Dağılımı

Metaforun Adı	Kız (f)	Erkek (f)	Toplam (f)
1. Çiçek	10	7	17
2. Su	1	3	4
3. Bitki	2	0	2
4. Ağaç	0	2	2
5. Yuva	1	0	1
6. Yıldız	1	0	1
7. Yapraklar	1	0	1
8. Kök	0	1	1
9. Kaya	0	1	1
10. Dünya	1	0	1
11. Çöl	0	1	1
12. Canlılar	0	1	1
TOPLAM	17	16	33

Doğa olarak yardımlaşma kategorisini oluşturan 12 metaforun temel özellikleri incelendiğinde doğal unsurların yardımlaşmayla anlamlı bütün oluşturdukları vurgusunun öne çıktığı görülmektedir. Yardımlaşma değerini doğa olarak ifade eden metaforları geliştiren öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde: çiçek metaforu için KÖ67. "Çiçekyaprakları hep beraber, kökü dallarıyla beraber bir şeyleri başarırlar. Bizim ailemizde hep beraber bir şeyler yaparlar. " su metaforu için EÖ124. "Yardımlaşmadan yaşayamayız, su olmadan da yaşayamayız." bitki metaforu için KÖ134. "Bitkiler toprağa su döküldüğünde toprağın altında paylaşıyor.", ağaç metaforu için EÖ202. "Hep birlikte her şeyi yapabiliriz. Ağaçlara, çiçeklere yapraklara benzeriz. Onlar gibi bir arada oluruz.", yuva metaforu için KÖ118. "Yavruları olan bir kuş yuvası gibidir. Hep beraberler ve birbirlerine sadıklar.", yıldız metaforu için KÖ146. "Bir kişiye yardım ettiğimde kendimi yıldıza benzetiyorum.", yapraklar metaforu için KÖ195. "Yapraklarda birbirlerine yardım ederek dallarında çoğalırlar. ", kök metaforu için EÖ93. "Kök ağaçları ayakta tutar.", kaya metaforu için EÖ130. "Hiç kopmaz. Birbirimize yardım edersek birbirimizi hiç bırakmayız. Birbirimize yardım etmeden duramayız.", dünya metaforu için KÖ200. "Hani dünya büyür ve bizde yardımlaştığımızda büyürüz.", çöl metaforu için EÖ138. "Yardımlaşma olmadan ailemizde dayanışma olmaz. Yardımlaşmayla iç içe kalırız.", canlılar metaforu için KÖ139. "Canlılara yiyecek, içecek, barınmak gereklidir. Yardımlaşma gibi onlara da önem verilmelidir. " şeklindeki açıklamalar dikkat çekici bulunmuştur.

Tablo 4. Eylem Olarak Yardımlaşma Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Cinsiyete Göre

Metaforun Adı	Kız (f)	Erkek (f)	Toplam (f)
1. Oyun	5	4	9
2. Temizlik	1	2	3
3. Yara İyileşmesi	0	2	2
4. Okşamak	1	0	1
5. Sarılmak	1	0	1
6. Birisini kurtarmak	0	1	1
7. Bulaşık yıkama	1	0	1
8. Kucaklama	1	0	1
9. Taşınmak	0	1	1
10. Giysi Taşımak	0	1	1
11. Evi süpürme	1	0	1
12. Masayı kurma	1	0	1
13. Çamaşır Yıkamak	0	1	1
14. Yatak Toplamak	1	0	1
15. Odun taşımak	0	1	1
16. Köpek sevmek	0	1	1
17. Destek vermek	0	1	1
TOPLAM	13	15	28

Eylem olarak yardımlaşma kategorisini oluşturan 17 metaforun temel özellikleri incelendiğinde yardımlaşma sürecinde yapılan eylemlerin öne çıktığı görülmektedir. Yardımlaşma değerini eylem olarak ifade eden metaforları geliştiren öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde:

Oyun metaforu için KÖ46. "Oyun oynarken yardımlaşma olmazsa herkes birbirine kötü davranır Temizlik metaforu için KÖ61. "Anneme temizlikte yardım ediyorum.", yara iyileşmesi metaforu içinEÖ98. "Her yara yardımlaşarak kapanır.", okşamak metaforu için KÖ175. "Canımız yanınca biz ağlamayalım diye annemiz bizi okşar. ", sarılmak metaforu için KÖ171. "Sarılırken onun kötü bir günüyse ona sarılırken yardım etmiş gibi oluruz. Hem sarılmak bizi iyi hissettirir. ", birisini kurtarmak metaforu için EÖ177. "Birisine yardım edince birisini kurtarmaktır.", bulaşık yıkama metaforu için KÖ178. "Annem bulaşıkları sabunlar, ben de bulaşıkları duruluyorum.", kucaklama metaforu için KÖ174. "Arkadaşıma dokunarak onu anlayabiliyorum.", taşınmak metaforu için EÖ56. "Aile içi yardımlaşmak bir evden öbür eve taşınmaya benzeri", giysi taşımak metaforu için EÖ73. "Çok eşya var. Taşıyarak yardımlaşırız.", evi süpürme metaforu için KÖ116. "Elektrikli süpürgeyi kullanarak evi süpürürüz.", masayı kurma metaforu için KÖ1. "Masayı kurarken mesela çocuk annesiyle birlikte kurar.", çamaşır yıkamak metaforu için EÖ19. "Annem bana çamaşır veriyor, kendi de taşır.", yatak toplamak metaforu için KÖ33. "Bütün parçalar bir araya gelir.", odun taşımak metaforu için EÖ35. "Odun kestiğimizde arabaya koyarız ve babam

taşır.", köpek sevmek metaforu için EÖ36. "Bir işte yardımlaşırsan kolay olur bu da köpek sevmeye benzer. Köpek sevmekte çok kolaydır.", destek vermek metaforu için EÖ58. "Destek bence en iyi şeydir." şeklindeki açıklamalar dikkat çekici bulunmuştur.

Tablo 5. Hayvan Olarak Yardımlaşma Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Cinsiyete Göre

Metaforun Adı	Kız (f)	Erkek (f)	Toplam (f)
1. Karınca	8	5	13
2. Kuş	0	4	4
3. Arı	1	2	3
4. Kelebek	2	0	2
5. Kedi	2	0	2
6. Penguen	1	0	1
7. Maymun	0	1	1
8. Yavru	1	0	1
TOPLAM	15	12	27

Hayvan olarak yardımlaşma kategorisini oluşturan 8 metaforun temel özellikleri incelendiğinde yardımlaşan hayvanların öne çıktığı görülmektedir. Yardımlaşma değerini hayvan olarak ifade eden metaforları geliştiren öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde: karınca metaforu için KÖ70. "Karıncalar yardımlaşma ve dayanışma içinde geçimlerini sağlarlar. Bizim aile de böyledir.", kuş metaforu için E127. "Kuşlar yavrularına yemek bulur. Onları kendi yemeğimize benzetiyorum.", arı metaforu için EÖ78. "Arılar yardımlaşarak bal üretir. Bizim aile de aynı böyledir.", kelebek metaforu için KÖ194. "Yardımlaşmak kelebek gibi çok iyi bir şeydir. Yardımlaşırken insanlar çok mutlu olurlar.", kedi metaforu için KÖ3. "Yardımlaşınca mutlu olursun, kediyi de sevince mutlu olursun diye benzettim.", penguen metaforu için KÖ99. "Penguenler bir yavruyu sıcakta tutmak için yardımlaşmaları lazım, bir anne durur bir baba durur. Yardımlaşarak yavruyu büyütürler.", maymun metaforu için EÖ109. "Maymun insanlara yardım ediyor, bende ona ederim.", yavru metaforu için KÖ133. "Tavşanlar birbiriyle yardımlaşarak büyür." şeklindeki açıklamalar dikkat çekici bulunmuştur.

Tablo 6. Vücudun Bölümü Olarak Yardımlaşma Kavramsal Kategorisindeki Metaforların

Metaforun Adı	Kız (f)	Erkek (f)	Toplam (f)
1. El	3	6	9
2. Kalp	2	0	2
3. Ağız	0	1	1
TOPLAM	5	7	12

Vücudun bölümü olarak yardımlaşma kategorisini oluşturan 3 metaforun temel özellikleri incelendiğinde yardımlaşma için kullanılan organların öne çıktığı görülmektedir. Yardımlaşma değerini vücudun bölümü olarak ifade eden metaforları geliştiren öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde: el metaforu için EÖ22. "Her bir kişiye yardım ederken bir ele dokunuruz.", kalp metaforu için KÖ185. "Yardımlaşınca birbirimizin kalbine değiyoruz.", ağız metaforu için EÖ120. "Ağzımızdan güzel söz çıkar." şeklindeki açıklamalar dikkat çekici bulunmuştur.

Tablo 7. Mekân Olarak Yardımlaşma Kavramsal Kategorisindeki Metaforların Cinsiyete Göre

Metaforun Adı	Kız (f)	Erkek (f)	Toplam (f)
1. Fabrika	1	0	1
2. Mutfak	1	0	1
3. Cami	0	1	1
TOPLAM	2	1	3

Mekân olarak yardımlaşma kategorisini oluşturan 3 metaforun temel özellikleri incelendiğinde yardımlaşırken bulunulan mekânların öne çıktığı görülmektedir. Yardımlaşma değerini mekân olarak ifade eden metaforları geliştiren öğrencilerin gerekçeleri incelendiğinde: fabrika metaforu için KÖ203. "Aile de herkes iş bölümü yapabilir. Örneğin mutfağa anne, oturma odasına baba bakar.", mutfak metaforu için KÖ64. "Ben anneme mutfakta yemek yapmada yardım ediyorum.", cami metaforu için EÖ45. "Yardımlaşma camide güzeldir." şeklindeki açıklamalar dikkat çekici bulunmuştur.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerine ilişkin geliştirdikleri metaforları incelemek amacıyla yapılan bu çalışmanın sonuçları araştırma sorularına göre sıralanmıştır.

Çalışmaya katılan 208 öğrencinin yardımlaşma değeri için geliştirdikleri 84 metafor frekansları açısından incelendiğinde toplam frekansı 5 ve 5'in üzerinde olan metaforlar; çiçek (17), arkadaş (13), karınca (13), kalem (10), el (9), oyun (9), aile (6), insan (6), eşya (5) ve yemek (5) şeklinde sıralanmaktadır. Bu metaforların bulundukları kavramsal kategoriler incelendiğinde öğrencilerin yardımlaşma değerini doğa, kişi, hayvan, nesne, vücudun bölümü, mekânve eylem olarak niteledikleri görülmektedir. Aktepe, (2010) ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde "yardımseverlik" değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi adlı çalışmasında yardımseverlik kavramının birçok terimle aynı anlamda veya farklı anlamlarda kullanıldığını belirtmektedir. Piaget'in somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçme sürecini yaşayan ilkokul 4. sınıf öğrencileri Güven ve Güven'e (2009) göre metaforların yardımıyla soyut kavramlar ile bilinen somut şeyler arasında ilişki kurarak düşüncelerini açıklama yoluna giderler. Bu çalışmanın sonucuna göre ilkokul 4. Sınıf öğrencilerine yardımlaşma değeri öğretilirken kullanılacak öğretim materyal ve etkinliklerinde daha çok çiçek, arkadaş, karınca, kalem, el, oyun, aile, insan, eşya ve yemek gibi kavram ve kelimeler tercih edilmelidir.

Çalışmaya katılan 208 öğrencinin yardımlaşma değeri için geliştirdikleri 84 metafor konusu ve kaynağı incelenerek kavramsal kategoriler oluşturul-

muştur. Toplam 84 metafordan 7 kavramsal kategori oluşturulmuştur. Oluşturulan bu 7 kavramsal kategori kategori yer alan öğrenci sayılarına göre: nesne olarak yardımlaşma (60), kişi olarak yardımlaşma (45), doğa olarak

yardımlaşma (33), eylem olarak yardımlaşma (28), hayvan olarak yardımlaşma (27), vücudun bölümü olarak yardımlaşma (12) ve mekân olarak yardımlaşma (3) şeklinde sıralanmaktadır. Aktepe (2010) çalışmasında yardımseverlik kavramının cömertlik, fedakârlık, merhamet, sosyal sorumluluk, gönüllülük, paylaşma ve işbirliği boyutları olduğu gibi empati, iyilikseverlik ve hayırseverlik kavramlarıyla da ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu çalışmada oluşturulan kavram kategorilerinin içerikleri ile Aktepe'nin vurgusu paralellik göstermektedir. Bu kavramsal kategoriler yardımlaşma değeri için hazırlanacak eğitim programlarına, öğretim materyallerine ve öğretmenlerin düzenleyecekleri öğretim etkinliklerine kaynak teşkil edebilir.

Çalışmaya katılan 208 öğrencinin cinsiyetlerine göre metafor tercihleri incelendiğinde kız öğrencilerin birinci sırada çiçek (10), ikinci sırada karınca (8) ve üçüncü sırada da arkadaş (5) ve oyun (5) metaforlarını tercih ederken erkek öğrencilerin birinci sırada arkadaş (8), ikinci sırada çiçek (7) ve üçüncü sırada da kalem (6) ve el (6) metaforlarını tercih ettikleri belirlenmiştir.Çalışma öğrencilerin cinsiyetlerine göre dahil oldukları kavramsal kategoriler açısından incelendiğinde ise erkek öğrencilerin genel toplamla paralel bir sıralama sergilediği belirlenmiştir. Çalışmada oluşturulan kavramsal kategoriler cinsiyetler açısından sıralanacak olursa kategorilerde bulunan kız öğrencilere göre kategoriler; nesne olarak yardımlaşma (28), kişi olarak yardımlaşma (18), doğa olarak yardımlaşma (17), hayvan olarak yardımlaşma (15), eylem olarak yardımlaşma (13), vücudun bölümü olarak yardımlaşma (5) ve mekân olarak yardımlaşma (2) şeklinde sıralanırken erkek öğrencilere göre kategoriler; nesne olarak yardımlaşma (32), kişi olarak yardımlaşma (27), doğa olarak yardımlaşma (16), eylem olarak yardımlaşma (15), hayvan olarak yardımlaşma (12), vücudun bölümü olarak yardımlaşma (7) ve mekân olarak yardımlaşma (1) şeklinde sıralanmaktadır. Yardımlaşma, ilk olarak ailede öğrenilmeye başlayıp okul öncesi eğitim ile şekillenmeye devam eden bir değerdir (Bal ve Uyanık-Balat, 2013; Güler, Hazar ve Dereli, 2013). Bu süreç ilkokul yıllarında da devam etmektedir. İbret ve Aydınözü (2011) öğrencilerin zihinsel aktivitelerinin geliştirilmesinde katkı sağlayıcı unsurlar olarak metaforların öğrencilerin algı ve öğrenme biçimlerini açığa çıkarmada kullanmayı önermektedirler. Aydın ve Pehlivan (2010) metaforları tutumları ve algılamaları saptamada önemli bir araç olarak görmektedirler. Bu sonuçlara göre ilkokul 4. sınıf öğrencilerine yardımlaşma değeri öğretilirken içerikte yukarıda sayılan metaforlarındaha çok kullanılması öğrencilerin yardımlaşma değerini algılamalarını kolaylaştırabilir.

Öğretmenler bu çalışmada elde edilen sonuçlardan yola çıkarak ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerine yükledikleri genel anlam ile ilgili fikir sahibi olabilirler. Ayrıca ilkokullarda okutulmakta olan dersler ve okul kültüründe öğrencilere kazandırılması gereken değerlerin tespitinde bu tür çalışmaların daha geniş çalışma grubu ve daha çok sayıda kişiye ulaşarak yaygınlaştırılması değer öğretimi alanında önemli bilgilerin derlenmesini sağlayabilir. Öğretmenlere benzer etkinlik kâğıtlarını kullanarak kendi sınıfları için bu tür çalışmaları uygulama yeterliliği kazandıracak eğitimler verilebilir. Değer eğitimi ile ilgili olarak yalnızca öğretmenler değil aynı zamanda ailelerin de bilgilendirilmesi ve öğretim etkinliklerine dâhil edilmesi gereklidir.

Doç. Dr. Nihat ÇALIŞKAN
Prof. Dr. Mehmet AYDIN
Mustafa ASLANDEREN

Canlı hayatının vazgeçilmez unsurlarından biri olan iletişim, bazen bir sözcükle, bazen de bir dokunuş veya bir bakışla olabilir. Bu nedenle iletişim sadece insanların birbirleriyle yaptıkları konuşmaları kapsamaz bütün canlılar arasında çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. İletişim etkileşimle, duygu ve düşüncelerin karşılıklı alışverişiyle, paylaşmakla oluşur. İletişim aynı zamanda neyin, ne zaman, nerede ve nasıl iletileceğini bilmektir. İletişimde, iletilmek istenen mesajı karşı tarafa etkili bir şekilde iletmek, sevgi dolu bir ilişki kurup bu ilişkiyi sürdürebilmek ve etkileşimi kolaylaştırabilmek için gerekli bir takım faktörler vardır. Bu faktörlerden biride empati kurabilmektir. Empati kurmak, canlının kendisini iletişimde bulunduğu diğer canlının yerine koyup, onun hissettiklerini hissetmeye, gördüklerini görmeye çalışmasıdır.

Canlının olaylara karşısındakinin dünyasından, onun penceresinden bakabilmesidir. Empati kurabilmek iletişimi kolaylaştıran ve yoğunlaştıran en önemli becerilerden biridir ve kullanıldıkça gelişir. Hayvanlarla iletişimde de empati kurmak çok önemlidir. Çünkü empati kurabilen canlıların iletişimi daha sağlıklı ve güçlü bir şekilde gerçekleşir. Sağlıklı bir iletişim de mutluluğu getireceğinden dolayı iletişim, empati ve hayvanlarla iletişim konularında bir çok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada da; iletişim, empati, uzlaşma, empati ile ilişkili değişkenler, hayvanlar aleminde iletişim, hayvan-insan iletişimi, hayvan refahı, hayvan özgürleşmesi ve Türkiye'deki hayvan hakları konuları çeşitli boyutlarıyla irdelenmiştir. Ayrıca iletişim ve hayvanlarla iletişimde empatinin önemine çeşitli örneklemelerle vurgulamalar yapılmıştır.

Giriş

Birçok canlı sıradan bir gününün büyük bölümünü iletişim kurarak geçirir. İletişimsiz bir yaşam düşüncesi imkânsızdır. Bireyin bütün hayatı iletişime dayanır. Birey doğduğu andan itibaren iletişim ağının içinde kendini bulur ve bu durum, hayatının sonuna kadar devam eder. Bireyin, kendini iletişim düzeninden soyutlaması hiçbir şekilde mümkün değildir.

"Aynı dili konuşanlar değil, aynı duyguları paylaşanlar anlaşabilir". Mevlana'nın bu sözünden de anlaşıldığı gibi bütün canlıların ve canlı toplulukların yaşantısında çok önemli işlevleri olan iletişim hayvanlar aleminde de büyük bir önem taşımaktadır denilebilir. Hayvanların da diğer canlılar gibi temel ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçların karşılanması için her canlı gibi caba sarf ederler. Hayvanlar da temel gereksinimlerini karşılarken hem birbirleri ile hem de çevre ile etkileşimde bulunmak zorundadırlar.

Tıpkı insanlarda görüldüğü gibi hayvanlarda da olumlu bir iletişim süreci mutluluğun temelini oluşturmaktadır. İletişim sürecinin olumlu bir şekilde ilerleyebilmesi içinde iletişimi kolaylaştıran bir takım

temel koşullar bulunmaktadır. Bu temel koşullardan biri ise empati kurabilmektir.

Günümüzde "empati" denildiğinde akla, Carl Rogers ve onun konuya ilişkin çalışmaları gelir. Bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecine "empati" adı verilir (Nkl. Dökmen, 2013, s.157). Buna bakılarak empati en genel tanımıyla, bireylerin kendisini bir başka bireyin yerine koyup onun düşüncelerini hissetmeye, onun gözünden bakmaya çalışmasıdır. Empati halinin aile bireyleri arasında daha yoğun görüldüğü söylenebilir. Bu görüş hayvanlar alemi içinde söylenebilir. Çünkü herhangi bir hayvan türünün anne, baba, yavru etkileşiminde birbirlerinin hislerini anlaması acılarını, sevinçlerini hissetmesi ve paylaşması buna en iyi örnek olarak gösterilebilir.

Empatik anlayış, canlıları birbirine yaklaştırma, iletişimi kolaylaştırma özelliğine sahiptir. Empati sadece duygu değil, anlama, düşünme, hissetme, iletme biçimi olarak da kabul edilebilir.

1.1. Araştırmanın Amacı: Bu araştırmada, canlı hayatının olmazsa olmazı olan iletişim kavramı iletişimin temel unsurlarından biri olan empati kavramı irdelenmiştir. Bununla birlikte hayvanlarla iletişim, hayvan-insan iletişimi, Türkiye'de hayvan hakları konuları çeşitli boyutlarıyla incelenerek hem insanların hem hayvanların etkileşiminde, iletişimde ve empati sürecinde dikkat edilecek unsurları vurgulamak amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi: Empati, iletişimin sağlıklı bir sağlıklı ve başarılı bir şekilde yürütülmesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir ve empatinin bu konudaki etkisi tartışılmazdır. Bu nedenle sağlıklı bir iletişim sürecinin oluşması için empatinin önemi büyüktür. Bu çalışma, insan-insan, hayvan-hayvan ve insan-hayvan etkileşiminde olumlu iletişimin ve olumlu iletişimin önemli bir unsuru olan empati kavramının önemini vurgulamak, bu iletişimdeki unsurları çeşitli boyutlarıyla irdelemek ve bu alanda yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi: Ayrıca araştırmada, var olan bir durum belirlenmeye çalışılmış ve betimsel tarama modeli uygulanmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey veya nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır.

Empati

Bugün kullanmakta olduğumuz "empati" (empathy) teriminin iki atası vardır; bunlar Almanca'daki "einfühlung" ve Eski Yunanca' daki "empatheia" terimleridir. Bu kavramı ilk kullananlardan birisi Alman psikologlardan Tpeodor Lipps olmuştur. 1897 yılında Lipps, "einfühlung"u şöyle tanımlamaktaydı: Bir insanın, kendisini karşısındaki bir nesneye - örneğin bir sanat eserine - yansıtması, kendini onun içinde hissetmesi ve bu yolla o nesneyi kendi içine alarak (absorbe ederek/özümseyerek) anlaması sürecine "einfühlung" adı verilir (Nkl. Dökmen, 2013, s.367).

Titchener (1902), eski Yunancadaki "empatheia" kelimesinden yararlanarak "einfühlung" kelimesini İngilizceye "empathy" şeklinde tercüme etmiştir. Titchener, birinin davranışlarını bir diğeri ile karşılaştırarak anlamaya çalışmakla, o kişinin bilincinin anlaşılamayacağına inanmıştır. Bunun ancak içsel, derin duyumsal taklitle, yani zihinsel kaslarda gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Türkçede duygudaşlık kelimesine denk gelen empati, kendini duygu ve düşüncede bir başkasının yerine koyabilme anlamına gelmektedir (TDK, 2006).

Dökmen (2013), bir insanın karşısındaki bir kişi ile empati kurabilmesi için gerekli olan öğeleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Empati kuracak kişi, kendisini karşısındakinin yerine koymalı, olaylara onun bakış açısıyla bakmalıdır. Başka bir söyleyişle, empati kurmak isteyen kişinin, karşısındaki kişinin fenomenolojik alanına girmesi gereklidir.

2. Empati kurmuş sayılmamız için, karşımızdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamamız gereklidir. Karşımızdakinin yalnızca duygularını ya da yalnızca düşüncelerini anlamış olmak yeterli değildir.

3. Empati tanımındaki son öğe ise, empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışın, karşıdaki kişiye iletilmesi davranışıdır. Karşımızdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini tam olarak anlasak bile, eğer anladığımızı ona ifade etmezsek empati kurma sürecini tamamlamış sayılmayız.

Bütün bu tanımlamalara bakılarak en genel anlamıyla empati, karşımızdaki canlıları anlayabilmek için kendimizi onların yerine koyarak, onların duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmaktır. Empati kurabilmek iletişimi kolaylaştıran en önemli becerilerden biridir ve kullanıldıkça gelişir denilebilir. Anlamaya anlaşılmaya yardımcı olan bu olgu hayvanlarla etkileşimde de büyük öneme sahiptir ve iletişimi kolaylaştırır. Hayvanlarla empati kavramına en güzel örneği şu halk masalı anlatmaktadır: Göğsü kınalı bir serçe varmış. Gök gürlediği zamanlar tir tir titreyerek yereyatar, gök yıkılmasın diye de ayaklarını havaya kaldırırmış. Bir yandan da"korkumdan kırk kantar yağım eridi" dermiş. Birgün birisi demiş ki "sen kendin beş dirhem gelmezsin; nerden oluyor da kırk kantar yağın eriyor? "Bunun üzerine serçe şu cevabı vermiş; herkesin kendine göre dirhemi, kantarı var; siz ne anlarsınız".

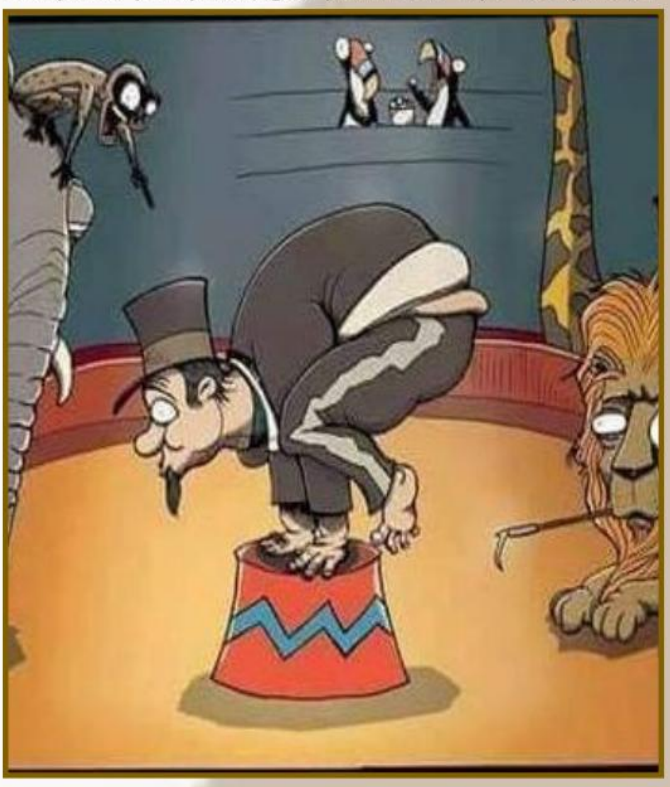

2.1. Uzlaşma

Uzlaşma, ortaya çıkan bir sorunun veya uyuşmazlığın, barış içinde, olum bir yönde, karşılıklı çıkarlar gözetilrek çözümlenmesi anlamına gelmektedir.

Dökmen (2006), uzlaşma için gereken 5 öğeden birisi olarak gösterdiği empati kurma öğesini şöyle açıklamaktadır: "Varoluş, ötekilerin iç dünyalarım fark etmeyi yani empati kurmayı da kapsıyor. Ancak uzlaşma konusunda empatinin özel bir yeri olduğunu düşünüyorum. Fark etmek, empati kurmayı kolaylaştırır, ancak yeterli değildir. Empati kurma becerisinin yeterince gelişmesi için kişilere sistematik olarak iletişim/empati eğitimi verilmesinde yarar vardır. Empati kurma becerileri gelişen kişiler, birbirleriyle ve doğayla empati kurabilirler, uzlaşabilirler".

2.2. Empati ile İlişkili Değişkenler:

Bir araştırmada, piyano ve keman çalan gençlerin empatik becerileri ve kendilerine yönelik saygı düzeyleri, müzikle uğraşmayan gençlerinkine oranla daha yüksek bulunmuştur. Yine benzeri bir araştırmada, kedi köpek gibi evcil hayvanların beslendiği evlerdeki çocukların empatik becerileri (bilişsel ve duygusal rol alma becerileri), evcil hayvan beslenmeyen evlerdeki çocukların empatik becerilerine oranla daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgular, kişilerin ilgi alanları ile empatik becerileri arasında ilişki bulunduğu anlamına gelmektedir. Müzik, evcil hayvan gibi uğraşlar edinmek, muhtemelen kişilerin empatik anlayışlarını/becerilerini artırmaktadır.

İletişim

İletişim canlıların varoluşundan beri süregelen temel bir olgudur. Literatür tarandığında ise farklı iletişim tanımlamaları ile karşılaşılır. Çetinkaya (2011) iletişimi, insanın toplumsal bir varlık olması çevresiyle iletişim kurmasını da beraberinde getirmiştir. Çevresiyle iletişim kurması da onu toplumsallaştırmıştı aynı zamanda. İnsanlar duygularını, düşüncelerini, hayallerini, umutlarını aktarma gereksinimi duymuş ve bunun sonucunda da iletişim denen olgu ortaya çıkmıştır şeklinde tanımlamıştır. Çalışkan ve Yeşil (2005) iletişimi insanlar için çok önemli olan eylemler ağı olarak tanımlamaktadırlar. Tekinalp ve Uzun (2006) ise iletişimi "psikoloji, sosyal psikoloji, toplum bilim, dil bilim, ekonomi,

siyaset, felsefe ve tarih alanını da barındıran bir disiplin" olarak belirtmektedir.

İnsanların etkileme ve etkilenme özelliği sonucu gerçekleşen bir süreç olarak iletişim, sosyal yaşamın varlığının da temellerini oluşturur. İnsanın paylaşma isteği ve ihtiyacı, iletişimin en önemli oluşma gerekçelerinden bir diğeridir. Bu durumda iletişim olgusunun insanda var olan bir yetinin kullanılması, bir isteğin gerçekleşmesi ve bir ihtiyacın karşılanması sonucu ortaya çıktığı söylenebilir. Bir anlamda iletişimin gerçekleşmesinin bunlara bağlı olduğu söylenebilir. İletişim, kavramının bir beceri olma özelliğinden söz edileceği gibi, iletişim insanoğlunun içten gelen bir isteği veya ihtiyaçlarını en etkili şekilde gerçekleştirme aracı olma özelliği ön plana çıkarılarak da tanımlanabilir.

Yani iletişim sadece ekonomi ya da siyasetle smırlandırılamayacak kadar geniş ve birçok alanı içine alan bir kavramdır. İletişim, duygu, düşünce ya da bilgilerin çeşitli yollarla karşı tarafa yansıtılması olarak tanımlanabilir. Ayrıca iletişim, etkileşimdir, paylaşımdır, kişinin kişiyi etkileme sürecidir denilebilir.

Hayvanlar Âleminde İletişim

Hayvanlar birer canlı olarak bazı fizyolojik ihtiyaçlarla dünyaya gelirler. Beslenme, korunma ve neslin devamını sağlama canlının temel fizyolojik ihtiyaçlarıdır. Bu ihtiyaçlarını gidermek için her canlı gibi hayvanlar da irkilme, hareket, beslenme (besini alma, sindirme, boşaltım, solunum), büyüme ve onarma, çoğalma gibi özelliklere sahiptir. Bütün hayvanlar fizyolojik ihtiyaçlarını sağlamak için önce eksikliklerini kendi içlerinde duyar, sonra da bu eksikliklerini çevrelerinden tamamlamaya çalışırlar. Bunun için de çevrelerinde olup bitenden haberdar olmak yani iletişimde bulunmak zorundadırlar. Hayvanlar çevrelerinden gelen çeşitli uyarıcıları alırlar ve bunlara tepki gösterirler. Bu uyarıcılar aşağıdaki gibi gruplanabilir: Mekanik uyarıcılar. Termik uyarıcılar. Optik uyarıcılar. Kimyasal uyarıcılar. Hayvanlar bu uyarıcılar yoluyla çevrelerinde olup bitenden haberdar olurlar; besinlerini bulurlar, hemcinslerini tanırlar, eşlerini bulurlar, düşmanlarının ve kendilerine zararı dokunacak şeylerin varlığını öğrenirler. Ona göre önlem alırlar; böylece yaşadıkları ortama uyarak hayatlarını devam ettirmeye çalışırlar.

Kısaca özetleyecek olursak, tüm canlıların olduğu gibi hayvanlarında doğuştan getirdiği birçok özellikleri vardır. Bu özellikleri ortaya koyarken çevresindeki diğer canlılarla iletişim kurarlar. Kurdukları iletişim onların birçok fizyolojik ve psikolojik ihtiyacını karşılamada önemli etkiye sahiptir. Her hayvanın doğuştan getirdiği farklı iletişim özellikleri olabilir. Bu özellikleri sayesinde hayatlarını devam ettirirler ve gelecek nesillerin devamını sağlarlar.

4.1. Hayvan - İnsan İletişimi

Hayvan - insan birlikteliği, başlangıcından bugüne dek boyut ve nitelik değiştirerek varlığını sürdürmüştür. İlk zamanlarda, yiyeceğini avlamak ve yırtıcı hayvanlardan korunmak şeklinde görülen basit yaklaşım, evcilleştirme ile birlikte yerini ekonomik kazanımlara ve sosyal paylaşıma bırakmıştır. Süreç içerisinde hayvana yüklenen anlamlar, insan odaklı bir yaklaşımla yapılan tanımlamalar, ona karşı tutumun ve bakış açısının belirleyicisi olmuştur.

Daha çok insanların çıkarlarına dayanan insan-hayvan ilişkisi, ilk çağlara kadar uzanmasına rağ-

men, hayvan hakları ve refahının önemi son yıllarda daha çok dillendirilmeye başlamıştır. Hayvanların da insanlar gibi duyguları olan varlıklar olduğunun anlaşılması 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde hayvan hakları hareketinin başlamasıyla ortaya konulmuştur. Bu girişimler insan refahının gelişmiş olduğu ülkelerde başlamış ve daha sonra tüm dünyaya yayılmıştır.

Doğaldır ki insanoğlu önce kendi refahım sağlamış daha sonra çevresini oluşturan çevrenin bileşenlerinden olan hayvanların haklarını savunmaya başlamıştır. Bu nedenle hayvan hakları ve refahı olgusu, ancak çağdaş toplumlarda yükselen bir değer olarak görülmüş, henüz kendi refahını sağlayamayan toplumlarda ise lüks olmaktan ileri gidememiştir. Ancak günümüzde hangi toplumda olursa olsun hayvanların da hakları olduğu ve onların da saygı görmeye muhtaç olduğu yadsınmamaktadır. Aradaki fark, toplumların kültürel ve ekonomik gelişmişliklerinden kaynaklanmaktadır.

Tunç (2012), "Uzmanından Öykülerle Hayvan Psikolojisi" adlı yazısında Veteriner Hekim Prof. Dr. Tamer Dodurka'nın "Merdivenden Korkan Köpek" adlı kitabını konu alarak şunları aktarmaktadır: Kitabın arka kapağında, "Onları o kadar küçümsedik ki, aslında aramızdaki farkın çok da belirgin olmadığını, psikolojilerinin bize ne kadar da benzediğinin farkına varamadık bir türlü," diye not düşen Dodurka, bunu şöyle açıklıyor: "Psikoloji bilimi için tür ayırımı yapmak çok fazla önem taşımıyor. Böyle olsaydı Pavlov ya da psikolojinin öncüsü olan birçok bilim adamının hayvanlar üzerinde değil insanlarda çalışması gerekirdi. Gerçekten canlı türleri birçok açıdan birbirine benziyor ve hatta birbirlerini etkiliyor. Ama insanoğlu bunu görmezlikten geliyor." Kitabında Türkiye'de hayvan anlayışının hem komik hem de trajik olduğunu yazan Dodurka, konuya yaklaşımı fazlasıyla duygusal bulduğunu belirtiyor: "Evine 30 kedi birden alanlar var. Ama bu kedi psikolojisi için o kadar ters ki, kedileri tanıyan, onların ev içerisindeki yaşam alanlarının önemini bilenler, onların nasıl bir bunalıma mahkum edildiğini hemen anlar. Yani hayvanları tanımadan onları korumaya kalkmak, onlara zarar verirken haklarını korumaya kalkmak gerçekten trajik bir durum."

Kamuoyunda hayvanlara karşı bir ilgi yaratmayı güçleştiren sorunlar arasında çözülmesi en güç olanı bekli de "Önce insanlar gelir" ve "hayvanlarla ilgili herhangi bir sorun ciddi bir ahlaksal ve siyasal sorun olarak insanlarla ilgili bir sorunla kıyaslanamaz" varsayımı. Bu varsayım hakkında söylenebilecek birkaç şey var. Birincisi, bu başlı başına bir türcülük göstergesidir. Konuyu enine boyuna incelemeyen biri nasıl olur da bu sorunların insanların sorunlarından

daha az ciddi olduğuna karar verebilir? Bunu bildiğini iddia etmek, ancak hayvanların hiçbir önem taşımadığını, dolayısıyla ne kadar acı çekerse çeksinler bu acıların insanlarınkinden daha önemsiz olduğunu varsaymakla mümkün olabilir; ama acı acıdır, gereksiz acıları önlemek önemlidir ve acı çeken varlık bizim türümüzün üyesi olmasa da bu önem azalmaz.

Hayvana fena muameleyle şiddet arasında bir ilişki olduğu kesindir. İşte bu nedenle, hayvanların fiziksel, duygusal ve cinsel istismarlarına karşı mücadelenin, sadece "hayvan hakkı" penceresinden bakılarak yürütülmesini yetersiz buluyor; ebeveyn, öğretmen ve toplumun geniş kesimlerinin, bu tür davranışlar sergileyen çocuklarla karşılaştıklarında neler yapacakları konusunda aydınlatılmaları gerektiğinin altını çizmek istiyorum. Çocukların hayvana yönelik fena muamelesini önlemek, "ilk darbe"nin farkına varabilmek, onların ileriki yaşlarda insanı hedef alacak suçlarının önünü kesebilir. Böylesi bir gayret, gelecek kuşaklarımızın huzur ve güvenliği için atabileceğimiz en temel adımlardan biridir.

Alpaslan (2013)'ın "Cengiz Aytmatov'un Dişi Kurdun Rüyaları Romanında Doğal Denge ve Hayvan Zihni" isimli çalışmasında Aytmatov'un yıllar önce eserinde günümüzde gittikçe önem kazanan hayvan zihni konusuna eğildiğini vurgulamaktadır. "Okuyucu, roman boyunca dişi kurt Akbar'ın zihninden geçenleri, korkularını, kaygılarını paylaşmakta-

dır. Üstelik yazar, Akbar'ın zihninden geçenleri, onu insanlaştırarak değil, bir kurt olduğunu vurgulayarak vermektedir. Bu sayede okur, Akbar'ın bir hayvan olduğunun, içgüdüleriyle ve doğanın kanununa uyarak yaşadığının ayırdına varmanın yanısıra, onun duygu ve akıl dünyasına da girerek onu içsel olarak değerli bulur. Okur, Akbar'ın kurt olmaktan gelen özelliklerini, doğanın dengesi içinde onun yerini fark eder, onun insandan gelen teknolojik tehlikeleri algılayamamasına hak verir ve kendini koruyamayışını dehşetle izler. Çünkü onlar doğal dengenin bir parçasıdır, insanoğlunun kullandığı orantısız güç ve şiddetse doğayla uyumsuzdur. Bu, doğanın olağan yasalarının dışındadır" şeklinde ifade etmektedir.

İnsan türünün yaşamının diğer türlerin yaşamıyla bir bütün oluşturduğu, türler arasında kurulmuş doğal dengenin bozulmasının diğer türlerinde varlığını sürdürmesine engel oluşturacağı bilinen bir gerçektir. İnsanlar tarafından kurulan hukuk düzeni doğanın bu bütüncül yapısını göz ardı etmemeli, hayvanların doğalarının gerektirdiği şekilde çıkarlarının önemsenmesini sağlamalıdır. Oysa ki günümüz hukuku hayvanlara hak vermekten çok uzaktadır.

Özkul vd. (2013), Türk Toplumunun Hayvan Hakları Kavramına Yaklaşımı üzerine yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, eğitim düzeyi arttıkça hayvanlara ve haklarına yönelik gösterilen pozitif tutumun arttığı, meslek gruplarından öğretmenlerin ve diğer meslekler grubunda yer alanların en yüksek pozitif tutumu sergilediği ortaya konulmuştur. Diğer meslek grupları içerisinde ev hanımlarının sayıca en büyük grubu oluşturduğu noktasından hareketle, ev hanımları tarafından okul öncesi ve öğretmenler tarafından okul döneminde hayvan hakları konusunun bilinçli bir şekilde işlenmesi ile Türkiye'de hayvan hakları kavramının doğru temeller üzerine yapılandırılacağını ifade etmektedirler.

4.2. Hayvan Refahı

Türkçede gönenç kelimesine denk gelen refah kelimesi, bolluk, rahatlık ve varlık içinde iyi yaşama anlamına gelmektedir (TDK, 2006). Antalyalı (2007), refahı tüm hayvanlara doğal davranışlarının tüm hallerini göstermelerine imkan verecek şartların sağlanması olarak tanımlamaktadır.

Hayvan refahı geniş anlamda; çiftlik, pet, egzotik, laboratuar ve vahşi hayvanların; bakımı, beslenmesi, barındırılması, yetiştirilmesi, taşınması, kesimi, sağaltımı ve bilimsel araştırmalarda kullanımı sırasında ağrı, acı, ıstıraptan uzak sağlık, mutluluk ve iyilik hallerinin sağlanması olarak tanımlanabilir.

Hayvan gönenci ve hayvanları koruma konularının Türk tarihinde çok eski dönemlerden itibaren gelenek, görenek ve yasal düzenlemeler çerçevesinde yer aldığı söylenebilir. Bu süreçte her dönemde öne çıkan kavramın "hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmanın" yasaklanması olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, 2004 yılında yürürlüğe giren "Hayvanları Koruma Kanunu"nun, yasal açıdan oldukça geniş kapsamlı bir koruma potansiyeli taşıdığı söylenebilir.

4.3. Hayvan Özgürleşmesi:

İnsanlar tarih boyunca kurdukları toplumlarda birbir1eriyle iliş kilerini düzenleyen ahlak ve hukuk kuralları oluşturmuşlardır. Ancak insanların diğer canlı türlerine karşı nasıl davranmaları gerektiğini belirten evrensel kurallar oluşturulmamıştır. Yirminci yüzyılda Batı 'da başlatılan hayvan hakları hareketi insan - hayvan ilişkilerini bir felsefi kuram çerçevesine oturtmayı ve giderek bir ahlak ve hukuk sistemi içinde yer almasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Hayvan özgürleşmesi terimi, hayvanların sömürülmesini engelleyen bütün çabalara verilen genel bir isim olarak kullanılır. Popüler medyada daha çok yer alırlar. Hayvanların kendi yararları dâhil olmak üzere hiçbir şekilde kullanılmaması gerektiğine inanırlar. Yasal olmayan yollara başvurarak gerçekleştirdikleri eylemleri vardır. Vejetaryendirler, ev hayvanı kavramına inanmazlar.

Günümüzde insanlara tür ve biyolojik olarak yakın olan hayvanların haklara sahip olması konusu sık tartışılan bir gerçektir. Bu tartışmalar başlıca hay-

vanların bizlerden farklılıklarını ileri sürerek haklara sahip olamayacağını savunanlara karşın, farklılıkları hayvanların haklara sahip olmasına engel bir durum olarak görmeyenler arasında sürmektedir.

Modern anlamda ilk göze çarpan hayvan hakları hareketinin 19. yüzyılda İngiltere'de özellikle hayvan deneylerini ele alan hareketle birlikte doğduğunu görüyoruz. Burada İngiliz felsefeci Jeremy Bentham'ın hakkını teslim etmemiz gerekiyor. Jeremy Bentham'a göre, asıl sorulması gereken konuşabilirler mi, düşünebilirler mi yanında acı ve haz duyabilirler midir ve acı, haz duyabilen tüm varlıkların hakları olduğunu öne sürüyor. Böylece hayvanların korunmasında ilk yasanın çıkartılması, Kraliçe Victoria himayesinde ilk derneğin kurulması, yine hayvan deneyleri ile ilgili ilk hukuki düzenlemelerin ortaya çıkması İngiltere'de rastlantı değildir.

Bentham, hayvanların da insanlar gibi acı çekmekte çıkarları olduğunu, ama insanlardan farklı olarak, hayatlarını sürdürmekte çıkarları olmadığını düşünüyordu. Bentham temelde, bir ineğe sahip olabileceğimizi ve onu yiyebileceğimizi savunuyordu; hayvanları malımız ve kaynaklarımız olarak kullanmamız, amaçlarımız için onları öldürmemiz ahlaken yanlış değildi ona göre, sadece hayvanların acı çekmekteki çıkarları bağlamında eşit gözetilme ilkesine uymamız gerekiyordu. Hayvanları malımız olarak kullanmamız eşit gözetilme ilkesiyle tutarlı olabilirdi ve hayvanların mal statüsünü değiştirmemiz gerekmiyordu.

Hayvanlar sevinci ve acıyı, ağrıyı ve korkuyu ve diğer duyguları insanlar gibi hissedebilirler. İnsan şiddeti ve keyfiyeti önünde korunmaya yönelik temel bir hakka sahiptirler. Hayvan deneyleri bu nedenle etik olarak haklı çıkarılamaz. Ayrıca hayvan deneylerinin sonuçları insanlara aktarılamaz. Yeni bir ilacın ya da kimyasal maddenin insanda nasıl bir etki yaratacağı, hayvan deneylerine dayanarak gerekli güvenlikte tespit edilemez. Ancak bir madde insana verildikten sonra insanın hayvanla benzer bir tepki verip vermediğiyle ilgili bir şeyler söylenebilir.

Bilimsel araştırma ve deneylerde hayvan kullanımındaki artış, bu eyleme karşı görüşte olanların da sayısında artışa neden olmuştur. Hayvan deneylerine karşı (antivivseksiyonist) tavır sergileyen grupların ilk yasal örgütü İngiltere'de (1875) kurulmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında, hayvanların deneylerde kullanımındaki artış, 1960'11 yıllarda en üst seviyeye ulaşmış ve bu durum hayvanları koruma konusunda bir refleksin oluşmasına neden olmuştur.

Hayvan hakları genel tanımıyla; hayvanların sağlıklı bir şekilde hayatlarını idame ettirebilmesinin sağlanması demektir. İnsan gibi diğer canlıların yani hayvanların da yaşam hakkı vardır. Bu yaşam hakkını hiç kimse onların ellerinden alamaz. İşte bu noktada dünyanın en gelişmiş yaratığı insan olduğuna göre hayvanları korumakta insanlara düşmektedir. Çünkü hayvanlarda hisseder, acı çeker, üzülür, sevinir.

15 Ekim 1978'de Paris UNESCO evinde ilan edilen Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesinde yer alan hususlar:

1) Tüm hayvanlar eşit doğar ve eşit yaşam hakkına sahiptirler.

2) Tüm hayvanların saygı görme hakkı vardır. Bir tür hayvan olan insan, diğer hayvanları yok edemez. Hayvanları kendi çıkarı için karşılıksız kullanamaz.

3) Hiçbir hayvana kötü ve zalimce davranılamaz. Bir hayvanın öldürülmesi zorunlu ise bu, bir anda ve acı çektirilmeden yapılmalıdır.

4) Vahşi hayvanlar kendi doğal çevrelerinde yaşama ve çoğalma hakkına sahiptir. Eğitim amacıyla bile olsa vahşi hayvanlar özgürlüklerinden mahrum bırakılamaz.

5) Evcil hayvanlar, uyumlu bir biçimde ve özgürlük içinde yaşama hakkına sahiptir. İnsanların kendi çıkarları için evcil hayvanların yaşama koşullarında yapacakları her türlü değişiklik, haklara aykırıdır.

6) Evcil hayvanlar, doğal yaşama sürelerine uygun uzunlukta yaşama hakkına sahiptir.

7) Tüm çalışan hayvanlar (at,eşek...) iş süresinin sınırlandırılması, işin daha az yorucu olması, güçlerini artırıcı bir beslenme ve dinlenme hakkına sahiptir.

8) Hayvanlara fiziksel ya da psikolojik acı çektiren deney yapmak, hayvan haklarına aykırıdır.

9) Beslenmek için bakılan hayvanlar barındırılmalı, taşınmalı ve ölümleri de korkutmadan ve acı çektirmeden olmalıdır.

10) Hayvanlar, insanlar tarafından eğlence amaçlı kullanılamazlar. Hayvanların seyrettirilmesi ve hayvanlarla gösteri yapılması, hayvan onuruna aykırıdır.

11) Zorunlu olmaksızın bir hayvanın öldürülmesi, yaşama karşı işlenmiş bir suçtur.

12) Çok sayıda vahşi hayvanın öldürülmesine neden olan safariler ve av partileri, hayvanlara karşı yapılmış bir soykırımdır. Doğal çevrenin kirletilmesi, yıkılıp yok edilmesi de soykırıma eşdeğerde alçakça bir davranıştır.

13) Hayvanların ölüsüne de saygı göstermek gerekir. Hayvanların öldürüldüğü şiddet sahneleri, sinemalarda ve televizyonlarda yasaklanmalıdır. Ama hayvanlara yapılan saldırıları kınamak amacında olan filmlerde bu sınırlama yoktur.

14) Hayvanları koruma kuruluşları, devlet katında temsil edilmelidir. Hayvan hakları da insan hakları gibi yasayla korunmalıdır.

4.4. Türkiye'de Hayvan Hakları

Türkler tarih boyunca hayvanlarla iç içe yaşayan ve onlara tarih sürecinde oldukça önemli ayrıcalıklar tanıyan, onlara değer veren (Menteş 1996, Yaşar 1996) bir Millet olmuştur. Türkiye'de hayvan severleri bir araya getiren ilk resmi dernek İstanbul'da 1912 yılında "Himaye-i Hayvanat Cemiyeti" adı ile kurulmuştur. Atatürk'ün direktifleri ile 1923 yılında "Türkiye Hayvanları Koruma Demeği" olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

Dodurka (2007) geçmişten bu yana ülkemizde hayvan hakları konusunda şunları söylemiştir: Türklerin eskiden beri hayvanlara büyük değer verdiği bilinir. Kartal, geyik ve kurt gibi hayvanlar Türk Boylarının simgesi olmuştur. Atalarımız, ölen atlar için mezar taşları ve kitabeler yaptırmışlardır. Kaya resimleri ve kilimlerde hayvan figürleri çoğunluktadır. Edebiyatta, türkülerde vb., hayvan sevgisi hissedilir derecede vurgulanmıştır. Bu sevgi, Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Hayvan sevmek dinin de bir gereğidir. İslam dininde bütün mahlukata şefkatle muamele yapılması emir olunur. Hayvanlara zulmün cezası ağırdır. Çünkü, hayvanların Allah'tan başka koruyucusu yoktur. Hayvanlar riayet edilmesi gereken haklara sahiptir. Ancak, köpekler temiz olarak düşünülmediği için, Kuran-ı Kerimde yasaklayıcı bir hüküm olmamasına rağmen, ev hayvanı olarak kabul görmemiştir.

Hayvanlar özellikler Rönesans döneminde Avrupa'da aşağılanırken Türkler tarafından el üstünde tutuluyor, sinek, pire bit gibi hayvanlar bile günah olacak diye öldürülemiyordu. Hayvanlara verilen değer karşısında batılı yazarlar hayretler içinde kalıyor, bazıları bunlara olan hayranlıklarım gizleyemezken, bazıları alay ediyordu. İşte bir zamanlar Osmanlıda batılılan şaşırtan manzaralardan bazıları:

=>Hayvan ve ağaçlar yararına oluşturulan vakıflar,

=>Kediler için yapılmış binalar,

=>Hayvanların beslenmesi için tahsis edilmiş uşaklar,

=>Hayvanların beslenmesi için bırakılan miraslar (Örneğin sadece Beyazıt Vakfiyesinde kuşların beslenmesi için yılda 30 altın ayrılmıştı),

=>Kedilerin beslenme saatlerinde zengin ve kibar Osmanlıların kedileri her gün düzenli olarak kebaplarla beslemeleri,

=>Kasap ve lokantaların önünde sıraya girmiş hayvanlar,

=>Sokak hayvanları için düzenlenen şiş kebap günleri,

=>Hacı Baba mertebesine yükseltilmiş leyleklere sanki kutsalmış gibi yapılan muameleler,

=>Sonbaharda geri dönemeyen ve bakıma ihtiyaç duyan leylekler için bakım merkezleri,

=>Dünyada örneğine rastlanmayan Bursa'daki Leylek (Gurabahane-i Laklakan), Dolmabahçe'deki kuş ve Üsküdar'daki kedi hastaneleri, Cami ve mezarlıklardaki suluklar, kuş evleri, hatta mimari açıdan eşi ve benzeri bulunmayan kuş köşkleri,

=>Her hafta kurulan pazarlarda varlıklı ailelerin kafesteki kuşları satın alıp özgür bırakma geleneği,

=>Sokakta doğurmuş bir hayvan gördüklerinde hemen oracığa bir kulübe yaptırmak için yarışan insanlar,

=>Yük hayvanlarına fazla yük yükleme tarzındaki merhametsiz uygulamalara karşı çıkartılan fetvalar, bu hayvanlara aşırı yükten dolayı ıstırap çektiren insanlara aynı yükü taşıtarak ceza verilmesi vb.

Özkul vd. (2013) "Türk Toplumunun Hayvan Hakları Kavramına Yaklaşımının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma"da hayvanları koruma derneğine üye olanların olmayanlara göre daha pozitif tutum sergilemesi Signal ve Taylor yürütülen çalışma ile uyum gösterdiği ifade edilmektedir. Söz konusu çalışmada, hayvanları koruma derneğine üye olanların toplumun diğer kesimindekilere göre hayvanlara yönelik tutum, hayvan hakları ve empati konularında daha pozitif tutum sergiledikleri vurgulanmaktadır. Araştırmacı bu araştırma sonucunda katılımcıların büyük çoğunluğunun Türkiye'de hayvan haklarına yeterli önem verilmediğine ilişkin görüşleri araştırma verileri ile ortaya konulmuştur.

İnsanlar, hayvanlar ve doğal yaşam birbirinden ayrılmaz bir bütünsel olgudur. Hayvanları korumak ve yaşam haklarını ihlal etmemek için onları sevmemiz gerekmiyor. Tamamen insani ve etik nedenlerle korunmaları, doğal alanlarında yaşamalarına müdahale edilmemesi gereklidir. Hayvan Koruma Kanunumuzun (5199 SK) öngördüğü seviyede bir koruma sağlamak için de yasalar arası ortaya çıkan çelişkilerin ortadan kaldırılarak gerçekten amaca uygun, işlerliği olan yeni bir yasa için çalışmalara hiç ara vermeden devam etmek gerekli.

5199 Numaralı Hayvanları Koruma Kanunu (T.C. Resmi Gazete, 2004):

Amaç

Madde 1- Bu Kanunun amacı; hayvanların rahat yaşamlarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini ağlamaktır.

Yasaklar

Madde 14- Hayvanlarla ilgili yasaklar şunlardır:

a) Hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek.

b) Hayvanları, gücünü aştığı açıkça görülen fiillere zorlamak.

c) Hayvan bakımı eğitimi almamış kişilerce ev ve süs hayvanı satmak.

d) Ev ve süs hayvanlarını onaltı yaşından küçüklere satmak.

e) Hayvanların kesin olarak öldüğü anlaşılmadan, vücutlarına müdahalelerde bulunmak.

f) Kesim hayvanları ve 4915 sayılı Kanun çerçevesinde avlanmasına ve özel üretim çiftliklerinde kesim hayvanı olarak üretimine izin verilen av hayvanları ile ticarete konu yabani hayvanlar dışındaki hayvanları, et ihtiyacı amacıyla kesip ya da öldürüp piyasaya sürmek.

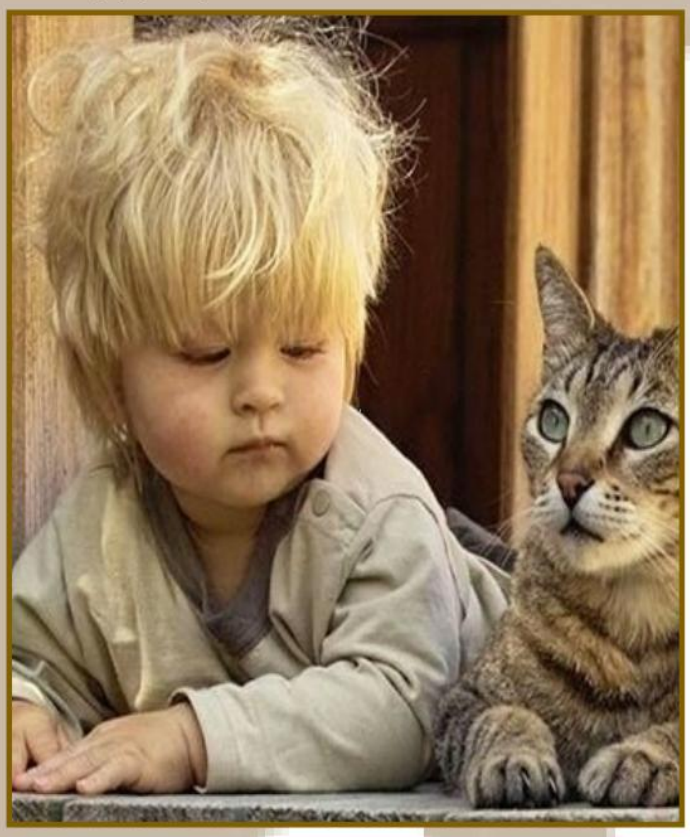

g) Kesim için yetiştirilmiş hayvanlar dışındaki hayvanları ödül, ikramiye ya da prim olarak dağıtmak.

h) Tıbbî gerekçeler hariç hayvanlara ya da onların ana karnındaki yavrularına veya havyar üretimi hariç yumurtalarına zarar verebilecek sunî müdahaleler yapmak, yabancı maddeler vermek.

ı) Hayvanları hasta, gebelik süresinin 2/3'ünü tamamlamış gebe ve yeni ana iken çalıştırmak, uygun olmayan koşullarda barındırmak.

j) Hayvanlarla cinsel ilişkide bulunmak, işkence yapmak.

k) Sağlık nedenleri ile gerekli olmadıkça bir hayvana zor kullanarak yem yedirmek, acı, ıstırap ya da zarar veren yiyecekler ile alkollü içki, sigara, uyuşturucu ve bunun gibi bağımlılık yapan yiyecek veya içecekler vermek.

Özgür'e (2010) göre Türkiye'de Hayvanları Koruma Kanunu ivedilikle bir ceza kanunu uygulaması haline getirilmeli; yasalarda var olan sahipli hayvan ile sahipsiz hayvan ayrımı kaldırılarak hayvanlar mal olarak değil bir can olarak değerlendirilmelidir şeklinde ifade etmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Geçmişten günümüze iletişim halinde olan insanlar ve hayvanlar doğanın ayrılmaz parçalarını oluşturmaktadırlar. Geçmişte ve şimdi olduğu gibi bu iki canlı gelecekte de iletişim halinde olacaktır. Güçlünün güçsüze zulm edebildiği dünyada insanların hayvanlara muamelesi geçmişte birçok kez tartışma konusu olmuştur. Bu konuda birçok bilim adamı ve düşünür kitaplar yazmıştır. Hissedebilen, acı çekebilen, üzülebilen ve sevinebilen hayvanların hakları birçok çağdaş ülkede yasalarla güvence altına alınmıştır. Oluşturulan yasaların kapsamı ve uygulanışı konusunda eleştiriler devam etmektedir. Yasalara aykırı muameleye maruz kalan ve hakkını savunma şansı olmayan hayvanların haklarını savunmak yine insanlara düşmektedir. Yasalar bu konuda caydırıcı etkiye sahip olsa da tamamen önünü kesememektedir. Burada yasalar kadar öneme sahip başka bir konu ön plana çıkmaktadır. O da insanların hayvanlara karşı beslediği duygu ve düşüncelerdir.

Her insanın -hatta her canlının- olaylara kendine özgü bir bakış açısı (fenomenolojik alanı) vardır. Dışarıdan baktığımızda bunu göremeyiz ve bu yüzden de onun bazı davranışlarına anlam veremeyiz. Ancak kendimizi karşımızdakinin yerine koyup olaylara onun gözüyle bakabilirsek, onun duygularını ve düşüncelerini anlamamız ve dolayısıyla da davranışlarına anlam vermemiz mümkün olur.

İnsan - hayvan iletişiminde insanlar, hayvanların davranışlarım, duygularını, düşüncelerini, hislerini, acılarım, sevinçlerini, korkularını anladıklarında onların davranışlarına anlam vererek daha olumlu iletişim kurabileceklerdir. Karşımızdaki bir canlıyı anlamanın ve etkili iletişim kurmanın yollarından birisi de onunla empati kurmaktır. Kendimizi bir hayvanın yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışırsak yani empati kurarsak onunla daha etkili iletişim kurabiliriz.

Empati kurabilen insanlar çevresindeki canlıları daha iyi anlayacak ve onların haklarına saygı gösterecektir. Sadece hayvanlar için değil insanlar için de büyük öne sahip bu konu hakkında Yılmaz, (2006) şunları söylemektedir: Aslında hayvan hakları insan haklarının ayrılmaz bir parçası, onun tamamlayıcısıdır. Zira, Anayasa'nın 56. maddesi herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu belirterek çevre hakkının hukuksal dayanağını göstermektedir. Hayvanlar doğanın bir unsuru ve dengesidir. Hayvanların kendilerine tanınacak haklar yoluyla korunması, doğanın dengesinin korunmasını sağlayacak, doğadaki denge ise insan sağlığının ve hakkının korunması anlamına gelecektir.

Bu çalışmada öneri olarak, insanların hayvanlarla daha iyi iletişim kurabilmeleri ve onları daha iyi anlamaları için empati eğitimleri verilebilir. Çocuklara küçük yaşlarda hayvanlarla, canlılarla ve hatta doğayla empati kurabilmeleri adına eğitimler verilebilir. Çocukların empati yapabilme becerilerini geliştirmek için neler yapılabileceği hakkında farklı araştırmalar yapılarak sonuçları uygulamaya alınabilir. İnsanların çevrelerindeki canlılarla kurdukları etkili iletişimin doğal dengenin korunması adına nasıl bir öneme sahip oluğu konusunda daha çok bilgilendirme yapılabilir.

Hayvanların korunması için çıkarılan yasalar konusunda halkı bilgilendirme kampanyaları düzenlenebilir. 5199 Numaralı Hayvanları Koruma Kanunu uzmanların görüşleri dikkate alınarak yeniden düzenlenebilir. Hayvanlara kötü muamelede bulunan insanların neden böyle davrandıkları konusunda derinlemesine araştırmalar yapılabilir.

"Bir ülkenin gelişmişlik ve uygarlık düzeyi o ülkenin hayvanlara davranış biçimi ile ölçülür". GANDHI

Kanserde Erken Teşhis Tarama
ve Eğitim Merkezi

KETEM
ULUSAL HPV LABORATUVARI

KANSER BİRİMİ

Bir Kadının Çocukluktan Anneliğe
Giden Duygusal Serüveni

İnsan Sağlığı ve Tedavisinde
Etkin İletişim

29. Gün
Yeni bir kalp bekliyor.

Kendi çocuğunun da olmasını çok isterdi.

Yardımlaşma Konulu
Bir Animasyon

Anlamlı ve Mantıklı
Bir Animasyon

Doğru İnsanla
Karşılaşmak

Aile İçi İletişim ve Siber Yaşam

Doç. Dr. Nihat ÇALIŞKAN Mustafa ASLANDEREN

Toplumu en fazla etkileyen ve toplumun en küçük birimi olan aile kurumu, bireyleri arasında kan bağı temel alınarak tanımlanan bir topluluktur. Aile kurumunun temelinde aile bireylerinin etkileşimi, iletişimi ve gelişimi yatmaktadır. Her bireyin özel olduğu gibi her aile de özeldir ve kendine özgü bir işleyişi vardır. Aile, hayata bir birey olarak gözlerini açan çocuğa, ilk duygusal dersleri veren, bireyin kendini nasıl gerçekleştireceğini öğreten okuldur. Bu nedenle çocuk yetiştirmenin temelinde aile içi iletişim ve etkileşim yatmaktadır. Bu yüzden aile içi iletişim konusunda birçok araştırma ve çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada da; aile, iletişim kavramları ile birlikte aile yaşamı için önem taşıyan aile içi iletişim, aile içi iletişimi engelleyen unsurlar, aile içi şiddet, aile içi iletişimin çocuklar açısından önemi ve günümüzde siber yaşamın aile içi iletişime etkisi konuları çeşitli boyutlarıyla irdelenerek bir takım öneriler sıralanmıştır.

Giriş

İletişimsiz bir yaşam düşüncesi imkânsızdır. Bireyin bütün hayatı iletişime dayanır. Birey doğduğu andan itibaren iletişim ağının içinde kendini bulur ve bu durum, hayatının sonuna kadar devam eder. Bireyin, kendini iletişim düzeninden soyutlaması hiçbir şekilde mümkün değildir.

Bireyin gelişimi kaçınılmaz olarak bulunduğu çevre içerisinde gerçekleşmekte ve pek çok birey açısından aile fiziksel ve psikolojik gelişimin birincil ve en önemli temelini oluşturmaktadır. Aileler yapıları gereği küçük ve samimi olmaları açısından bireylerin belli davranış kalıplarını edindikleri bir alan olmaktadır.

Aile toplumun temeli olmasının yanı sıra çocuk için maddi manevi her türlü gıdayı aldığı ve gelecekte bütün hayatını şekillendirecek olan atmosferi teneffüs ettiği bir alandır. Aile çocuğun ilk sosyalleşmeyi yaşadığı ve ben kavramını öğrendiği bir müessesedir. Çocuğun benliğinin temel taşları ailede, aile içinde gerçekleşen iletişimin çeşidi ve kalitesiyle konulur. Ailede anne-babalar, davranışları ile örnek olarak çocuklarını eğitir, yetiştirir. Anne ve babanın birbiri ile iletişimi, ahlaki değerlere verdiği önem ve hayata bakış açısı çocuğun dünyasını büyük ölçüde etkiler.

İnsanların ve insan topluluklarının yaşantısında çok önemli işlevleri olan aileyi diğer sosyal topluluklardan ayıran en belirleyici özelliği ise bireyleri arasında yaşandığı varsayılan iletişimin derinliğidir. Diğer sosyal topluluklara göre daha uzun süreli ve yüksek düzeyde derinlikli iletişim süreçlerinin yaşandığı varsayımı ile aile bireylerinin birbirlerini tanıdığı, birbirlerine güvendikleri ve birbirlerini anladıkları kabul edilir. Bu varsayıma dayalı bir yaşam birlikteliği olarak kabul edilen aile yaşamında etkileşim ve iletişim sürecinin kalitesi düştüğünde aile birlikteliği zarar görebilir.

Güçlü ve sağlıklı ailelerin en önemli özelliklerinden biri, sağlıklı iletişim konusundaki yetenekleridir. Sağlıklı aileler birbirleriyle daha açık, daha net, daha sık ve doğrudan iletişime geçerler. Birbirlerinin söylemeye çalıştıklarını dinlerler ve birbirlerini doğru olarak anlarlar. İmalarda bulunmaz, birbirlerine kötü söz sarf etmezler. Birbirlerine saygılı davranırlar. Başarılı bir iletişime sahip olan bir ailede aile bireyleri birbirleriyle duygularını, düşüncelerini, hayallerini, korkularını, ümitlerini, acılarını, sevinçlerini, deneyimlerini ve ihtiyaçlarını paylaşır. Aile bireylerinin tümünün birbirleriyle kurduğu açık ve dürüst bir iletişim son derece değerlidir. Çünkü birbirleriyle etkili ve sağlıklı bir iletişim kurabilmiş bireyler hayattan daha fazla zevk alabilmekte ve kendilerini daha mutlu hissetmektedirler(Canel, 2012:102). Dolayısıyla çocuklar açısından aile, vazgeçilmez bir limandır. Ailede çocuk duygusal, sosyal, psikoloj ik ve fiziksel açıdan kendisini gerçekleştirir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, birey hayatının olmazsa olmazı olan iletişimin ve çeşitlerinin aile içerisine, aile tiplerine yansımaları, aile içi etkileşim sürecinde yaşanan iletişim engelleri, iletişimi kuvvetlendiren yönler, aile içi şiddet, ailede yaşanan şiddetin türleri, aile içi iletişim çocuklar üzerindeki etkisi konuları çeşitli boyutlarıyla irdelenerek en sağlıklı bireyler yetiştirmek için aile içi iletişimde dikkat edilecek unsurları vurgulamak amaçlanmıştır.

Diğer taraftan aile ve çocukların yaşantılarını derinden etkileyen siber yaşam yani; cep telefonu, internet, facebook gibi iletişim unsurları ve günümüzdeki çoklu iletişim kanallarının baskısı altında kalan aile problemleri irdelenerek bu sorunlara yönelik öneriler vurgulanmıştır.

Ayrıca araştırmada, var olan bir durum belirlenmeye çalışılmış ve betimsel tarama modeli uygulanmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2008:77).

Araştırmanın Önemi

Aile içi iletişim, bireylerin sağlıklı bir şekilde yetişmesi ve sosyalleşmesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir ve etkisi tartışılmazdır. Bu nedenle sağlıklı bireyler yetişmesi ve temeli sağlam ailelerin oluşması için aile içi iletişimin önemi büyüktür.Bu çalışma, aile içerisindeki etkili iletişimin yararlarının farkına varabilmek, aile içi iletişimin birey hayatı açısından önemini vurgulamak, aile içi şiddet eğilimlerini irdelemek, aile içerisindeki iletişimin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlamak, bu alanda yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

İletişim

İletişim canlıların varoluşundan beri süregelen temel bir olgudur. Ayrıca iletişim duygu, düşünce ya da bilgilerin çeşitli yollarla karşı tarafa yansıtılması olarak tanımlanabilir. Literatür tarandığında ise farklı iletişim tanımlamaları ile karşılaşılır. Çetinkaya (2011) iletişimi, insanın toplumsal bir varlık olması çevresiyle iletişim kurmasını da beraberinde getirmiştir. Çevresiyle iletişim kurması da onu toplumsallaştırmıştır aynı zamanda. İnsanlar duygularını, düşüncelerini, hayallerini, umutlarını aktarma gereksinimi duymuş ve bunun sonucunda da iletişim denen olgu ortaya çıkmıştır şeklinde tanımlamıştır. Çalışkan ve Yeşil(2005) iletişimi insanlar için çok önemli olan eylemler ağı olarak tanımlamaktadırlar. Tekinalp ve Uzun (2006:3) ise iletişimi "psikoloji, sosyal psikoloji, toplum bilim, dil bilim, ekonomi, siyaset, felsefe ve tarih alanını da barındıran bir disiplin" olarak belirtmektedir. Yani iletişim sadece ekonomi ya da siyasetle sınırlandırılamayacak kadar geniş ve birçok alanı içine alan bir kavramdır. Göçmenler(2011) ise Erdem'den aktardığı şekliyle iletişim ile ilgili tanımları bir araya getirip aşağıdaki tanımlamayı yapmıştır:

- *İletişim, duygu ve düşüncelerin karşılıklı alışverişidir.*
- *İletişim, etkileşimdir.*

- *İletişim paylaşımdır.*
- *İletişim kişinin kişiyi etkileme sürecidir.*

İletişimde iletilmek istenilen mesajın karşı tarafa ulaşması için etkili iletişim becerilerine sahip olunulması oldukça kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olmaktadır. İletişimin sağlıklı olması; ayrıca iletişimin anlamlı ve doyurucu olmasını, insanların yaşamları boyunca karşılaştıkları sorunlarla başa çıkabilmelerini sağlarken tam tersi bir durumda yani iletişimin sağlıklı olmaması ise anlaşılamama, kendi gereksinimlerini karşılayamama ve beraberinde yalnızlık hissini getirmektedir. Bu nedenle iletişimin asıl amacı; anlaşmak, anlaşılmak ve anlaştıkça mutluluğu yakalamaktır.

İnsanların etkileme ve etkilenme özelliği sonucu gerçekleşen bir süreç olarak iletişim, sosyal yaşamın varlığının da temellerini oluşturur. İnsanın paylaşma isteği ve ihtiyacı, iletişimin en önemli oluşma gerekçelerinden bir diğeridir. Bu durumda iletişim olgusunun insanda var olan bir yetinin kullanılması, bir isteğin gerçekleşmesi ve bir ihtiyacın karşılanması sonucu ortaya çıktığı söylenebilir. Bir anlamda iletişimin gerçekleşmesinin bunlara bağlı olduğu söylenebilir. İletişim, kavramının bir beceri olma özelliğinden söz edileceği gibi, iletişim insanoğlunun içten gelen bir isteği veya ihtiyaçlarını en etkili şekilde gerçekleştirme aracı olma özelliği ön plana çıkarılarak da tanımlanabilir.

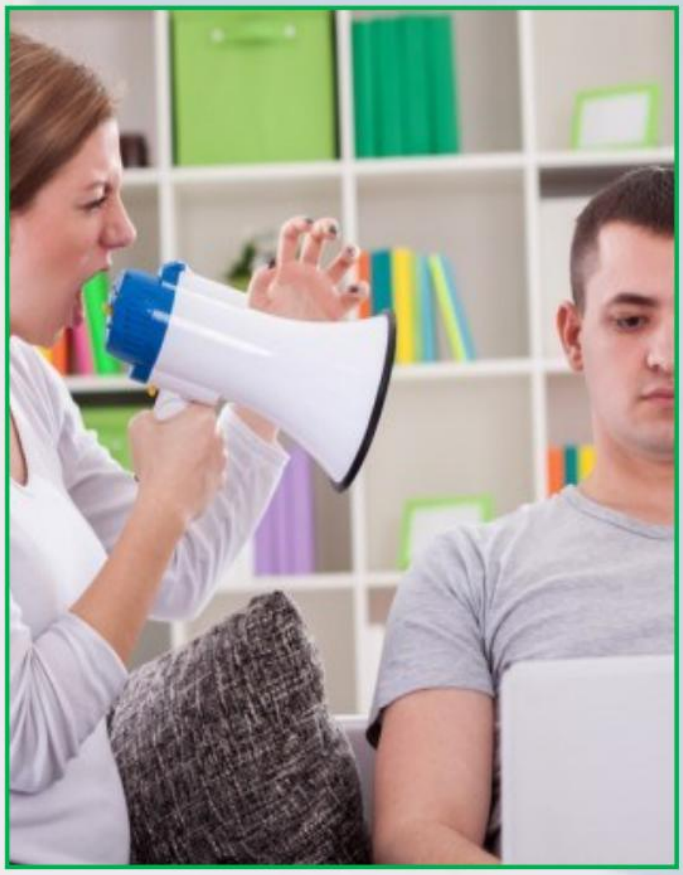

Dökmen'e göre (2005) yaygın olarak kullanılan sınıflamalardan birisinde iletişim dört ana gruba ayrılır.

1.Kişi içi iletişim: *İnsanın çevresi ile kuracağı iletişim, kendi içinde başlar. Düşünmek, duygulanmak, kişisel ihtiyaçların farkına varmak, iç gözlem yapmak, rüya görmek, kendine sorular sormak, iç muhasebe yapmak gibi faaliyetler kişi içi iletişime girmektedir.*

İnsanlar çevreleri ile iletişimi artırdıkça, farklı kültürlerin insanlarını tanıdıkça kendini tanır. Farklı bakış açıları kazanır. Böylece, insanlar kendilerine özgü geleneklerini ve göreneklerini hoşgörüyle karşılamayı öğrenir.

Kişi içi iletişim, sürecin psikolojik yönünü incelemesi ve ona açıklık getirmeye çalışması dolayısıyla önemli bir konudur. Aile içi iletişimde kişinin kendi içinde gerçekleştirdiği iletişim önemli bir yer işgal etmektedir.

2.Kişilerarası iletişim: *İletişim unsurlarından kaynağında hedefinde insan olduğu ve en az iki kişi arasında gerçekleştiği varsayılan iletişim biçimi olarak tanımlanabilir.*

Kişilerarası iletişim sözlü ve sözsüz olmak üzere ikiye ayrılır. Sözlü iletişim dil (ne söylendiği) ve dil ötesi (nasıl söylendiği) unsurlarından oluşurken sözsüz iletişim yüz ve beden kullanımı, bedensel temas, mekân kullanımı ve araç unsurlarından oluşmaktadır.

3.Örgüt İletişimi: *Bir örgüttü görev alan kişilerin, önceden tanımlanmış bir takım rollere girerek hiyerarşik bir düzen içinde rollerinin gereğini yerine getirmeye çalışırlarken kurulan iletişim türüdür. Hiyerarşik bir iletişimin söz konusu olması bakımından güç ve iktidar ilişkileri, rol çatışmaları, formal ve informal gruplaşmalar ve bunları getirdiği çatışmalar sıklıkla görülür. Çatışma, dedikodu, yıldırma (mobbing), motivasyon, tükenmişlik, stres gibi konular örgüt iletişimi başlığı altında incelenen konulardır.*

4.Kitle iletişimi: *Bilgi ve sembollerin üretilmesi, geniş insan topluluklarına iletilmesi ve bu insanlar tarafından yorumlanması süreci kitle iletişimi kavramını tanımlamaktadır.*

Aile

Aile, birbirine kan bağıyla duygusal açıdan bağlanmış, ekonomik, sosyal, duygusal paylaşımları olan

anne-baba gibi yetişkinlerden ve çocuklardan oluşan en küçük toplumsal sistemi oluşturmaktadır.

Gelişen ve değişen toplum yapısına bağlı olarak aile yapısı da değişmektedir. Hızlı kentleşme ve endüstri alanındaki gelişim aile yapısında önemli değişmeler ortaya çıkarmıştır. Söz gelimi kırsal kesimde, çoğunlukla, gelenekçi bir tutumun ağır bastığı geniş aile tipi yaygındır. Bu tip ailelerde görünürde erkek egemendir. Ancak genel anlamda bilimsel bir gerçeklikle olaya yaklaşıldığında her aile kendi içerisinde kendine özgü kurallara sahiptir. Her aile özgündür. Bir ailedeki kuralları birebir bir başka aileye uygulamak mümkün olmadığı gibi, aynı kuralların olmasını beklemek de mümkün değildir. Bu nedenle yukarıda belirtilen durum sadece görüntüdedir. Gerçekte ise durumun tam olarak ne olduğunu bilmek imkânsızdır denilebilir.

Aileye ilişkin oluşturulan tanımlar, bir aileyi oluşturmak için gerekli ve yeterli olan kriterleri belirlemeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda Wamboldt ve Reiss (1989)'den Evirgen'in aktarımıyla, ailenin yapısı, işlevi ve aile içi etkileşimlere yönelik farklı tanımlamalar öne sürmüştür. Yapısına ilişkin tanımlamalar, aileye kimlerin dahil olduklarını ve hangi bağlarla (örneğin, evlilik, kan bağı veya evlat edinme) ailenin birer parçası olduklarını belirlemeye çalışmaktadır. Ailenin işlevine yönelik tanımlamalar ise aile tarafından gerçekleştirilmesi beklenen gerekli görevlere odaklanmaktadır.

Ailenin özelliklerine göre farklılaşan aile tiplerini birçok başlıkta irdelenebilir ama genel anlamda üç başlıkta kompoze edilir.

1. Çekirdek aile: *Literatürde yaygın tanımı anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aile olarak geçen çekirdek aile iki kişilik çekirdek aile/karı - koca ailesi ve tam çekirdek aile gibi alt kategorilere ayrılmıştır. Saha araştırmalarından elde edilen bulgular literatürdeki yaygın tanımın çeşitlendirilmesini gerekli kılmıştır. İki kişilik çekirdek aile, sadece karı-kocadan oluşan ve içinde çocukların bulunmadığı aile tipidir. Tam çekirdek aile ise karı- koca ve evlenmemiş çocuk(lar)dan oluşan aile tipine denmektedir.*

2.Geniş aile: *Tek bir hanede birden çok kuşağın ve/veya evli çiftin bir arada yaşadığı bir aile sistemidir. Birden çok çekirdek ailenin aynı ortamda yaşaması söz konusudur. Bu türdeki aileler büyük anne ve babaları, ebeveynleri ve torunları kapsayacak şekilde dikey yatay dağılım içerebileceği gibi; evli erkek ve kız kardeşleri kapsayacak şekilde yatay bir dağılım içerebilir.*

3.Dağılmış aile: *Hane reisinin eşinin olmadığı veya hanede bulunmadığı veya aile üyesi olmayan hane halkı üyelerinin bir ara da bulunduğu aile tipidir.*

Aile İçi İletişim

Aile içinde eşlerin birbirleri arasındaki ilişkileri, anne-baba olarak çocukları ile olan ilişkileri, kardeşlerin birbirleri ile olan ilişkileri ve aile içindeki bireylerin tüm varlığı bizzat iletişimin kendisini oluşturmakla birlikte aile içi iletişim adını almaktadır.

Aile içi iletişim temelde bir kişilerarası iletişim sürecidir. Fakat birbirlerini yakından tanımaları, daha derinlikli ilişkiler kurmaları, daha yoğun duygular yaşamaları sebebiyle genel kişilerarası iletişim tanımlarından ziyade aile içi iletişim, kişilerarası iletişim tanımına daha uygundur. Yani birbirlerine karşı rolleri ve maskeleri bir kenara bırakmış, doğrudan benlikleri arasında iletişim kuran tarafların gerçekleştirdiği iletişimdir.

Aile içi iletişim, iletişim türlerinden kişilerarası iletişimle birlikte kişi içi iletişimi de kapsayan bir süreçtir. Bu iletişim doğru bir şekilde sağlandığında, insanlar karşısındakinin duygu ve düşüncelerini anlayabilir hale gelir ve mutlu olur. Bu nedenle, etkili bir iletişim kurulabilmesi için sadece kendini ifade etmek değil, aynı zamanda etkili bir şekilde iletişime geçtiğin kişiyi de dinleyebilmekten geçer. Aile içerisindeki en önemli konulardan biride aile üyelerinin duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde ifade

etmeleridir. Herkesin rahatça kendini ifade edebildiği ailelerde iyi niyet, karşılıklı anlayış ve işbirliği, ortak düşünceler, birbiri için fedakarlık, samimiyet ve sevgi, geleceğe güven ile bakma gibi durumlara rastlanır.

Her aile zaman zaman hayatın güçlükleriyle karşılaşır. Sağlıklı aileler problemlerini daha kolay çözümleyebilir ve dengelerini koruyabilirler. Sağlıksız bir aile yapısı içerisinde yaşanan problemler ise ailenin dağılmasına bile sebep olabilir. Aileler problem çözme, stresle başa çıkma, etkili iletişim gibi konularda beceriler edinerek, aile birlikteliklerini destekleyerek ve güçlü aile olabilmenin temel noktalarını keşfederek aile sağlıklarını arttırabilirler.

Diğer taraftan, aile bireyleri birbirini etkileyerek yaşadıkları için bir bireydeki üzüntü, heyecan, sevinç gibi özel durumlar diğer aile bireylerini de etkiler. Bu durumlar istenen veya istenmeyen hayatta herkesin karşılaşabileceği durumlar olabilir ve buna göre davranılmalıdır.

Acat ve diğerleri(2012), bir ailede normal iletişim ve etkileşimi engelleyen durumları ise şu şekilde sıralamışlardır:

- *Aileyi ve bireyleri ilgilendiren konular üzerinde, derinlemesine konuşmadan kaçınma konuları yüzeysel konuşmalar ile geçiştirme,*

- *Konuşmaya ve açıklama yapılmasına gerek duymadan, karşı tarafın hareketlerini, düşüncelerini yorumlama ve tahmin yürütme,*
- *Geçmişteki üzücü ve tatsız olayları yerli yersiz sık sık gündeme getirme,*
- *Bireyler üzerinde söz ile baskı kurmaya çalışma,*
- *Suçlama, eleştirme, olumsuz değerlendirmeler yapma,*
- *Emir verme, tehdit etme,*
- *Samimiyetten uzak kalma, yalan söyleme,*
- *Alay etme, küçük düşürmeye çalışma, fikirlere değer vermeme,*
- *Küçük hataları çok abartma,*
- *Özveriyi devamlı karşı taraftan bekleme,*
- *Karşıdakine kendini ifade etme imkânı tanımama.*

Bu durumlara bakılarak, mutlu bir ailenin sağlanabilmesi için aile kurumunun da temel gereksinimleri bulunmaktadır. Bu temel gereksinimleri literatur araştırmaların geneli ve Yılmaz(2013) şu şekilde sıralamıştır:

Değerli olma duygusu, Aile içindeki etkileşim çocukları "ben değerliyim" ya da "değersizim" duygusuna götürür. Bu gereksinim aile içinde yerine getirilmezse çocuk farklı yollarla bu duyguyu elde etmeye çalışır.

Güven ortamı, Aile içindeki bireyler kendilerinin aile içinde emniyette olduğunu, dışarıdaki tehlikeli olayların aile içine girmeyeceği duygusunu sağlamak ister. Bu duygu da aile içinde kazanılması gereken bir duygudur.

Yakınlık ve Dayanışma Duygusu, Aile içinde temel güven ve dayanışma varsa aile dışında bireyin karşılaştığı stres oluşturan olumsuz olaylar çok da yıkıcı olmaz. Güven duygusunun yaşandığı aile dış dünyanın yaratmış olduğu sıkıntı ve kaygılarından kendisini koruyabilir.

Sorumluluk duygusu, Sorumluluk duygusu aile sistemi içindeki gelişmeye başlar. Anne ve babalar davranış ve sözleri ile sorumluluk duygusunu ifade ederler. Aile içinde sadece anne baba değil herkes sorumluluk duygusunu paylaşır. Elbette ki çocuklara yaşları oranında sorumluluk verilmelidir.

Zorluklarla mücadele ederek onların üstesinden gelmeyi öğrenme, Bireye her şey hazır verilmemelidir. Sorumluluk duygusunun gelişimi ile ilgili anlatılanlar zorluklarla mücadele etme ile ilgilidir. Çocuğun içinde bulunduğu gelişimsel dönem göz önünde

bulundurularak çocuk kendi sorunları ile baş başa bırakılabilmelidir.

Mutluluk ve kendisini gerçekleştirme ortamı, Aile ortamı bir mutluluk ortamıdır. Şimdiye kadar anlatılan gereksinimlerin karşılanması mutlu olmayı getirir. Evde değerli olduğu duygusunu tadan birey mutlu olur ve yaptığı şeylerden doyum alır, kendini gerçekleştirme olanağı bulur.

Sağlıklı manevi yaşamın temellerini oluşturma ortamı, Katı din kuralları altında yetiştirilmiş çocuk sürekli yargılanacağı, cezalandırılacağı korkusunu yaşar. Şeklinde sıralamak mümkündür.

Aile İçi Şiddet

Aile içerisindeki bireylerin birbirlerine baskıyla veya tehditle, fiziksel, psikolojik, duygusal, cinsel, ekonomik zarar vermesine neden olan her türlü eylemi aile içi şiddet olarak tanımlanmaktadır.

Aile içi şiddet meydana getirdiği sosyal ve hukuki sonuçları itibarıyla insanlığın karşı karşıya olduğu ciddi bir sorundur. Olayın ciddiyetini ifade etmek için gerek ulusal gerekse uluslar arası metinlerde kadına ve diğer aile fertlerine karşı işlenen ve şiddet içeren davranışların aynı zamanda bir insan hakları ihlali olduğu vurgulanmaktadır. Aile içi şiddetin bir insan hakları ihlali olduğu göz önünde bulundurularak şiddet uygulayanlara ve şiddet mağdurlarına bu açıdan bakılması gerekir.

1.Fiziksel şiddet: *Tokat atarak, çimdikleyerek, elle, kemerle, sopayla dövmenin sonunda bedenin zarara uğramasına neden olan her türlü eylem fiziksel şiddettir. Kadına yönelik fiziksel şiddetin en ağır biçimlerinden biri ise töre/namus nedeniyle uygulanan şiddettir.*

2.Psikolojik, Duygusal şiddet: *Birine karşı sistemli bir şekilde psikolojik baskı uygulamak, duygusal olarak sömürmek ve aşağılamak, onu kontrol etmek veya cezalandırmak amacıyla onu toplumdan soyutlamak ve izole etmek için uygulanan her türlü hareket duygusal şiddet olarak kabul edilmektedir.*

Reddetme, aşağılama, yoksun bırakma, yıldırma, umursamama, davranış bozuklukları sergilemesine göz yumma, bağırmak, korkutmak, küfür etmek, tehdit etmek, hakaret etmek, ailesiyle akrabalarıyla, komşularıyla, arkadaşlarıyla ya da başkaları ile görüştürmemek, eve kapatmak, küçük düşürmek, çocuklarından uzaklaştırmak, kıskançlık bahanesiyle sürekli kontrol altında tutmak, başka kadınlarla kıyaslamak, kadının nasıl giyineceği, nereye gideceği, kimlerle görüşeceği konusunda baskı yapmak, kadının kendini geliştirmesine engel olmak gibi davranışlardır.

3.Sözel Şiddet: *Laf atma, aşağılama, söylenti yayma, saldırgan ifadeler kullanma, tehdit etme, ad takma, eşya ve giysilerle alay etme gibi davranışları kapsar.*

4.Cinsel Şiddet: *Çocukların maruz kaldığı cinsel şiddet, bir erişkininin cinsel gereksinim ya da isteklerinin doyumu için cinsel nesne olarak kullanılması ya da kullanılmasına göz yumulmasıdır.*

5.Ekonomik Şiddet: *Evsiz kalma, işsiz kalma, ekonomik yönden mahrum bırakma, yeteri kadar para vermeme, aileyi ilgilendiren alım-satım işlerinde aile bireylerine bilgi vermeme, eşinin çalışmasına izin vermeme veya zorla çalıştırmak, eşinin gelirlerini elinden almak gibi eylemleri kapsar.*

Aile İçi İletişimde Çocuk ve Siber Yaşam

Milli eğitim bakanlığına göre[MEB),(2007), çocuk hayata ilişkin bilgi ve becerileri anne ve babasından öğrenir. Anne-babanın çocuğa karşı takındıkları tavır, bebeklik döneminden itibaren çocuk üzerinde derin ve kalıcı izler bırakır. Çocuğa anne-babanın gösterdiği dengeli sevgi ve koruma duygusu, çocukta güven duygusunun gelişimine yardımcı olur. Çocuk böylece insanları sevmeyi, onlarla ilişki kurmayı öğrenir.

Çocuk sahibi olmak büyük sorumluluk gerektirir. Anne babalar için, topluma yeni bir insan kazandırmak, onun bakımını ve yetiştirilmesini üstlenmek, ailesine, toplumuna ve sonuçta insanlığa yararlı bir birey kazandırmak kolay bir iş değildir. Hepsinden

önemlisi kendi ayakları üzerinde durabilen bir kişiliğe getirmek zordur. Bu zorluğun bilincinde olan aileler ekonomik durumlarını da dikkate alarak çocuk sahibi olmayı ya istememekte ya da sınırlı sayıda olmasını tercih etmektedirler. Bebeklik dönemini atlatıp çocukluk ve gençlik çağına geldiklerinde sorun daha da büyümektedir. İşin içine ailenin dışındaki etkenler girmeye başladığı zaman, örneğin arkadaş çevresi, iletişim araçları, sinema, tiyatro, müzik gibi eğlence merkezleri devreye girdikçe çocuğun ve gencin kontrolü güçleşmektedir. Bu gibi durumlarda anneler ve babalar çocuklarıyla arkadaş ilişkisi içinde iletişimde bulunmalıdırlar. Diğer bir ifade ile açık iletişim kurmalı, bu iletişimi anne ve baba birlikte üstlenmelidir. Çocukların onay bulan davranışlarının mutlaka takdir edilmesi gerekir ki, bu davranış yeniden tekrarlanabilsin. Bu durum çocuğun kendisine olan saygısının gelişmesine ve öz benlik kazanmasına yardımcı olmasına neden olur. Anne ve baba çocuklarına iyi bir rol modeli sunarsa, gelecekte çocuklarının da benzer roller üstlenmesi sağlanabilir. Çocuklarıyla arkadaş olma ve açık iletişim kurma ebeveynin görevi olmalıdır.

Diğer taraftan da siber yaşam, aileyi, aile içi iletişimi, çocukların gelişimlerini, derinden etkilemektedir. Günümüz ailesi, internet, cep telefonu, facebook, televizyon gibi iletişim ve etkileşim ağının içerisinde zorlanmaktadır. Bu tür iletişim araçları belirli bir kullanım süresiyle sınırlı tutulmayarak fazla kullanımında bireyi pasif ve edilgen olmaya itmektedir ve buda bireyin gelişimine zarar verebilmektedir. Oysa bu tür araçlar amaçları doğrultusunda etkili ve kararında kullanıldığında bireyin kişisel gelişimine önemli katkılar sağlayabilmektedir.

Aile yaşamında ebeveyn ve çocuklar, karşılıklı olarak birbirlerini tanımak için ayıracakları zamanların önemli bir kısmını bu tür araçların pasif alıcıları olarak harcayabilmektedir. Aile bireyleri bir arada geçirdikleri zamanlarda aynı mekânları paylaşmalarına rağmen ayrı yaşayabilmektedir. Bu tür araçlar bazı durumlarda yaşanan iletişimsel sorunlardan, sorumluluklardan kaçış için bir sığınma alanına dönüşebilmektedir. İletişim sorunun çözümü için çaba harcamak yerine sorunu unutmak amacıyla bu tür araçlara sığınıldığında, sorun daha büyüyerek bireyin karşısına çıkmakta, ardından bunlar bireyin üstesinden gelemeyeceği büyük problemlere dönüşebilmektedir. İnsanların beraber olmaktan hoşlanmamalarının mı televizyon vb. bağımlığına neden olduğu, yoksa televizyon vb. bağımlığın mı insanlarla bir arada olmaya engel olduğu hâlâ tartışılmaktadır. Bunun karşılıklı bir ilişki olduğu ve bir kısır döngünün oluştuğu ifade edilmektedir.

Gündelik yaşamımızın neredeyse merkezine giren internet, gelişen teknoloji ile erişilmesi oldukça kolay ve ucuz bir hale gelmiştir. Getirdiği birçok avantajla

topluma kendine sevdiren ve bir bakıma da artık zorunlu hale gelen internet kullanımı bilinçli kullanılmadığı zaman bireyin sosyal ve psikolojik sağlığını tehdit eden bir durum haline dönüşebilmektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Çağımızın gelişen ve değişen aile tipi, aile üyeleri arasındaki uyumluluğu ve birlikteliği sağlamakta zorlanmaktadır. Bu hızla gelişim ve değişime aile bireylerinin uyum sağlayamamaları, aile içi iletişim ve etkileşimi olumsuz etkileyerek bozmaktadır.

Aile içi uyumu etkileyen aile yapısıyla ilgili özellikler şöyle sıralanabilir: Eşlerin sağlıklı uyum için birbirlerini karşılıklı bir biçimde destekleyici davranış örüntüleri oluşturmamaları, ebeveynlerin abartılı bir biçimde birbirine zıt özelliklere sahip olmaları, eşlerin kendi aralarında ve çocuklarıyla aralarında sağlıklı bağlar oluşturamamaları, aile içi ve aile dışı sınırların oluşturulmamış olması, ailenin çocuk sahibi olması ile birlikte eşlerin görev, sorumluluk ve önceliklerin değişmesi, ailede yapısının sürekliliği sağlayacak kadar kararlı ve değişen koşullara uyum sağlayacak kadar esnek olmaması, ailedeki bireylerin stres koşullarıyla etkili bir biçimde baş edebilmelerine olanak sağlayacak bilgi ve becerilerden yoksun olmaları.

Aile üyelerinde sıkıntıya yol açan bu tür engellemeler, genelde ailenin varlığını korumasını güçleştirmekte, özelde de aile üyelerinin sosyal ve ruhsal varlığını bozmaktadır. Bu durumda aile bazen toplumsal sistem içerisinde hasta bir kurum niteliğini kazanabilmektedir.

Aile içi iletişim becerilerini bilen, problem çözmek konusunda bilgili, aile gücünün farkında olan, sağlıklı ve güçlü ailelerin özelliklerini bilen aile üyeleri ailelerini olumsuz iletişim ve etkileşimden korurlar.

Ailede sağlıklı iletişimin varlığı, aile üyelerinin birbirlerini anlamalarını sağlar ve aralarında kuvvetli bir bağ oluşturur. Ayrıca çocuklara doğru iletişimi öğretir. Aile içi sağlıklı iletişimin varlığı, ailenin diğer kişilerle ilişkilerini de olumlu yönde etkiler. Bireycilik, bencillik, paylaşamama, öfke, yargılama, kötümserlik, yalnızlık duygusu azalır. Böyle bir ailede karşıdakini anlamaya çalışma, birlikte karar verme, hatalara karşı tolerans ve sevgi hakimdir. Sağlıklı iletişimin var olduğu ailelerde tek bir otoriter güç olmaz. Bu güç uygun yer ve zamanda üyelerce paylaşılır. Sağlıklı iletişim kurabilen ailelerde kriz ve stres ile baş etmek kolaylaşır.

Aile içi ilişkilerin yapısı, ailenin işlevlerini sağlıklı biçimde yerine getirip getirmediği konusunda önemli bir belirleyici olarak görülmektedir. Bu ilişkiler aile içi rollerden norm ve değerlere bağlı olarak davranışların kontrol edilme biçiminde ortaya çıkmaktadır. Aile üyelerinin birbirleri ile içtenlikle ilgilenmesi, birbirlerinin davranışlarına uygun duygusal tepkiler verebilmesi, çıkan sorunları aile içinde çözümleyebilmesi ve bütün bunları içine alabilecek şekilde karşılıklı yapıcı bir iletişime sahip olması gerekmektedir.

Aile içi iletişimde bireyin, aktif ve rasyonel olarak davranması, birbirlerinin farkında olması, takdir edilmesi, konumunu, hak ve sorumluluklarını bilerek bağımsız davranabilmesi ön planda tutulmaktadır.

Son dönemde özellikle batı dünyası ülkeleri toplumlarındaki sorunların temelinde "aşırı bireyselleşmeyi" görmekte, aile kavramının yeniden incelenmesinin, geleneksel aile içi ilişkilerin ve aile düzeninin günün koşullarına göre yeniden ele alınmasının gereği üzerinde ısrarla durmaktadır. Gençlerin kendi ailelerindeki yaşantılarında, aile içi ilişkilerinden kaynaklanan ruhsal bozuklukların tedavisinde "geniş aile" modeline benzer, sevgi, paylaşma ve hoşgörülü bir ortamda iletişim ve duygusal güvenlik sağlanarak giderilebileceğini düşünmektedirler.

Hiç kuşkusuz siber yaşam hayatımızı kolaylaştıran bilgi kaynaklandır. Fakat aşırı kullanımları bağımlılığa yol açtığı için beraberinde de birçok kişisel problemi getirmektedir. Ayrıca günümüzde internete telefonlarla da erişilmesiyle, cep telefonuna ve internete olan bağımlılık daha da artmıştır. Günlük hayatımızda özellikle de aile içi iletişimde aksaklıklara yol açan ve çocukların daha kolay bağımlı olabileceği bu tür aletlerin kontrollü bir şekilde kullanılabilmesi ve aile içi iletişimi daha olumlu bir şekilde kurulabilmesi için bir takım önerileri şu şekilde sıralanabilir:

• Çocuklarla daha fazla zaman geçirilebilir. Bu şekilde hem çocukların teknolojik aletlerle geçirdiği zamanı uygun bir şekilde ayarlanabilir hem de aile içi ilişkiler geliştirilebilir.

• Çocuklar sosyal ilişkilerin daha çok yaşandığı doğayla iç içe faaliyetlerin yapıldığı gruplara yönlendirilebilir. Bu tür gruplarda çocuklar enerjilerini harcayabileceği çalışmalar yaparak bedensel gelişimine de olumlu katkı sağlayabilir.

• Çocukların gelişimini destekleyecek eğitimsel içerikli bilgisayar oyunları seçilebilir.

• Telefon, televizyon ve bilgisayar gibi siber yaşam aletlerine ayrılan zamanın kontrolü sağlanırsa iletişim kurma adına katkı sağlanabilir.

• Bir ailede düşünce farklılıklarının olması gayet normal ve sağlıklıdır. Bu yüzden konuşmalarda açık sözlü olmaya dikkat ve teşvik edilebilir. Bütün aile üyelerinin düşüncelerini ifade etmeye özendirilip, onlarla konuşurken haksız yere eleştirmemeye ya da alay etmemeye de özen gösterilebilir.

• Kendinizi anlaşılır bir biçimde ifade edebileceğiniz olumlu bir iletişim tarzı benimseyebilir. Ayrıca karşınızdaki kişinin seviyesine uygun bir şekilde konuşup ona değerli olduğunu hissettirerek etkili bir dinleyici olunabilir.

• Çocukluk dönemlerinde bireylere çevreleriyle yeteri kadar ilişki kurabilmesi ve sosyalleşmesi için gerekli ortamlar hazırlanabilir.

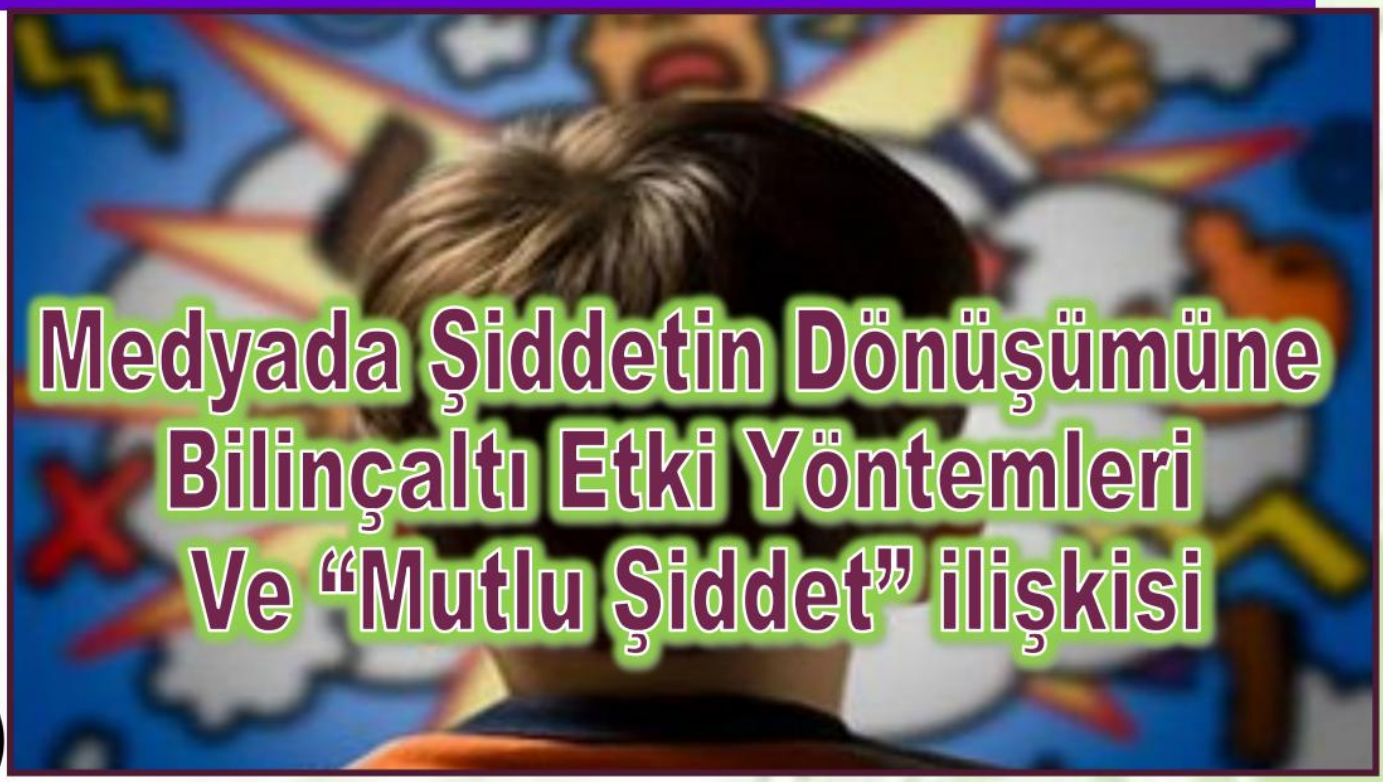

Medyada Şiddetin Dönüşümüne Bilinçaltı Etki Yöntemleri Ve "Mutlu Şiddet" ilişkisi

Araş.Gör. Mustafa AYDEMİR

Medya bir iletişim modeli olarak çeşitli rollere sahiptir. Kültürün hızla değişmesi şiddetin sunum biçimlerinin de değişmesine neden olmaktadır. Medyanın şiddete aracılık etmesi şiddeti toplum içinde daha fazla yasallaştırmaktadır. Bu konuda özellikle televizyon reklamlarında geniş çaplı bir inandırma eyleminin olduğu görülmektedir. Şiddetin mutlu bir nitelik yüklenerek aktarılması şiddet suçlarının önüne geçilmesine engel oluşturmaktadır. Çalışmada ulusal ve uluslararası medyada yayıncılık alanında şiddet temelli neticelere alınan önlemlerin, yapılan hukuki düzenlemelerin ve şiddet temasının televizyon reklam filmlerinde kullanım şekli incelenmektedir. Mutlu şiddet niteliğindeki reklam filmlerinde içerik analizi yapılarak konunun genel yapısı değerlendirilmektedir.

1. Giriş

Kitle iletişim araçları; "eğitme, bilgi verme, yönetme, yönlendirme ve etkileşim" özelliklerine sahiptir. Bireyin toplum içinde var olmasını sağlayan iletişim araçları, son yıllarda sosyal medyanın da etkisiyle çoğunlukla elektronik araçlarolarak tanımlanmaktadır. Bireylerin günlük yaşamlarında etkin bir biçimde kullandığı bu aygıtların genel bir "etkileme" mantığına sahip olduğu önemli bir gerçektir. Özellikle özel kanalların sayısal olarak arttığı ve denetleme mekanizmasının yeterli oranda işlemediği yayıncılık sistemlerinde etkinlik alanı hızlı bir gelişme göstermektedir. Türkiye'de son dönemlerde yayınların genel içeriklerine ve üretim biçimlerine bakıldığında ticari olarak en değerli olan yapımlara daha fazla yer verildiği görülmektedir.

Televizyon programlarının değerini içerikle birlikte izlenmeoranıve reklam oranı belirlemektedir.

Televizyonlarda yayınlanan reklamların türsel olarak günün farklı saatlerinde farklı reklam çeşitlerine rastlamak mümkündür. Williams'ın Akış teorisi perspektifinde televizyonda yayınlanan programların (metin) bir yayınlanma mantığı vardır. İngilizce'de 'Scheduling' olarak tanımlanan bu kavram kısaca günlük haftalık televizyon yayınlarının ya da programlarının düzenlemesi ve sıraya dizilmesimantığı şeklinde tanımlanmaktadır. Erdoğan'agöre; televizyon programlarının değiş tokuş değeri seyircinin isteği ya da kontrolü dışında belirlenir. Hem kullanım

hem de değiş tokuş değerine ilişkin bir ortak saptama yoktur. Program ve izlenme oranı pazarının ticari değeri, sosyal kontrolü ve medya içerik üretiminin alternatif yollarını ortadan kaldıran kontroller meydana getirir.

Firmalar tüketiciyi kendi ürünlerine çekmek, tüketicinin istek ve tercihlerini kendi ürünü lehine değiştirmek için reklam yapar. Firmalar tüketicinin ekonomik refahını artırmak amacıyla işlerini düzenlemez. Onlar kar etmek için de üretilen ürünün satılma yolunu seçer. Optimal kar döngüsünü geliştirmek isteyen firmalar izleyicinin arzularına hitap edebilecek reklam çalışmalarıyla da girişimlerini desteklemektedirler. Amerika'da televizyon, reklâm medyası olarak 1948 yılında kullanılmaya başlanmıştır. Türk reklâmcılar için ise yeni bir mecra olan televizyon, bir devlet televizyonu olarak 1964'de kurulan ve TRT'nin 31 Ocak 1968 yılında düzenli yayınlara başlamasıyla ilgi alanı haline gelmiştir. Türkiye'de reklâmcılığın kültürel, ekonomik ve sosyal hayattaki yeri ve ekonomi içindeki etkinliği, 1970'ten sonra giderek artan bir gelişme göstermiştir. Reklâmcılığın gelişimini hızlandırıcı etkenlerin başında televizyon yayınlarının arasına reklâm alınmaya başlanması olmuştur. 3 Mart 1972 tarihinde TRT ilk televizyon reklâmını yayınlamıştır.

Televizyon yayınları ile reklam ilişkisinin tecimsel bir anlayışla oluşturulması kamusal yapının gelişimine engel oluşturmaktadır. Bireyler sadece tüketen ve duygusal açıdan donanımsız hale getirilmektedir. Reklam veren şirketlerin programlara ve ürün biçimlerine göre hazırladıkları reklamların, eğitim düzeyi ve gelir açısından yeterli gelişme gösterememiş toplumlarda "kanaat önderi" düzeyine de çıkarıldığı görülmektedir. Bireyler ihtiyaçlarını başta televizyon olmak üzere kitle iletişim araçlarıyla yeniden "keşfetmekte" ve bu ihtiyaçları giderebilmek için yaşam biçimini buna göre şekillendirmeye çalışmaktadır.

2.Reklam ve Bilinçaltı İlişkisi

Günlük yaşam pratiklerinin oluşturulmasında ve denetlenmesinde kitle iletişim araçları kimi zaman belirleyici olmaktadır. Kitle iletişim araçlarının izleyiciler (görsel tüketiciler) için sürekli iletiler hazırlayıp gönderen bir güce sahip olmasında başarılı ve titizlikle hazırlanan görsel politikalar yatmaktadır. Bu politikalar yayın içeriklerinin düzenlenmesinden markalaşma düşüncesine, ünlü kişilerin sıklıkla ekranda gösterilmesinden gönderilen mesajların hazırlanış biçimlerine kadar bir dizi süreçten oluşmaktadır. Her gün birbirinin aynısı olan ya da farklı olsa da sürekli tekrarlanan iletilerin alıcı (seyirci) tarafından hızla tüketilmesi, bilinç yönetiminin kişi tarafından gerçekleştirilmesini etkilemektedir. Böyle bir durumda kişi karar verme, uygulama ve yönetme yetilerini kitle iletişim araçlarına devretme eğilimi göstermeye başlamaktadır. Bu sorunun temelinde bilinç politikaları yatmaktadır.

Freud, Topografik Kişilik Kuramında insan zihnini bilinç, bilinçöncesi ve bilinçdışı olarak 3'e ayırır. Bilinç, dış dünyadan ya da bedenin içinden gelen algıları fark edebilen zihin bölgesidir. Bedensel algıları, düşünce süreçlerini ve heyecansal durumları da kapsar. Bilincin içeriği, konuşma ya da davranışlarla çevreye iletilir. Hançerlioğlu bilinç kavramını insanın çevresini ve kendisini anlamasını sağlayan anlıksal süreçlerin toplamı olarak ifade etmektedir. Ruhbilimde bilinç terimi, öznenin kendisini sezişi ya da kendisinin farkına varışı anlamında kullanılır, algı ve bilgilerin anlıkta izlenmesi süreci olarak tanımlamaktadır. Bilinçaltı kavramı gerçekte bilinç süreçleri olmadıkları halde bu süreçler üzerinde etkisi bulunan

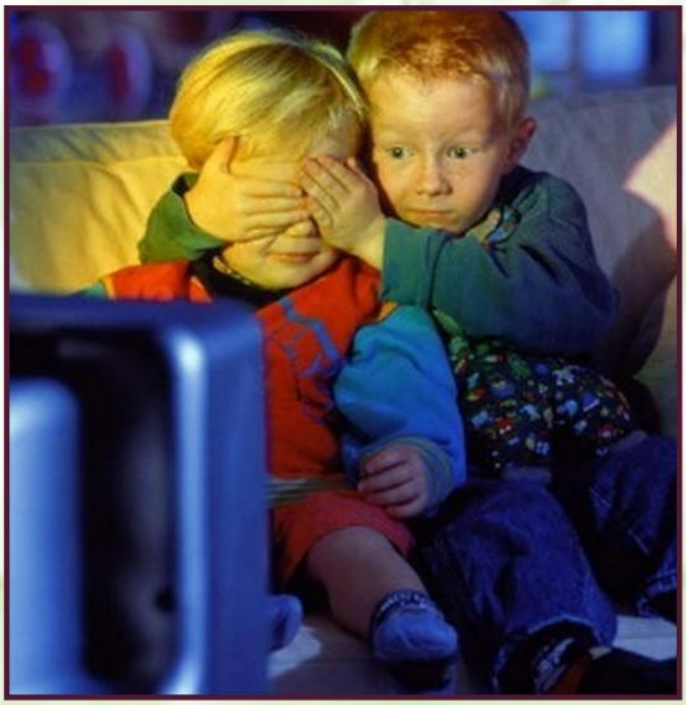

ruhsal süreçleri olarak dile getirilirken; Geçtan'a göre bilinçaltı (bilinçdışı), "bilinçli algılamanın dışında kalan tüm zihinsel olayları içerir. Dinamik anlamda ise bilinçaltı, sansür mekanizmasının engeli dolayısıyla bilinç düzeyine ulaşma olanağı olmayan zihinsel süreçleri içerir. Bu içerik, gerçekliğe ve mantığa uymayan ve insanın içinden geldiğince doyurulmak istenen dürtüler" olarak değerlendirilmektedir.

3.Bilinçaltı Teknikleri

Televizyon yayınları kendi içinde çeşitli zıtlıkları barındırmaktadır. İyi/kötü, doğru/yanlış, güzel/çirkin gibi tüm ögeler programların ilgi tutan ve seyirciyi ekrana bağlayan içerikleridir. Bu içeriklerin program türlerine göre şekillenmesinde ticari kaygılar ön plana çıktığı için, pazarlama konusunda öncelik "inandırma" eylemine verilmektedir. İnandırma eyleminin teknik olarak sağlanması ve kısa sürede etki yaratabilmesi için zihnin kontrol altına alınması gerektiği düşüncesiyle, bilinçaltı temeline dayanan etkileme çalışmaları yapılmaktadır. Bilinçaltı tümüyle ruhsal organın bir işlevi, aynı zamanda ruhsal hayatta en güçlü etken konumundadır. Bir insanın devinim çizgisini biçimlendiren, yaşam planını oluşturan güçleri burada aramak gerekir. Bu açıdan olayların yorumu ve çözümlenmesi yapılırken tarihsel gelişim çizgisinin de göz önüne alınması gerekmektedir.

Toplumsal olaylar temelden itibaren bir süreç içinde gelişmektedir. İnsan bilinçaltındaki güdülerin yönlendirilmesi, gizli mesajlar içeren ve dürtüleri harekete geçiren reklamların yapılmasını sağlamıştır. Vance Packard The Hidden Persuaders, (Gizli İkna Ediciler) kitabı ile insan beynindeki başta cinsellik ve ölüm olmak üzere bir çok duygu ve güdünün nasıl yönlendirildiğini ve bilinçaltı eyleminin etkisini nasıl gösterdiğini incelemektedir. Bilinçaltı pazarlama konusunda çeşitli teknikler bulunmaktadır: Takistoskop, Poetzle Etki, Gömme, Ters Yazı ve EPS'dir.

a.Takistoskop: *Televizyon ya da sinemada bilinçaltına yönelik reklam yapılmak istendiğinde kullanılan en yaygın sistem takistoskoptur. Takistoskop; bir saniyenin 1/3000 gibi kısa bir sürede açılıp kapanan objektif kapağı sayesinde mesajlar (görüntü ya da resim) yansıtan bir film projektörüdür. Bu mesajlar genelde 5 saniyede bir yansıtılmak-*

tadır, ancak aynı zamanda değişik amaç ve etkiler için bu süre uzayıp kısalabilmektedir.

b.Poetzle Etkisi: *Gecikmiş Etki: 1917 yıllarında Dr. O. Poetzle Takistoskop'u ve hipnozu kullanarak kendi bilinçaltını uyarıcı kuramını geliştirdi. Poetzle Etkisi diye adlandırılan kuramda gecikmiş aksiyon söz konusudur. Yani önceden edinilmiş bilinçaltı mesajları günler hatta haftalar sonra rüyada ortaya çıkabiliyor ve daha sonra da harekete dönüşüyor.*

c.Gömme: *Objelere Yazı ya da Şekil Yerleştirme: Gerek basılı reklamlara gerekse görüntülü reklamlara - bazen insan gözüyle fark edilebilen - yazı ve şekiller yerleştirilir. Bu yerleştirmede asıl maksat yine bilinçaltına seslenmektir. Bu da genellikle yüksek bir oranda başarılır. Bu reklamların bir çoğu yakından incelendiğinde takistoskop tekniğinin aksine şekiller ve yazılar görülebilir. Objelere yazı ya da şekil yerleştirmede hemen hemen bütün sanat yönetmenleri ayrı ayrı teknikler kullanırlar. Bu tekniklere genel anlamda Gömme denir.*

d.Ters Yazılar: *Beyin o kadar hassastır ki, ters yazılmış yazıları dahi bilinçaltında işleyebilmektedir. Örneğin, Bacardi Rom firması, Playboy, Time ve Esquire dergilerine 115.255 dolar harcayarak verdiği reklamında sadece ürünün tanıtımını yapmamış, resmin içine gömdüğü bir yazı ile insan bilinçaltına Bacardi Rom'u satın almaları çağrısında bulunmuştur.*

e.Ters Maskeleme (Backmasking): *Genellikle müzik içerisinde kullanılan bir tekniktir. Temelde müziğin içine farklı seslerin yerleştirilmesini ifade etmektedir. Bu uygulama müziğe ters uzamsal (akış yönüne ters) olarak ta yerleştirilebilmektedir. Backmasking (Wikipedia.org) 1960 yılından beri kullanılan bir tekniktir. Çoğu şarkıya backmasking tekniği uygulandığı bilinir. Beatles, Led Zeppelin, Electric Light Orchestra, Styx gibi gruplar örnek verilebilir. Sonraki dönemlerde de şarkıcılar bu tekniği kullanmışlardır. Sanatçı gizli kalmasını istediği kişisel duygularını maskelemek istediğinde genelde bu yola başvurur. Fakat oldukça güçlü bir subliminal mesaj tekniğidir. Bu nedenle yeni jenerasyon sanatçılarının şarkılarının satanist mesajlar içerdiği söylenmektedir.*

f.ESP: *"Extrasensory perception" yani duyu ötesi algı anlamınagelmektedir. Kimi insanlar, başkalarının düşüncelerini okuyabilen kişilerin olduğuna inanmaktadır. Doğrudan zihinden zihne oluşan bu olayın, anlık ve uzaklıktan bağımsız olduğu söyleniyor. Konunun yandaşları her insanın bu yeteneğe sahip olduğunu iddia ediyor. ESP ile ilgili iddiaları 4 gruba ayırabiliriz:*

1. *Telepati: Kişinin, hiçbir iletişim olmaksızın normal duyusal kanallardan bir başkasının düşüncelerinin farkında olması.*

2. *Geleceği görebilme gücü: Bir nesne ya da olayla ilgili geleceğe ilişkin şeyleri görebilme yeteneği.*

3. *Önceden bilme: Kişinin, bir başkasının geleceği hakkındaki düşüncelerini ya da gelecekte bu kişiyle ilgili olabilecek olayları önceden bilmesi.*

4. *Psikokinesis: Kişinin fiziksel bir varlığı ya da olayı, o şeyi düşünerek etkileyebilme yeteneği (tubitak.gov.tr) dir.*

ESP ile ilgili yapılmış önemli deneylerden bazıları da şunlar: Rhine deneyleri, SRI uzak görüş deneyleri, rastlantısal sayı üreteci ile ilgili araştırmalar (RNG) ve Ganzfield deneyleridir. Bilinçaltına yönelik gizli mesajlı reklamların varlığı Amerika Birleşik Devletleri'nde 1950'li yıllardan sonra anlaşılmaya başlanmıştır. Bu tarihlere kadar yalnızca büyük reklam firmalarının kullandıkları bilinçaltı teknikleri 50'li yılların ortalarından itibaren birçok firma tarafından etik kaygı güdülmeden kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle çocuklara yönelik bilinçaltı mesajları arttıkça tepkiler de yoğunlaştı ve Federal Ticaret Komisyonu bilinçaltını etkilemeye yönelik tekniklerin kullanımını yasaklamıştır. 6112 sayılı "radyo ve televizyonların kuruluş ve yayın hizmetleri hakkında kanun"da dördüncü bölüm içerisinde, "yayın hizmetlerinde ticarî iletişim" başlıklı madde 9 içerisinde "ticarî iletişim, yayın hizmetinin diğer unsurlarından görsel ve işitsel olarak kolayca ayırt edilebilir olmak zorundadır. ticarî iletişimde bilinçaltı teknikleri

kullanılamaz" biçiminde ifade edilmekte ve bilinçaltı mesajların kullanılması yasaklanmaktadır.

4.Şiddet Üretimi ve Ruhsal Ekimleme

Televizyon yayınları, sadece bilgi veren ve kitleleri olumlu açıdan zenginleştiren yayınlar değildir. Aynı zamanda toplumla zıt fikirlerin yer aldığı ve kimi zaman bu fikirlerin olumlandığı alanlar olarak görülmektedir. Programların genel içeriği "ilgi ve tecimsel" gerekçelerle şekillendirildiği için merak ögesinin daha fazla yer aldığı kimi zaman olumsuz rol model niteliğine sahip yapımlara da yönelim sağlanmaktadır. Bu konuda en önemli alanlardan birini şiddet oluşturmaktadır. Şiddet; bir kişiye güç veya baskı uygulayarak, isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak; şiddet uygulama eylemi ise zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel yada psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma, yaralama olarak da tanımlanabilir.

Dar anlamıyla ele alındığında şiddet, insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici olarak tanımlanırken; Michaud şiddeti; "bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin veya birkaçının bedenselbütünlüğüne veya törel ahlaki/moral/manevi bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel, sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet vardır." şeklinde tanımlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün şiddet tanımı daha genişletilmiş olup şu şekildedir: "Kişinin kendisine, bir başkasına veya bir gruba karşı, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, az gelişmişlik veya yoksunlukla sonuçlanan (veya sonuçlanma ihtimali yüksek olan) kasıtlı kuvvet kullanımı veya kuvvet kullanma tehdididir. Şiddet bireysel, bireyler arası, aile ve toplum düzeylerinde pek çok faktöre bağlı olarak ortaya çıkabilir." (www.who.int) Şiddet (Violence-Violare): İnsanlarda şiddet kullanma, kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onurunu kırmak, sükunet ve huzura son vermek; birinin hakkını çiğnemek hırpalamak, incitmek, canını acıtmak için zor kullanmak; yıkıcı aşırı davranışlarda bulunmak, aşırı derecede öfke ifade etmek şekillerinde kendini gösteren davranışlardır.

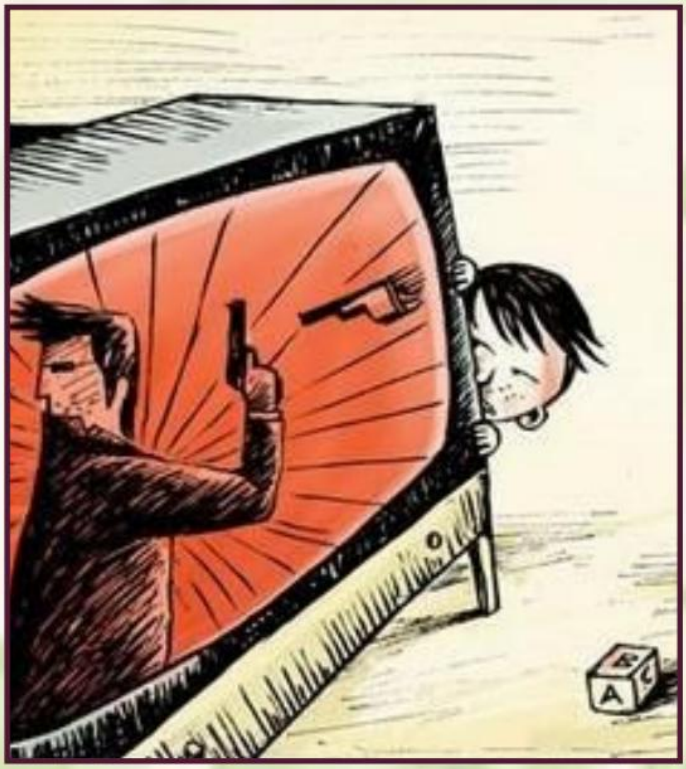

Televizyonda yer alan bu edimler çocuk üzerinde kitlesel ve benzer bir sonuç yaratmayabileceği gibi içselleştiği süreç ve doğrultuda farklı olabilir. Zira televizyondaki şiddetin etkileri üzerine yapılan araştırmalar, sonuçta dört temel teori üzerine yoğunlaşmaktadır;

• Catharsis (Arınma) Teorisi: Saldırganlık dürtülerinin açığa vurulması ya da boşaltılması ile azaltılabileceği görüşü. Bu teoriye göre, TV'deki şiddetin kişiyi gerçek yaşamındaki şiddetinden, kızgınlığından arındırma gibi bir yararı vardır. Karatay ve Kesgin'e göre, bu terim Freud tarafından saldırganlık duygularının boşalımı olarak psikolojide kullanılmıştır. Leonard Berkowitz ise bu terimi çocukların televizyondaki şiddeti seyrederek, saldırgan duygulardan arınma süreci olarak iletişim alanında kullanmıştır. "Yunanca kökenli bir kelime olan katarsis temizlenme, arınma anlamlarına gelmektedir. Saldırganlık dürtülerinin, saldırganlığın açığa vurulması ya da boşaltılması ile azaltılabileceği görüşüdür."

• Saldırgan Örnekler Teorisi: Bu teoride televizyonda görülen şiddet, seyircinin heyecanını arttırır ve zaten öğrenilmiş olan davranışlar içinde var olan saldırganlık için katalizör (ateşleyici, hızlandırıcı) görevi üstlenir.

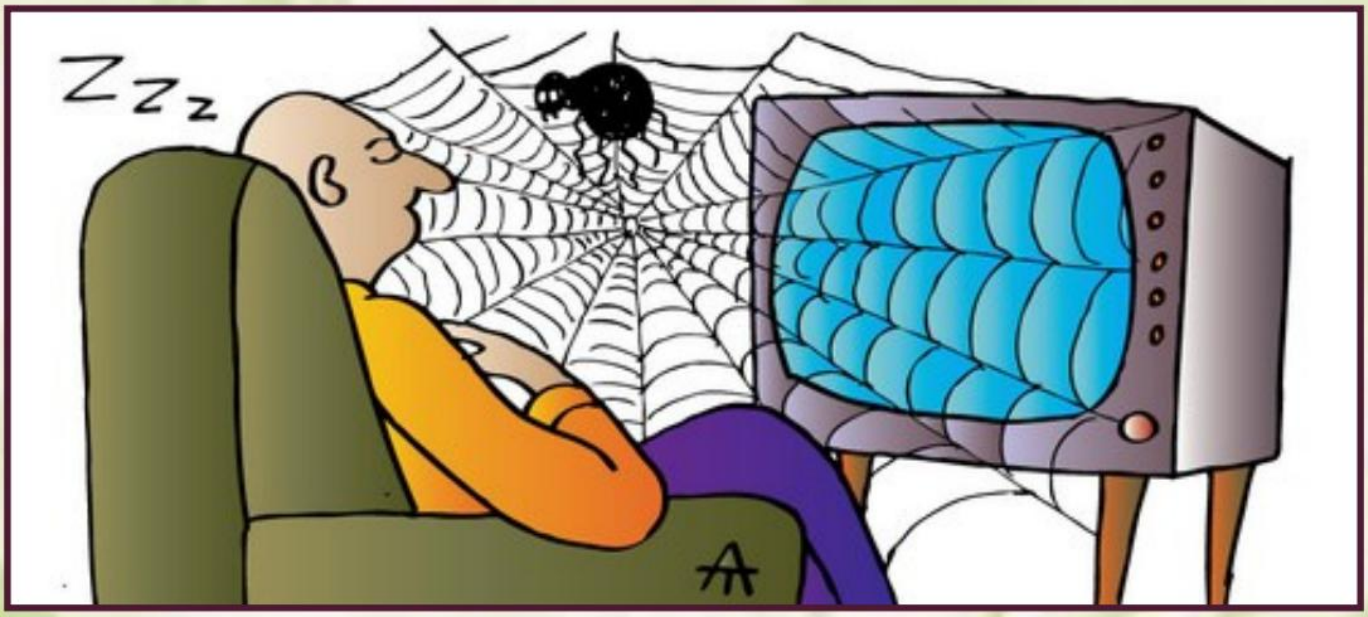

• *Takviye Saldırganlık Teorisi: Bu teoride önemli olan, zaten saldırgan olan kişinin, TV'deki şiddeti gerçek hayatta kullanabilmek için bir deneyim olarak görmesidir.*

• *Deneysel Öğrenme Teorisi: Saldırgan davranışlar, şiddet programları seyredilerek öğrenilir. Bu teori daha çok küçük yaştaki çocuklara uygulanabilir. Çünkü onlar büyüme çağındadırlar ve içinde bulundukları ortamın yaşamı öğrenmelerine kesin olarak etkisi vardır. Bu farklı teorilerin biri ya da birkaçındaki gibi duygu-düşünce-davranış (şiddet) edimini içselleştiren-dışavuran-sosyalleşen çocuk, duygu-düşünce-davranış edimlerini yorumlama noktasında da gerekli hassasiyetten uzaktır. Mücadele bu üç etkenin uyumlu bir işbirliği ile etkili olabilir.*

Çocukların televizyonu nasıl anlamlandırdığının belirleyicisi olarak bilişsel yetilere, hatta bu yetilerden çok deneyimlere ağırlık vermek gerekmektedir. Bandura'nın kuramına göre; insanlar üç ayrı şekilde öğrenirler: "dolaysız", "gözlemsel" ve "simgesel". Ruhsal gelişimin ve insan ilişkilerinin oluşumunda oldukça önemli işleve sahip olan taklit etme, televizyonun temel öğretme biçimine uygun düşmektedir. Şiddet, çocukların davranışlarına, sözlerine, oyunlarına yansımaktadır. 3-4 yaşından başlayarak 12-13 yaşına kadar günde ortalama 1-2 saat çizgi film izledikleri, gençler ve erişkinler için hazırlanan televizyon programlarını da seyrettikleri düşünüldüğünde, çocukların yoğun şiddet bombardımanı altında kaldıkları görülür. Şiddetin çok geniş bir toplumsal edim yelpazesinde kullanılmasının nedeni, onun değişik biçimlerde ortaya çıkmasından kaynaklanır. Bu nedenle küçültücü, gülünç duruma düşürücü, "ruhsal açıdan" zedeleyici örtük ve dolaylı eylemler de şiddet kapsamındadır.

Şiddet fiziksel ve gerçek olabildiği gibi, "keyfi"de olabilir ve en beklenmedik anda, bireyin karşısına davetsiz bir misafir gibi fütursuzca çıkabilir. Şiddet televizyon reklamlarını "araç", televizyon reklamları da şiddeti "araç" olarak kullanıp, amaçları akla uydurmaya çalışır. Ancak araç amaca ulaşmakta etkin olabildiği ölçüde akla uygundur. Reklam iletileri bilindiği üzere iletişimin etkisini arttırmak, iknayı maksimum düzeye getirmek, etkili algılanma, öğrenme ve hatırlanmayı sağlamak için dilin stratejik olarak kullanımının önemli bir parçası olan figüratif dil unsurlarını kullanır. Bu da Aristo'dan günümüzde sosyal psikoloji biliminin gelişimine kadar Batı düşüncesinde ikna konusunda en önemli araç konumunda olan retorik disiplinini akla getirmektedir.

5.Araştırma Yöntemi

Şiddet ve reklamın ilişkisinin temel etkilerinin ne olduğu ve bilinçaltı tekniklerin uygulanma durumu bu araştırmanın temel içeriğini oluşturmaktadır. Araştırmada içerik analizi yöntemiyle inceleme

yapılmaktadır. Bu araştırmanın evreni, Türkiye'de televizyon kanallarında yayınlanan reklamlardır. Bilinçaltı etki düzeyinin incelenmesi için rastgele örneklem ile çocuk temalı reklamlardan 5 (beş) tanesi ele alınmaktadır. Araştırma içerisinde seçilen temel reklamlar şunlardır: "Bruno Reklamı, Fiat Reklamı, Tivibu Reklamı, Arko Traş Köpüğü Reklamı, Toyota Auris Reklamı."

6.Örnek Reklamlar

Bruno Reklamı: Bu reklam filminde bebekler gerçek niteliklerinden sıyrılarak konuşabilen bir niteliğe sahiptir. Reklam filminde geniş bir salonda toplanmış olan bebeklerin anneleri ile olan "ilgi" ilişkisi incelenmektedir. Bruno ürününün piyasada olması sebebiyle annelerin rahat ettiği ancak bebeklerin bu durumdan duyduğu rahatsızlık ele alınmaktadır. Bebekler oyuncu kişilikleriyle ilginin nasıl yaratıldığını gösterirken, ağlama ögesi "rol yapma" yoluyla ikna unsuru olarak kullanılmakta ve anlatıcı rolündeki çocuğun "tatlı sinirli hali ve bebeğini yere atarak" mutlu bir şiddet ögesini temsil ettiği görülmektedir. Reklam, bebeklerin anneleriyle olan ilişkisinin arka planını seyirciye aktarırken, ürünün satın alınmasıyla getireceği faydalar anlatıcı bebeğin ağzından dolaylı olarak sunulmaktadır.

Fiat Reklamı: Reklam filmi bir baba ile çocuğun araba ile olan ilişkisi plastik top üzerinden anlatılmaktadır. Reklamda çocuk sürekli patlayan topunu babasına göstermekte ve yeni top alınmasına neden olmaktadır. Birbirini sürekli takip eden patlama ve yeniden ürün satın alma eylemlerinin arkaplanında çocuğun arabaya binebilmek için topları kendisinin patlattığı ve bu arabaya ulaşmak için "çocuklar" tarafından neler yapılabileceği izleyiciye sunulmaktadır. Reklamda topun çocuk tarafından bıçakla patlatılması "mutlu şiddet" uygulaması olarak görülmekle birlikte, çocukların isteklerinin belirlenmesi konusunda olumsuz bir "rol model" olarak gözükmektedir.

Tivibu Reklamı: Bu reklam içerisinde "anne" ögesi ele alınmaktadır. Televizyonda istediği programı izleyemeyen annelere alternatif bir yol gösterilmekte ve ilişkilerin genel içeriğinin anneler üzerindeyarattığı etki izleyiciye sunulmaktadır. Reklamda filmin ana ögesi olan anne televizyon izlemek için ekranın karşısına geçerken ev halkı (eş/bebek/papağan) ve ziyaretçiler onun programının başlama saatini beklemektedir. Eş ampulü takmak, bebek saatine bakmak, ziyaretçiler ise kapıyı çalmak için programın başlamasını beklemektedir. Programın başladığı anda eş ses çıkarmakta, bebek ağlamakta, papağan bağırmakta ve ziyaretçiler sürekli olarak zile basmaktadır. Reklamda annelerin daha huzurlu olmasının ancak istediği programı istediği saatte izlemesi yoluyla mümkün olabileceği, bu yöntemin kendisi için yaşamını kolaylaştıran bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Reklam şiddet ögesi olarak "bilinçli" bir şiddetin sıklıkla kullanıldığını ve bu soruna çözüm getirebildiğini izleyiciye aktarmaktadır. Reklamda mutlu şiddet ögesi olarak özellikle bebeğin ve papağanın kullanıldığı görülmektedir.

Arko Tıraş Köpüğü Reklamı: Reklam bir kız çocuğu ile babasının ilgi ilişkisi üzerine odaklanmaktadır. Reklamda anne bilinçli olarak yer almamakta sadece baba kullanılmaktadır. Reklam, ürünün kullanılmasıyla bebeğin üzerinde yarattığı etkiye odaklanmaktadır. Filmde tıraş olan bir babanın kızını eğlendirme çabası, yere düşen oyuncağını alıp vermesi ve onu öpmesi doğal bir durum olarak sunulurken; kızın babasını öpmek için birçok kez oyuncağını yere

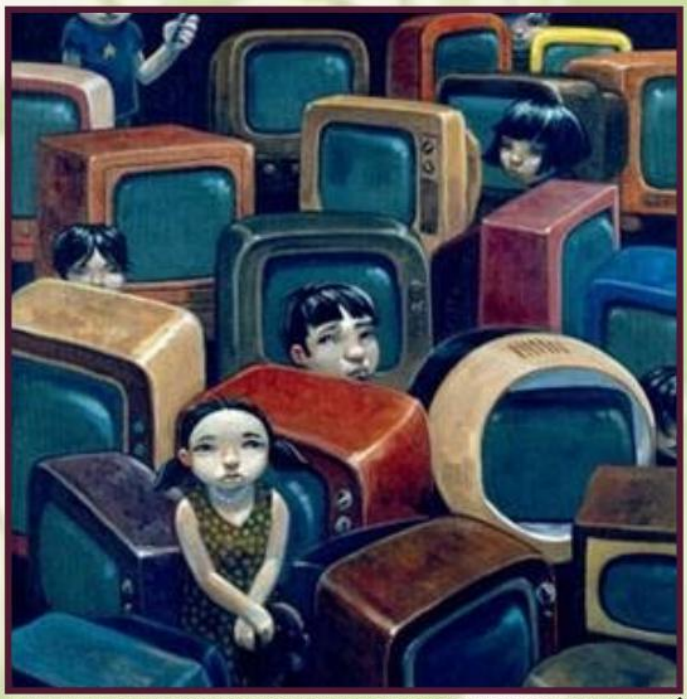

atması ve babasını öpme gayreti ve babanın bu durumu kavraması şeklinde sıralanmaktadır. Film tıraş köpüğünün sadece kişisel bir bakım olmadığını aynı zamanda bebekler üzerinde bir avutma ve ilgi gösterme yolu olduğunu aktarmaktadır. Filmde babanın ilgisi karşısında "mutlu şiddet" ögesi bebeğin ağlama konusunda rol yapması ve bebeğini sürekli yere atması gözükmektedir.

Toyota Auris Reklamı: Reklam araba önünde tutturulmuş olan bir oyuncak bebeğin arabayı gördükten sonra canlanmasını ve arabaya sahip olmasını ele almaktadır. Reklamda araba oyuncak mağazası önünde durmakta ve gelin bebek oyuncak dükkanından kendisine bir eş seçmektedir. Yeni evlenme ve bebek sahibi olma eylemleri oyuncak dükkanı içinde gerçekleştirilmektedir. Reklam yeni evlenen ve çocuk sahibi olan kişiler için bu aracın görüntü ve içerik olarak iyi bir örnek olduğunu seyirciye sunmaktadır. Bununla birlikte reklamda bebeklerin cinsiyet özelliklerini taşıması ve birliktelik yaşamaları bilinçaltı açısından özellikle bebeklerin sadece bebek olmadığını ve cinsel bir objeye dönüşebileceğini göstermektedir. Bebeklerin erişkin olarak sunulması kadar cinsel münasebete dolaylı olarak gönderme de yapılmaktadır.

7.Sonuç

Televizyon genel içeriği itibariyle programlar ve aralarına "serpiştirilen" reklamlardan oluşturulan ticari nitelikli bir kitle iletişim aracıdır. Reklamların verilme biçimi ve saati açısından yayıncılık, oldukça planlı ve düzenli bir biçimde sıralanmakta, programlar arası ilişki özenle kurgulanmaktadır. Ürün satışı üzerine odaklanan reklamlar etik açıdan yeterli özene yukarıda belirtilen gerekçelerle önem vermemektedir. Reklamların yayın kuşakları içerisindeki konumu ürünün biçimi, alıcısı, yaş, cinsiyet ve kültür gibi temel sınıflandırmalara göre sunulmaktadır. Reklamlarda anlatısal olarak bilinçaltı teknikler sıklıkla kullanılmakta ve ürün satışı her şeyden ön planda tutulmaktadır. Bu konuda ABD'de V-chip ve ülkemizde Akıllı işaretler gibi program niteleyici uygulamalar olsa da, reklamlar için aynı durum söz konusu olamamaktadır. Reklamların genel bir denetimden "özenle" geçirilmemesi ve cezaların caydırıcılığının olmaması, reklam veren şirketler eksenindeki yayıncılık biçimine katkıda bulunmaktadır. Seyirci pasif bir rolde ve korumasız bırakıldığı için reklamlar üzerindeki etki düzeyi de sınırlı olarak kalmaktadır.

Bu çalışma kapsamında ele alınan reklam filmleri incelendiğinde "şiddet" kavramının bilinçaltı tekniklerle izleyiciye sunulduğu görülmektedir. Reklamların öyküleme biçimi, içerik ve teknik yapısı reklamların eğitme ve bilgi verme işlevinden çok satma işlevine göre hazırlandığını saptamaktadır. Reklamlar ürünün daha fazla satılması için izleyicinin ruh halinin arka planda kalmasına neden olabilmektedir. Seyirciler birer pazarlanan ürün gibi görülmekte; ürünleri daha kolay bir şekilde alabilmesinin yolları araştırılmaktadır. İncelenen reklamlarda bebek figürü, genelde oyun oynayan ve mutlu şiddet içeriğine sahip kimlikler olarak yansıtılmaktadır. Bebekler bir ikna unsuru olarak reklamlarda kullanılmakta; ebeveynlere yeniden tanıtılmaktadır. Reklamlar ailelere bebeğin hislerini dolaylı olarak sunarken, isteklerini gerçekleştirmek için neler yaptıklarını ya da yapabileceklerini "mizahi unsurları da içine katarak" seyirciye sunmaktadır. Reklamlarda şiddetin genel yapısı direkt olarak verilmemekle birlikte bilinçaltı teknikleriyle sunumu sayesinde seyircinin tepkide bulunmasının da önüne geçilebilmektedir. Televizyon yayınları başta olmak üzere tüm kitle iletişim mecralarında farklı türlerde hazırlanan reklamlar bireyleri bireysel bilinçle değil, reklam verenin istediği bilinçle kişileri tüketen konumuna eriştirmektedir.

Prof. Dr. Selim KILIÇ

Sanayileşme ve kentleşme süreciyle başlayan çevre sorunları, 1950'liyıllardan sonra kendisini daha şiddetli olarak hissettirmeye başlamıştır. Bu tarihten sonra çevre sorunlarının somutlaşmasına bağlı olarak, soruna çözüm bulma çabası artmıştır. Ancak mevcut çevre sorunlarının karmaşık yapısı dikkate alınmadığı için, çözülmesi bir yana, sorunlar artmaya devam etmiştir. Çevre sorunlarının bu karmaşık yapısı içerisinde, bugün önemli bir ayağını da kuşkusuz yoksulluk oluşturmaktadır. Günümüzde gerek çevre sorunları gerekse yoksulluk dünyanın sadece bir bölgesinde ortaya çıkan bir olay değil, aksine bütün dünyayı tehdit eden bir olgu haline gelmiştir. Her ikisinin de temelinde dünya genelinde egemen olan ekonomik uygulamalar önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle çevre sorunlarını çözmek için yoksulluğu; yoksulluğu kaldırmak için çevre sorunlarını çözmek gibi bir zorunlulukla karşı karşıyayız. Bu gerçeğe rağmen günümüzün ekonomik anlayışı, birbiriyle ilişkili bu iki sorunun daha da kronikleşmesine yol açmaktadır. Oysa doğa, bugünkü dünya ekonomisinin hem kaynağı hem de sınırı olup, burada yaşanan sorunlar, insanların sadece sağlıklarını değil, aynı zamanda ekonomilerini de tehdit etmektedir.

İnsan tıpkı diğer canlılar gibi, yeryüzünde ortaya çıktığı en ilkel dönemlerden bu yana sürekli olarak doğada var olma mücadelesi içindedir. En ilkel dönemlerden bu yana insan, bir yandan doğayı anlamaya çalışırken diğer yandan da kendi yaşam alanını diğer canlıların yaşam alanına doğru genişletmiştir. Bugün bu genişlemenin sınırları gelişen teknoloji sayesinde kutuplardan çöllere kadar çok geniş bir alana ulaşmıştır. Tarihsel kalıntılar insan ve doğa ilişkisinde doğanın insana her zaman uygun yaşam koşulları sunmadığını, bilakis kimi dönemlerde insanların bulundukları yerleri terk etmek zorunda kaldıklarını göstermektedir. İklimdeki değişimlere bağlı olarak bazı dönemlerde dünyanın üzerindeki yaşam alanları daralmıştır. Öyle ki, insan türünün nerdeyse yok olup gitmesi bile söz konusu olmuştur. Ancak ister sıcak ister soğuk iklim kuşakları olsun, doğa her seferinde insan ve diğer canlılar için hep bir açık kapı bırakmıştır. Böylece gerek insan gerekse diğer pek çok canlı yeryüzünde varlıklarını sürdürülebilmiştir.

İnsan tarih boyunca açlık, yoksulluk, hastalık, savaş, doğal afet gibi yaşamı tehdit eden pek çok sorunla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu mücadelede insanın başarısız olduğu en önemli alanlardan biri kuşkusuz açlık ve yoksulluktur. Geçimlerini sadece avcılık ve toplayıcılık yaparak sağlayan ilk insanlar için beslenme büyük bir sorun olmuştur. Tarım toplumuna geçişle birlikte ilk kez insanlar kendi yetiştirdikleri ürünlerle beslenmeye başlamışlardır. Böylece insan doğanın kendisine sunduğu beslenme düzeninden kısmen de olsa ayrılmaya başlamıştır. Bu nedenle insanların kendi yiyeceklerini yetiştirmeye başladıkları tarım toplumuna geçiş bir devrim olarak kabul edilmektedir.

Tarım toplumuna geçiş dünyanın ekonomik ve siyasal sistemini de derinden etkileyerek feodal üretim tarzının dünyada egemen üretim modeli olmasına yol açmıştır. Ekilebilir alanların öneminin anlaşılması üzerine insanlar arasında toprak elde etmek için mücadele de başlamıştır. Gerek Batı'da gerekse Doğu'da toprağa egemen olan güçlerin topluma da kolaylıkla hükmettiği görülmüştür. Bunun en tipik uygulaması Batıda senyör ve serflik ve Osmanlı'da tımar sistemi şeklindedir. Tarım toplumuna geçiş, insanın beslenmesi konusunda köklü bir değişime yol açmıştır. Ne yazık ki bu geçiş açlık sorununu çözmemiştir. Beslenme koşullarında büyük bir iyileşme yaşanmışsa da sorunun ekonomik, yönetsel, siyasal, kültürel, çevresel sorunlarla ilişkisi var olmaya devam etmiştir.

Ticari burjuvazinin gelişmesine paralel olarak toprağa dayalı feodal yapılar giderek gerilemeye başlamıştır. Feodal yapının kurmuş olduğu

egemenlik ilişkileri zamanla ticaret ve sanayi burjuvazisinin kurmuş olduğu egemen yapılara dönüşmüştür. Yeni ekonomik dönemle birlikte, doğaya bakış açısı da artık kökten değişmiş ve doğa artık insanın korktuğu bir varlık olmaktan çıkmıştır. Descartcı bir anlayışla doğa keşfedilmesi gereken bir makine olarak kabul görmeye başlamıştır. Bu yeni dönemin sonuçları kendisini sadece sanayi alanında değil kısa sürede tarımda ve diğer alanlarda da göstermeye başlamıştır. Bilim ve teknolojide yaşanan gelişmelerin tarım alanlarına uygulanması üretimi büyük ölçüde artırmıştır. Gübreleme, haşerelerle mücadele, sulama yöntemlerindeki gelişme, tohum ıslahı gibi çalışmalar, insanlığın tarım toplumuna geçişindeki evre kadar önemlidir. Bu nedenle yeni dönem yeşil devrim olarak adlandırılmıştır.

İnsanlık tarihinde tarım devrimi, yeşil devrim, teknoloji devrimi gibi gelişmeler önemli üretim artışı sağlamış olsa da açlık ve yoksulluk temel sorun olmaya devam etmiştir. Alınan kimi siyasal ve ekonomik kararlar, bir yandan açlık ve yoksulluk sayısında artışa, diğer yandan çevrenin bozulmasına neden olabilmektedir. Artan dünya nüfusunun beslenmesi için hayati derecede önemli kimi tarım alanları, sanayileşme ve kentleşmenin yol açtığı sorunlar yüzünden tarım yapılamaz haldedir. Bu durum kaçınılmaz olarak dünyadaki aç ve yoksul insanların sayısının daha da artmasına yol açmaktadır.

2. YOKSULLUK KAVRAMI

Yoksulluk kavramı insanla özdeşleşen ve sadece insani ilişkilerde kullanılan bir kavram olarak dikkati çekmektedir. Bu nedenle yoksulluğu insanlık tarihi kadar eski bir olgu olarak görmek gerekir. Sanayi devriminden bu yana, özellikle de son elli yılda, dünya genelinde inanılmaz bir üretim ve gelir artışı sağlanmış olmasına rağmen, yoksulluk ne yazık ki çözülememiştir. Her yıl 18 milyon insan yoksulluğa bağlı nedenlerden dolayı hayatını kaybetmektedir. Bu rakam bir yıldaki bütün ölümlerin yaklaşık üçte birine eşittir.

Yoksulluk tanımı, yoksulluk düzeyinin, görünümünün ve bunların zaman içindeki değişiminin doğru olarak belirlenmesi, yoksullukla mücadele politikalarının oluşturulması, değerlendirilmesi ve bu politikaların uygulanması açısından önemlidir. Bu konuda tanım, kıstas ve ölçüm yöntemleri araştırmacılar ve bilim adamları tarafından ayrıntılı olarak ele alınmış; söz konusu tanım, kıstas ve yöntemler çeşitli eleştirilere tabi tutulmuştur. Üretim yapısında ve teknolojide önemli atılımlar yapan ve kimi yazarlar tarafından insanlığın en zengin dönemi olarak kabul edilen günümüz toplumu, yoksulluk konusunda fazla bir ilerleme sağlayamamıştır.

Günlük dilde yoksulluk kavramı, çok sık kullanılmakla birlikte, aslında ifade ettiği anlam o kadar kolay anlaşılabilir nitelikte değildir. Yoksulluk kavramı toplum genelinde hala net olarak algılanan bir kavram olmaktan uzaktır. Bu nedenle yoksulluk söz konusu olduğunda her birey kendi durumu ile ilgili bir çıkarsamada bulunmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik dereceleri, işgücü yapılarındaki farklılıklar, geleneksel dayanışma, yapısal sorunlar ve daha bir dizi etken yoksulluk konusunda ortak bir yaklaşım geliştirilmesini engellemektedir. Yoksulluğun ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye, hatta aynı bölge içinde bile farklılaşması, ortak bir tanımının yapılmasını da zorlaştırmaktadır. Çünkü yoksulluk, kimi zaman yiyecek ve su eksikliği kimi zaman da ısınma ve giyecek ihtiyacının karşılanamaması gibi çeşitli şekillerde insanların karşısına çıkabilmektedir. Bu nedenden dolayı bazı iktisatçılar, yoksulluğu, yaşam için gerekli olan kimi ihtiyaçların kabul edilebilir düzeyde karşılanamamaması durumu olarak tanımlamaktadır. Ancak tanımlar değişik unsurları öne çıkarsa da bireylerin yaşamı için zorunlu olan temel ihtiyaçlardan birinin tam olarak karşılanamaması ve buna bağlı olarak insanların temel yaşam koşullarının bozulması bütün tanımların vurguladıkları ortak noktadır.

Bir tanıma göre ise, yoksulluk, bir ülkedeki belirlenen toplumsal refah düzeyi ve toplumsal yaşam standardının mutlak ya da göreli olarak altında kalmayı ifade etmektedir. Bu durumda yoksulluk, bir ülke içinde ya da dünya genelinde belirlenmiş bir yaşam standardının altında olma durumudur. Bu hem mutlak yoksulluk hem de göreli yoksulluk için geçerli bir tanımdır. Zaten Dünya Bankası da yoksulluğu daha çok parasal gelir açısından tanımlamaktadır.

Yoksulluk genel olarak azgelişmiş ülkelerin bir sorunu olarak kabul görmekle birlikte, yenidünya düzeni ile birlikte yoksulluğun gelişmiş ülkeleri de içinde alacak şekilde giderek yayıldığı görülmektedir. Son yapılan araştırmalar, yoksulluk sınırında yaşayan insanların hem kalkınmakta hem de kalkınmış ülkelerde oransal olarak önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Gerçekten özellikle Avrupa ülkelerini içine alan 2012 ekonomik kriz nedeniyle başta Yunanistan, İtalya ve İspanya'da yoksul kitlelerin sayısının ciddi bir şekilde arttığını medya sürekli olarak bildirmektedir.

Dünya genelinde yapılan yoksulluk çalışmaları, Türkiye'nin de yoksulluk sorununun ciddi boyutlarda olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin 2011 yılındaki İGE değeri, 187 ülke arasında ve bölge içinde 92.'dir. Türkiye 0.699 İGE değeri ile 0.741 ortalamaya sahip olan yüksek insani gelişme grubunun ve 0.751ortalamaya sahip olan

Avrupa ve Orta Asya grubunun çok gerisindedir. Diğer yandan nüfusunun % 6'sı çok boyutlu yoksulluk içindedir. Diğer %7,6'sı da bu %6 içine her an girebilecek durumda olanları ifade eden "hassas sınırlar" içerisinde yer almaktadır.

Yoksulluğun önemli nedenlerinden biri, kuşkusuz ülkedeki gelir dağılımının kötü olmasıdır. Gelir dağılımının nasıl paylaşıldığı konusundaki önemli göstergelerden biri olarak Gini katsayısı kabul edilmektedir. Gini katsayısına göre, dünya ülkeleri arasında gelir dağılımı en bozuk ülke 0.59 ile Brezilya ilk sırada yer almaktadır. Türkiye ise 0.44'lük bir katsayı ile Kenya ile aynı grup içerisinde yer almaktadır. Türkiye OECD ülkeleri arasında Şili ve Meksika'dan sonra en kötü durumda olan üçüncü ülkedir. Buna karşılık İsveç ve Norveç gibi ülkelerde bu katsayının 0.25-30 arasında bir değer aldığı göz önünde bulundurulursa, Türkiye'deki gelir paylaşımının ne kadar kötü olduğu daha kolay anlaşılacaktır. Aslında Türkiye'de Gini katsayısı 1987 yılında 0.43'e gerilemişken, 1990'larda yaşanan ekonomik olumsuzluklar nedeniyle 0.49'a tekrar yükselmiştir. Daha sonra 2002 yılında tekrar 1987 yılı değerine ve 2005 yılında da 0.38 gerilediği görülmektedir. Ancak ekonominin krizde olduğu durumlarda gelir dağılımının daha çok bozulması nedeniyle, katsayı 2009'da 0.41'e kadar yükselmiş ve 2011'de de 0.40 doğru hafif gerilemiştir.

3. YOKSULLUK TÜRLERİ

Yoksulluk çalışmalarında genel olarak mutlak, göreli ve insani yoksulluk şeklinde üç tür yoksulluktan bahsedilmektedir. Ancak literatürde genel olarak mutlak ve göreli yoksulluk daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu iki kavram da insanların belirlenmiş parasal gelirin neresinde olduğu, hangi gelir seviyesinde bulunduğu ile ilgilidir. Bu nedenle bu durum daha çok gelir yokluğu ile tanımlanabilir. Böylece belirlenecek sabit bir gelir seviyesinin altında kalanlar yoksul kabul edilecektir.

Yoksulluk genel olarak insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumunu ifade etmektedir. Dikkat edilirse burada üzerinde durulan kavram "ihtiyaç"tır. Bu nedenle öncelikle ihtiyaç kelimesinin irdelenmesi konunun daha iyi anlaşılması için temel bir başlangıç olacaktır. İhtiyaç kelimesi, insanın fizyolojik olarak gereksinim duyduğu besin maddelerinden lüks tüketim mallarına kadar geniş bir ürün yelpazesini içerir. Ancak ekonomi biliminde de sık sık belirtildiği üzere, insan ihtiyaçları sınırsızdır. Bu nedenle ihtiyaç kelimesi hem dar anlamda hem de geniş anlamda yoksulluk kavramını içinde barındırmaktadır. Dar anlamda yoksulluk kavramı üzerinde herkesin kolayca uzlaşabileceği anlamı, tıpkı çalışır durumda olan bir makine gibi, bir insanın günlük faaliyetlerini yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyduğu enerjiyi yerine koyabilecek durumda olmamasıdır. Bu nedenle mutlak yoksulluk olarak da adlandırılan bu yoksulluk tipinde, açlıktan ölme, barınacak yeri olmama durumu söz konusudur. Mutlak yoksulluk kavramı bireylerin günlük olarak harcadığı enerji dikkate alındığından daha somut değerler üzerinden tanımlanabilmektedir. Eğer kişi günlük harcadığı enerjiyi karşılayacak bir gelirden yoksunsa, işte o zaman mutlak yoksulluk durumu söz konusu olmaktadır. Mutlak yoksulluğun en önemli sonucu kuşkusuz açlıktır. Açlık durumunda midede kazıntıdan, baş ağrısına, huzursuzluktan strese kadar pek çok fizyolojik psikolojik belirtiler görülür. Aslında bu durum organizmanın yardım çığlıklarından başka bir şey değildir. Açlık sırasında harekete geçen hormonlar yıkıcı özellik gösterdiğinden dolayı açlık organizma için gerçek bir şiddettir. Birinci derecede yardıma muhtaç durumda olan yoksullar, insani ihtiyaçlarını bile karşılamaktan aciz durumda olduklarından, bunlara yardım edilmediği zaman ölüm riskiyle karşı karşıyadırlar.

Dünya Bankası, yoksulluğu, belirlenmiş olan gelirin altında bulunma ya da ortalama gelirin altında yaşam sürme durumu olarak kabul etmektedir. Bu yönteme göre, normal bir insanın yaşayabilmesi için gereken gıda tüketimi günlük minimum 2400 kilokalori olarak belirlenmiştir. Bu durumda yoksulluk ulusal gelir düzeyinden bağımsız olarak, günlük bir dolardan aşağıda gelire sahip olanların sayısı şeklinde kabul edilmektedir.

Bir insanın günlük olarak alması gereken gıda miktarının parasal değeri coğrafi koşullara göre farklılık gösterebilmektedir. Çünkü ülkelerin gelişmişlik düzeylerinde ve satın alma gücü parkelerinde kimi farklılıklar olabilmektedir. Bu durumda mutlak yoksulluk sınırı, azgelişmiş ülkelerde kişi başına 1, Latin Amerika ve Karayipler'de 2, Türkiye'nin de dâhil olduğu Doğu Avrupa ülkeleri için 4 ve gelişmiş ülkeler için 14,40 ABD doları olarak kabul edilmiştir. Bu tip bir yoksulluk ölçümünün sakıncası, tüm nüfus için aynı kalori standardının kullanılmasıdır. Oysa bireyler arasında fizyolojik farklılıklardan dolayı, ihtiyaç duydukları kalorinin de farklılaşması kaçınılmazdır. Diğer yandan bireyin yaş, cinsiyet, meslek, bölgenin iklim koşulları gibi unsurlar, bu kalori hesaplarını doğrudan etkileyecektir.

Günümüzde kişilerin fizyolojik ihtiyaçlarını karşıladığı halde yaşadığı topluma göre değişen kimi ihtiyaçlarını karşılayamaması durumunu mutlak yoksulluk kavramı tam olarak açıklayamamaktadır. Bu yetersizlik nedeniyle göreli yoksulluk kavramı geliştirilmiştir. Göreli yoksulluk, bir kişinin toplumsal varlık olmasından hareketle, mutlak ihtiyaçlarını karşılayabildiği halde, yaşam standardının, gelir eksikliği nedeniyle, toplumun genel refah düzeyinin altına bulunması durumunu anlatmaktadır. Bu nedenle göreli yoksulluk ülkedeki diğer insanların gelir seviyeleri ile yakından ilgilidir.

Toplumsal ihtiyaç fizyolojik ihtiyaçtan çok daha geniş kapsamlı bir kelime olup yere ve zamana göre farklılık göstermektedir. Örneğin 1800'lerde yaşayan insanların toplumsal ihtiyaç olarak kabul ettikleri ile 2013 yılında kabul edilen toplumsal ihtiyaçlar birbirinden çok farklıdır. Aynı şekilde Türkiye'de, Çin'de ya da ABD'de yaşayan insanların da toplumsal ihtiyaç olarak kabul ettikleri unsurlar da büyük ölçüde bir birinden farklılaşmaktadır. Yine benzer şekilde bir ülkede ya da bölgede sıradan ihtiyaç maddesi olarak kabul edilen malzemeler, başka bir yerde lüks tüketim olarak kabul edilebilir. Bu nedenle göreli yoksulluk, kimi bireylerin toplumun ortalama yaşam standardının altında kalmaması olarak açıklanabilir. Kapitalist üretim şekli ve artan küreselleşme bütün dünya ülkelerinde hissedilen toplumsal ihtiyaçları her gün giderek daha çok bir birine yaklaştırmaktadır. Dünya adeta tek bir ülke gibi bütün toplumların ihtiyaç algısı giderek birbirine yaklaşmaktadır. Bu durum dünya genelinde göreli olarak yoksulluk duygusu içinde olan insanların sayısının da artması anlamına gelmektedir.

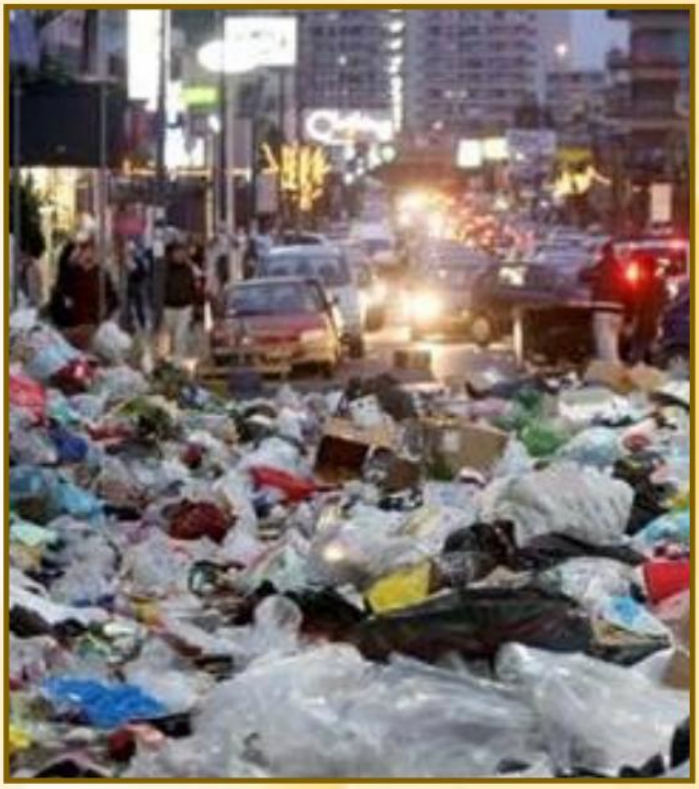

Göreli olarak yoksul kabul edilenler, üyesi oldukları toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamına tam olarak katılamayan kişilerdir. Diğer bir anlatımla, bu kişiler içinde bulundukları toplumun kendisini yeniden üretme süreçlerinin ve koşullarının bir parçası olamamaktadırlar. Kapitalist sistemde bunu belirlemenin en basit yolu, kişilerin ne kadar gelire sahip olduklarının belirlenmesidir. Bu amaçla göreli yoksulluk, tıpkı mutlak yoksulluk kavramında olduğu gibi, belirli bir gelir seviyesinin altında kalanlar ve üstündekiler şeklinde ayrılmaktadır. Doğal olarak bu gelir düzeyinin üstünde olmasına karşın sınıra yakın olan gruplar, "yoksulluk risk grupları" olarak tanımlanmaktadır. Minimum kalorinin yanı sıra, kültürel ve toplumsal açıdan tüketimi zorunlu görülen malların kapsama alınmasıyla belirlenen göreli yoksulluk sınırı, bir ulusun genel yaşam düzeyini ve ülke içindeki eşitsizliği yansıtması açısından son derece yararlıdır.

Yoksulluk, sadece belli bir gelirin ölçüldüğü bir durum olmayıp bundan çok daha fazlasını ifade eden bir kavramdır. Yoksulluk parasal bir gelire sahip olmanın yanında, insanların yaşamlarını sürdürebilmek için asgari sosyal yaşam koşullarına da sahip olmasını gerekli kılmaktadır. Yeterli gelire sahip oldukları halde dünyanın pek çok yerinde bireylerin insani yaşam şartlarına sahip olmadıkları bilinmektedir. Bu nedenden dolayı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, yoksulluğun tanımını genişleterek tanıma insani yoksulluk kavramını eklemiştir. Kurum yoksulluğu, insani gelişme için ortaya çıkan fırsatlardan, diğer bir anlatımla sağlık, üretkenlik, ortalama hayat standardı, özgürlük, kendine güven ve saygınlık gibi gelişmelerden mahrum olma durumu olarak kabul etmektedir. Böylece yoksulluk, sadece parasal bir kavram olmaktan çıkarılarak sosyal ve politik alanın da dâhil olduğu daha geniş bir kavramsal çerçeve içine oturtulmuştur. Bu durumda yoksulluk ekonominin yanı sıra, aynı zamanda aileyi, ahlakı, kültürü, toplumu ve politikayı da içerecek şekilde genişlemiştir. Bu tanım çerçevesinde özgürlüğü kısıtlanmış insanlar, yeterli gelir sahibi olsalar bile, diğer bir ifade ile göreli yoksul konumunda bulunmasalar dahi yoksul olarak nitelendirilmektedir.

4. YOKSULLUĞUN KAYNAĞI

Yoksulluğun ne olduğu ve kimlere yoksul denmesi gerektiği konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımların hangilerinin doğru olduğunu belirlemek ve bunu kabul ettirmek kolay değildir. Ancak yoksulluk konusunda dünya toplumlarının ortak bir politika oluşturması için uluslararası çabalar devam etmektedir. Yoksulluk konusunu ele alan pek çok uluslararası toplantı yapılmıştır. Örneğin, 2002 Johannesburg ve 2012 Rio Zirvesi'nde küresel yoksulluk ele alınan temel konulardan biridir. Zirvenin sonuç bildirgesinde, en çarpıcı sonuç kuşkusuz dünyada 1,2 milyar insanın günde bir dolardan, dünya nüfusunun yarısının ise iki dolardan daha az günlük gelire sahip olduğunun açıklanmasıdır. Diğer yandan Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi Ulusal Hazırlık Raporu'nda da ele alınan altı ana konudan biri yoksulluktur. Yoksul kişilerin açlık, hastalık, umutsuzluk, işsizlik gibi sorunlar yanında okuryazarlıktan mahrum olmak gibi modern toplumdan uzaklaştırıcı olumsuzluklara da mahkûm oldukları kaydedilmektedir. Bu zirvede dünya nüfusunun yaklaşık yarısından fazlasının gıda, içme suyu, sağlık, eğitim, enerji gibi modern dünyaya ait pek çok gelişmeden hiç yararlanamadığı ya da yetersiz yararlandığı belirtilmiştir.

Yapılan araştırmalar gerçekte yoksulluğun pek çok nedeni olduğunu göstermektedir. Yoksulluğun tablo 1'de de görüldüğü üzere, yetersiz üretim, gelir dağılımında yaşanan sorunlar, iklim ve doğa koşullarının elverişsizliği, hızlı nüfus artışı, siyasal sistemin tercihleri gibi nedenleri olabilmektedir. Bu çerçevede ülkelerdeki yoksulluğun nedenleri ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve ekolojik olarak beş başlık altında toplanabilir. Ancak gelir dağılımından kaynaklanan yoksulluğun ülkedeki toplumsal barışı bozması nedeniyle ayrı bir öneminin olduğunu belirtmek gerekir. Toplumsal alanda insan ilişkilerinin sağlıklı olması, toplumsal mutluluğun kurulması ve sürdürülebilmesi için aynı mekânı, bölgeyi paylaşan insanlar arasında birçok ortak payda bulunmaktadır. Hiç kuşkusuz toplumsal gelirlerin adaletli

Tablo 1. Yoksulluğun Ekonomik Nedenleri

Ekonomik Nedenler	Siyasal Kültürel Nedenler
Yetersiz ekonomik üretim	Siyasi sorunlar
Ekonomik krizler	Geleneksel yapıların çözülmesi
Gelirin paylaşımındaki adaletsizlik	Nüfus artışı ve göç hareketleri
Sosyal güvencesizlik	İşçilerin örgütlenmesine izin vermeme
Uluslararası finans sermayesinin etkisi	Doğal afetler
Adaletsiz vergi sistemi	Özürlülükten kaynaklanan nedenler
Piyasada tekelleşmenin olması	Bireyler arasındaki yetenek farklılıkları
Yüksek faiz ve rant ekonomisi	Miras yoluyla elde edilen gelirler
Enflasyon ve işsizlik	

paylaşımı da bunun içinde yer almaktadır. Aksi halde gelirler arasında makul kabul edilebilecek bir sınırın aşılması durumunda toplumsal alanda huzursuzlukların başlaması kaçınılmazdır. Bu nedenle toplumda gelir dağlımı ne kadar dengeli ise, toplumsal alanda huzursuzluğun kaynağı da o denli azalmaktadır (Aker, 2008: 221).

Dünya üzerinde ortaya çıkan yoksulluk nedenleri, birbirine benzerlik gösterdikleri gibi, bölgesel farklılıklar da gösterebilmektedir. Diğer bir ifade ile yoksulluk bireylerin bulundukları bölgenin ya da ülkenin kendine özgü sorunlarından da kaynaklanabilmektedir. Örneğin Hindistan'da yaşanan yoksulluğun nedenleri arasında nüfus artışı ve kast sistemi öne çıkmaktadır. Diğer yandan, Afrika'da yaşanan yoksulluğun nedeni olarak, bu ülkelerdeki yaşanan yoğun kentleşme ve ekonomideki hızlı değişim gösterilmektedir. Ancak doğanın tahrip edilmesi ile ortaya çıkan yoksulluk daha yıkıcı olması nedeniyle diğerlerinden farklılaşmaktadır. Çünkü ekonomik faaliyetlerin temeli doğa olduğundan dolayı, burada yaşanan tahribatın da etkisi büyük olmaktadır. Ama buna rağmen, insan ve doğa arasında kurulan ilişki her geçen gün doğayı daha yıpratıcı hale getirmektedir. Bugün insan ve doğa arasındaki ilişkinin sömürü düzenine dönüşen bir nitelikte olduğunu gösteren pek çok örnek yaşanmaktadır. Örneğin Ukrayna'da Çernobil, Hindistan'da Bophal, Japonya'da Fukuşima bölgeleri ve Hazar Denizi civarı insanlar ve diğer canlılar için yaşanamaz hale gelmiştir.

Başta Afrika devletleri olmak üzere, yoksulluk konusunda sorun yaşayan birçok ülke, temel nitelikte olan insani ihtiyaçları bile karşılamaktan acizken, çevrenin korunmasında daha ileri bir adım olan sürdürülebilir kalkınmanın koşullarını sağlamaları da son derece zor gözükmektedir. Sürdürülebilir kalkınma koşullarından kast edilen, ekonomik bir gelişme sağlanırken doğaya her hangi bir şekilde zarar verecek davranışlardan kaçınmak anlamına gelmektedir. Temel insan ihtiyaçlarının karşılanmadan çevrenin korunmasının olanaksızlığı da artık uluslararası metinlerde açık bir şekilde belirtilmektedir. Bu metinlerde, nasıl çevrenin bozulması bir yoksulluk nedeni olarak kabul ediliyorsa, aynı şekilde yoksullukta çevrenin bozulmasının nedeni olarak kabul görmeye başlamıştır. Zaten Birleşmiş Milletler Kalkınma Programındaki yoksulluk tanımı her iki durumu da içerecek şekilde genişletilmiştir.

Yoksulluğun önemli nedenlerinden biri, kuşkusuz doğanın üretme kapasitesinin insan müdahalesi sonucu bozulmasıdır. İnsanın daha çok üretmek ve daha çok kazanmak amacıyla izlemiş olduğu ekonomik müdahalelerin tarihte felaketle sonuçlanan örnekleri bulunmaktadır. Diğer yandan doğal kaynakları dikkate almayan bir nüfus artışı uzun vadede kaynaklar üzerine baskı yaparak yoksulluğu besleyen önemli unsurlardan biri olabilmektedir. Uluslararası sermayenin dolaşım hızının artması da çevrenin daha hızlı bir şekilde kirlenmesine neden olmaktadır. Yoksulluğun nedeni ne olursa olsun, çevrenin insanların yaşamları için temel bir değer olduğu, çevrenin korunamadığı sürece insanların yaşamlarının bile doğrudan tehdit altında olduğu söylenebilir. Bu nedenle çevre insanın refahının en temel ve vazgeçilmez unsurunu oluşturmaktadır.

5. ÇEVRE SORUNLARI VE YOKSULLUK

5.1. İnsan - Doğa İlişkisi ve Yoksulluk

Yoksullaşmanın çevresel nedenleri genel olarak doğal süreçler sonucu ortaya çıkan gelişmeler ve insandan kaynaklanan nedenler olmak üzere iki kısma ayrılabilir. İlkinde deprem, tsunami, heyelan, soğuk ve sıcak hava dalgaları, çökme, çölleşme vb. durumlar dünyanın yer hareketleri nedeniyle oluşan gelişmeler olup insanın bu konuda yapabileceği fazla bir şey yoktur. İkincisi, insan faaliyetlerinden kaynaklanan sanayileşme, kentleşme, tarımda bilinçsiz uygulamalar, enerji santrallerinin yapımı vb. nedenlerle tarımsal alanların kirlenmesi ve tarım yapabilecek şartların ortadan kalkmasıdır. Bu iki neden, dolaylı ya da dolaysız olarak birbirini destekler şekilde de

ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda birinde meydana gelen gelişme bir diğerindeki tahribatı daha da artırabilmektedir. Her iki nedenden kaynaklanan olay da ortaya çıktıkları bölgelerde yaşamı zorlaştırmaktadır.

Doğal kaynakların tahrip olması ya da işlevini yeterince yerine getirememesi nedeniyle, yoksulluğun arttığını gösteren pek çok somut örnek bulunmaktadır. Afrika'nın ya da Asya'nın pek çok bölgesinde açlıkların ortaya çıkmasında kuraklık ya da aşırı yağışlar gibi doğal afetlerin etkisi büyük olmuştur. Doğal kaynakların kullanımı ve buna bağlı olarak bozulan çevre ve kalkınma sorunu her zaman neden-sonuç-ilişkisi çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Bir tarafta yenilenebilir kaynakların azalması, emisyon, beslenme ve çöp gibi sorunlar nedeniyle ortaya çıkan yoksulluk ve çeşitli hastalıklar; diğer tarafta açlık, yoksulluk ve yetersiz eğitime bağlı olarak da çevrenin tahrip oluşunu görüyoruz. İnsanın doğaya önemli müdahalelerde bulunmasına karşın yoksulluk sorunu çözülmemiştir. Aşağıdaki rakamlar bunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

>> Bir milyardan fazla insanın mutlak yoksulluk sınırında yaşamasına,

>> Üç milyardan fazla insanın yeterli mal ve hizmetlerden yoksun kalmasına,

>> 2 milyara yakın insan için odunun hala en önemli enerji kaynağı olmasına,

>> 170.000 km2'den fazla orman alanın insan faaliyetlerinden dolayı yok olmasına,

>> Gelişmekte olan ülkelerde 200.000 km2'lik tarım alanının toprak erozyonu nedeniyle yok olmasına,

>> Çöllerin her yıl ortalama 60.000 km2 ilerlemesine,

>> İçme suyunun azlığına ve yaşanan kirlilik nedeniyle yaklaşık 2 milyar insanın tehdit altında kalmasına, S Dünyanın pek çok bölgesinde sağlık hizmetleri arasındaki açığın giderek büyümesine neden olmaktadır.

Dünya üzerinde ekolojik bir değişimin ortaya çıkması yaklaşık 4 milyar yıl önce başlamış olmasına karşın insanın yeryüzünde ortaya çıkışı ve onu etkilemeye başlaması yaklaşık son 4 milyon yıl içerisinde gerçekleşmiştir. Dünyadaki değişimin kaynakları insandan önce, sadece kozmik ve coğrafik kuvvetler iken, insanlık tarihi ile birlikte artık bu durum değişmiştir. Ancak insanın doğaya müdahalesi ve dünyadaki değişim, hiçbir zaman 20. yüzyıldaki gibi hızda gerçekleşmemiştir. İnsanın doğaya etkisi uzun yıllar sınırlı kalsa da, 20. yüzyılda bu etki doğal yaşamı tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Artık insanlık bugüne kadar doğa ile arasındaki oyunun bilinen bütün kurallarını tanımaksızın ilişkilerini yeniden düzenlemeye başlamıştır.

İnsanın doğa ile arasındaki kuralları insan lehine kökten değiştirmesinin temelinde insanın ekonomik faaliyetleri yatmaktadır. Diğer bir anlatımla bu değişimde insanın sürekli olarak zenginleşme ve daha iyi bir yaşama isteği önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle insanın doğaya ne kadar müdahalede bulunduğu kabaca ekonomik verilerden de çıkarılabilir. Günümüzde bir ekonominin büyüklüğü bir yıl içinde üretilen mal ve hizmetlerin toplamı ile ölçülmektedir. Her bir üretim gerçekte insanın doğadan ne kadar yararlandığının da

göstergesidir. Örneğin, bundan 500 yıl önce bütün dünyanın GSMH'si 1990 yılı fiyatlarıyla sadece 240 milyar Dolar iken, bu rakam bugün sadece Türkiye'nin ekonomisinin bile çok altında kalmaktadır. Dünya ekonomisi açık denizlerde ticaretin gelişmesi, yeni teknolojik uygulamalar ve yenilikçi yaklaşımlarla 1820'lere gelindiğinde 695 milyar Dolara, 1900 yılında 1.98 trilyon Dolara ulaşmıştır. 2008 yılı itibariyle bütün dünya ülkelerinin GSMH toplamının 60,689.812 trilyon dolara ulaşması (IMF, 2011), dünyada gerçekleşen üretim ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kirliliğin boyutları hakkında bizlere önemli ipuçları vermektedir.

Yukarıdaki rakamlar açıkça insan ve doğa ilişkisinin hangi boyutlara ulaştığını bizlere açık bir şekilde göstermektedir. İnsanın doğadan çeşitli şekillerde yararlanması, onun korunması sorumluluğunu da getirmektedir. Ne yazık ki, insan doğadan yararlanırken sorumluluk içerisinde hareket etmemiş, aksine doğayı tahrip etmiştir. Çevrenin çeşitli nedenlerle tahrip olması, canlılar için daha zor beslenme şartlarından, onların yok olmasına kadar pek çok soruna yol açmaktadır. Bugünkü çevresel bozulmaların en önemli nedeni insanın ekonomik faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunlar her geçen gün daha çok küresel bir niteliğe dönüşmekte ve her hangi bir önlem alınmadığı için de her yıl etkisini daha yıkıcı bir şekilde göstermektedir. Genel olarak sera gazlarının ve doğayı kirletici nitelikteki maddelerin emisyonunun artması, ormanların aşırı kullanımı ve yok olması, bitki ve hayvan türleri için yaşam alanlarının yok olması dünyamızda fiilen yaşanan sorunlardır. Gelişmekte olan ülkelerde devam eden yüksek nüfus artışıyla birlikte, yakın bir zamanda çevre sorunlarında da önemli artış beklenmektedir.

Çevre sorunları, bir yandan toprağını ekemeyen, balığını tutamayan ya da bulunduğu yerleşim alanını terk etmek zorunda kalan yeni yoksul kitleler oluştururken, diğer yandan göç etme olanağını bulamayan yoksul kitlelerin yıkıcı faaliyetlerinden dolayı da artmaktadır. Pek çok gecekondu bölgesinde yapılan araştırmalar, çevre sorunları ile yoksulluğun iç içe geçtiğini göstermektedir. Ancak

bu yakın ilişki kaçınılmaz olarak burada yaşayan insanların çevre sorunlarına karşı duyarsızlaşmasına neden olmaktadır. Diğer bir ifade ile ülkelerde yaşanan gelir dağlımı sorunu birçok insanın daha kirli bir çevrede yaşamasına yol açtığı gibi, aynı zamanda bu insanların çevrenin korunmasına karşı daha çok duyarsızlaşmasına neden olmaktadır. Böylece yoksul insanların doğanın tahribatına yol açacak davranışlarda kolaylıkla bulunabilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomi, çoğu zaman dar bir çerçevede sanayiden ibaret bir sektör gibi kabul edilmektedir. Oysa bu ülkelerde sanayi ekonomide ağırlıklı bir sektör olsa bile, doğal kaynaklar ve en önemlisi de tarım temel bir sektördür. Her şeyden önce de doğal kaynakların korunması insanın hayatta kalabilmesi için temel bir zorunluluktur. Diğer yandan "yoksulluk en büyük çevre düşmanıdır". Doğa bütün ekonomik faaliyetlerin temeli olmakla birlikte, genel olarak gelişmekte olan ülkelerde bu gerçek çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Çünkü ülkeler ekonomik ve teknolojik açıdan belli bir seviyeye ulaştıktan sonra, çevrenin korunması için kolaylıkla mücadele edebileceklerini düşünmektedirler. Bu nedenle de "önce gelişme, sonra çevre koruma", anlayışı adeta bu ülkelerin temel bir politikası haline gelmiştir. Oysa bu yaklaşım, son derece yüksek maliyeti olan, çoğu zaman da geride temizlenecek bir çevre bırakmayan, "önce kirlet sonra temizle" anlamına gelen politikalardır. Gelişmekte olan ülkelerin çevreyi koruması için ülkelerindeki yoksulluğa çare olacak politikalar üzerinde çaba harcamaları kadar doğal bir şey olamaz, ancak bunu çevreyi kirletmeden yapmaları temel bir politika olmalıdır.

Dünyada hala bir milyardan fazla insan yoksulluk içinde yaşamakta ve üstelik bu durumun daha da artma olasılığı her zaman bulunmaktadır. Bu ise yoksulluktan kaynaklanan çevresel bozulmaların giderek küresel çapta daha büyük bir tehlikeye dönüşeceği anlamına gelmektedir. Bugün gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda artan nüfus baskısı ve göç gibi nedenlerden dolayı orman alanlarına, meralara doğru genişleyen bir yerleşim politikası söz konusudur. Oysa bu gelişmeler hem orman varlığı hem de tanm alanlan için son derece olumsuzdur. Çünkü böyle bir gelişme, bir yandan türlerin yok olmasına neden olmakta, diğer yandan da erozyona yol açarak insana zarar vermektedir.

Yoksulluk gerçekte bir ülkenin ya da uygarlığın çöküşünün ilk basamakları şeklinde düşünülebilir. Eğer bir toplumda yoksulluk çığ gibi büyüyorsa bu toplumun hem sosyal hem de ekolojik olarak çökmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle ülkelerin ya da uygarlıkların çöküşü ile toplumda yoksul kitleler arasında doğrudan bir bağ olduğu söylenebilir. Uygarlıkların çöküşünde liderlerin, çeşitli siyasal krizlerin yanında felaket boyutunda yangınların, çeşitli doğal afetlerin, kimi iklimsel değişikliklerin önemli rollerinin olduğu bilinmektedir. Doğal kaynakların tahribatı birçok uygarlığın çöküşünü başlatan ya da hızlandıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü yıkılan uygarlıklarda, doğal kaynakların insanlardan dolayı ya da doğal süreçler sonucunda mevcut yaşam düzenini sürdüremeyecek ölçüde tahrip olduğu belirlenmiştir. Diğer yandan uygarlıklar geliştikçe genel olarak doğal kaynaklara olan talepler de artmakta ve böylece ormanların yok olması, erozyon artışı ve sulama sistemlerinin çöküşü hızlanmaktadır. En eski uygarlıkların yaşadığı Mezopotamya bölgesinde kurulan uygarlıkların yükselişinde Fırat ve Dicle gibi ırmakların ve verimli toprakların etkisi ne kadar büyük rol oynamışsa, bu uygarlıkların çöküşünde de yine aynı şekilde doğal kaynakların yetersizliği ya da bozulması da bir o kadar rol oynamıştır. Örneğin Brown, Sümer Uygarlığının çöküşünde aşırı sulamayla birlikte artan tuzlanmanın tarım yapılmasını zorlaştırdığını; Mayaların bilinçsiz ağaç kesimi nedeniyle verimli topraklarını kaybettiğini belirtmektedir.

5.2. Nüfus Artışı

Dünya nüfusunun artması ve ekonomik büyüme, dünya toplumlarının mal ve hizmetlere olan taleplerini her geçen gün artırmaktadır. Bu talep artışının dünyanın doğal kaynakları üzerinde önemli bir baskı yapacağı ortadadır. Çin ve Hindistan gibi ülkelerin de ekonomik olarak büyükler ligine katılması, dünya genelinde doğal kaynakların daha da kıtlaşmasına yol açmaktadır. Dünya nüfusu son elli yılda yedi kat artmasına karşın, dünyayı besleyecek su, tarım arazileri gibi yaşam destek alanları ya çok sınırlı artırılabilmiş ya da aynen kalmıştır. Örneğin deniz ürünlerine olan talepte 5 kat gibi bir büyüme söz konusu iken, deniz ürünleri aşırı avlanma nedeniyle bırakın artmayı, birçok balık türünün yok olmasına neden olmuştur. Bu nedenle artan dünya nüfusu karşısında azalan dünya kaynakları çözüm bekleyen en önemli küresel sorunlardan biridir.

Nüfusun artması bu yüzyılın ortalarına kadar devam edeceği düşünüldüğünde, genel olarak nüfusun çevre üzerine baskısı daha da artacak demektir. Öncelikle yoksulluk ve çevresel bozulma gibi nedenlerden dolayı gelişmiş ülkelere ya da kentlere doğru büyük bir göç baskısı ortaya çıkacaktır. Daha bugünden bu gelişmenin işaretleri çevreci göçmenler ve aşırı kentleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Nüfusun dünya genelinde istikrara kavuşturulması doğal kaynaklar

üzerindeki baskının azaltması açısından önemlidir. Ancak nüfusun istikrara kavuşması, doğal kaynaklar üzerindeki baskının kalkmaması için tek başına yeterli değildir. Çünkü küresel çapta kişi başına tüketim miktarı da, tıpkı açlık ve yoksulluk gibi, sürekli olarak artmaktadır. Nüfus durağan bir yapıya kavuşmuş olsa bile, üretim alanında yaşanan genişleme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan tüketim, çevre üzerinde baskı yapmaya devam edecektir. Bu durum çevreye yük getiren ürünler yerine çevre dostu ürünlerle ikame edilse bile sonuç değişmeyecektir. Diğer yandan başta gelişmiş ülkelerde olmak üzere, dünya çapında kişi başına düşen tüketimi azaltmak, bugünkü egemenlik anlayışı ve ekonomik sistem çerçevesinde pek de kolay gözükmemektedir. Örneğin dünya üzerinde küresel ısınma gibi açık bir tehdidin olduğu uzun yıllardır bilinmesine karşın, politikacıların konuyu çözmede isteksiz davrandıkları, uzun tartışmalar ve görüşmelerden sonrada istenilen sonuçlara ulaşılamadığı bilinmektedir.

Dünyada artan nüfus konusundaki endişelerin sadece uluslararası belgelerde değil, aynı zamanda ulusal kimi metinlerde de dile getirildiği görülmektedir. Örneğin 9. Kalkınma Planı çerçevesinde oluşturulan Özel İhtisas Komisyonunun hazırladığı "Toprak ve Su Kaynaklarının Kullanımı ve Yönetimi" başlıklı raporda, dünya nüfusunun hızlı artışının, arazi bozulmalarını da beraberinde getirdiği belirtilmektedir. Aşırı otlatma, ormansızlaşma, yanlış tarımsal faaliyetler ve yanlış arazi kullanımı sonucu, dünya arazilerinin yaklaşık olarak % 26'sına karşılık gelen 1,2 milyar hektarlık alan bozulma sorunuyla karşı karşıyadır.

5.3. Çölleşme ve Erozyon

Tarım alanında bilinçsizce kullanılan aşırı gübreler ve tarımsal ilaçlar sulama ile birleşince toprak ve suların hızla kirlenmesine neden olmaktadır. Sanayi ve evsel atıklar da buna eklenince önemli tarım alanları giderek tarım yapılamaz alanlar haline gelmektedir. Böylece milyonlarca yılda oluşan tarımsal toprakların dengesi kimyasal maddelerle ve evsel atıklarla bozulmaktadır. Oysa tarihte tarım yapılabilen toprakların kaybedilmesi nedeniyle pek çok yerleşim alanının terk edildiği bilinmektedir. Örneğin Brown, Suriye'de Halep yakınlarında terk edilmiş yerleşim birimlerinden bahsetmektedir. Tarihsel veriler kentin terk edilmesinin asıl nedenin, toprağı aşındıran ve erozyona yol açan tarımsal uygulamaların olduğunu göstermektedir. Tarihte erozyon nedeniyle büyük sorunlar yaşayan bir başka kent de Babil'dir. Babil'de tepelerdeki ağaçlarının kesilmesi sonucu, alüvyonlu topraklar hızla ovalara doğru akmaya başlamış ve alüvyonlar kısa sürede sulama kanallarını doldurarak kanalların işe yaramaz hale gelmesine yol açmıştır. Böylece tepelerdeki ağaçların ve bitkilerin topraktan kopması gibi, insanlar da bulunduğu yere tutunamaz olmuştur. Bunun sonucu insanlar bulundukları yerlerden göç etmek zorunda kalmıştır. Tarihte böylesine acı deneyimlere rağmen, bugün bile Lesoto gibi kimi ülkelerde hala toprağın kolayca yitip gitmesine neden olacak türden toprak işlenmeye devam etmektedir.

Günümüzde çevre sorunları nedeniyle sıkıntı yaşayan ülkelerin başında kuşkusuz Çin gelmektedir. Dünyada artan ekonomik gücüne rağmen, orman varlığı son derece sınırlı olan Çin için toprak erozyonu temel sorunların başında gelmektedir. Hava, su, toprak kirliliği ve üretimdeki düşüş nedeniyle Çin'de yaşayan pek çok kişi başka bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır.

Doğal süreçler ve insan kaynaklı çölleşme, insanların ve diğer canlıların yaşam alanlarını her geçen gün daha çok tehdit etmektedir. Küresel ısınmadan kaynaklanan çölleşmenin dünya yüzeyinde 48 milyon kilometrelik alana ulaştığı belirtilmektedir. Dünyada Türkiye'nin yüzölçümünün 62 katı kadar alan, insanın doğaya müdahalesi sonucu çölleşmiştir. Çölleşen 48,3 milyon kilometrekarelik alandan dolayı yaklaşık olarak 900 milyon kişinin etkilendiği belirtilmektedir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı, çölleşmenin genel maliyetinin yılda yaklaşık 42 milyar dolar olduğunu belirtmektedir. Rakamlar bu konuda alınması gereken önlemlerin ne kadar acil olduğunu göstermektedir. İnsan müdahalesi sonucu bozulan alanların yüzde 55,7'sinde su erozyonu, yüzde 27,6'sında rüzgâr erozyonu, yüzde 12,5'inde kimyasal değişmeler, yüzde 4,2'sinde de fiziksel değişmeler görülmektedir.

5.4. Doğal Kaynakların Tahrip Edilmesi

Doğal kaynakların zenginliği bir ülkenin dünya toplumları arasında nasıl yükselmesine yol açıyorsa onun kıtlığı da aynı şekilde gerilemesine neden olmaktadır. Bunun tarihte birçok örneği görülmektedir. Bu örneklerin başında hiç kuşkusuz İspanya'nın yükselişi ve gerileyişi gelmektedir. 1600'lere kadar genel olarak İspanya devleti ülkesinde bulunan sınırlı orman ürünleri ile donanmasını yapabilmekteydi. Ancak deniz savaşlarının giderek öne çıktığı bir dönemde, devlet donanmanın kaybettiği her gemiyi yerine koymakta zorlanmaya başlamıştır. Bu da kaçınılmaz olarak, güçlü bir devletin göstergesi

kabul edilen donanmanın zayıflamasına yol açarak İspanya'nın gerilemesine neden olmuştur. Tarih ülkelerin ne kadar kaynağı varsa o kadar büyüyebileceklerini göstermektedir. İspanya da doğal kaynaklarının kendisine izin verdiği sınıra kadar büyümüş ve bu sınıra geldiği zaman tarih sahnesinden askeri ve ekonomik bir güç olmaktan çıkmıştır.

Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi ile medeniyetlerin çöküşüne bir başka örnek, Şili kıyılarına yaklaşık olarak 3200 km uzakta bulunan Paskalya adasındaki yaşananlardır. Bu adadaki heykelleri yapan uygarlık (M.S.1100-1500), bir dönem adada palmiye ağaçlarının, kendisini yenilemesine fırsat vermeyecek biçimde yoğun olarak kesmiştir. Palmiye ağaçları ile kaplı ormanın yok edilmesinden bir süre sonra adada tarım yapılamaz hale gelmiştir. Dış dünyadan yalıtılmış bir şekilde yaşayan nüfusun artmasıyla da artık doğal kaynaklar burada yaşayan insanları besleyemez hale gelmiştir.

Maya Uygarlığı doğal kaynakların aşırı tüketilmesiyle birlikte felaket yaşayan bir başka toplumdur. M.S. 250-750 yılları arasında yükselme dönemini yaşayan Mayalar, artan nüfuslarını beslemek için daha çok ormanlık alanı tarım arazisi haline getirmiştir. Tapınak ve yolların inşası için de büyük miktarda ağaçların kesilmesi erozyonu artırmış ve toprakların verimsizleşmesine yol açmıştır. Besin miktarının azalmasıyla birlikte beslenme sorunları da baş göstermiştir. Böylece azalan gıda ürünlerine bağlı olarak toplum içinde çekişmeler artmış ve Maya Uygarlığın çöküşü de hızlanmıştır. Aslında buna benzer olaylar bugün de yaşanmaktadır. Ruanda'da, Somali'de ya da diğer kimi gelişmekte olan ülkelerde yaşanan toplumsal gerginliklerin arkasında tarımsal üretimde yaşanan düşüşlerin ya da yetersizliklerin önemli rolü olduğu söylenebilir.

Milyonlarca yıldır atmosferdeki karbondioksiti stoklayan ormanlar, tarım alanı kazanmak ya da ısınmak gibi çeşitli nedenlerden dolayı sürekli olarak tahrip edilmektedir. Bu muazzam karbondioksit stokları 1800'lerden beri sürekli olarak gerilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde 1990'dan bu yana her yıl yaklaşık olarak 13 milyon hektar orman yok olmuştur. Bu her 3 yılda bir Yunanistan büyüklüğünde bir alanın yok olması anlamına gelmektedir. Ancak kesilen alanlarda oluşturulmaya çalışılan orman alanlarının öncekilere göre çok zayıf kaldığı belirtilmektedir. Dünyanın hemen her bölgesindeki ormanlar başta mobilya sektörünün ihtiyacı için sürekli olarak saldırıya uğramaktadır. Orman ürünlerinin yüksek oranda ticarileşmesi bu alanların korunmasını zorlaştırmaktadır.

Ormanların bilinçsizce yok edilişi, tarım topraklarının hızlı bir şekilde kaybedilmesine neden olmaktadır. Diğer yandan bitki örtüsü tahrip olan bu tür yerlerde sık sık ortaya çıkan toz bulutları da çevreye zarar vermektedir. Kazakistan'dan, Çin'e, Afrika kıtasından Amerika kıtasına kadar hemen her yerde ormanların ve bitki örtüsünün yok edilmesine bağlı olarak bu türden sorunlar görülmektedir. Bugün Çad'daki Bodele Çukuru'nda bitki örtüsünün giderek daha çok zayıflamasına bağlı olarak 1,3 milyar toprak rüzgârla savrulmaktadır. Bu rakamlar 1947 yılına göre yaklaşık 10 katlık bir artış anlamına gelmektedir. Ormanları ve bitki örtüsü tahrip edildiği için Afrika'da ve Asya'da ciddi bir çölleşme sorunu yaşanmaktadır. Dünya genelinde tahminlere göre Amerika kıtasından, Asya kıtasına kadar geniş bir alanda yaklaşık 200 milyon kişinin hayvancılıkla geçindiği göz önünde bulundurulursa bir süre sonra çiftçilerin hayvanlarını otlatacakları

otlak bulamayacakları söylenebilir. 1950 yılında 230 milyon Afrikalı 273 milyon hayvanla geçimini sağlarken, 2006 yılında hayvancılıkla geçimini sağlayanların sayısı 926 milyona çıkmış, ancak hayvan sayısı daha düşük bir oranda artarak 738 milyonda kalmıştır. Aslında bu rakamlar önlem alınmadığı takdirde çölleşmenin ve aşırı otlatmanın devam edeceğini göstermektedir. Bu gelişmenin kaçınılmaz sonucu, otlakların besleyebileceği insan sayısının düşmesidir.

İnsanların beslenmesinde önemli bir yeri olan balıkçılık da ne yazık ki, modern toplumun aç gözlülüğünden nasibini almış bulunmaktadır. Denizlerde avlanan balık miktarı daha 1950'lerde 9 milyon civarındayken 1997 yılına gelindiğinde bu rakam 93 milyona çıkmıştır. Gelişen teknoloji nedeniyle yoğun, zamansız ve kaçak olarak yapılan avlanma ve karadan bırakılan kimyasallar yüzünden dünya denizlerinde büyük balıkların nerdeyse % 90'ı son 50 yılda yok olmuştur. Örneğin Kanada'da 500 yıllık morina balıkçılığının 1990'larda çökmesi yüzünden, bu işten geçimini sağlayan yaklaşık 40 bin kişi işsiz kalmıştır. Bir başka örnek ABD Chesapeke Körfezi'nde elli sene önce 16 bin ton istiridye avlanırken bugün bu miktar sadece 450 tondur (Brown, 2008: 108).

Böcek ilaçlarının aşırı derecede kullanılması nedeniyle 1970'li yıllarda Meksika Körfezi'nde Mississippi Deltası açıklarında "hypoxia" denen sorun ortaya çıkmıştır. Denizlerde çözünen oksijen düzeyinin canlıların yaşayamayacağı bir seviyenin altına inmesi anlamına gelen hypoxia nedeniyle, su yosunları aşırı derecede çoğalmıştır. Bu alan 1993 yılında meydana gelen taşkınlarla birlikte iki katına çıkarak 18 bin kilometrekareye ulaşmıştır. Hypoxia olayının körfezde önemli ekolojik ve ekonomik sonuçları ortaya çıkmıştır. Birçok deniz canlısının nüfusu azaldığı gibi, balıkçılık, turizm ve eğlence sanayi de bundan önemli zarar görmüştür. Denizler konusunda yaşanan bu ve buna benzer olaylara dünyanın hemen her yerinde rastlanmaktadır.

Doğal kaynaklar ve yaşam arasında doğrudan bir ilişki olması nedeniyle, ancak doğanın izin verdiği alanlarda yaşamak olanaklı olmuştur. Üstelik bu yaşam alanları, zaman zaman çölleşme, soğuma, buzullaşma gibi iklimsel kimi dönüşümlerin etkisine girdiğinden insanlar daha uygun alanlara göç etmek zorunda kalmışlardır. Örneğin Avrupa'nın Kuzey kısımlarında başlayan buzullaşma hem su kaynaklarının azalmasına hem de tarım topraklarının devre dışı kalmasına yol açmıştır. Vikinglerin İngiltere'ye saldırması ile doğal kaynakların azalması arasında doğrudan bir ilişki olduğu ileri sürülmektedir. İklimden kaynaklanan nedenlerden dolayı, Kuzey halkları Güney bölgelere doğru göç etmeye başlamıştır. Bu dönemde Asya'da da durum Avrupa'nın kuzeyinden pek farkı değildir. Cengiz Han'ın nehirlerde çamaşır yıkamayı dahi yasaklaması ve nehirleri kirletenlerin idam edeceğini duyurması, Asya'da su kaynaklarının önemli ölçüde azaldığının işareti olarak kabul etmek gerekir. Türk tarihinde Orta Asya'dan Batı'ya yönelen göç hareketlerini de bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Çünkü bu bölgelerde suların çekilmesi ve büyük bir kuraklığın ortaya çıkmasıyla, tarihte kavimler göçü denen olaylar yaşanmıştır.

5.5. Yoksulluk ve Uluslararası Örgütler

Dünya Bankası kurulduğundan bu yana yoksullukla mücadele konusunda birbirinden farklı politikalar izlemiştir. 1960'lı yıllarda birçok kalkınma iktisatçısına göre, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasının ve bu ülkelerdeki yoksulluğun azaltılmasının en iyi yolu sanayileşmekten geçmektedir. Bu kalkınma yaklaşımları çerçevesinde 1970'li yıllarda gelişmekte olan ülkelerin kırsal alanlarının kalkındırılması için politikalar devreye girmiştir. Çünkü bu ülkelerdeki kırsal nüfusun kentsel nüfusa göre oranı daha büyüktür. 1980'li yıllara gelindiğinde ise, yoksulluk politikaları neoliberal politikalardan etkilenmeye başlamıştır. Bu dönem aynı zamanda gelişmekte olan pek çok ülkenin artan borç ve azalan döviz gelirleri nedeniyle önemli makroekonomik sorunlar yaşamaya başladığı bir dönemdir. Bunun sonucunda Dünya Bankası önceliği, ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerde bozulan ekonomik dengeleri düzeltmeye vermiştir.

Dünya Bankası'nın 1980 sonrası gelişmekte olan ülkelerdeki politikası, piyasanın rolünün artırılması, kamunun ekonomideki yerinin azaltılması şeklindedir. Banka, bu ülkelerde neoliberal politikalara dayalı ekonomik reformları yoğun bir şekilde desteklemiştir. Ancak uygulanan bu politikalar gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu azaltmamış, aksine pek çoğunda artırmıştır. Çünkü Dünya Bankası'nın gelişmekte olan ülkelerin piyasa ekonomisine geçmeleri için göstermiş olduğu hassasiyeti, küresel çapta ortaya çıkan yoksulluğun yok edilmesi için göstermemiştir. Yoksulluğun dünya genelinde artmasıyla birlikte, Banka 1990'lı yıllarda yoksullukla mücadele konusuna yeniden ağırlık vermeye başlamıştır. Dünya Bankası, 1990 yılında yoksulluk konusuna önem verdiğini göstermek için ayrı bir Dünya Kalkınma Raporu hazırlamıştır. Raporda yoksullukla mücadele konusunda temel vurgu ekonomik büyüme ve denge, insana yatırım, borçları, katılım ve çevre konuları üzerinedir.

Eylül 2000'de 191 ülkenin katılımı ile yapılan Binyıl Zirvesi, dünya çapında yoksulluğun ortadan kaldırılması için önemli bir adım olarak görülebilir. Çünkü bu zirve, 2015 yılına kadar dünya genelinde açlık ve yoksulluğu ortadan kaldırmayı bütün ülkelere birinci hedef olarak göstermiştir. Yoksulluğun bir nedeni de bireylerin kendilerini topluma entegre edecek eğitimi alamamalarıdır. Bunu için en azından temel eğitimin bütün bireyler tarafından alınması temel hedeflerden biri olarak belirlenmiştir. Bugün Batının gelişmiş ülkelerinde bile cinsiyet ayrımcılığı görülmektedir. Ancak bu ayrımcılık gelişmekte olan ülkelerde kendisini çok daha şiddetli olarak göstermektedir. Cinsiyet ayrımcılığını giderecek politikalar zirvedeki bir diğer hedef olarak belirlenmiştir. Binyıl Kalkınma Zirvesinin diğer önemli hedefleri, anne sağlığını iyileştirmek, bulaşıcı hastalıklardan korunmak, doğal kaynakların korunması ve son olarak kalkınma için küresel ortaklık kurmak olarak sayılmıştır.

Yoksullukla mücadele konusunda Birleşmiş Milletlerin farklı uzmanlık birimleri arasında da giderek daha çok işbirliği yapıldığı görülmektedir. Aslında bu tür işbirlikleri, bir anlamda BM'nin diğer alanlarda yürütmüş olduğu politikalar arasında da uyumu sağlamaktadır. Böylece BM'ye ait bir birimin çevre, yoksulluk gibi konularda söyledikleri ile diğer birimlerinin söyledikleri arasında uyum sorunu giderilmiş olacaktır. İşte bu tür çalışmalardan biri kuşkusuz UNEP'in Nairobi toplantısında gerçekleşmiştir. Çevre Programı (UNEP) ve BM Kalkınma Programı'nın (UNDP) Nairobi'de gerçekleştirilen 24. Oturumunda "Yoksulluk ve Çevre Fonu" ortaklığı ilan edilerek, yoksullukla mücadelenin çevrenin korunmasından geçtiği duyurulmuş oldu. Çevre fonu, gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun azaltılmasında ve kalkınmanın sağlanmasında sağlam bir çevre yönetim planının önemine işaret etmektedir (UNDP, 2007).

Yoksulluk konusunda uluslararası alanda önemli çabalar bulunmakla birlikte, bu çabaları boşa çıkarabilecek gelişmeler de söz konusudur. Bunların başında en önemli risklerden biri de küreselleşmedir. Çünkü küreselleşmenin bütün ülkeler için aynı sonuçları ortaya koyduğunu

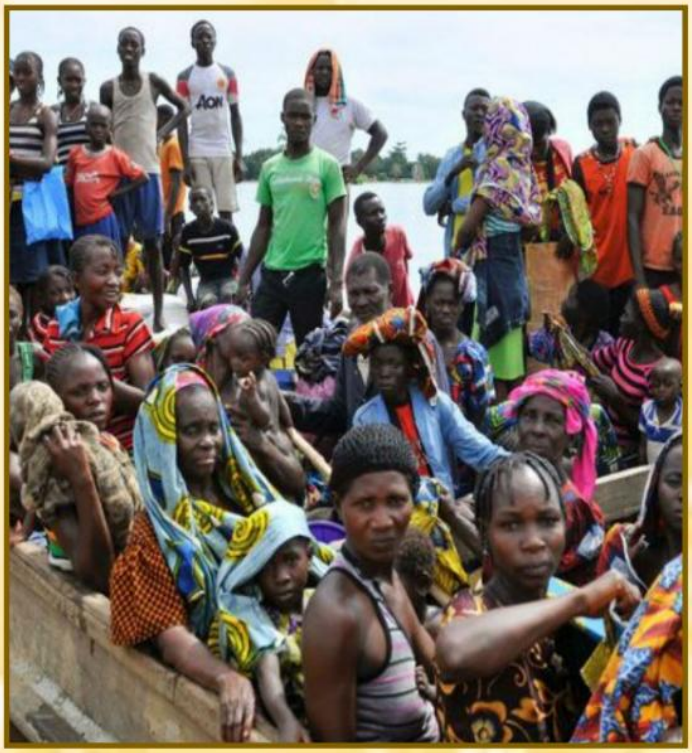

söyleyemeyiz. Diğer bir ifade ile bu süreçte kimi ülkeler kazananlar kimileri de kaybedenler safında yer almaktadır. Bu durum kaçınılmaz olarak kaybedenler grubunda yer alan ülkelerde ciddi yoksulluk sorununa yol açacaktır.

5.6. Yoksulluk ve Küreselleşme

Bugüne kadar uluslararası alanda yoksullukla mücadele konusunda önemli birim olarak Dünya Bankası kabul edilmektedir. Çünkü Dünya Bankası'nın yoksulluk üzerine yaptığı çok sayıda çalışma bulunmakta ve bu konuda küresel ölçüde yeni stratejiler ve politikalar oluşturma gayreti içerisindedir. Ancak bugüne kadar gerek IMF ve gerekse Dünya Bankası gibi uluslararası kurumların önerdikleri kalkınma ve yoksullukla mücadele politikalarının bu ülkelerdeki yoksulluğu azaltmadığı; aksine bazı bölgelerde ve ülkelerde zenginlerle yoksullar arasındaki uçurumu daha da artırdığı bilinmektedir. Bu durum doğal olarak dünya genelinde yoksulluğun ortadan kaldırılması konusundaki umutları zayıflatmaktadır. Dünya Bankası gibi kurumların yoksulluk konusundaki izledikleri politikaların yapısal sorunları olduğu konusunda önemli eleştiriler bulunmaktadır. Her şeyden önce gelişmekte olan ülkelerde piyasalarda yaşanan liberalleşme, zaten zayıf olan devlet kontrolünü daha da zayıflatmaktadır. Böylece sermaye grupları yoksullara göre gelir dağılımından daha çok pay alarak gelir dağılımındaki makas zenginlerin lehine daha çok açılmıştır.

Küreselleşme ne gelişmiş ülkelerde ne de gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu ortadan kaldırmıştır. Gelişmiş ülkelerde büyük sermaye gruplarının küçük işletmeleri ele geçirdiğine dair birçok somut bilgiler bulunmaktadır. Örneğin, ABD'de tarımsal alandaki üretimin % 90'nı büyük şirketlerin kontrolüne geçmiştir. Bu gelişme nedeniyle pek çok küçük işletme sahibi işsiz kalmıştır. Aslında gelişmeler, yeni kalkınma stratejisinin, tarımdan kamu hizmetlerine kadar azgelişmiş ülkelerin kâr getirebilecekleri bütün sektörlerin uluslararası sermayenin eline geçmesi olduğu anlaşılmaktadır. Küreselleşme süreci, gerek ABD gibi ülkelerde gerekse gelişmekte olan ülkelerde açlık sorununu çözmediği gibi, doğanın da daha çok tahrip olmasına yol açmıştır. Üstelik bütün bu süreç boyunca doğal kaynaklar üzerindeki aşırı baskı artmaya devam etmiştir. Dünya 1980 sonrası izlenen politikaların etkisiyle küresel ısınma, iklim değişikliği, buzulların erimesi, denizlerin kirlenmesi gibi küresel çevre sorunları ile karşı karşıyadır. Kuşkusuz bu sorunlar bütün insanlığa zarar verecektir; ancak en büyük zararı da toplumun en zayıf halkası olan yoksullara verecektir.

Diğer bir önemli sorun, zengin ülkelerin ve onların sermaye şirketlerinin kürselleşme ile birlikte giderek daha etkin hale gelmesidir. Çünkü bu gelişme bir yandan şirketlerin kontrolünü zorlaştırmakta diğer yandan onların çevre üzerindeki baskısını artırmaktadır. Bugün pek çok ülke mevcut sermaye eksikliğini gidermek derdinde olup, uluslararası sermaye gruplarına çevre konusunda çeşitli tavizler vermeye hazır gözükmektedir. Oysa dünyada yaşadığımız olumsuz gelişmeler, çevrenin bozulmasının sadece yoksullara değil, uzun vadede herkese zarar verdiğini göstermektedir. Çünkü toprağın, suyun, havanın kirlenmesi, tarım ürünlerinin daha pahalı hale gelmesine, sağlık sorunlarının artmasına, temiz su fiyatlarının yükselmesine neden olmaktadır. Bu da kaçınılmaz olarak hem zenginler için hem de yoksullar için daha pahalı bir yaşam anlamına gelmektedir.

Günümüzde dünya kaynaklarının bütün dünya nüfusunu besleyebilecek kapasitede olduğu genel olarak kabul edilmesine rağmen, 2007 yılında BM Dünya Gıda Programı (WEP) Başkanının bildirdiğine göre, sadece Şubat ayında her gün 18 bin çocuk açlık ve açlığa bağlı gelişen sorunlar nedeniyle ölmektedir. Aslında açlık konusunda 1970'lerin başında alınan önlemlerle bir miktar gerileme yaşanmasına rağmen, yeniden tırmanışa geçmiştir. Açlık ve yoksulluk dünyanın insanları besleyememesinden değil, aksine insanının insana tahammülsüzlüğünden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle dünya genelinde sağlanan gelirin büyük ölçüde adaletsizce dağıtılmasından kaynaklanmaktadır. Ne yazık ki dünya kaynaklarının hem ülkeler arasında hem de ülkelerin kendi içlerinde adaletsiz bir şekilde dağlımı bu sonucu hazırlamaktadır.

Başta Afrika olmak üzere, kimi bölgelerde tarım alanında sağlanamayan verim artışları, siyasal ve ekonomik krizlere yol açmaktadır. Küreselleşme nedeniyle dünya genelinde mal ve hizmetlerin dolaşımının artması doğal kaynakların daha çok kirlenmesine yol açmaktadır. Diğer yandan küreselleşme ile birlikte gelişmekte olan ülkelerin zengin ülkelere yönelik üretim yapması, üretimi onlara göre çeşitlendirmesi de bu ülkelerdeki yoksul sayısını artırmaktadır. Çünkü kimi gelişmekte olan ülkelerde tarım alanları, giderek yakıt için kullanılan bitkilerin üretimine ayrılmıştır. Diğer bir ifade ile doğal kaynaklar, gelişmekte olan ülkelerin yoksul insanlarını beslemek yerine, zengin ülkelerin otomobillerinin yakıt depolarına uygun bitki yetiştirmek için kullanılmaktadır. Bu da kaçınılmaz olarak dünya genelinde gıda fiyatlarının tırmanışa geçmesine yol açmıştır.

Bugün Arap Baharı adı verilen ülkelerdeki siyasi hareketlenmelerin arkasında, buğday ve benzeri tarım ürünlerinin üretilmesi yerine, biyodizel üretiminde kullanılan bitkilerin ekilmesinin de rolü olduğu söylenebilir. Çünkü dünya genelinde yaşanan bu tür bir tarımsal dönüşüm, ne yazık ki gıda ürünlerinin fiyatlarının hızla yükselmesine yol açmıştır. Dünya piyasasında ortaya çıkan bu yükseliş, asgari geçim düzeyinde yaşayan ve kalorilerinin % 60'ından daha fazlasını pirinç, buğday gibi tek nişastalı ürünlerden alan yoksul insanları derinden sarsmıştır. Tunus'ta Arap Baharı olaylarının başlamasına neden olan kişinin yoksul bir kişi olması tesadüf olmasa gerekir. Bu ülkelerde yoksul kitlelerin çokluğu nedeniyle, temel besin kaynağı niteliğinde bulunan ekmek gibi temel gıda ürünlerinde görülen fiyat artışı, mevcut yönetimlere karşı tepkilerin çığ gibi büyümesine yol açmıştır.

Her ne kadar gelişmekte olan ülkelere, yoksulluktan kurtulmanın reçetesi olarak küreselleşme ve neoliberal politikalar gösterilmişse de uygulandığı ülkelerde tersi sonuçlar vermiştir. Bu nedenle küreselleşme dünya genelinde açlık ve yoksulluğu ortadan kaldıran bir sistem değil, tersine bu tür sorunları daha çok derinleştiren bir sistemdir. Üstelik yabancı sermaye, gelişmekte olan ülkelerdeki sermaye yetersizliğini lehine kullanarak, bu ülkelere giderken başta çevrenin korunması, işçi hakları, yatınm teşvikleri gibi birçok alanda tavizler kopardığını da unutmamak gerekir.

SONUÇ

Yoksulluğun ortaya çıkışında öncelikle toprağın metalaşmasının önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Çünkü daha doğanın insan tarafından sahiplenilmediği bir dönemde, en azından günümüze göre, her insanın doğadan yararlanabilme kapasitesi eşit kabul

edilebilecek düzeydedir. Oysa toprağın, doğal kaynakların özel mülkiyete konu olmasıyla birlikte kaçınılmaz olarak bazı bireylerin bundan yararlanması engellenmiştir. Böylece mülkiyet, insanlar arasında ekonomik farklılaşmanın yolunu açmıştır. Bu uygulamanın sonucu toprağı olan kişilerin zenginleştiği, toprağı olmayanların ise toprak sahiplerinin yanında çalıştığı feodal bir sistem doğmuştur. Bu nedenle insanın doğaya mülk edinmek amacıyla yapmış olduğu ilk müdahalenin toplumsal alanda sonucunun yoksulluğa da yol açtığı rahatlıkla söylenebilir.

Dünya genelinde üretim olanaklarının artmasına paralel olarak gelir grupları arasındaki makas da sürekli olarak açılmaktadır. Gelir dağılımındaki bu bozulma kimi zaman toplumsal barışı bozacak boyutlara ulaşmaktadır. Toplumsal barışı bozacak çatışmalardan kaçınan ve insan sermayesine önem veren ülkeler, yoksulluk sorununu çözmek amacıyla çeşitli politikaları uygulamaya koymak zorundadır. Bu politikaların, kaçınılmaz olarak hem ulusal hem de uluslararası ayağının olması gerekir. Çünkü yoksulluk sadece ulusal bir sorun değil, aksine uluslararası bir sorundur. Bugün Batı ülkelerine yönelen ve bir türlü engellenemeyen kaçak göçmenler sorunu ile olayın küresel niteliği bir kez daha gözler önüne serilmiştir.

Yoksulluk sorunuyla BM uzun süreden beri ilgilenmektedir. Ancak önerdiği reçeteler son derece kuşkuludur. Çünkü Dünya Bankası'nın özellikle gelişmekte olan ülkelerde tarım alanlarının da olduğu kar edilebilecek her alanı uluslararası sermayeye açmayı önermektedir. Diğer bir ifadeyle kalkınmakta olan ülkeler için kalkınmanın reçetesi, her sektörün kamu mülkiyetinden çıkarılıp uluslararası sermayenin de girebileceği şekilde bir özelleştirilme önerilmektedir. Aslında Dünya Bankası'nın önerdiği reçetenin anlamsızlığı ABD'nin durumu ile kendisini ortaya koymaktadır. Bilindiği üzere serbest piyasa ekonomisinin kalbi sayılan bu ülkede yaklaşık 50 milyon civarında yoksul insan bulunmaktadır. ABD'de işe yaramadığı bilinen bir uygulamanın ısrarla gelişmekte olan ülkelere tavsiye edilmesi şaşırtıcıdır. Özelleştirme yoluyla mülkiyetin el değiştirmesi, ülkede bazı grupların gelirini artırmış olsa bile, eldeki veriler bu türden politikaların kesinlikle yoksulluğa çare olmadığını göstermektedir. Hatta özelleştirmeyle birlikte pek çok ürünün fiyatı daha da pahalı hale gelebilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde pek çok çiftçi toprağını modern çiftliklere kaptırmaktadır. Ancak bu modern çiftliklerin amacı toplumun ihtiyaç duyduğu buğday gibi gıda ürünlerini üretmek değil, aksine Batı ülkelerin pazarında satabilecekleri ürünler yetiştirmektir. Diğer bir ifadeyle yoksulluğun temelinde dünya genelinde uygulanan ekonomik politikaların ve tercihlerin önemli etkisi bulunmaktadır.

Dünyada gıda sorununu çözmek amacında olduğu savunulan yeşil devrimin de artık işe yaramadığını kabul etmek gerekir. Doğa karşısında kullanılan onca gübre ve zirai ilaçlara rağmen, açlık sorununun özünde siyasal ve toplumsal sorun olduğu açık bir şekilde gözükmektedir. Çünkü yoksullukla mücadele sadece insanların açlığının giderilmesi ile çözülemeyecek kadar kapsamlı bir sorundur. Bunun için bireylerin gelirlerinin artırılması yanında, bireyin sağlık durumunda iyileşme, eğitim durumunu yükseltme, temel haklarını kullanabileceği şartları oluşturma vb., gibi çalışmaları da yapmak gerekmektedir. Aksi halde yoksullukla mücadelenin başarı şansı olmayacaktır.

Prof. Dr. Nilay T. BÜMEN

Bu makalede Çoklu Zekâ Kuramı tanıtılmış ve eğitime yansımalarına yer verilmiştir. Bu kurama göre bireyler, sadece sayısal ve sözel becerilere değil, uzamsal, müzikal, bedensel, sosyal, öze dönük ve doğa ile ilgili belirgin becerilere de sahiptir. Bu nedenle eğitimde de sadece dil ve mantık-matematik zekâları değil, diğer tüm zekâlar dikkate alınmalıdır. Çoklu Zekâ Kuramının sınıf uygulamaları konusunda pek çok çalışma yapılmaktadır ancak bunların içinde en doğrusu belirlenememektedir. Öğretmenler sınıf ortamına, hedeflere ve topluma bakarak uygun yöntemleri seçmelidir.

GİRİŞ

"Bireyin zekâsının göstergeleri nelerdir?" sorusuna en sık verilen cevaplar; problem çözme, mantığını kullanma ve eleştirel düşünme becerisidir. Bu geleneksel yaklaşım geçmişte bireylerin yeterliklerinin tanınması ve bunlara göre sınıflara ayrılarak uygun eğitim ortamlarının yaratılması gerektiği fikrini doğurmuştu. Eğitimci Paris, Alfred Binet'den bir çocuğun zekâ düzeyini analiz edebilecek bir ölçek istediğinde IQ (Intelligence Quotient) testi doğmuş, bu test sonrasında öğrencileri düşük ya da yüksek zekâ bölümlerine göre sınıflayan ve bu düzeyleri ölçüt alan, üstün yetenekliler ve özel eğitim sınıfları oluşturulmuştur. Bu teste bir örnek de günümüzde hâlen kullanılmakta olan Scholastic Aptitude Test (SAT)tir. Bu test öğrencinin matematik, dilbilgisi, okuduğunu kavrama ve kelime bilgisi gibi yeteneklerini ölçmekte ve üniversite eğitimi için gerekli nitelikleri taşıyıp taşımadığını gösteren bir belge olarak kullanılmaktadır.

Günümüzde ise eğitim ve psikoloji alanındaki gelişmelerle birlikte bireylerin neler yapabildiğinden çok, neler yapabileceği düşünülmeye başlanmıştır. Bu testlerin çocukların değerlendirilmesinde yeterli olmayacağı, onların potansiyel yeteneklerinin ortaya çıkarılması gerektiği görüşü yaygınlaşmaktadır. Çoklu zekâ kuramı da bu amaçla, yeni eğitsel yöntemlerin düşünülmesi için ortaya atılmıştır. Bu kuramın kurucusu Gardner, insan beyninin modüler bir yapıya sahip olduğunu ve beyinde dilsel, sayısal, görsel, mimiksel ve diğer sembol sistemleri kullanılarak ayrı psikolojik işlemler gerçekleştiğini savunmaktadır. Araştırmalar göstermektedir ki, farklı sembol formları beynin (cerebral cortex) farklı bölümlerine hizmet etmektedir, Gardner, okullarla ilgili yaptığı çalışmalarda eğitimde sadece iki sembol formunun kullanıldığını (dil ve mantık-matematik) ve diğer sembollerin okul dışına bırakıldığını fark etmiştir.

Dilsel ve mantıksal kapasiteler, zekâ, yetenek ve başarı testlerinde en çok önemsenen özelliklerdir. Ancak farklı ölçme araçları kullanıldığında ya da farklı değerlendirme yaklaşımları düşünüldüğünde zekâya farklı bir bakış açısı doğabilir. Zira sayısal beceriler bir zekâ belirtisi olarak görülüyor ise, nota ve ritim becerisi ya da çizim yapma, renkleri doğru kullanma becerisi de bir zekâ belirtisi olabilir.

Belirtilen bu ve bunun gibi diğer faktörler Gardner'ı insan zekâsının daha geniş bir içeriğe sahip olduğu fikrine itmiştir. Bu durumda bilişsel kapasitelerin çok geniş olduğu, pek çok sembol sistemi gerektirdiği ve kültürel yapıda değer gören becerilerle birleştiği sonucuna ulaşmıştır. Gardner'a göre zekâ, problemleri çözme kapasitesi olarak bir veya daha fazla kültürel yapıda değeri olan bir ürün ortaya çıkarmaktır. Bu ürün o toplumda zekâ olarak sayılan ölçütlere uygun olarak çeşitlenir.

Gardner'ın bu tanımlaması, problem çözme becerisinin dikkate alındığı zekâ tanımlamalarına uygundur. Ancak diğer tanımlamalarda bir ürüne şekil vermek, örneğin bir senfoni yazmak, bir tablo yapmak, oyun yazmak, bir organizasyon düzenlemek veya yönetmek gibi becerilere yer verilmemektedir. Bunun ötesinde, zekânın evrensel bir boyut taşıdığı düşünülerek farklı kültürlerin etkisi gözardı edilmiştir. Gardner'a göre, bireyler aynı düşünüş tarzına sahip değildir ve eğitim, eğer farklılıkları ciddiye alıyorsa, bütün bireylere en etkili şekilde hizmet etmelidir. Eğer bireyler farklı zekâ bileşimlerini tanıyabilirse karşılaşacakları problemleri çözmede daha şanslı olabilirler.

Gardner, Çoklu Zekâ Kuramının temelinde, biyolojik ve kültürel boyutların yer aldığını savunmaktadır. Nörobiyolojik araştırmalar, öğrenmenin, hücreler arasında sinaptik değişimlerin bir sonucu olduğunu göstermektedir, Değişik öğrenme türlerinin temel elemanları, beyinde bu transformasyonların gerçekleştiği belli alanlarında bulunmuştur. Böylece, değişik öğrenme ürünlerinin beynin değişik bölgelerinde gerçekleştiği düşünülmektedir. Örneğin, beynin Broca bölgesine (arka sol lob) herhangi bir darbe geldiğinde bireyin uygun sözdizimi (syntax) kullanamayarak dil iletişim becerisini kaybettiği görülmektedir. Böyle bir yaralanma sonucu ne yazık ki birey doğru dilbilgisi ve kelime kullanım becerisini yeniden kazanamamaktadır. Biyolojik etkenlere ek olarak kültür de, zekâ gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Kültürler, farklı zekâ türlerine değer vermektedir. Fazla değer verilen zekâ türleri de diğerlerinden daha çok ve hızlı gelişmektedir. Çünkü kabul gören ve değer verilen davranışlar motivasyonu arttırmakta ve bireyi bu davranışları zenginleştirmeye yöneltmektedir.

Gardner, Çoklu Zekâ fikrini ortaya attıktan sonra, pek çok yeni zekâ da düşünülmeye başlanmıştır (mizah, yemek yapma, altıncı his becerisi gibi). Ancak zamanla bu yeni zekâların ya diğer zekâlar içinde yer aldığı ya da tam olarak zekâ sayılamayacağı görüşleri ortaya çıkmıştır. Nitekim Gardner'ın son zekâ türü olarak önerdiği doğal zekâ da tartışılmaktadır. Bu tartışmaları sonuçlan dırabilmek için Gardner ölçütler belirlemiştir. Bir özelliğin zeke olabilmesi için: (I) Bir dizi sembole sahip olması, (II) kültürel yapıda değeri olması, (III) aracılığıyla mal veya hizmet üretilebilmesi, (IV) içinde problem çözülebilmesi gerekmektedir

Bireylerde, belirtilen bu zekâların gelişimi de farklılıklar göstermektedir. Armstrong, zekâların gelişmesinde avantaj ya da dezavantaj yaratan çevresel etkenleri şöyle sıralamaktadır:

A)Kaynaklara ulaşım şansı: Örneğin, eğer aile çok fakirse keman, piyano gibi müzikal zekâyı geliştirebilecek enstrümanlar olmadığından bu zekânın güçlenmesi zorlaşabilir.

B)Tarihsel-kültürel faktörler: Okulda matematik ve fene dayalı programlar varsa ve bunlar önemseniyorsa, mantık, matematik zekâsı gelişir.

C)Coğrafî faktörler: Köyde yetişmiş bir çocuk, apartmanda büyümüş bir çocuğa oranla bedensel zekâsını daha çok geliştirebilir.

D)Ailesel faktörler: Ressam olmak isteyen bir çocuğun ailesi, avukat olmasını istiyorsa dil zekâsı desteklenecektir.

E)Durumsal faktörler: Kalabalık bir ailede büyümüş ve kalabalık bir ailede yaşayan bireyler doğalarında sosyal (interpersonal)lik olmadıkça, kendilerini geliştirmek için daha az zamana sahip olurlar.

Çoklu zekâ kuramı bilişsel bilim, gelişimsel psikoloji ve nörobilimden yararlanarak her bireyin zekâ düzeyinin otonom güçler ya da yetenekler tarafından oluştuğunu ve 8 zekâ gücünün var olduğunu savunmaktadır. Zekâlar her zaman birlikte çalışırlar; ancak bu çok karmaşık yollarla gerçekleşir. Bir zekâ, dahiler ve (beyinden kaynaklanan) özürlü bireyler dışında her zaman birbiriyle etkileşim halindedir. Örneğin bir futbol oyuncusu, bedensel zekâyı, koşar, yakalar ve vururken; uzamsal zekâyı sahayı ve görevini tanırken; dil ve sosyal zekâyı oyun kurallarını öğrenirken ve takımıyla tartışırken, paylaşırken; öze dönük zekâyı kendini değerlendirirken kullanmaktadır. Gardner'ın 1997'de eklediği son öğe ile birlikte önerdiği 8 zekâ gücü şöyledir:

1-Dil bilimsel (Linguistic) Zekâ

2-Mantık-matematiksel Zekâ

3-Uzamsal (Spatial) Zekâ

4-Müzikal Zekâ

5-Bedensel-Kinestetik Zekâ

6-Sosyal (Interpersonal) Zekâ

7-Özedönük (Intrapersonal) Zekâ

8-Doğal (Naturalistic) Zekâ

1-1-Dil bilimsel Zekâ

Pek çok değişik kültürdeki tüm insanlar dil kullanma becerisine sahiptir. Ancak bazıları dili sadece iletişim amacıyla kullanırken, bazıları birden çok dil ve iletişim becerileri gösterebilirler. Araştırmacılar, dil ve beyin arasındaki ilişkiyi yıllardır incelemektedir. Dil bilimsel zekâ da, iletişim aracı olarak dili etkili kullanma kapasitesini ifade etmektedir. Bu kapasite, sözel (hikâye anlatan, konuşmacı, politikacı gibi) ya da yazım yeteneği (şair, oyun yazarı, editör gibi) şeklinde ortaya çıkabilir.

1-2-Mantık-Matematiksel Zekâ

Günümüzde zekâyı en çok açıklayan bilişsel yeteneklerden biridir. Bireyin mantıksal düşünme, sayıları etkili kullanma, problemlere bilimsel çözümler üretme ve kavramlar arasındaki ilişki ya da örüntüleri ayırt etme, sınıflama, genelleme yapma, matematiksel bir formülle ifade etme, hesaplama, hipotez test etme, benzetmeler yapma gibi davranışlarını kapsar. Matematikçi, muhasebeci, istatistikçi ve bilgisayar programcıları, bu zekâsı güçlü bireylere

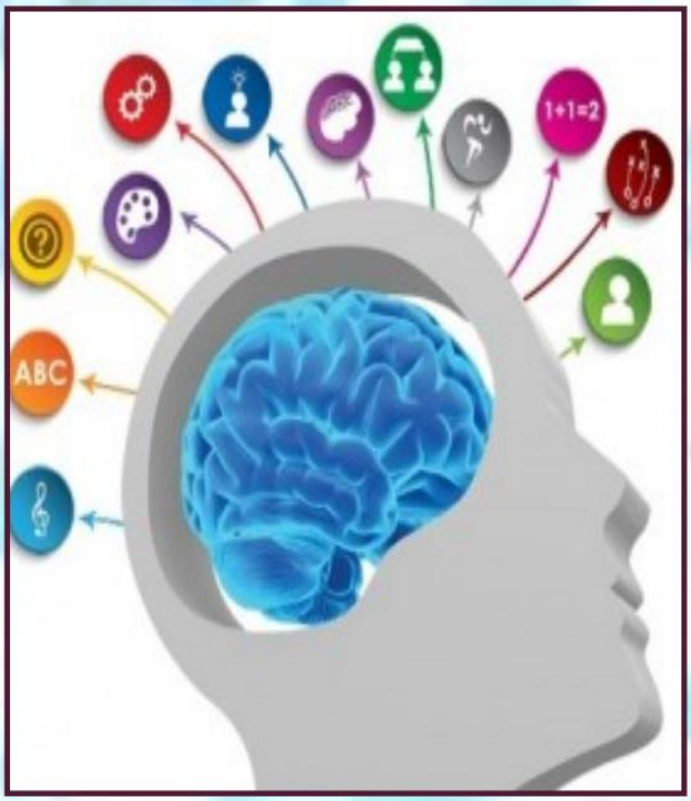

örnek verilebilirler.

1-3-Uzamsal Zekâ

Uzamsal zekâdaki yeteneğimiz üç boyutlu bir nesnenin şekil ve görüntüsünü ne kadar hayal edebildiğimizle ilgilidir. Burada, nesneyi görmeden zihinde canlandırma ve ayrıntıları görebilme söz konusudur. (Gardner uzamsal zekânın görme engellilerde de şekillendiğini vurgulamaktadır). Uzamsal zekâ görsel düşünme ve şekil / uzay özelliklerini şekil ve grafiklerle ifade etme, çizme, boyama ve şekil verme gibi davranışları kapsar. Avcı, izci, rehber, mimar, dekoratör, ressam ve tasarımcılar bu zekâsı güçlü bireylere örnek olarak düşünülebilir.

1-4-Müzikal-Ritmik Zekâ

Müzikal zekâ, duyguların aktarımında müziği bir araç olarak kullanan insanları hatırlatmaktadır. Bu bireylerde ritm, melodi, perde duyarlığı vardır. Enstrüman çalma, söylenen şarkının benzerini bulma gibi yetenekleri kapsar. Bu zekâları güçlü bireyler, genellikle müzisyenlik, koristlik, orkestra şefliği gibi işlerle uğraşırlar.

1-5-Bedensel - Kinestetik (Duyu devinişsel) Zekâ

Bireyin vücudunu ve hareketlerini kullanım biçimini

ifade eder. Bedensel zekâsı yüksek bireyler sportif hareketleri, düzenliritmik oyunları kolayca uygulayabilirler. Bu bireylerde koordinasyon, denge, hız, el becerisi ve esneklik dikkat çekicidir. Dansçılar, aktörler, sporcular, pandomim sanatçıları, cerrahlar, teknisyenler, heykeltraşlar bunlara örnek gösterilebilir.

1-6-Sosyal (Interpersonal) Zekâ

Bu zekâ kapsamında insanlarla iletişim kurma, onlarla empati kurma ve davranışlarını yorumlama yetenekleri bulunmaktadır. Politikacılar, liderler, psikologlar, öğretmenler, aktörler, turizmciler bu yeteneklerini iyi kullanan insanlardır.

1-7-Özedönük (Intrapersonal) Zekâ

Bu zekâ bireyin "kendini" duyma ve anlamasıyla ilgili bilişsel yeteneğini ifade eder. Kim olduğumuzu, hangi duygularımızı neden hissettiğimizi düşünmemiz, bu zekâmızla ilgilidir. Bu zekâsı yüksek bireyler kendini tanıma, güvenme, disiplinli olma, hedeflerini belirleme ve kişisel problemlerini çözme becerisi gösterirler.

1-8-Doğal (Naturalistic) Zekâ

Gardner tarafından Çoklu Zekâ Kuramına eklenen son zekâdır. Doğa zekâsı, bitki topluluklarını tanıma, doğal hayattaki önemli farklılıkları ayırt etme yeteneği ve bu yeteneği ürünsel bir şekilde kullanma (avcılık, çiftçilik ya da biyolojik bilimler gibi) olarak tanımlanmaktadır. Bölgesel ya da global çevre değişikliklerini açıklama, ev hayvanları, doğa hayatı, bahçe ve park sevgisi, teleskop, mikroskop kullanarak doğayı inceleme ve fotoğraf çekme gibi davranışları kapsar. Avcı, izci ve biyologlar bu zekâları gelişmiş olan bireylere örnek verilebilir. Gardner, önerdiği bu son zekâyı henüz tüm detaylarıyla açıklamamıştır. Bu nedenle bu makalede yer alan görüşler diğer 7 zekâya aittir.

ÇOKLU ZEKÂ KURAMI VE PROGRAM GELİŞTİRME

Durie'nin Howard Gardner ile yaptığı röportajda, Gardner ileri sürdüğü kuramın eğitime yansımaları ile ilgili olarak çok önemli uyarılarda bulunmaktadır. Öğretmenlerin öğrenciler arasındaki farklılıklara dikkat etmesi; öğretim ve değerlendirmeyi bireyselleştirmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca öğrencilerin kesinlikle "uzamsal zekâsı var, ama dil zekâsı yok" gibi ifadelerle etiketlenmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu zekâ alanlarının bireylerin zihinsel formlarını temsil ettiğini; kesinlikle kim ya da ne olduklarını (ya da olmadıklarını) belirtmediğini ifade etmektedir. Ona göre, ÇZ (Çoklu Zekâ) kuramı eğitime iki önemli yarar sağlamaktadır: (i) Öğrencileri istendik durumlara getirebilmek için eğitim programlarını planlamamıza imkan verir. (Örneğin, müzisyen, bilim adamı, düşünce adamı gibi), (ii) Farklı disiplinlerde önemli kuram ve konuları öğrenmeye çalışan daha fazla öğrenciye ulaşmamızı sağlar. Başka bir deyişle, öğrencilere bu zekâ alanları kullanılarak eğitim verilirse öğrenme daha kolay gerçekleşir. Gardner, ÇZ hareketinin eğitime ne getireceği ile ilgili soruya, bu kuramın bir eğitim hedefi olmadığı; zekâ alanlarının hedeflere ulaşmada güçlü bir araç olduğu şeklinde cevap vermektedir,

Gardner' ın Çoklu Zekâ kuramının sınıf öğretiminde doğurguları ve uygulanmasına ilişkin pek çok çalışma yapılmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak öncelikle, öğretmenlerin bilgilenmesi gerekmektedir. ÇZ kuramının sınıf uygulamalarında dikkat edilmesi gereken temel noktalar şöyle özetlenebilir:

Öğretmenler bütün zekâlara eşit derecede önem vermelidir. Bu görüş geleneksel eğitim sistemiyle çelişir gibi görünmektedir, zira geleneksel sistemde genellikle dil ve matematiksel zekâ üzerinde yoğunlaşılmaktadır. ÇZ kuramı ise öğrencilerde bulunan tüm güç ve becerilerin tanınması ve öğretilmesi görüşünü temele almaktadır.

Öğretmenler materyal sunumunda tüm zekâları geliştirici ya da tüm zekâları kullanmaya yönelik faaliyetler hazırlamalıdır. Örneğin "Rusya'daki Devrim Savaşı" öğretilirken, öğretmen öğrencilere savaş haritası gösterebilir, savaş şarkıları dinletebilir, bağımsızlık antlaşmasını öğrencilere rol dağıtarak

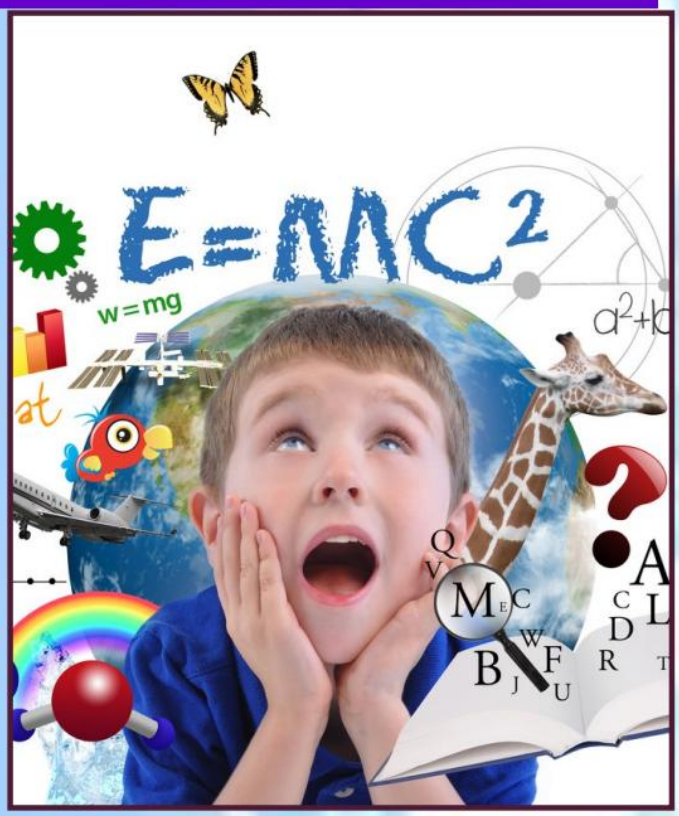

oynatabilir, savaş zamanındaki günlük hayatı anlatan bir hikâye okutabilir. Böyle bir sunum sadece öğrenmeyi sağlamakla kalmaz, öğretmeni de aynı konuyu değişik ve yaratıcı faaliyetler düzenleyerek öğretmeye de güdüleyebilir. Farklı zekâlar kullanılarak öğrenilen bir konu daha iyi anlaşılabilir.

• Herkes yedi zekâ ile doğar ancak ne yazık ki öğrenciler sınıfa farklı zekâları gelişmiş halde gelirler. Başka bir deyişle, her çocuk kendi zihinsel güç ve zayıflıklarıyla öğrenme ortamına katılır. Bu setler (gelişmiş zekâ alanları) bilgiyi öğrenmenin ne kadar zor ya da kolay olacağını belirler. Bu durum genellikle öğrenme stili olarak isimlendirilmektedir. Bir sınıfta pek çok öğrenme stili var olabilir ancak bir öğretmen için bunların hepsinin her derste belirlenerek kullanılması çok zordur. Ne yazık ki, öğretmenlerimiz öğrencinin daha çok gelişmiş zekâsını kullanarak konuyu öğrenmesini sağlayamamaktadır. Örneğin, öğretmen müzikal zekâsı gelişmiş bir öğrenciye devrim savaşında ne olduğu ile ilgili bir şarkı yazmasını önerebilir.

Campbell, Çoklu Zekâ kuramının sınıf uygulamaları konusunda, pek çok çalışma yapıldığını ancak bunların içinde en doğrusunun belirlenemeyeceğini; öğretmenin sınıf ortamına, hedeflerine ve topluma bakarak uygun yöntemleri seçmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bazı eğitimciler, zekâ alanlarını, pek çok başlangıç noktası sağlayacak öğretimsel süreçlerde kullanmayı; bazıları anaokulundan itibaren her öğrencinin güçlü ya da baskın olan zekâ alanını belirlemeyi savunmaktadır. Kuramı program geliştirme süreci ile bütünleştirme çabaları da bu amaçlara hizmet etmektedir. Bu çalışmalar Zekâ Alanlarına Dayalı Program Geliştirme, Proje Tabanlı Program Geliştirme gibi adlarla yürütülmektedir. Campbell, Çoklu Zekâların program geliştirme uygulamalarına ilişkin çalışmaları 5 başlık altında özetlemektedir:

2-1-Çoklu Zekâya Dayalı Ders Tasarımı:

Ders tasarımında bazı öğretmenler, zekâ alanlarını konuyu öğretirken giriş (başlangıç) noktası olarak görmekte ve örneğin cebir ve geometriyi bedensel zekâyı kullanarak öğretmektedir.

Böylece kalem kağıt ile öğrenemeyen öğrenciler model kurarak ve formülleri canlandırarak daha kolay öğrenmektedirler. Bazı öğretmenler derslerinde tüm zekâ alanlarını bütünleştirerek öğretim yapmayı daha uygun bulmaktadır. Bazıları ise öğrencilerine o konuyu nasıl öğrenmek istediklerini sorarak zekâ alanını kendilerinin seçmesini istemektedir. Bu uygulamada ilk hafta öğrencilere ödevlerini müzikal olarak ifade etmeleri söylenmekte ve yaptıkları çalışmalar sınıfta tartışılmakta, kullanılmaktadır. İkinci hafta farklı bir zekâ alanı kullanmaları istenerek sekizinci hafta sonunda öğretmen öğrencilere favorileri olan ödev stratejisini sormaktadır. Bu yolla tüm öğrenciler güçlü ve zayıf yönlerini belirlemekte ve birbirleriyle paylaşmaktadır.

2-2-Disiplinlerarası Programlar:

Öğrencilerin zekâ alanlarını ortaya çıkarmak ve eğitimde faydalanmak amacıyla tüm disiplinlerden yararlanmak oldukça yararlı bulunmaktadır. Bu amaçla çekirdek programlama yaklaşımı (core curriculum) önerilmektedir. Öğrenciler zekâ alanlarına uygun olarak ilgi duydukları konulardaki dersleri seçmektedirler. Bu yaklaşım farklı disiplinlerden uzman getirerek öğrencilere danışmanlık yaptırma, öğrenme istasyonları kurma ya da yeni dersler ekleme gibi etkinliklerle uygulanmaktadır.

2-3-Öğrenci Projeleri:

Bazı eğitimciler, zekâ alanlarını eğitimle bütünleştirmek amacıyla, öğrencilerin araştırabile cekleri sorular sormayı öğrenmelerini ve projeler yürütmelerini önermektedirler. Böylece öğrenciler konuyla ilgili kaynakları taramakta, sınıflamakta, yorumlamakta ve sınıfta tartışmaktadır.

2-4-Çıraklık:

Gardner, ilk ve orta dereceli okulların bireyselleştirilmiş programlarla çıraklık fırsatları sunularak yürütülmesini savunmaktadır. Burada bir öğrenci üç farklı çıraklık grubuna dahil olmakta; örneğin birinde sanat ya da zanaat formunda, İkincisinde akademik alanda ve üçüncüsünde dans ve spor gibi fiziksel alanda çıraklık eğitimi almaktadır. Daha sonra öğrencilerin istek ve başarılarına göre seçim yapmaları sağlanmaktadır. Çıraklık programları, okul yetişeğinin bir parçası ya da program dışı bir fırsat şeklinde plânlanabilir.

2-5-Değerlendirme:

Gardner, IQ ve SAT gibi testlerin yetenek ya da potansiyel performansın bir kısmını ölçtüğünü ve böyle bir değerlendirmenin okulları tekdüze bir hale getirdiğini savunmaktadır Bu bakış açısında önemli olan şey, çok sayıda öğrencinin konu alanına çalışmasıdır. Ancak eğitimde önemli olan öğrencilerin ne kadar yapabildiklerinin belirlenmesi değil, güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bireyler ölçme sonrası puanlarını almalı, kaçıncı sırada olduklarına bakmalı ve kendileri hakkında bir sonuca varmalıdır. Öğrenciler güçlü ve zayıf yönlerini bilirlerse, hem kendilerini daha iyi tanırlar, hem de gelecekleri hakkında karar vermeye başlarlar. Bu nedenle değerlendirme öncelikle öğrencilere yardım etme amacını gütmelidir.

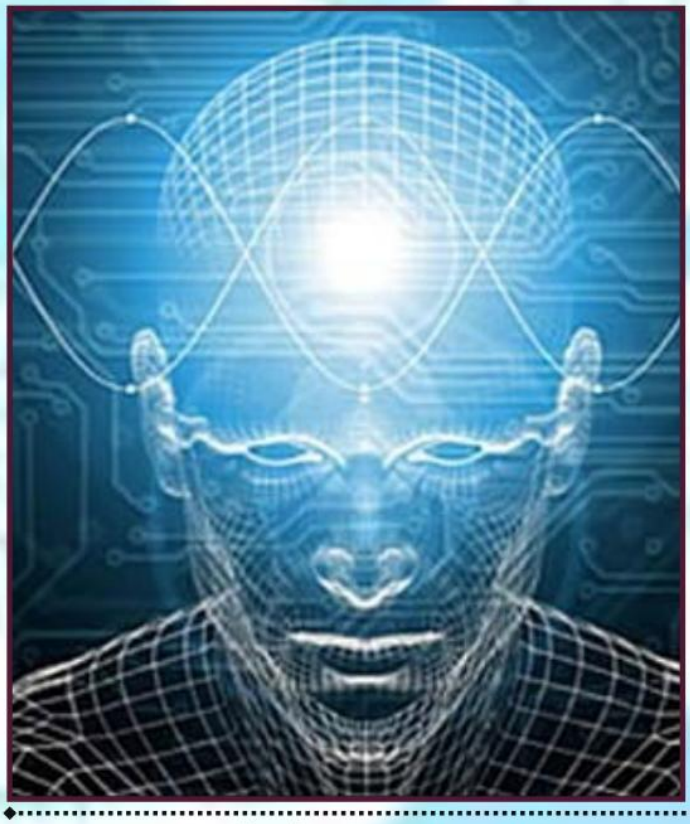

Kurama göre, her zekâ psikolojik bir süreç gösterdiğinden bu süreçlerin zekâ-tabanlı (intelligence-fair) bir yöntemle değerlendirilmesi gerekir. Geleneksel kağıt-kalem testlerinin aksine ki onlar dil ve mantık-matematik becerilerini ölçtüğü için tarafsız değil, tek yönlüdür zekâ tabanlı ölçümler her zekâdaki farklı düşünme süreçlerini ve performansları dikkate alır (örneğin çocukların uzamsal zekalarını değerlendirmek için mekanik bir faaliyet düzenlenerek et makinesini parçalara ayırıp, sonra tekrar birleştirmek görevi verilebilir). Ayrıca ölçümler bireyleri sosyal çevreden soyutlamadan yapılmalı, eski yaşantılara hiç uygun olmayan durumlar seçilmemeli, kişiye fark ettirilmeden gözlem yapılmalıdır. Bununla birlikte, araştırmalar göstermektedir ki, öğrenciler konu alanı ya da materyal tipi hakkında hiçbir bilgi ve deneyime sahip olmadıklarında anlamlı bir zekâ değerlendirilmesi gerçekleşmemektedir. Örneğin, bedensel zekâ değerlendirilmesinde daha önce ritme uygun bedensel hareket yapmamış öğrenciler şaşkın ve mahçupken, bale kursu almış öğrenciler rahatça dans etmişlerdir. Ayrıca değerlendirmede kullanılan ölçme araçları ve materyallerin bir yaş grubu, cinsiyet ya da kültürel özelliğe uygun olabileceği, diğerlerinde geçerli olmayabileceği de göz önünde tutulmalıdır.

Çoklu Zekâ Kuramına göre, çocukların projeler ve kurs çalışmalarından neler öğrendiği boşluk doldurma ya da kısa cevaplı testler yerine, öğrencinin yüksek düzeyde düşünme becerilerini ortaya koyacağı, öğrendiğini genelleyebileceği, kapsamla yaşantılarını ilişkilendirebileceği ve bilgilerini yeni durumlarda kullanabileceği durumlar yaratılarak değerlendirilmelidir. Bu amaçla örneğin Eleanor Roosevelt Okulu'nda veli ve öğrenciler birlikte değerlendirilmektedir. Öğrenciler, kişisel dosyalarında bulunan proje ve deneyimlerini kendileri inceledikten sonra, bir başka arkadaşının ve öğretmeninin de kişisel dosya değerlendirmesini yapmaktadır. (Bu çalışmalar grupça da yapılabilmektedir.) Veliler ise, hedefleri belirleyerek, çocuklarının özet video filmlerini izleyerek, kursu değerlendirerek, sınıfı ziyaret ettiklerinde resmî olmayan yorumlar katarak değerlendirme sürecine katılabilmektedirler. Buna benzer olarak, bağımsız projeler, sınıf gazete ve dergileri, öğrencilere yaratıcı görevler vermek tercih edilebilecek değerlendirme yöntemlerindendir. Ayrıca, öğretmenler her öğrenci için bir "zekâ profili" çıkarmalıdır. Bu profil sayesinde öğrencinin nasıl değerlendirileceği belirlenmiş olur. Bireyselleştirilmiş değerlendirme, öğretmenlerin neyin öğretileceğini ve bilginin nasıl sunulacağını daha doğru kararlara bağlamasına da fırsat verir.

Armstrong'a göre, Çoklu Zekâ Kuramını program geliştirmede kullanmanın en iyi yolu öğretilecek

konunun bir zekâdan diğerine nasıl uyarlanabileceğinin düşünülmesidir. Başka bir deyişle, asıl sorun, dildeki sembol sisteminin resim, beden, müzik, mantık, sosyal ve özedönük zekâlarla bağlantılarının nasıl kurulacağıdır. Bu amacı gerçekleştirmede atılacak adımlar şöyle olabilir:

1-Özel bir hedef ya da konu belirlenmesi: Bu aşamada yıllık ya da günlük öğretim plânlarında olduğu gibi program için hedef belirleme söz konusudur. Hedefin açık, anlaşılır ve net olması gerekir.

2-Anahtar ÇZ sorularının sorulması: Program geliştirmede hedefi gerçekleştirmek üzere zekâ türlerinin nasıl kullanılabileceğini belirlemek için her biri zekâ ile ilgili sorular sorulur.

3-Olasılıkların düşünülmesi: Hedefe ulaşmada her bir zekâ ile ilgili olarak neler yapılabileceği düşünülerek sınıfta hangi yöntem, teknik ve materyallerin kullanılabileceği tasarlanır.

4-Beyin fırtınası: Her bir zekâ için kullanılabilecek öğretim yaklaşımları, beyin fırtınası kuralınca akla gelen her şey yazılarak listelenir. Her bir zekâ için 20 -30 fikir bulunmaya çalışılır. Öğlenlerin yapacağı grup çalışmaları, daha motive cuici olabilir.

5-Uygun faaliyetlerin seçilmesi: Sınıf ortamı, hedefler ve öğrenciler dikkate alınarak en uygun yaklaşımlar seçilir.

6-Aşamalı-sıralı ders planının hazırlanması: Seçilen yaklaşımlar kullanılarak hedefle ilgili ders ya da ünite plânı düzenlenir. Plânlama 1-2 haftalık da yapılabilir.

7-Plânın uygulanması: Gerekli materyaller hazırlandıktan sonra plân uygulanır. Uygulama sırasında olabilecek değişikliklere göre gerekli düzeltmeler yapılır.

Buna benzer olarak öğretimde zekâ alanlarını kullanmak üzere öğrenme merkezleri de kurulabilir. Örneğin, Miller Araştırma - Öğrenme Merkezi'nde 7-8 yaş grubu öğrencileri için, içinde kelime oyunları, pek çok kitap, sözlük ve görsel materyaller bulunan Dil Merkezi hazırlanmıştır. Buna benzer olarak Mantık/Matematik Merkezinde deney araçları, legolar, dişli takımları ve matematik/fenle ilgili araçgereçler; Müzik Merkezinde teyp, kasetler, CD'ler, öğretmen eşliğinde kullanılacak org, nota kağıtları, basit enstrümanlar; Bedensel Merkezde öğrencilerin müzikle hareket edebilecekleri bir ortamda kuklalar, dramalar için kostümler; sessiz bir köşede Özedönük Merkezde öğrencilerin dış ortamdan soyutlanarak yalnız çalışabilmeleri için kulaklıklar; Sosyal Merkezde satranç gibi oyunlar, birlikte oynanabilecek el yapımı oyuncaklar; Uzamsal (sanat) Merkezde çok renkli kağıt ve kartonlar, boyalar, yapıştırıcı, makas. renkli tebeşir, kil, pamuk, iplik, boncuk gibi malzemeler bulunmaktadır. Bu şekilde merkezler hazırlanması zaman ve maddi olanaklar gerektirmektedir, ancak bu merkezlerde kullanılacak malzemeler çok pahalı ve bulunmaz maddeler değildir. Pek çoğu sınıf ortamında halihazırda kullanılan materyallerdir ve aile işbirliği ile de elde edilebilirler.

Rickett, Çoklu Zekâ kuramının sınıf ortamında her zaman kullanılabileceğini ve buna en uygun zamanın da çok karışık bir ünite bitirildikten sonra olduğunu vurgulamaktadır. Bu şekilde öğrenciler dinlendirilip, eğlenceli bir şekilde zekâ alanlarını kullanabilmektedirler. Rickett bu amaçla lise öğrencilerine zekâ alanlarını tanıtmış ve daha sonra bu alanlara göre gruplar oluşturmalarını istemiştir. Böylece 7 Zekâ Grubu oluşturulmuştur. Bu gruplardan hafta sonunda bir sınıf şiiri yaratmaları istenmiş ve sunum için 20 dakika süre verilmiştir. Mantık/matematik grubu sınıf öğretmeni olmuş, uzamsal grup sanat sunumlarından (çizme, boyama, video, resim gibi), dil grubu

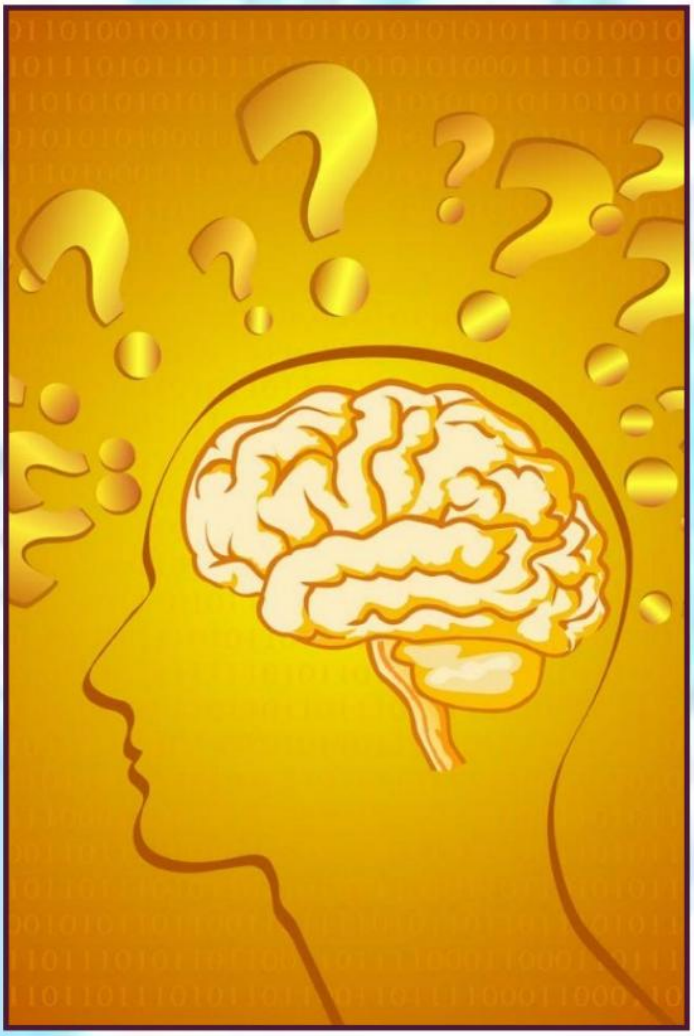

şiirin yazılmasından, müzik grubu şiir sunulurken arka plân müziklerinin hazırlanmasından, bedensel grup şiirdeki fiziksel hareketlerin plânlanmasından (koreografi), sosyal ve özedönük gruplar da diğer beş grubu bütünleştirmekten sorumlu tutulmuştur. Verilen süre sonunda öğrenciler, şiiri plânladıkları gibi sunmuş ve sunum sonunda yapılan çalışmalar tartışılarak kalitesi incelenmiştir. Rickett, bu tür çalışmaların öğrenciler tarafından oldukça eğlenceli ve yararlı bulunduğunu vurgulamaktadır.

Beckman, sınıf ortamında öğretilecek bir konunun geleneksel plânlama biçimleriyle değil, zekâ alanlarının işe koşularak öğretilmesinin dersi daha zevkli hale getireceğini ve öğrenmenin daha kalıcı olacağını vurgulamaktadır. Örneğin, öğretmen geometrik şekilleri öğretirken (mantık/ matematik), farklı diğer şekiller hakkında konuşup onları gösterebilir (dil), öğrencileri tahta ya da vücutlarını kullanarak o geometrik şekli hissetmelerine izin verebilir (bedensel), öğrenciler çevrede bulunan bu geometrik şekli ararken grup kurarak çalışabilir (sosyal) ve bulduklarını sınıfta tartışabilir, bu şekilleri çizerek anlatmaları istenerek bireysel çalışma ödevleri verilebilir (özedönük), saman, kil, kürdan ve şekerler kullanılarak şeklin üç boyutlu halinin gösterilmesi istenebilir (uzamsal ve bedensel), geometrik şekli tahminle buldurmaya yönelik bilmeceler yazdırılabilir (dil) ya da bilmeceler şarkı sözü olarak kullanılıp çeşitli melodiler buldurulabilir (müzikal). Böyle bir yolla sunulan konu, bireysel farklılıkların ortaya çıkarılması, öğrenme ve başarının artırılması için çok yararlı olabilir.

SONUÇ

Çoklu Zekâ Kuramı, savunduğu 7 zekâ ile tüm dünyada ilgi görmekte ve eğitimde kullanılmaya çalışılmaktadır. Günümüze dek sadece dil ve mantık-matematik becerilerin önemsendiği düşünülürse, bilimsel bulgulardan yola çıkılarak önerilen diğer zekâlara sahip bireylerin de zeki olabileceği fikri yenidir. Bu nedenle, her zekâya eşit derecede değer verilmelidir.

Bireysel farklılıklara dikkat çeker' Çoklu Zekâ Kuramı uygulamaları, öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırmakta, kendilerini tanımalarını, kendilerine güvenmelerini, bireysel farklılıklara saygı duymalarını, yaratıcı düşüncelerini geliştirmelerini ve gelecekte hangi mesleği seçeceklerini düşünmeye başlamalarını sağlamaktadır. Bu nedenle, bu zekâların program geliştirme süreçlerinde yer alması gerekmektedir.

Kuramın program geliştirmede nasıl kullanılacağı ile ilgili pek çok çalışma yapılmaktadır. Hatta üretilen her yeni proje ve yöntem özellikle Amerika'da bir moda halinde hızla yayılmaktadır. Ancak tüm

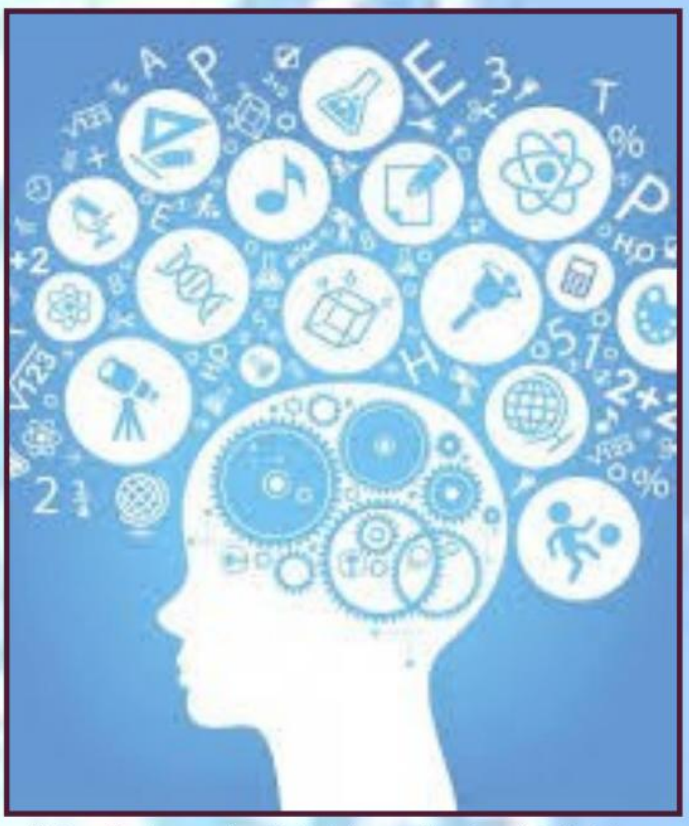

eğitimcilerin ortak görüşü bu yollardan hiçbirinin en doğru ya da tek doğru olmadığıdır. Eğitimciler, öncelikle Çoklu Zekâ Kuramını tüm boyutlarıyla tanımalı ve okulda bu kuramdan nasıl yararlanabileceğini düşünmelidir. Başta öğretmenler olmak üzere okul yöneticilerinin, velilerin ve öğrencilerin bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla düzenlenecek hizmetiçi eğitim kursları ile öğretmen ve yöneticilere yönelik seminerler etkili olabilir. Tanıtımlar sonrasında öğretmenler zekâları öğretim ortamına taşıma konusunda yaratıcılıklarım kullanmak üzere desteklenmeli, veliler ile iletişim kurulmalıdır.

Ne yazık ki ülkemizde öğretmenlerimiz plân hazırlama ve materyal geliştirme konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Çoklu Zekâ Kuramı bu konuda sürekli çalışmayı zorunlu kıldığı gibi, disiplinler arası etkileşimler de gerektirdiğinden, okullarda farklı zümrelerdeki öğretmenlerin bir araya gelerek ders etkinlik ve materyallerinin geliştirilmesi konusunda işbirliğine gitmeleri gerekmektedir.

Kuşkusuz bu kuramın eğitimsel sonuçları ülkemizde de bilimsel araştırmalarla desteklenmelidir. Derslere, okullara ve çeşitli yaş gruplarına göre Çoklu Zekâ Kuramının nasıl kullanılacağı araştırılmalı ve uygulamaların öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özelliklerine uzun ve kısa vadede nasıl etkide bulunduğu belirlenmelidir.

Doç. Dr. Filiz YILDIRIM

Demografik yaşlanma sürecinden geçen pek çok ülkede, yaşam süresinin geçmişe oranla çarpıcı bir biçimde uzaması ile birlikte yaşlılık olgusu daha görünür bir biçimde tartışılmaya başlanmıştır. Ayrıca yaşlıların ihtiyaçlarına bağlı olarak yalnızlık, yoksulluk, engellilik, kronik hastalıklar, bakım gibi yaşlılığa özgü sorunlar sıklıkla gündeme gelmeye başlamıştır.

Ülkemizde yapılan bazı araştırmalarda ekonomik, sosyal ve kültürel değişmelerin ailenin birliği ve dolaylı olarak da kuşaklararası ilişkiler açısından kırılmalara neden olduğu, özellikle yaşlanmanın sorun odaklı algılandığı belirtilmektedir. Hatta günlük yaşam ve kendine bakım aktivitelerinin yaşlılar tarafından bağımsız bir biçimde gerçekleştirilememesi gibi pek çok faktöre bağlı olarak yaşlılara olumsuz tutum geliştirildiği ifade edilmektedir. Kuşaklararası çatışmaya da neden olduğu belirtilen bu soruna ilişkin çözüm önerileri ise yetersiz kalmaktadır.

Günümüz politikalarının yaşlılık olgusuna ilişkin yaklaşımı her topluma göre farklı olmakla birlikte hepsinde ortak ve önemli olduğu anlaşılan konu "kuşaklararası dayanışma"dır. Dünyada kuşaklararası dayanışmayı güçlendirmeye yönelik daha etkili çözüm önerileri hayata geçirilmiş durumdadır. Bunlar arasında özellikle çocukların/gençlerin ve yaşlıların biraraya gelmelerini sağlayan "Okul temelli dayanışma modelleri" yer almaktadır.

Bu çalışmada çocukların yaşlı kuşak ile nasıl biraraya gelebilecekleri, karşılıklı paylaşımları ve bu paylaşımlardan kazanabilecekleri bilgi ve beceriler dünyada uygulanan bazı kanıt temelli uygulamalar üzerinden tartışılmaktadır. Bu örnek modellerin kültürümüze ve eğitim sistemimize uyarlanmasının, ülkemizde yaşlı ve genç kuşağa yönelik "olumlu algı" oluşturulmasına ve dolayısıyla "kuşaklararası ilişkilerin güçlendirilmesi"ne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

GİRİŞ

Demografik yaşlanma sürecinden geçen pek çok ülkede yaşam süresinin geçmişe oranla çarpıcı bir biçimde uzaması ile birlikte yaşlılık olgusu daha görünür bir biçimde tartışılmaya başlanmıştır. Ayrıca yaşlıların ihtiyaçlarına bağlı olarak yalnızlık, yoksulluk, engellilik, kronik hastalıklar, bakım gibi yaşlılığa özgü sorunlar sıklıkla gündeme gelmeye başlamıştır.

Günümüz politikaları ise yaşlılık olgusuna ilişkin bütünlükçü bir yaklaşım göstermemektedir. Çünkü her toplum kendi demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarına bağlı olarak yaşlılık dönemine ilişkin sorunlarla başa çıkabilmek için farklı politikalar üretmeye başlamıştır. Ancak hepsinde ortak ve önemli olduğu anlaşılan konu "kuşaklararası dayanışma"dır. Bu politikalarda genellikle aile, yaşlı ihtiyaçlarına cevap olarak sunulmakta ve kuşaklararası dayanışma, ülkemizde de olduğu gibi, daha çok aile üzerinden değerlendirilmektedir.

Bengtson ve Roberts (1991) ailede kuşaklararası ilişkileri 6 boyuta bağlı olarak incelemektedir. Bu boyutlardan biri olan ilişkisel (associationai) dayanışma; yüz yüze, telefonla ve diğer (e-posta, msn gibi teknolojik araçlar vb.) yollarla kuşaklararası iletişi-

min biçimini ve sıklığını ifade etmektedir. Duygusal (affectuai) dayanışma; çocuklar ve aileleri arasındaki ilişki kalitesinin ölçüsü olarak duygusal yakınlık kadar çatışmayı da açıklamaktadır. Görüş birliğine/ rızaya dayalı (consensual) dayanışma; değer ve inançlardaki anlaşma oranını/düzeyini ortaya koymaktadır.

Normatif (normative) dayanışma kuşaklararasındaki ilişkilerde anneye, babaya ve çocuğa ait sorumlulukların dikkate alınarak karşılıklı bağlılığın ölçülmesini sağlamaktadır. İşlevsel (functional) dayanışma ebeveynler ve çocukları arasındaki maddi ya da manevi desteği ifade etmektedir.

Yapısal (structural) dayanışma ise aile etkileşimindeki önemli fırsat yapılarını açıklamaktadır. Tipik ölçüleri ise coğrafik uzaklık ve ikamet edilen yerin yakınlığıdır; ancak akrabalara, ebeveynlere, çocuklara ve kardeşlere ulaşabilmenin yanı sıra yaş, cinsiyet, medeni durum, sağlık durumu ve çalışma durumu gibi pek çok faktör de yapısal dayanışma için önemlidir. Bu boyutların hepsinin ise yapısal olarak birbirleri ile ilişkili olduğu öne sürülmektedir.

Bengtson ve Roberts (1991:857)'ın dayanışma modeli aile yaşamının ahenkli ve pozitif yönlerini ortaya koyarken, aile ilişkilerinde çelişkili ve zıt hislerin ihmal edilmesine de neden olabilmektedir. Çünkü örneğin kadının artan eğitimi ve işgücüne katılımı ile birlikte evde yaşlı bakımını üstlenecek birinin olmaması, bakım maliyetlerinin artması, değişen iş çevresi nedeni ile ailenin farklı bir yere taşınması ve konutların küçük tasarlanması gibi nedenlere bağlı olarak yaşlının aile içinde bakılması çelişki doğurabilmektedir. Bu nedenle aile içinde sadece dayanışmanın değil, çelişkili yaratan ve zıt hislere neden olan faktörlerin de açıklanması önemlidir.

Diğer yandan günümüzde en yaşlı ve en genç kuşak arasındaki yaş farkının açılması ile birlikte kuşaklararasındaki ilişkilerin sadece aileye değil topluma yansıyan etkileri de daha yoğun bir biçimde tartışılmaktadır. Bu çalışmada, ulusal literatürden hareketle öncelikle aileye ve dolayısıyla topluma yansıyan etkileri göz önünde bulundurularak kuşaklararası ilişkiler tartışılmaya ve açıklanmaya çalışılmaktadır.

Ülkemizde kuşaklararası ilişkiler konusunda değerlendirme yapabilmek için ailenin yaşadığı değişimlere değinmek gerekmektedir. Özellikle yaşam biçiminde, evlenme, doğurganlık ve eğitim durumunda ortaya çıkan değişiklikler ülkemizde aile yapısı için önemli etkenler olarak sıralanabilir. Nitekim Türkiye'de çekirdek aile yapısı ve geçmişe oranla evli olmayanların sayısı artmıştır.

Kadınlar doğurganlıklarını ileri yaşlara ertelemeye başlamıştır. Özellikle kentte yaşayan kadınlar evliliklerini geciktirme, doğumlarını erteleme ya da doğurganlığına son verme eğilimine girmeye başlamışlardır. Ayrıca doğurganlıktaki düşüşün, kadınların eğitim düzeyiyle de paralel olduğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de kadınlar arasında kariyer hedefleri artmıştır (doktora, post doktora) ve eğitim yılları da uzamıştır. Eğitimli kadınların oranının artmasına paralel olarak çalışma yaşamındaki kadınların oranı da artmıştır. Bu eğilimler Türkiye'de önceleri ailenin özellikle de kadının sorumluluk alanı kapsamında olduğu kabul edilen "ailedeki (yaşlı) bireylerin bakımı"nın kurum bakımına ya da evde bakım hizmetlerinin sorumluluk alanına dâhil edilmeye başlanabileceğini akıllara getirebilir.

Buna ek olarak aile bireylerinin yaşlıya bakmasının mümkün olamadığı durumlarda yaşlı bireylerin aynı bina, aynı sokak ya da aynı mahalle içinde ikamet etmeleri sağlanarak yaşlıların bakımının gerçekleştirilmeye çalışıldığı da vurgulanmaktadır. Dolayısıyla yaşlı ebeveynlerle olan mekansal yakınlığın, evde bakımın yerine tercih edilebileceği eğilimi de tartışılmaktadır. Zira Aykan ve Wolf (2000)'un yaptığı araştırma da Türkiye'de çocukların, anne babalarına yakın yerlerde oturarak onlarla ilgilenmeye devam ettiklerini göstermektedir.

Diğer yandan ailenin sosyo-ekonomik durumunun yetersiz olması durumunda ise aile üyelerinden biri tarafından yaşlı bakımının evde gerçekleştirilmesi kaçınılmaz olabilmektedir. Tufan (2008)'ın Antalya'da bakıma muhtaç yaşlıların bakımını üstlenen aile üyeleri üzerinde yapmış olduğu araştırmanın sonuçları bu açıdan önemli kanıtlar ortaya koymaktadır. Nitekim bu araştırma kapsamındaki yaşlıların sosyo-ekonomik statüsünün düşük olduğu, genellikle yetişkin kız çocuklarının ve gelinlerin evde yaşlıların bakımını üstlendikleri belirlenmiştir.

Erkeklerin ise yaşlıların bakımına katıldıkları, bakımın genellikle bir kişi üzerinden yürütüldüğü saptanmıştır. Ülkemizde yapılan başka bir çalışmada ise Tufan (2008)'ın araştırmasında olduğu gibi yaşlılara bakmakla yükümlü kişilerin genellikle kadınlar (gelin ya da kız çocuk) olduğu belirlenmiştir.

Kuşaklararası ilişkilerde önemli faktörlerden biri de yaşlılıkta fiziksel ve zihinsel kayıplar, günlük yaşam ve kendine bakım aktivitelerinin yaşlılar tarafından bağımsız bir biçimde gerçekleştirilememesidir. Çünkü bu faktörler kuşaklararasındaki ilişkilerin azalmasında, yaşlıların toplum içinde yük olarak algılanmalarında ve yaşlılara olumsuz algı ve tutum geliştirilmesinde etkili olabilmektedir.

Ülkemizde yapılan bazı araştırmalarda oranı az da olsa olumsuz tutumlar dikkat çekmektedir. Özellikle son yıllarda yürütülen bazı araştırmalar ise yaşlılara yönelik olumsuz tutumları, görüşleri ve tanımlamaları açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Ayrıca Aktif Yaşlanma Raporu, Türkiye'deki yaşlıların artan oranından endişe duyulduğunu ve yaşlılara yönelik önyargıların olduğunu göstermektedir.

Yaşlılar açısından ortaya çıkan bu endişe, olumsuz tutum, görüş ve tanımlamalar "Türkiye'de kuşaklararası ilişkiler ya da dayanışma duyguları azalıyor mu?" sorusunu akıllara getir(ebil)mektedir. Zira yaşlılar üzerinde yapılan bir araştırmada da yaşlıların, aile içindeki kuşaklararası ilişkilerinde sorun yaşadıkları belirtilmekte ve yaşlı sayısının artmasına paralel olarak kuşaklararası ilişkilerin çözülmeye başlayacağına dikkat çekilmektedir.

Ülkemizde yapılan bazı araştırmalar ise yaşlılara yönelik olumlu tutumun kültürümüz ile bağlantılı olduğunu ve yaşlılara saygının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Zira yapılan bir çalışmada ise yaşlıya olumlu anlam atfetmenin karşılığı olarak Türkiye'de yaşlanmanın bilgelik ile ilişkisine, tarih ve edebiyat alanındaki yaşlı ve bilge kişilerden örneklere yer verilmiştir.

Bu çalışmalara bağlı olarak ülkemizde yaşlılara değer verildiği çıkarımına varmak mümkün olsa da son yıllarda yaşlılara yönelik olumsuz tutumlar ve aile içi ilişkilerdeki kırılmalar da dikkate alındığında "Türkiye'de kuşaklararası dayanışma"ya ihtiyaç olduğu düşünülebilir.

Bu noktadan hareketle bu çalışmada kuşaklararası dayanışmayı güçlendirmek için "Okul temelli dayanışma modelleri"ne dikkat çekilmektedir. Böylece gençlerin/çocukların okul ortamında yaşlı kuşak ile nasıl biraraya gelebilecekleri, karşılıklı paylaşımları ve bu paylaşımlardan kazanabilecekleri bilgi ve beceriler, dünyada uygulanan bazı kanıt temelli iyi uygulama örnekleri üzerinden tartışılmaktadır.

Ayrıca bu örnek uygulamaların bireysel ve toplumsal düzeyde yansımaları ile ülkemizde uygulanan modeller de göz önünde bulundurularak Türkiye için önemli çıkarımlara yer verilmektedir. Son olarak kuşaklararası ilişkilerin güçlendirilmesi ve bu modellerin kültürümüz ve eğitim sistemimizle uyumlu hale getirilerek uygulanması için önerilerde bulunulmaktadır.

KUŞAKLARARASI İLİŞKİLERDEKİ KIRILMALARA KARŞI

"OKUL TEMELLİ KUŞAKLARARASI DAYANIŞMA MODELLERİ"

Kuşaklararasındaki ilişkiler; yaş grupları arasındaki farklı bilişsel ve fiziksel işlevsellikten etkilenebilmektedir. Bu etkiye bağlı olarak fiziksel mekan tercihi ve bu mekanlarda yürütülen aktiviteler farklılaşabilmektedir. Ayrıca yaşam dönemi boyunca ortaya çıkan psikolojik değişimler genç ve yaşlı kuşak davranışlarının değişmesi ile sonuçlanabilmekte ve bu durum her bir kuşağın dünyaya bakış açısını, rollerini ve iletişimini etkileyebilmektedir.

Diğer yandan her bir kuşağın deneyim ve sosyalizasyonundaki farklılaşmalar toplumsal yapıdaki; ekonomi, sağlık, bilim ve teknoloji alanındaki değişimlere göre açıklanmaktadır. Zira günümüzde özellikle bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, artan eğitim fırsatları ile birlikte gençlere yeni bakış açıları kazandırmaktadır. Ancak özellikle üniversite yaşamının ardından yüksek lisans ve doktora eğitimi ile akademik kariyer hedefleri gençlerin toplumsal yaşama daha geç dâhil olmalarına neden olabilmektedir.

Yaşamın ilerleyen yıllarında aile bireylerinin evden ayrılması (iş, eğitim ya da evlilik gibi nedenlerle) ya da yaşamını yitirmesi gibi nedenlerle değişen çevre ve yeni koşullar karşısında yaşlı kuşağın ise yaşam öncelikleri ve dolayısıyla yaşamdan beklentileri de farklı olmaktadır. Bu anlamda her bir kuşağın birbirleri ile kurdukları iletişim sıklığı ve biçimi de farklılıklar göstermektedir.

Kuşaklararası ilişkiler yukarıda sıralanan pek çok faktöre bağlı olarak önceleri mikro düzeyde (aile içinde) incelenirken bugün makro düzeyde (toplum ve dünya açısından) de ele alınmaktadır. Çünkü yaşam süresinin uzaması ile birlikte özellikle yaşlıya bakım sorumluluğunun ve bakım hizmetlerinin ekonomik ve toplumsal açıdan artan önemi kuşaklararası ilişkilerin topluma ve dünyaya malolan etkilerinin tartışılmasını da gerekli hale getirmiştir. Hatta aynı anda birarada yaşayan kuşakların çoğalmasına bağlı olarak 2012 yılı, kuşaklararası aktif yaşlanma ve dayanışma yılı olarak kabul edilmiştir.

Bu anlamda kuşaklararası ilişkileri güçlendirmeye olan ihtiyaç vurgulanarak dünyada yaşlılara yönelik olumlu algı oluşturmayı ve olumlu tutum geliştirmeyi sağlamak üzere yapılan çalışmaların ve girişimlerin sayısı da artmıştır. Bu girişimler arasındaki yaşlıları ve çocukları/genç kuşağı biraraya getirmeye çalışan "Okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri" bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Bu modeller genç ve yaşlı kuşak arasında (sürekli) kaynak transferini ve öğrenmeyi sağlayan sosyal araçlardır.

Bu modeller aracılığı ile belirli bir hedef kitleye yarar sağlamak üzere genç ve yaşlı kuşak arasında etkileşim sağlanmaya çalışılmaktadır. Bunun için her iki kuşak arasında işbirliğini, etkileşimi ve dayanışmayı artırmaya yönelik aktiviteler yürütülmektedir.

Bu aktiviteler genç ve yaşlı kuşak arasında bilginin, becerinin ve deneyimin paylaşılmasında etkili olmaktadır.

Okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri; amaç, hizmet yeri, insan kaynağı gibi pek çok açıdan çeşitlilik göstermektedir. Hedef kitle ve hizmet götür (ül)en insan kaynağı belirli bir amaca göre seçilerek gönüllü katılım sağlanmaktadır. Bu modeller Kaplan tarafından (I) eğitim müfredatındaki alanlarla bağlantılarına (II) hizmet sağlama yönelimine ve (III) belirli bir zamanda yürütülmesine göre üç kategoride sınıflandırılmaktadır.

Eğitim müfredatındaki alanlarla bağlantılarına göre okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri:

Bu model kapsamında yaşlıların eğitime yönelik alan deneyiminden yararlanılmaktadır. Bu amaçla yaşlılar; okullarda öğretmen, kütüphane ya da kafeterya görevlisi, idari personel yardımcısı, kariyer danışmanı, matematik ya da ya da herhangi bir derse ilişkin gönüllü kurs veren, dinleyici, öğretmen, ders asistanı gibi daha pek çok rolü gerçekleştirerek çocukların yaşamına dâhil olmaktadırlar.

Bu modellerde sıklıkla spor, sanat, müzik, yabancı dil dersleri ve uyuşturucuyu önleme ve buna yönelik eğitim programları için yaşlılar tercih edilmektedir. Bununla birlikte yazı yazmayı öğretme gibi akademik amaçlar konusunda da yaşlılar öğrencilere yardımcı olabilmektedirler.

Ayrıca pilot olarak seçilen bir okulun müfredatına ilişkin herhangi bir proje konusunda destek olmaları ya da belirli becerilerin (tarih ve performans sanatlarını, anadili ya da başka bir dili öğretmek, teknolojik beceri geliştirmek, çevre eğitimi vermek vb.) geliştirilmesinde yaşlılar görev alabilmektedirler.

Bazı aktivitilerin (örneğin yaşlılarla çocukların birlikte öğle yemeği yemeleri gibi) ise akademik müfredatla ilişkisi yoktur; ancak bu aktiviteler okulun atmosferine ve işleyişine katkıda bulunmak üzere gerçekleştirilebilmededir.

Hizmet sağlama yönelimine göre okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri:

Bu kapsamdaki modellerin temel odak noktası "hizmet sağlayıcıları" ve "hizmet alıcılarıdır. Çocukların (hizmet alıcı) kişisel gelişimine (psiko-sosyal, kariyer gelişimi vb.) ve eğitim sürecine önemli katkı sağlamak üzere toplumsal sorunlara karşı duyarlı, bu sorunların çözümüne yardımcı olmak üzere istekli ya da kendisini bu anlamda sorumlu hisseden sağlıklı ve aktif yaşlılar (hizmet sağlayıcı) bu modeller kapsamında görev almaktadırlar.

Bu modellerde yaşlılar özellikle çocuklara rol modeli olmakta ve danışmanlık yapmaktadırlar. Bu modellerin uygulanmasında sadece yaşlıların, çocuklara hizmet etmesi söz konusu değildir. Aynı zamanda çocuklar (hizmet sağlayıcı) da sahip oldukları enerji, coşku ve destekleri ile yaşlıların (hizmet alıcı) yaşamlarına dâhil olabilmektedirler. Bunun yanı sıra hem yaşlıların hem de çocukların belirli bir amaç için hizmet sağlayıcı konumunda birlikte çalışmaları da söz konusu olabilmektedir. Böylece gençlerin ve yaşlıların birlikte katılımı ile çevreyi koruma ve topluma hizmet gibi pek çok aktivite bu modeller kapsamında gerçekleştirilebilmektedir.

Belirli bir zamanda yürütülen okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri:

Bu kapsamda gerçekleştirilen kuşaklararası aktiviteler sadece bir kez, mevsimsel, yıllık ve ara sıra düzenlenebilmekte ya da herhangi bir aktivitenin gereği olarak belirli bir sıklıkta ya da düzenli olarak yürütülebilmektedir.

Bu modelde çocukların ve yaşlıların başka bir yaş

grubu hakkında bilgi sahibi olmalarını; okul alanı dışında başka bir yaş grubunu görmelerini ve başka bir yaş grubu ile tanışmalarını sağlayan aktiviteler gerçekleştirilmektedir.

Ayrıca toplumsal olayları anma ya da kutlamalar gibi özel günler için yıllık ya da periyodik aktivitelere (toplu olarak) katılım sağlanabilmekte, belirli bir zaman diliminde proje amaçlı gösteriler düzenlenebilmektedir.

Bunun yanı sıra okul müfredatına yerleştirilerek öğrencilerin sürekli bir biçimde belirli organizasyonlara katılımı sağlanabilmektedir. Bunun dışında örneğin bir okul, herhangi bir yaşlı merkezine ev sahipliği yaparak merkez üyesi olan yaşlı ya da genç kuşağın sürekli olarak karşılıklı paylaşımda bulunmalarını, birbirlerine destek olmalarını ve birbirleri ile iletişim kurmalarını sağlamak üzere her iki kuşağı bir araya getirebilmektedir.

BAZI KANIT TEMELLİ İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİNİN KUŞAKLAR ARASI YANSIMALARI

Kaplan (2001) tarafından sınıflandırılan okul temelli kuşaklararası dayanışma modellerinin her biri hem bireysel (çocuk, genç ve yaşlılar) hem de toplumsal düzeyde önemli kazanımları da beraberinde getirebilmektedir. Bu kazanımlar, uluslararası literatürdeki bazı kanıt temelli iyi uygulama örnekleri üzerinden aşağıda açıklanmaktadır.

Bireysel Düzeyde Yansımalar: "Çocuklar" ve "Yaşlılar"

Okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri aracılığı ile çocukların/gençlerin yaşamında olumlu değişimler sağlanabilmektedir. Bu değişimler kimi zaman çocukların, bazen yaşlıların bazen de her iki kuşağın yaşamında görülebilmektedir.

Özellikle risk altındaki öğrencilerin okula devamsızlık ya da okuldan kaçma oranlarının azaltılması, çocuklar için pozitif öğrenme ortamının oluşturulması, grup üyesi olarak ders çalışma gibi çocukların akademik beceri ve performansı üzerinde bu modellerin olumlu katkılar sağladığı belirtilmektedir.

Örneğin Newman, Morris ve Streetman (2012) tarafından Amerika'da yapılan çalışma ile ilkokulda kuşaklararası bir model planlanmıştır. Bu modelde bir ilköğretim okuluna devam eden 8-9 yaş aralığındaki 60 çocuğun, 60 yaş üzerindeki 12 yaşlı birey ve 4 gönüllü öğretmen ile bir araya gelmesi sağlanmıştır. Gönüllü yaşlı bireyler sınıf içinde öğretmenlerin çocuklar için gerçekleştirdikleri aktivitelere yardımcı olmuşlardır. Okul sonrasında da gönüllü yaşlılar,

çocuklara destek olmuşlardır. Gönüllü öğretmenlerin dördü, okul içinde ve dışında yaşlı bireylerin çocuklar ile olan etkileşimlerini gözlemlemişler ve kayıt altına almışlardır. Yapılan çalışma sonucunda öğrencilerin akranları ile ilişkilerinin iyileşerek öz yönetim becerilerinin ve sınıf içi çalışmaya olan ilgilerinin de arttığı belirlenmiştir.

Kolombiya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü tarafından 1986-2007 tarihleri arasında uygulanmış olan kuşaklararası modelde ise ortaokul öğrencilerine sınıf ortamında akademik sorunlarla ve yaşamlarındaki diğer çıkmazlarla başa çıkabilmeleri için emekli öğretim üyeleri gönüllü olarak görev almışlardır. Bu model ile büyükşehirdeki devlet okullarında hızla artan öğrenci sayısına bağlı olarak ortaya çıkan sorunların daha destekleyici bir çevre oluşturularak çözülmesi hedeflenmiştir. Uygulanan bu model ile özellikle çocukların okuldan kaçma oranlarının büyük ölçüde azaldığı belirlenmiştir.

Amerika'da uygulanan "Öğrencilerle ve Olgun Yetişkinlerle Birlikte Okuma (SMART)" adlı modelde öğrencilerin okuma düzeyini geliştirmek üzere gönüllü yaşlılar hafta içi yüz yüze mentörlük (daha tecrübeli bir grup olarak aktif yaşlıların, çocuklara ihtiyaç duydukları konularda yardımcı olmaları) yapmışlardır.

Okul temelli kuşaklararası bu model aracılığı ile çocukların öncelikle kendilerine olan güvenlerinin

artmasına paralel olarak derse ilgilerinde ve motivasyonlarında da artış görülmüştür. Ayrıca çocukların sorumlu davranışlar sergilemelerinin bu model ile desteklendiği belirlenmiştir. Bu modele katılan çocukların %90'ının okuma skorlarında önemli artış olduğu da saptanmıştır.

Okul temelli bazı kuşaklararası modellerin ise çocukların yanı sıra yaşlı bireylerin yaşamına da önemli katkılar sağladığı bulunmuştur. Örneğin Manhattan yakınlarında yürütülen bir modelde okullarla yapılan işbirliği sayesinde lise öğrencileri, görme engelli yaşlıları (60 yaş üzerindeki) evlerinde ziyaret etmişlerdir. Bu model sayesinde görme engelli yaşlıların yalnızlık duygularının azaltılmasına ve toplumsal kaynaklardan yararlanmalarına katkı sağlanmıştır.

Bu modele katılan öğrencilerin ise görme engelli yaşlıların ihtiyaçları konusunda farkındalık kazanmaları hedeflenmiştir. New York Yaşlanma Bölümü'nün finansal desteği ile yürütülen bu modelde yaklaşık 15 lise ile işbirliği yapılmıştır. Bu okullarda öğrencilerin, ders kapsamında bu hizmetlere katılımları sağlanmıştır.

Aynı zamanda bu model toplum hizmetlerine katılmak isteyen ve görme engelli yaşlılara hizmet vermeye ilgi duyan performansı yüksek düzeyde olan öğrencilerin akademik dönem içinde ya da okulun tatil olduğu yaz aylarında bir araya gelmelerini mümkün hale getirmiştir.

Bu öğrenciler "Hizmet asistanı" unvanı ile bu modelde görev almışlardır. Engelli yaşlılarla bir araya gelmeden önce uzman eğitimciler tarafından bu öğrencilere altı aylık zorunlu eğitim verilmiştir. Bu eğitim kapsamında kişisel gelişimi ve sosyal becerileri geliştirmek üzere aktif öğrenme teknikleri ve hasta-hekim ilişkisine yönelik uygulamalar yapılmıştır.

Aynı zamanda görme engellilik ve yaşlı olma konusundaki kalıp yargılara da bu eğitim kapsamında yer verilmiştir. Böylece öğrencilerin ev içindeki ve dışındaki müracaatçılarla çalışmalarını sağlayacak uygulama becerileri kazanmaları mümkün hale getirilmiştir.

Bu modelde özellikle kültürel gerontoloji alanındaki eğitimcilerin görev almaları sağlanmıştır. Böylece gençlerin farklı kültürden (siyah ya da beyaz ırktan) gelen bireylerin yaşamlarına dâhil olmaları da sağlanmıştır. Bu modelin uygulanması ile öğrencilerin kişilerarası becerilerinin geliştiği ve sorumluluk duygularının arttığı, yaşlılara ve özellikle görme engelli yaşlılara yönelik olumlu tutum geliştirdikleri bulunmuştur.

Engelli yaşlıların ise öğrencilerin kendilerine verdikleri hizmetten memnun kaldıkları ve her yaştan katılımcının bu hizmetlere katılımlarının sağlanması yönünde geri bildirimde bulundukları belirlenmiştir.

New York Yaşlanma Bölümü'nün işbirliği ile yürütülen başka bir modelde ise yaşlılara verilen hizmetler konusunda lise öğrencilerine bu alanda kariyer öncesi çalışma ve gözlem yapma olanağı sağlanmıştır. Öğrenciler seçilirken özellikle okuldan kaçma oranlarının yüksek olduğu okullar tercih edilmiştir. Böylece okuldan kaçma riskine karşı bir meslek alanına ilişkin öğrencilere farkındalık kazandırmak istenmiştir.

Okulda görevli olan öğretmenlerin ve personelin de bu modele katılımı sağlanmıştır. Model kapsamında öğrencilerin, New York'taki bazı yaşlı merkezi, yaşlı bakımevi gibi kurumları haftada 15-20 saat arasında ziyaret etmeleri ve bu alanlardaki çalışanlara yardım etmeleri sağlanmıştır.

Diğer yandan yaşlıların da bu bakım alanlarında kendilerini ziyaret eden öğrencilerle iletişim kurmaları, onlarla deneyimlerini paylaşmaları mümkün hale getirilmiştir. Bu anlamda modelin, yaşlıların ve öğrencilerin karşılıklı olarak birbirlerine hizmet etmelerini ve aralarında etkileşim oluşmasını sağla-

mada etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu sayede ailesinde yaşlılarla etkileşim olanağı bulamayan öğrencilerin yaşlıların ilgisinden, sevgisinden, deneyimlerinden ve bilgisinden yararlanmaları mümkün olmuştur. Yaşlıların ve öğrencilerin birbirilerine karşı önyargılarının ve korkularının giderilmesinde de bu modelin olumlu etki oluşturduğu saptanmıştır.

Amerika'da yaklaşık yirmiden fazla eyaletin kamu ilkokullarında uygulanmaya devam eden "Deneyim Birliği" adlı model de kanıt temelli iyi uygulama örneklerinden biridir. Halen uygulanan bu model aracılığı ile okul ortamında çocuklara ders anlatmaları, çocukların belirli bir konuyu tartışmaları ve çatışma yaşadıkları konularda çözüm yolu geliştirmeleri için yaşlılar, çocuklar ile biraraya gelmektedirler. Aynı zamanda bu model kapsamında hizmetleri karşısında yaşlılara, belirli bir ücret verilmektedir .

Bu model sayesinde çocukların, akademik becerilerinin geliştiği ve performanslarının arttığı; yaşlılara olumlu tutum geliştirdikleri; duygusal, sosyal ve psikolojik açıdan olumlu gelişimsel özelliklere sahip oldukları saptanmıştır. Yaşlıların ise bu model sayesinde bilgilerini, becerilerini ve deneyimlerini kullanarak bilişsel, fiziksel, sosyal ve psikolojik fonksiyonlarını geliştirme imkanı buldukları belirlenmiştir. Önceleri yaşlıların sağlığını geliştirmek amacı ile planlanan bu modelin hem yaşlıların sağlığını iyileştirdiği hem de yaşama daha aktif katılarak yaşlıların bilge kişilik özelliklerini çocuklara aktarma fırsatı buldukları saptanmıştır.

Toplumsal Düzeyde Yansımalar: "Okul ve Toplum"

Kuşaklararası modellerin topluma yönelik sağladığı yararlar çoğu zaman kanıt olarak görünür olmayabilmektedir. Örneğin lise öğrencileri bu modeller kapsamında yaşlıları evlerinde ziyaret edebilirler, onlara günlük ya da yardımcı yaşam aktiviteleri konusunda destek olabilirler. Böylece yaşlı bireylerle çocukların sosyal etkileşimde bulunmaları sağlanabilir.

Bu etki bireysel düzeyde daha görünür olabilir; ancak çocukların gerçekleştirdikleri bu aktivitenin yaşlıların yaşamına sağladığı katkı, makro düzeyde olumlu sonuçları da beraberinde getirebilmektedir. Zira bu aktivitelerin uzun süreli bakım kuruluşları ile işbirliği yapılarak yürütülmesi, yaşlıların sağlık merkezlerine ya da hastanelere gitmek yerine evde sağlık bakımı hizmetlerini almalarını da sağlayabilir.

Böylece bağımsız bir biçimde yaşamını sürdürebilmesine olanak sağlanan yaşlı bireylerin, ihtiyacı olan diğer bireyleri bu modele katılmaya teşvik ederek genç ve yaşlı kuşağın bu modellere daha fazla katılmaları, işbirliği yapmaları ve böylece aralarındaki etkileşimin artması sağlanabilir. Bu örnek üzerinden düşünüldüğünde çocuklar aracılığıyla yaşlı bireylere götürülen hizmetin toplumsal açıdan olumlu etkileri olduğu da söylenebilir.

Okul temelli kuşaklararası modellerin kuşakların birbirlerine yönelik tutumlarını olumlu etkileyerek işbirliğini artırdığı ve özellikle okul ortamında aktif vatandaşlığı desteklediği belirtilmektedir. Örneğin Ellis ve Granville tarafından yaşlı ve genç kuşağı okul ortamında bir araya getiren kuşaklararası modelin yürütülmesi sonucunda her iki kuşak arasındaki etkileşimin arttığı bulunmuştur.

Bu modelde mentörlük yapan yaşlıların, okul ortamında çocuklara daha fazla yardımcı oldukları saptanmıştır. Ayrıca bu modelin sürdürülebilir hale getirilerek uygulanmasının kuşaklararası algıyı olumlu yönde değiştirmek, işbirliğini artırmak ve okullarda aktif vatandaşlığı desteklemek açısından önemli olduğu vurgulanmıştır.

Belirli bir program dâhilinde düzenli aralıklarla uygulanan okul temelli kuşaklararası modellerin okul ve toplum arasındaki bağları güçlendirme potansiyeli taşıdığı da belirtilmektedir. Örneğin İrlanda'da 1998 yılında uygulanmaya başlanan "Sligo Sanat ve Sağlık Programı", çevrelerinde olup bitenlerden haberdar olmaları ve birbirlerinin yaşamlarını keşfetmeleri için

yaşlı bireyleri, yaşlı profesyonel artistleri ve çocukları görsel sanatlar, drama, fotoğraf ve film gibi daha pek çok aktivite yoluyla düzenli olarak bir araya getirmektedir.

Bu model kapsamındaki sanat aktiviteleri halen belirli bir program çerçevesinde düzenli olarak yürütülmeye devam etmekte olup okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri arasında örnek gösterilebilecek başarılı uygulamalardan biridir. Bu model, katılımcıların sanat aktiviteleri için profesyonel artistlerle işbirliği yapmalarına olanak sağlamaktadır.

Bunun için belirli bir okul seçilerek 10-15 yaş aralığındaki çocuklar ile çocukların bulunduğu okullara evi yakın olan yaşlıların ve profesyonel artistlerin bir araya gelmeleri sağlanmaktadır. Böylece sağlığın temel belirleyicilerinin iyi ilişkiler kurmak olduğu vurgulanmakta, yaratıcı sanat aktiviteleri ile sağlığın ve refahın geliştirilebileceği mesajı verilmektedir. Ayrıca çeşitli sanat formları içinde yaşlıların ve çocukların, profesyonel artistlerle çalışma olanağı bularak kendilerini bu anlamda geliştirme fırsatı yakaladıkları da belirtilmektedir. Hem çocukların hem de yaşlıların içinde bulundukları topluma ait olma duygusu geliştirmelerinde, sanat aktiviteleri aracılığı ile okul ve toplum arasındaki bağların güçlendirilmesinde bu modelin etkili olduğu da ifade edilmektedir.

Toplumun üyeleri olarak çocuklar ve yaşlılar belirli bir yere ilişkin sorunları keşfetmek ya da o soruna çözüm yolu geliştirmek üzere biraraya geldiklerinde sorunlara farkındalık kazanarak yaşam kalitesinin artırılmasına da katkıda bulunmuş olmaktadırlar. Örneğin, Florida'daki bir devlet okulunun işbirliği ile suçu azaltmak için yaşlı ve genç kuşağın biraraya gelmesi sağlanmaktadır. Bu modelde yaşlılar ve gençler şiddet vakalarında durumu gerekli yere bildirmek üzere okul ile işbirliği yaparak şiddetin ve dolayısıyla suçun önlenmesine katkıda bulunmuşlardır.

Okul temelli kuşaklararası modellerin aynı zamanda kültür, tarih ve deneyimler yoluyla çağdaş eğitimci rollerinin benimsenmesinde ve çağdaş eğitim yöntemlerinin kullanılmasında etkili olduğu açıklanmaktadır.

Örneğin İrlanda'da yürütülen başka bir çalışmada ise "Yaşayan Sahneler" adlı okul temelli kuşaklararası öğrenme modeli uygulanmıştır. İrlanda'nın batısındaki 6 lisede okul müfredatının bir parçası olarak haftada 2,5 saat uygulanan bu modelde çocukların ve emekli yaşlıların müzik, sanat, drama ve yazma gibi aktivitelere birlikte katılmaları sağlanmıştır.

Böylece her iki kuşağın karşılıklı görüşlerini paylaşarak birbirlerinin ihtiyaçlarını öğrenmelerini sağlayan bir ortam oluşturulmuştur. Ayrıca bu model kapsamındaki öğrenciler ve yaşlılar sayesinde okulların diğer okullara göre sosyal ağlarının genişlediği ve bu okulların "toplumsal öğrenme merkezleri" olarak görülmeye başladığı saptanmıştır.

Bunun yanı sıra bu modellerde görev alan öğretmenlerin didaktik ve tek taraflı aktarıcı profilin dışına çıkarak öğrencilere rehberlik ettikleri; öğrencileri daha fazla dinledikleri; onların öğrenmelerini kolaylaştırdıkları; kültür, tarih ve deneyimlerini karşılıklı olarak paylaşma ortamı sağladıkları belirlenmiştir. Böylece okullarda "çağdaş eğitimci profiline uygun rolleri"in benimsenmesi gerektiğine dikkat çekilmesinde de bu modellerin etkili olduğu kanıtlanmıştır.

OKUL TEMELLİ KUŞAKLARARASI DAYANIŞMA MODELLERİ AÇISINDAN "TÜRKİYE"

Türkiye'de kuşaklararası dayanışma olmakla birlikte Kalaycıoğlu (2012)'nun da belirttiği gibi demografik, ekonomik, mekansal faktörler, nesil farkı ve bireylerin anlam dünyalarındaki değişmeler gibi nedenlerle kuşaklararası ilişkilerde kırılmalar kendini göstermektedir. Bu anlamda dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kuşaklararası ilişkileri güçlendirmeye yönelik girişimlere ihtiyaç vardır. İhtiyaç duyulan bu girişimlerden biri de kuşaklararası modellerdir.

Özellikle 2012 yılının aktif yaşlanma ve dayanışma yılı olarak ilan edilmesinin ardından ülkemizde genç

ve yaşlı kuşağı bir araya getiren kuşaklararası aktiviteler artmıştır. Çocukların sosyalleşmesinde, risklerden korunmalarında, gelişimlerinin desteklenmesinde ve çalışma yaşamına hazırlanmalarında en önemli kurumlardan biri olarak "okullara" bu aktivitelerin yürütülmesinde çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Ancak ülkemizde okullarla işbirliği yapılarak yürütülen kuşaklararası modeller sınırlıdır.

Örneğin "Aktif Yaşam İçin Nesiller Arası Etkileşim Modeli" (AYNA) projesiyle ülkemizde yaşlıların ve gençlerin bir araya gelmeleri ve böylece sosyal yaşama katılmaları desteklenmektedir. Bu model kapsamında Keçiören, Altındağ ve Çankaya ilçelerinde bulunan gönüllü gençlerin ve yaşlıların gezi ve doğa yürüyüşü yapmaları, konserlere gitmeleri ve alışverişe çıkmaları gibi çeşitli aktiviteler ile etkileşimde bulunmaları sağlanmaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Sistem ve Jenerasyon Derneği'nin işbirliği ile yürütülen bu model, kuşak farkının azaltılarak yaşlıların toplumda aktif rol almalarını ve gençlerin de sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından desteklenen diğer bir model de "Toplum Kalkınmasında Gönül Elçileri Projesi"dir. Bu model "gönüllülük" kavramına yönelik farkındalık geliştirmek, gönüllü çalışmanın yaygınlaşmasını sağlamak, toplumsal kalkınmaya katkı sağlayacak insan kaynağı ihtiyacını güçlendirmek üzere 2012 yılından beri yürütülmektedir.

Bu model aracılığı ile her yaştan gönüllü katılımcıların; ihtiyacı olan kadınlara, çocuklara, engellilere, gazilere, şehit ailelerine ve diğer (Kent yoksulları, madde bağımlıları vb.) dezavantajlı gruplara hizmet etmeleri sağlanmaktadır.

Bu model kapsamında örneğin yaşlılar için eğitim ve danışmanlık (sanatsal aktiviteleri yürütme vb.), sosyal hizmetler ve yardımlar (haftalık alışveriş yapmak, tamirat yapmak vb.), tanıtım, savunuculuk ve lobicilik çalışmaları (çocuktan yaşlıya eğitim programıyla çocukların çevrelerindeki yaşlılara yardım etmelerini sağlayacak projeler yürütmek, kuşaklararası uyum için toplantı ve anma günleri vb. düzenleme ile yerel basın yoluyla yaşlılara destek programları yürütmek vb.) ile yatılı ya da ayakta hizmet veren kurum ve kuruluşlardan yararlanan bireylere yönelik hizmetler gerçekleştirilmektedir. Bu model kapsamında öğretmen, öğrenci velileri ve okul çalışanlarının katılımının sağlanması için okullarla işbirliği de yapılmaktadır.

Ülkemizde bazı belediyeler de genç ve yaşlı kuşağın bir araya gelmelerini sağlayacak aktiviteler düzenlemektedirler. Örneğin bir belediye, farklı bölgelerdeki yaşlıların, gönüllü üniversite öğrencileri tarafından ziyaret edilmesini sağlamıştır. Ziyaret öncesinde uzmanlar; yaşlı ile empati, yaşlılığın toplumsal boyutu, yaşlılarla iletişim gibi daha pek çok konuda gençlere bir günlük eğitim vermişlerdir.

Başka bir belediye ise gençlerin, yaşlılarla bir kahvaltı sofrasında bir araya gelmelerini sağlamıştır. Bu aktivitede gençler tarihi bir mekânda yaşlılarla bir araya gelerek büyüklerinin çaylarını doldurmuşlardır ve yaşlıların kahvaltı etmelerine yardımcı olmuşlardır.

Yapılan diğer bir çalışma ise Yeditepe Üniversitelinin

işbirliğinde bir proje olarak gerçekleştirilmiştir. Proje, öğrencilerin üniversite çevresinde yaşayan ilkokul öğrencilerini ve bakımevindeki yaşlı bireyleri tanımalarını ve onlara destek vermelerini sağlamak amacı ile yürütülmüştür.

Son akademik dönemde bitirme projesi olarak yürütülen bu projede; üniversiteli gençler, ilkokul öğrencilerini üniversiteye getirerek onların derslerine yardımcı olmuşlardır. Huzurevindeki yaşlıları da ziyaret eden bu gençler yaşlılarla dertleşmişlerdir, her birinin anılarını ve resimlerin paylaşmışlardır, çay kahve içerek tavla oynamışlardır ve müzik dinleyerek yaşlılarla birlikte şarkı söylemişlerdir.

Yukarıdaki uygulamalar Türkiye'de dayanışma ruhu içinde, herhangi bir maddi karşılık beklemeksizin gönüllü gençlerin ve yaşlıların sahip oldukları deneyimlerini, becerilerini ve kaynaklarını karşılıklı olarak paylaşmaları açısından kuşaklararası buluşmanın ve dayanışmanın iyi örnekleridir.

Ancak Kaplan'ın da belirttiği gibi bir kez ya da ara sıra yürütülen kuşaklararası aktiviteler, belirli bir sıklıkta ya da düzenli olarak yürütülen diğer kuşaklararası aktivitelerden farklı özellikler taşır. Her ikisi de ihtiyacı olan bireylere yönelik olarak kuşaklararası bir atmosferde planlanır. Ancak bir kerelik ya da ara sıra düzenlenen aktiviteler kuşaklararası ilişkilerin daha az adımda gerçekleştirilmesini sağlar.

Böyle bir süreç ise aktivitelere katılan her iki kuşağın birbirlerini daha iyi tanımalarına, birbirlerine güvenmeleri için daha fazla etkileşim fırsatlarının oluşmasına ve daha güçlü kuşaklararası ilişkilerin gelişmesine engel olur. Dolayısıyla amaca yönelik olarak bireylerin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması da yetersiz düzeyde kalır.

Bu saptamalar da göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'de genç ve yaşlı kuşağı bir araya getiren kuşaklararası iyi örneklerin olduğu; ancak daha fazla ve uzun sürede gerçekleştirilen modellere ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Çünkü var olan modeller genç ve yaşlı kuşağın, genellikle, sadece bir kez ya da kısa süreli olarak tanışmalarını ve sohbet etmelerini olanaklı hale getirmektedir. Oysa bu tür aktiviteler sürekli hale getirilmediği sürece Kaplan'ın da belirttiği gibi hem yaşlı hem de genç kuşak için etkileşimin düzeyi yeterli olamamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kuşaklararası ilişkilerde kırılmaların yaşandığı ülkemizde kuşaklararası etkileşimi artırmaya yönelik daha fazla girişime ihtiyaç vardır. Bu anlamda hem kültürümüzün hem de eğitim sistemimizin desteklediği değerlerin ve sorumlulukların erken yıllardan itibaren kuşaklararası etkileşim ortamında öğrenilmesi açısından "okullar"a önemli sorumluluklar düşmektedir. Zira okul temelli kuşaklararası dayanışmaya yönelik aktiviteler risk altındaki öğrenciler de dahil olmak üzere pek çok çocuğun yaşamında olumlu değişme (okula devamsızlık ya da okuldan kaçma oranlarının azaltılması, çocuklar için pozitif öğrenme ortamının oluşturulması, grup üyesi olarak ders çalışmayı öğrenme gibi) sağlamaktadır.

Diğer yandan emeklilikten sonra yaşlıların; sahip oldukları bilgi, beceri ve deneyimlerini kullanarak günlük yaşamlarını aktif bir biçimde sürdürmeleri çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Aktif çalışma yaşamının sona ermesinden sonra özellikle maaşın azalması, ek gelirin olmaması, sosyal desteğin azalması gibi daha pek çok nedenle yaşlılar sosyal yaşamdan uzaklaşabilmektedirler. Hatta çocukların eğitim, evlilik ve iş amacı ile evden ayrılmaları, eşin

ölümü gibi pek çok nedenle bazı yaşlılar evlerinde tek başlarına ölmektedirler.

Oysa okul temelli kuşaklararası dayanışma modelleri ile yaşlıların bilgi, beceri ve deneyimlerini kullanarak işlevlerini geliştirme imkânı bulmaları, sağlıklarını iyileştirmeleri; arkadaş edinmeleri; sosyal ve toplumsal yaşama daha aktif katılmaları; bilgi, beceri ve deneyimlerini genç kuşaklara aktarmaları desteklenebilir.

Hem çocukların/gençlerin hem de yaşlıların yaşamlarına sağlanan bu katkıların okula ve topluma yansımaları (kuşaklararası algıyı olumlu yönde değiştirme, işbirliğini artırma, bağları güçlendirme, aktif vatandaşlığı destekleme, sosyal problemlere yönelik farkındalığı artırma ve çağdaş eğitimci profiline uygun rollerin benimsenmesini sağlama gibi) da olumlu olmaktadır.

Ancak bu noktada özellikle belirtilmelidir ki okul temelli kuşaklararası modeller bir program dâhilinde sistemli ve uzun süreli yürütülürse, yaşlı ve genç kuşak arasında sağlanan etkileşimin düzeyi ve olumlu etkisi de o doğrultuda artar.

Bu bağlamda kuşaklararası modellerin sürdürülebilir olması önemlidir. Sürdürülebilirliğin sağlanması ise bu modeller için gönüllü katılımının desteklenmesi ile mümkün olabilir. Bu noktadan hareketle özellikle ülkemizde genç ve yaşlı kuşağı bir araya getiren modellerin okullarla işbirliği yapılarak yürütülmesinin, daha fazla genç ve yaşlı kuşağın sürekli olarak bir araya gelmesine katkıda bulunacağını söylemek mümkündür.

Ayrıca bu modellere gönüllü katılımın sağlanması için okullarda sosyal sorumluluk projelerinin ve toplumsal hizmetleri öğrenme çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir. Bu tür aktiviteler özellikle ders müfredatına konulursa yaşlılara yönelik hizmetlere ilgi duyan gençlerin bir araya gelmeleri de mümkün hale getirilebilir. Ayrıca çocukların/gençlerin yaşlılık alanına yönelik farkındalık kazanarak bilgi sahibi olmaları da bu sayede sağlanabilir.

Diğer yandan okul temelli kuşaklararası modellerin planlanması ve sürdürülebilirliği sadece okulların ve devletin sorumluluk alanı kapsamında düşünülmemelidir.

Özellikle bu tür modellere sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler başta olmak üzere tüm paydaşların katkı sağlaması gerekmektedir. Zira bu modellerde sürdürülebilirlik aynı zamanda bütçe olanakları ile de ilişkilidir. Bu anlamda her paydaşın hem maddi hem de insan kaynağı olarak bu modellere destek sağlaması önemlidir. Bunun yanı sıra "sosyal sorumluluk" mesajı verilerek okul temelli kuşaklararası dayanışma modellerinin medyada daha fazla yer alması ve böylece bu modellere daha fazla katılımın sağlanması mümkün hale getirilmelidir.

Ayrıca dünyanın farklı ülkelerinde uygulanan modellerle sevgiye, ilgiye ve korunmaya ihtiyacı olan; öğrenmeye ve pek çok riske açık bir grup olarak okul çağındaki çocukların yaşlılarla bir araya gelmelerine olanak sağlayan aktiviteler yürütülmektedir.

Bu bağlamda ülkemizde de farklı dezavantajlı koşullardaki çocukların (düşük sosyo-ekonomik düzey, okuldan kaçma oranı yüksek vb.) ve yaşlıların (bakım alanlarındaki yaşlılar, kendi evlerinde yaşamını sürdüren engelli yaşlılar vb.) okullarla işbirliği yapılarak bir araya gelmeleri sağlanabilir. Böylece bir anlamda önemli insan kaynağı olarak her iki kuşağın potansiyellerinden yararlanılması da olanaklı hale getirilebilir.

Sonuç olarak dünyada pek çok ülkede uygulanan okul temelli kuşaklararası modellerin kültürümüze ve eğitim sistemimize uyarlanmasının ve bu modellere katılımın artırılmasının ülkemizde genç ve yaşlı kuşağa yönelik "olumlu algı" oluşturulmasına ve dolayısıyla "kuşaklararası ilişkilerin güçlendirilmesi"ne katkı sağlayacağı düşünülebilir.

Prof. Dr. Ahmet IŞIK – Doç. Dr. Alper ÇİLTAŞ
Doç. Dr. Mehmet BEKDEMİR

Hızla gelişen teknolojiye göre, çağdaş yaşam standartları dikkate alındığında kalkınmış ve gelişmiş bir ülkede yaşayan fertlerin dünyaya nasıl bir bakış açısı ile baktıklarını kestirmek zor değildir. Bu bağlamda ülkelerin birbirleri ile her açıdan bir yarış içerisinde oldukları da bilinmektedir. Bu yarışa özellikle eğitim alanında ön koşulsuz katılan ülkemizin başarılı olmasını istiyorsak birey olarak üstümüze düşen görevleri yerine getirmemiz gerekmektedir. Bir toplumun eğitim düzeyi ne kadar yüksek ise ülkenin gelişmişlik düzeyinin de o ölçüde yüksek olacağı beklenmekledir. Dolayısıyla bu yarışa katılan ülke bireylerinin gerekli bilgi donanımına sahip olması ve edinilen bilgiyi en verimli şekilde kullanabilmeleri gerekmektedir. Yaşadığımız bu son çeyrek yüzyılda eğilim ve bilginin önemi hızla artmaktadır. Bu açıdan bakıldığında teknolojinin ve yaşam standartlarının kalitesi ile bire-bir ilişkili olan matematik eğitiminin ve matematik öğrenmenin neden önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü matematik eğitimi olmadan bir ülkede gelişmeden, kalkınmadan, ekonomiden, bilimden ve teknolojik ilerlemeden bahsetmek kolay değildir. Matematik öğrenmenin, edinilen matematiksel bilginin ve matematiksel düşünce yapısının uygulanabilirliği, mümkünse somutlaştırılarak matematik kaygısı oluşturulmadan örneklerle anlatılmalıdır.

Giriş

Günümüzde bilimsel ve teknolojik gelişmeler sosyal yaşamı daha karmaşık hale getirdiğinden bu durum eğitimi de önemli hale getirmektedir. Eğitimin niteliği ülkelerin gelişmişlik düzeyini belirleme ölçütü olarak algılanmaktadır. Eğitimin amaçlarından biri toplumun gereksinimleri doğrultusunda bireyler yetiştirmek olduğuna göre bilgi çağına uygun, bilgi toplumlarının özelliği göz önüne alınarak öğrencilerini yetiştirmek zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Günümüzde artık üst düzey düşünme becerisine sahip hızlı düşünen, doğru kararlar veren, yaratıcı, yeni fikirler üretebilen bireyler yetiştirme zamanıdır. Böylece bireylerin gelişen eğitim seviyelerinin toplumun eğitim düzeyinin yükselmesi anlamına gelebileceği düşünülürse, zamanla yarışan teknolojiyi anlamak ve kullanmak ülkenin gelişmesinde önemli bir etkendir. Teknoloji, teknolojiyi üreten ülkelere büyük avantajlar sağlamış; teknolojiyi Üretemeyen ülkeler tüketen ülke haline gelmiş ve bu yüzden tüketen ülkeler pazar

olmaktan kurtulamamıştır. Bunun açık örnekleri günümüzde görülmektedir. Seçkin bir hayata giden yolun Matematik, başlangıçta toplumun ihtiyaçları doğrultusunda basit sayma ve ölçme işlemleriyle ortaya çıkmış, günümüzde ise başta teknoloji olmak üzere diğer bilimler arasında önemli bir yere sahip olmuştur.

Normal bir insanın günlük yaşamında her an karşılaşabileceği ve gereksinim duyduğu; sayma, zamanı okuma, alışverişte ödeme yapabilme, tartma ve ölçme, basit grafik ve şemaları anlama, aritmetik işlemler yapabilme gibi pek çok konu matematiğin temel kavramları içerisinde yer almaktadır. Üst düzey matematik düşünürleri, yaşadığımız çağın popüler işlemcileri olan kullandığımız bilgisayarların donanımını oluşturan sayısal devrelerin analiz ve tasarımını sağlayan sistemin matematiksel bir teori olduğunu bilirler. Yaşamımızın her alanında matematiksel sistemi görmek için çevreye biraz dikkatli bakılması yeterlidir. Matematikçilerle elektronikçilerin birlikte çalışmaları sonucunda ortaya çıkan ve gittikçe daha mükemmel hale gelen matematikten geçtiği düşüncesinden hareketle matematik okuryazarlığı olmadan ne bugün ne de yarın kalkınmış demokratik bir toplum üyesi olmak mümkün değildir. Çünkü endüstriden teknolojiye kadar birçok medeniyet harikası matematiğe borçludur. Dolayısıyla matematik öğrenimine son derece önem verilmesi ve bu bağlamda toplumsal bir gelişim sürecine girilmesi gerekmektedir. Bilmeliyiz ki matematik olmadan bilim ve teknolojiden, sosyo-ekonomik kalkınmadan nitelikli ürün ve hizmetten söz etmek yanıltıcıdır. Elektronik hesaplama makineleri, bilgisayarlar çok kısa süre içerisinde büyük hacimli hesapları gereken dakiklikle yapabilmektedirler. Bu hesaplamalar hakkında küçük de olsa bir fikir edinebilmek için bir örnek verelim. Bir uyduyu uzaya fırlatabilmek için gereken hesaplamaları el ile yapmak için 200000 kişilik bir ekibin 35 yıl sürekli, dinlenmeden ve uyumadan, yanlışlık yapmadan hesaplama yapması gerekir.

Matematik kimilerine göre sayma işlemi, ölçme işlemi, düşünerek sayma, bir düşünce sanatı, bilimin ortak dili, hesaplama tekniği, bir iletişim aracı, bir disiplin, doğruyu gerçeği görmek şeklinde çeşitli tanımlar yapılsa da üzerinde hem fikir olunduğu bir yanıt henüz bulunamamıştır. Fakat iyi bilinmeli ki, matematik evrensel bir dil olup tüm bilimlerin ortak dili konumundadır. Matematikçilere göre ise matematik bizi doğruya, kesin bilgiye götüren biricik düşünme yöntemidir. Matematik, akıl ve mantık bilimidir. Bir düşündürme bilimidir. Matematiği diğer bilimlerden ayıran en önemli özelliği bunun tamamen insan ürünü olmasıdır, yani insan olmasaydı fizik, kimya, biyoloji, jeoloji, astronomi olayları yine olurdu, fakat matematik diye bir şey olmazdı. Bu ifadeler dikkatle analiz edildiğinde yaşayan her bireyin günlük hayatta karşılaştığı problemleri çözmede matematiği kullandığını görmek mümkündür.

Yaşam matematik ile iç içedir ve matematik bilmek insan için bir güçtür. Geçmişte olduğu gibi bu gün ve

yarında bireylerin matematik ile sıkı bir ilişki içinde olacağı görülmektedir. Birbirinin gelişimini destekleyen matematik ve teknoloji matematiksel gücü oluşturmaktadır. Dolayısıyla insan aldığı yüksek enerjiyi yaşamında gücü kadar kullanabilmektedir. Kısaca insan nitelikli bilgiye sahip olmalı ve bilgisini toplumsal ve teknolojik değişime uyarlamalıdır. Matematiksel güç; matematiksel ilişkileri, mantıksal nedenlemeyi ve matematiksel teknikleri etkili olarak kullanma becerisidir. Bu güç sayesinde günümüzdeki bilgi değişimine uyum sağlamak daha kolay olacaktır. Dolayısıyla günümüz problemlerinden birisi, hızlı gelişen teknoloji dünyasında gerekli bilgileri edinmek, saklayabilmek ve bunları yararlanabileceğimiz şekilde kullanmaktır. Bunu başta matematik eğitimcileri olmak üzere diğer disiplinlerdeki eğitimciler ve ülkenin kalkınması için çalışan bütün bireyler olarak gerçekleştirmemiz gerekmektedir. Aksi halde matematiğin insan hayatının her alanında etkili olduğu günümüzde, matematik alanında sosyo-ekonomik ve kültürel olarak üst düzey düşünme becerileri oluşturulamaz.

Bir ülkenin başarısı-kalkınmışlığı o ülkenin bireylerinin dolayısıyla toplumun iyi eğitilmişliği ile paralel olduğu unutulmamalıdır. Eğitim adına bireysel olarak değil, bir ekip ruhuyla çalışılarak bir şeyler yapılabiliyorsa, işte o gün güzel günlerin başlangıcının olacağının bilincinde olunmalıdır. Çünkü matematik, öğrenciler için olduğu kadar toplumumuz için de, günümüzün koşullarına uygun bilimsel düşünme becerilerini geliştirmek ve bu becerileri yaşamları boyunca gerekli alanlarda hayata uygulamaları gereği bakımından önemdir.

Hayatımızda bu kadar önemli bir yeri olan matematiği başta öğrencilerimiz olmak üzere neden ihmal ediyoruz? Türkiye'de matematik dersinin zor olduğuna dair yaygın bir kanı olduğu gözlenmektedir. Neden matematik öğrenmede zorluklar çekiyoruz? Matematik öğrenimini nasıl kolaylaştırabiliriz? Matematik kaygısını ve korkusunu nasıl yenebiliriz? Birçok yerli yabancı matematikçinin araştırdıkları bu sorulara cevap bulabilirsek o zaman matematik bilincini, düşüncesini öğrencilerimize ve toplumumuza aktarmış olmakla birlikte pozitif düşünce becerisini geliştirmiş ve bunu hayata uygulayabilen bir toplum oluşturabiliriz. Böylelikle hızla değişen-gelişen teknolojisi dünyasında yerimizi almış oluruz.

Matematik Öğrenmede Yaşanan Zorluklar

Ülkemizde ve dünyada binlerce öğrencinin matematik dersini sevmediği, matematikle ilgili kaygılarının olduğu ya da matematikten korktuğu bilinmektedir.

Bunun altında yatan sebepse matematiğin gerçekten zor olmasından mı, yoksa sayılarla uğraşmanın zorluğundan mı veya içerisinde matematik sorularının olduğu sınavlarda alınan notların kötü olmasından mı kaynaklanıyor? Bir başka sebep öğrencilerin yeteri kadar çalışamamaları mıdır? Bu konuda öğretmenler ve veliler ne kadar bilgi sahibidirler? Çevrenin ve eğitimcilerin matematik öğrenmede rolü nedir? Son dönemlerde ilköğretimden başlamak üzere müfredat değişimleri, öğretmenlerimizin bu yeni müfredatların içeriği hakkında yeterince bilgi sahibi olmamaları ve yeni müfredatlarla ilgili yeterince bilgilendirilmedikleri için uygulamalarda sorunlar yaşadıkları yapılan okul ziyaretlerinde dile getirilmektedir.

Bu bağlamda ilköğretim kitaplarının içerik açısından yetersiz olması, yeni atanan öğretmenlerin bu koruda tecrübesiz olması, velilerin çocuklarıyla yakından ilgilenmemeleri ve ülkemizde kısa süreli aralıklarla değişen sistem içerisinde kaybolup gitmeleri gibi etkileri de düşünülebilir. Bunların hepsini birleştirirsek matematiğin kendi soyut karakteristiğinden ve büyüklerin ya da üst sınıflardaki öğrencilerin yanlış tutumlarından dolayı bireyin eğitim hayatı boyunca diğer derslerdeki öğrenme-başarı-başarısızlık durumlarının yükünün matematik başarısına bağlanması, matematik öğrenmeyi biraz daha zorlaştırmaktadır. İşleyen ve Işık' 2003 çalışmalarına göre, ÖSYM'nin yaptığı sınavlar, öğrencileri bir üst kuruma hazırlanma sürecinde probleme mantıksal yaklaşma yerine ezberleme yönteminin kavratılması matematiksel düşünme, matematik öğretimini ve öğrenilmesini zorlaştırmaktadır. Zor öğrenen öğrenciler ayrıca sınavlarda başarılı olamayınca kendilerinde matematiğe karşı bir kaygı oluşturacaklardır.

Kaygı, gelmesi beklenen bir tehlikeden korkma hali olarak tanımlanabilir. Matematik kaygısı ise günlük ve akademik hayatta matematik problemlerinin çözümüne ve sayıların kullanımına engel olan kaygı ve gerginlik duyulan veya matematiksel düşünmede öğrencilerin öylece kalakalmalarına neden olan, performanslarım düşüren dolayısıyla da öğrenmelerini engelleyen mantık dış korku halidir. Başka bir

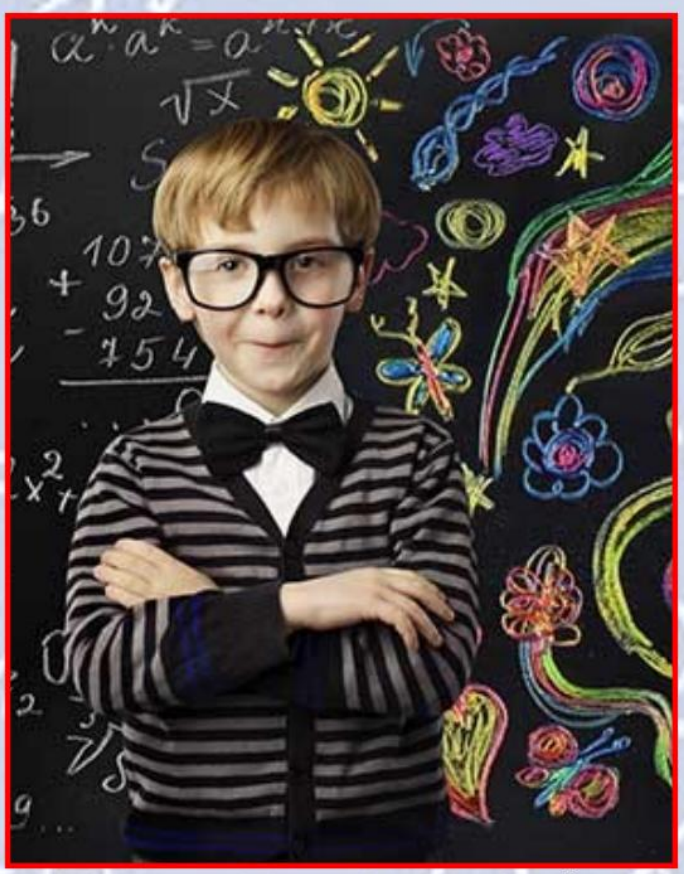

ifadeyle matematik kaygısı " Matematikle uğraşırken görülen fiziksel belirtilerle birlikte ortaya çıkan endişe, korku ve sinirlilik duyguları" olarak tanımlanabilir. Matematik kaygısı ile ilgili kayıtlara geçen ilk çalışma tarafından yapılmış ve bu araştırmacılar matematik kaygısını, aritmetik ve matematik alanına karşı sergilenen duygusal tepkiler sendromu olarak tanımlamışlardır. Hayatın her kademesinde matematik bu kadar öneme sahipken neden pek çok insan matematiği sevmez. Matematiğe karşı oluşturulan olumsuz tutumlar özellikle öğrencilerde bulunan matematik yeteneklerin ortaya çıkışını etkileyen önemli bir faktör olarak görülebilir. Matematik korkusu, öğrencilerde oluşan ve çözümü kolay olmayan ciddi bir problemdir. Böyle bir korkunun etkisi altında kalan öğrenciler istenilen düzeyde matematik bilgisi edinememekte ve edindikleri matematiksel bilgileri anlamadan, özümsemeden, kavramadan ezberleyerek kısa süreli öğrenme olarak gerçekleştirmiş olmaktadırlar. Dolayısıyla kalıcı bir öğrenme gerçekleşmediğinden, edinilen bilginin hafızada kalma süresi kısalmaktadır. Çünkü özüm-

senmeyen, analizi, sentezi yapılamayan ve uygulamaya konulamayan bilgi kısa sürelidir.

Okula yeni başlayan öğrencilere ezbere bilgi sunmak yerine nasıl öğrenileceği öğretilirse ve öğrencilerin öğrenmelerinden dolayı zevk aldıkları, kavramlar arası işbirliğinin olduğu, kavramların birbirlerini takip ettikleri, birbirlerini kontrol ettikleri bu vesile ile kendi aralarında bir kargaşa olmadığı ve birbirlerini çok iyi anladıkları öğrencilere hissettirilebilirse daha başlangıçta iken çıkabilecek problemin yarısı çözülmüş olacaktır. Doğal olarak söz konusu matematik olunca öğreticilerin biraz daha dikkatli olmaları gerekir. Çünkü öğreticinin neyi öğretmekten çok nasıl öğretmesi gerektiğini özümsemiş olması gerekir. Ayrıca öğretmeninde matematiğe karşı olumlu tutum sergilemesi öğrenciler için oldukça önemlidir.

Toplumdaki her bireyin eğitim düzeyi ve çalışma konumuna; akademik düzeyde çalışanlar akademik çalışmalarına göre günlük yaşamında gereksinim duyduğu kadar matematik bilgisine sahip olması gereklidir. Bu bağlamda matematik, öğrenme kaygısı duyanlar da dâhil matematik yaşayan herkes için gereklidir. Ancak öğrenmenin sevmekten geçtiği unutmamalıdır. Doğal olarak insan hayatının büyük bir kısmını işgal eden matematiğin olduğundan fazla büyütülüp öğretilmesi ve öğrenilmesi zorlaştırılmamalıdır. Eğer matematik öğrenmenin zor olduğu düşünülüyorsa, bunun hayatın zorluklarından kaynaklandığı bilinmelidir. Matematik diğer bütün disiplinlerde az veya çok yer almaktadır. Bunun için bireylerde matematiğe karşı ilgi uyandırma, olumlu tutum geliştirme, inceleme ve araştırma alışkanlığı kazanma, ön yargısız ve tarafsız olabilme isteği ve bilginin yayılması için arzu oluşturma ölçütleri geliştirilmeli ve hayatın her basamağında vazgeçilmez bir öneme sahip olduğu matematik bilimcileri tarafından anlatılmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Üst düzey matematiksel düşünce becerisinin nasıl oluşturulacağı en kısa zamanda toplumun bireylerine öğretilmelidir. İlköğretimin birinci sınıfından başlayarak, ezberci bir eğitimden kaçınıldığı vurgulanmalı,

yaşam boyu gereklilik arz eden matematik kavramları, matematiksel mantıkla, matematiğin doğası ve karakteristik yapısıyla bütünleştirilip sunulmalıdır. Her önemli olan şeyin değerli olup olmadığının tartışıldığı bu son dönemlerde matematiğin her dönemde önemli ve değerli olduğunu söyleyebiliriz.

Gerek Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okulların gerek ise Eğitim Fakülteleri'nin müfredatlarının sık sık değiştirilmesi neticesinde müfredatların uygulamalarında çıkan olumsuzluklar otomatik olarak öğrencilere yansımakta ve öğrencilerin zaman zaman mağdur olmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla okullarımızda öncelikli olarak değişimi uygulamaya hazır kaliteli öğretim kadrosu oluşturduktan sonra müfredat değişiklikleri yapılmalıdır. Sistemden kaynaklanan hatalardan dolayı öğrenmenin önemi aza İti İmama! ıdır. Öğretmenin bu durumda matematik öğrenmenin ve öğretmenin ne kadar önemli olduğunu göz

Önünde bulundurarak aşağıda belirtilen hususlara göre kendini planlaması gereklidir.

•Öğretmen, konuyu öğrencinin anlayabileceği şekilde ifade etmeli,

•Öğrenciler somutkavramlardan soyutkavramlara geçerken zorlanabilirler. Öğretmen bu gibi zorlukların giderilmesinde rehber olmalı,

•Öğretmen, öğrenciler arasındaki farklılıkları dikkate almalı,

•Öğrencilerin problemleri çözebilmeleri için gerekti süreyi vermeli,

•Konuyu karmaşık hale getirmemeli, sunumlar açık ve net olmalı,

•Öğretmen, öğrencilere matematikle ilgili hoşlandıkları ve ilgilendikleri bir konuda bilinçli olarak seçilmiş proje çalışmaları yaptırmalı (Bekdemir, M, Işık, A.,Çtkılı, Y., 2004),

•Öğretmen, öğrenciler arasında aşırı olmamak şartıyla rekabete izin vermeli,

•Pekiştireçleri kullanmalı, öğrencileri küçük düşürücü söz ve eylemlerde bulunmamalı,

•Günlük hayatla ilişki kurmalı,

•Öğrencinin kafasında soru işaretleri bırakacak durumlardan kaçınmalı,

•Matematiği bir ceza unsuru olarak kullanmamalı,

•Öğretmen dersi canlı ve istekli bir şekilde anlatmalı,

•Öğretmen hem kendine hem de öğrencilere karşı otoriter tutum sergilememeli, şeklinde sıralayabiliriz. Ana başlıklar halinde sıralanan bu maddelere bir öğretmenin sınıf içersinde çok dikkat etmesi gerekmektedir. Çünkü matematik kaygısını dolaylı veya dolaysız etkileyen nedenlerin başında öğretmen davranışlarının geldiği görülmektedir (Bekdemir, M., Işık, A.,Çıkılı, Y., 2004). Aksi takdirde bu sebeplerin sonucunda öğrenci kendini başarısız görür, matematik korkusu oluşur ve matematik öğrenmenin önemli olmadığına inanmaya başlar.

Sonuç olarak ülkelerin sosyal, bilimsel ve teknolojik anlamda ilerlemesi toplumun eğitim alanında gerekli bilgi donanımına sahip olmaları ile yakından ilişkilidir. Toplumun sosyo-ekonomı'k durumu, teknolojik donanımları, sanayileşmesi ve uygulama alanlarının oluşturulması akademik matematiğin gelişim ivmesine bağlıdır,

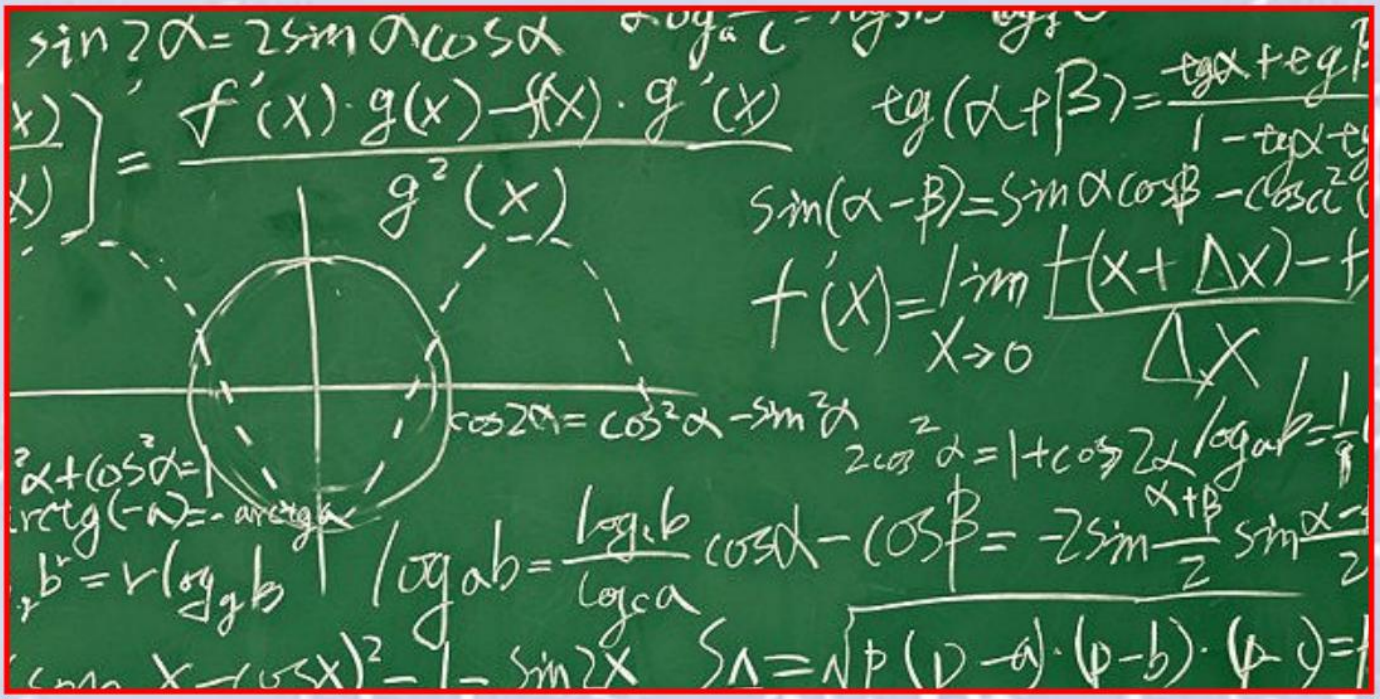

Uzun Evlilikler Bir Yastıkta Kırk Yıl

Yrd. Doç. Yasin DEMİR

Yrd. Doç. Emine DURMUŞ

Bu çalışmada uzun yıllar tek eşle evli olan bireylerin evlilik ve evlilik yaşantılarına ilişkin görüşleri incelenmiştir. Araştırma evlilik süreleri 30 ile 63 (ortalama 42) yıl arasında değişen 6 kadın ve 6 erkek katılımcı ile yapılmıştır. Araştırmanın verileri katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Görüşmeler de katılımcılara evlilik ve evlilik yaşantılarını irdeleyen toplam on iki soru yöneltilmiştir. Görüşmeler ortalama 50-55 dakika sürmüş ve profesyonel zeminde kayıt altına alınmıştır. Çalışmanın verileri bu kayıtların nitel çözümlemesi ve içerik analizi yöntemiyle incelenmesi yoluyla elde edilmiştir. Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, cevapların dört ana kategori altında toplandığı görülmüştür. Bunlar, (a) evlilik algısı, (b) evlilikte yaşanan sorunlar ve çözüm yaklaşımları, (c) evliliklerinin uzun sürme gerekçeleri ve (d) evliliği sürdürmede ideal eş özellikleridir. Verilerin analizi sonunda, katılımcıların %20'si evliliği "yuva" olarak gördüğünü, %17.9'unun çocuk sahibi olma yolu olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Evlilikte ortaya çıkan sorunları %26'sı küs kalmayarak, %19,2'si hediye alarak çözdüklerini ifade etmişlerdir. Ortalama 40 yılın üzerinde bir süredir evli olan katılımcılar, evliliklerinin uzun yıllar devam etmesinin gerekçesi olarak, birbirine saygı duymayı (%13.8), mutluluğu eşinde aramayı (%10.3) ve aileye bağlı olmayı (%10.3) ifade etmişlerdir. Sonuçlar evliliğe yüklenilen anlamın, sorunların çözümünde seçilen sorun çözme yollarının ve eşe ilişkin değerlendirmelerin evliliğin uzun ve mutlu sürmesinde önemli etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

GİRİŞ

Ailedeki yaşam döngüsünün başlangıç noktası olan ve bireyin hayatını önemli ölçüde etkileyen evlilik, geleneksel toplumlarda olduğu gibi, modern toplumların da en önemli toplumsal kuramlarından ve en temel sosyal sistemlerinden biridir. Özgüven, evliliği, karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantılarını paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla bir araya gelmesiyle oluşturdukları bir kurum olarak tanımlamaktadır. Havighurst, bireylerin kendilerine uygun eşi seçmeleri, hayatlarını

kiminle yaşayacaklarına karar vermeleri ve aile kurmalarının genç yetişkinlik dönemine ait önemli bir gelişim görevi olduğunu vurgulamaktadır.

Evlilik yoluyla oluşan aile kurumu, kurumlar içinde birinci sırayı almakta ve T.C. anayasasında Türk toplumunun temeli olarak görülmektedir (T.C. Anayasası madde: 41). Evlenme görevi yıllar içinde çoğunlukla arzu edilen bir yaşantı olarak görülse de evlilik ilişkisi ve aile kavramının zaman içinde büyük yapısal değişimler geçirdiği görülmektedir. Toplumsal birçok kurum gibi aile kurumu da toplumdaki bu değişimlerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu etkilenmeler, farklı gelişim düzeyinde, farklı aile ve evlilik tiplerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Çeşitli toplumlarda farklılıklar gösterse de evlenmek, aile kurmak her dönem için arzu edilen bir yaşantı olagelmiştir. Evlilik hem hiç evlenmemiş, hem de boşanmış kişiler tarafından istenen bir ilişki biçimi ve olanaklar elverdiğinde gerçekleştirilmek istenen bir yaşantı olarak toplumsal önemini korumaktadır.

Evlenmek yoluyla bireyler aileler kurmakta, neslini sürdürmekte, çocuklar yetiştirmekte ve sosyalleşmektedir. Evlilik birey için duygusal paylaşımlar, cinsel yaşantılar, mal paylaşımı, miras gibi bireysel ve sosyal pek çok hakkı yasalarla güvence altına almaktadır.

Evlilik yalnızca insan neslini devam ettirmek amacıyla gerçekleşmiyor, aynı zamanda araştırmalar kadın ve erkeğin yakın ilişkiler kurmak, ekonomik refaha erişmek, yalnızlık duygusunu gidermek, iyi yaşam koşullarına ulaşmak, sağlıklı ve meşru bir cinsel hayat sürdürmek, güçlü sosyal destek ihtiyacını karşılamak, aile olabilmek, statü kazanmak gibi gerekçelerle de evlendiklerini göstermektedir. "Dolayısıyla evlilik çok yönlü katkılar sağlamaktadır. Evlenmeye ilişkin gerekçe ve beklentilerin evlilik ilişkisi ve sürecinin de belirleyicisi olabilmektedir.

Evlenmek kadarını almak kadar, evliliği uyumlu, mutlu, sağlıklı ve uzun süre devam ettirebilmek de önemlidir. Evliliklerin sağlıklı ve uyumlu sürdürülmesinde, bireylerin evliliğe yükledikleri anlam ve evlilikten beklentilerinin yanı sıra eşlerin sahip oldukları kişilik özelliklerinin rolü de büyüktür. Araştırmalar, birbirleri ile etkileşimleri olumlu olan, evliliklerini ilgilendiren konularda fikir birliği yapabilen ve sorunlarına çözüm üretebilen çiftlerin evlilikleri daha uyumlu bir şekilde devam ettiğini göstermektedir. Evliliklerin uzun sürmesinde çiftlerin olumsuz duygularını ifade ederken yapıcı bir dil kullanması, evlilikleri süresince karşılaştıkları problemlere çözüm odaklı yaklaşması gibi faktörlerin son derece önemlidir.

Çalışmalar evliliğinde mutsuz olan bireylerin beden ve ruh sağlığının da olumsuz yönde etkilendiğini ve bu evliliklerin genellikle boşanma ile sonuçlandığını göstermektedir. Çiftlerin büyük çoğunluğu evlendiklerinde, yaşamlarının sonuna kadar bir arada olmayı hedefleseler de, boşanmalar Türkiye ve diğer ülkelerde (ABD, Almanya, Hollanda) giderek artmaktadır.

Evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasında, eşlerin evlilik uyum ve doyumlarının azalmasının, evlilikte şiddet unsurlarının olmasının, evliliğin eşler için anlamını yitirmesinin, boşanmanın bir sorun çözme yolu olarak görülmesinin ve aldatmanın önemli rolünün olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ülkemizdeki 2013 yılındaki boşanma oranlarının bir önceki yıla göre %1,6 arttığın (TÜİK, 2014), iyi bir

başlangıç yapmalarına rağmen birçok çiftin evlilik ilişkilerinden beklentilerini karşılayamadığı için evliliklerini sona erdirdikleri görülmektedir. Uyumlu ve mutlu bir evlilik ilişkisinin geliştirilmesinde çiftlerin her birine önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Mutsuz olan her evlilik ayrılıkla bitmeye aday olduğu gibi mutsuz bireyler yaratmaya da adaydır. Bu anlamda evlilik ilişkisindeki mutluluğun bireysel mutluluğa katkı getirdiğini söylemek mümkündür. Son yıllarda artan boşanma oranları araştırmacıları evlilik ve evlilik ilişkileri konularında ciddi araştırmalar yapmaya yöneltmektedir.

Bu araştırmada, evlilikleri uzun yıllar devam eden bireylerin evlilik ve evlilik ilişkilerine yönelik değerlendirmelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ortalama 42 yıldır aynı kişi ile evli olan ve mutlu bir evlilik sürdürdüklerini ifade eden çiftlerin evlilik ve evlilik ilişkilerine ilişkin değerlendirmeler incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarının ülkemizde gittikçe yaygınlaşan aile ve evlilik terapileri alanı için katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Aile danışmanlığı konusunda çalışan alan uzmanları ve evlilik öncesi ya da evlilik sürecinde sunulan aile ve evlilik danışmanlığı eğitimlerine içerik oluşturulmasında çalışma sonuçları katkı sunacaktır. Evlilik ilişkisini uzun yıllar boyunca yaşayan, sürdüren bireylerin kendi ifadeleriyle bu yaşantının ayrıntılarının değerlendirilmesinin de önemli katkılar getireceği beklenmektedir.

1.YÖNTEM

2.1. Araştırma Grubu

Araştırmanın katılımcıları 2014 yılında Elazığ il merkezinde yaşayan ve 30 yıl ve üzeri süre evli olan bireyler oluşturmaktadır. Çalışma grubu seçilirken, katılımcıların en az 30 yıl evli olmaları, bu evliliği aynı eşle sürdürüyor olmaları, her iki eşin hala yaşıyor olması ve evliliklerini mutlu ve iyi bir evlilik olarak değerlendiriyor olmaları koşullarını karşılaması beklenmiştir. Katılımcılara ilişkin demografik bilgilere Tablo 1'de ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

	Kadın	Erkek
N	6	6
Yaş (Yıl)	En Küçük: 45 En Büyük: 67 Ortalama: 56,3	En Küçük: 57 En Büyük: 84 Ortalama: 68,8
Evlendiği Yaş (Yıl)	En Küçük: 15 En Büyük: 20 Ortalama: 17,6	En Küçük: 20 En Büyük: 29 Ortalama: 23,3
Evlenme Şekli	Kendi isteği: 1 Ailenin İsteği: 3 Görücü usulü: 2	Kendi isteği: 1 Görücü usulü:
Eğitim Durumu	Okur-yazar değil: 1 İlkokul: 5	Okur-yazar değil: 1 İlkokul: 2 Ortaokul: 1 Lise: 1 Üniversite: 1
Evlilik Süresi (Yıl)	En az: 30 En Fazla: 67 Ortalama:	

Tablo 1'de görüldüğü gibi çalışma 6'sı kadın ve 6'sı erkek olmak üzere toplam 12 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Yaşı en genç kadın katılımcı 45 yaşında iken, en genç erkek katılımcının yaşının 57 olduğu görülmektedir. Evlenme yaşı kadınlarda ortalama 17,6 iken, erkeklerde bu ortalama 23,3 'e kadar yükselmiştir. Kadınların çoğunluğunun evliliğinin aile isteği ile gerçekleşmesine rağmen, erkeklerin hemen hepsinin görücü usulü ile evlendiği görülmektedir. Eğitim düzeyleri açısından incelendiğinden kadınların (zorunlu olan ilkokul hariç) okula gitmediği görülürken, erkeklerin ise, ilkokuldan üniversiteye farklı eğitim kademelerinden mezun oldukları görülmektedir.

2.2. Verilerin Analizi

Bu çalışmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla elde edilmiş ve analizler nitel olarak çözümlenmiştir. Katılımcılarla görüşmeler araştırmacı tarafından, katılımcıların evlerinde yapılmıştır. Görüşmeler profesyonel ortamda kayıt altına alınmıştır. Her bir katılımcının görüşleri incelenerek, belirlenen özel alt kategorilerden kaç tanesine atıfta bulunmuşsa, hepsi için kodlanmış, ağırlıklı görülen frekanslar üzerinden sonuçlara gidilmiştir. Frekanslar katılımcıların kaç kere ifade ettiklerini göstermektedir, frekanslar katılımcı sayısını değil, analiz yoluyla saptanan görüşlerin sayı ve sıklığını göstermektedir. Her bir ifadenin yerleştirdiği kategoriyi temsil edip etmediğinin belirlenmesi için başka alan uzmanlarının görüşüne sunulmuştur. Bu çalışmada tercih edilen yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi ile daha sistematik ve karşılaşılabilir bilgi sunmasıdır. F.vlilik ilişkilerine dair ayrıntılı, derin bilgiler elde etmek amacıyla, nitel araştırmalar da derin analizlere olanak sağlayan yöntem tercih edilmiştir. Verilerin açıklanmasında yapılan doğrudan alıntılarda, katılımcılara ait bilgiler yaş ve cinsiyet ile verilmiş ve bu da, 44 yaş Kadın katılımcı için, "K-44" şeklinde ifade edilmiştir.

2.BULGULAR

Katılımcılardan elde edilen veriler analiz edildiğinde bulguların 4 ana başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunlar; "evlilik algısı", "evlilikte yaşanan sorunlar ve çözüm yaklaşımları", "evliliğin uzun sürme gerekçeleri" ve "evliliği sürdürmede ideal eş özellikleri" dir. Katılımcıların evlilik algılarına ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Katılımcıların evlilik algılarına ilişkin dağılım

Evlilik nedir?	f	%
Yuva kurmak	8	20.5
Ana-baba olmak	7	17.9
Sevdiğinle hayatı paylaşmak	4	10.3
Mutluluk	4	10.3
Kader	3	7.7
Gençlik heyecanı	2	5.1
Ortak hareket etmek	2	5.1
Geleceği inşa etmek	2	5.1
Yalnız olmamak	2	5.1
Düzenli bir yaşam	2	5.1
Çıkarsız bir ilişki	1	2.6
Birini her şeyi ile kabul etmek	1	2.6
Rahat ortam	1	2.6
TOPLAM	39	100

Tablo 2 incelendiğinde uzun yıllar evli olan bireylerin evliliğe ilişkin algılarının 13 alt başlık altında toplandığı görülmektedir. Katılımcılar evliliği, daha çok yuva kurmak, ana-baba olmak, sevdiğiyle hayatı

paylaşmak, mutluluk ve kader olarak görme maddelerinde yoğunlaştığı görülmektedir (%20,5 -%10,3) Bunları daha düşük oranlarda, gençlik heyecanı, ortak hareket etme, geleceği inşa etme, yalnız olmama, düzenli yaşam, çıkarsız ilişki ve birini her şeyi ile kabul etme maddeleri takip etmektedir (% 7,7 - %2,6 arasında değişen oranlarla). Katılımcılara evlilik nedir denildiğinde verdikleri cevaplar en fazla %20,5 oranında (f=8) Yuva kurmak olduğu görülmektedir. Bu kategoriyi oluşturan katılımcı ifadeleri şunlardır: "Evlilik yuva kurmaktı/'(K- 53; E-54)" "Evlilik insanın yuvasıdır" (K- 54). İkinci sıradaki % 17,9 oranında (f=7) ana-baba olmak olduğu görülmektedir. Bu kategoriyi oluşturan bazı katılımcı ifadeleri şunlardır: "evlilik çoluk-çocuk sahibi olmaktır" (E- 65), "evlenme çocuklardır, evlattır" (E- 68). Üçüncü sıradaki %10,3 oranında (f=4) sevdiğiyle hayatı paylaşmak olduğu görülmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılımcı ifadesi şöyledir: "12-13 yaşlarından itibaren eşimle görüşüyorduk sevdiğimle bir ömür yaşamak istedim" (E- 84)". Yine aynı oranda (%10,3; f=4) mutluluk kategorisi gelmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılımcı ifadesi şöyledir: "evlilik mutlu eder, evin yuvan belli olur" (K -67). Bir diğer kategori %7,7 oranında ifade edilen kader alt kategorisidir. Katılımcı cümlesi olarak "kaderimdi evlendim"(K-56) şeklindedir. Katılımcıların, evliliklerinde yaşadıkları sorunlar ve çözüm yaklaşımlarına ilişkin görüşleri Tablo 3'te özetlenmiştir.

Tablo 3: Evlilikte yaşanan problemler ve çözüm yaklaşımlarına ilişkin dağılım

Problemler	f	%	Çözüm Yaklaşımları	f	%
İletişim çatışmaları	6	26	Küsmemek-büyütmemek	11	42.3
Ekonomik problemler	5	21.7	Hediye alıp-vermek	5	19.2
İş ve çevresel sorunlar	4	17.4	Alttan almak	4	15.4
Çocuklarla ılgılı sorunlar	4	17.4	Gülümsemek	4	15.4
Eve geç gelme	2	8.7	Güzel sözler söylemek	2	7.7
Evin düzeni	1	4.4			
İlgisizlik	1	4.4	TOPLAM	23	100
TOPLAM	26	100			

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların evliliklerinde çoğunlukla yaşadıkları problemlerin 7 alt başlık, bu problemleri çözüm yaklaşımlarının yönelik çözüm yaklaşımların 5 alt başlık altında toplandığı görülmektedir. Yaşanan problemler daha çok iletişim, ekonomik problemler, iş ve meslek sorunları ile çocuklara dair yaşanan problemleri kapsayan başlıklar altında yoğunlaştığı (%26 ile %17,4) görülmektedir. Katılımcılar problemlerin daha çok iletişim çatışmalarından kaynaklandığını vurgulamışlardır. Bu kategori için örnek katılım cümlesi şöyledir; "Eşim bir şeyler anlatırken onu dinlemediğimde problem yaşardık" (K-45). Ekonomik problemlerin evlilikte ortaya çıkan diğer bir olduğu görülmektedir. Bu kategori için örnek katılımcı cümlesi şöyledir; "Evin ihtiyaçlarını karşılayamadığımda, maddi ihtiyaçlara cevap veremediğimde sorun yaşardık" (E-65). Diğer bir problem kaynağının iş ve çevresel sorunlarla ilgili olduğu görülmektedir. Bu kategori için "Eşim dışarıdaki yaşadığı problemleri eve taşıyınca tartışırdık" (K-54) cümlesi örnek olarak verilebilir. Evliliklerde sıklıkla yaşanan problemlerden birinin de çocuklarla ilgili meseleler olduğu görülmektedir. Bu kategori için örnek katılım cümlesi şöyledir; "eşimle, çocuklarla ilgili kavgalar ederdik" (K-65).

Çözüm yaklaşımlarında ise, küsmemek-sorunları büyütmemek neredeyse toplam frekansların yarısını oluşturmaktadır (%42,3; f=11). Bu kategori için örnek katılımcı cümleleri şunlardır; "Uzun süre küs kalamazdık, küslüklerimiz en fazla on dakika sürerdi" (E-81), "uzatmaz, bazen bir bardak su, bazen de

bir söz bahane olurdu, barışırdık" (K-45). İkinci kategori olarak hediye almak (f=5). Uzun yıllar evli olan bireylerin sorun çözüm yaklaşımı olarak % 19,2 oranında birbirine hediye aldıkları ortaya çıkmaktadır. Bu kategoriyi oluşturan katılımcı ifadeleri için, "Eşimin gönlünü almak için küçük hediyeler alırdım" (E- 58), "Eşimi sinemaya götürürdüm" (E- 84) ifadeleri örnek olarak verilebilir.

Üçüncü sorun çözme yaklaşımı olarak birbirine gülümsemek (%15,4) kategorisi gelmektedir (f=4). Bu kategori için katılımcı cümlesi şöyledir; "Eşim yüzüme bakarak güler yüzle merhaba der ben de dayanamazdım" (K- 53). Alttan almak bir başka sorun çözme yaklaşımı olarak ifade edilmektedir (% 15,4). Bu kategori "biri sinirliyken, öteki susar, ortamı yumuşatmaya çalışırdı"(E- 65), "alttan aldığında problem çözülürdü" (K- 65)" ifadelerinden yola çıkarak oluşturulmuştur. Katılımcıların gözüyle, evliliklerinin uzun sürme gerekçelerine ilişkin bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Evliliklerinin uzun sürme gerekçelerine ilişkin dağılım

Evliliğin Uzun Sürme Nedenleri	f	%
Birbirimize, ailelerimize saygılı olma	10	17.4
Mutluluğu eş de arama	6	10.3
Eve bağlı olma	6	10.3
Bir birini sevme	5	8.6
Sorunları büyütmeme	5	8.6
Eşe iyi davranma	4	6.9
Çatışmada karşılık vermeme	4	6.9
Kararları ortak alma	3	5.2
Eş den gizli iş yapmamak	3	5.2
Ekonomik sorunlara çözüm üretmek	3	5.2
Sorunlara karşı dayanıklı olmak	3	5.2
Eşin isteklerine duyarlı olma	1	1.7
Hediye alma/ verme	1	1.7
Inatçı olmama	1	1.7
Sözünde durma	1	1.7
Kıskançlık yapmama	1	1.7
Kötü alışkanlıklar edinmeme	1	1.7
TOPLAM	58	100

Tablo 4 incelendiğinde bireylerin evliliklerinin uzun sürme nedenlerine ilişkin görüşleri 17 alt başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunların büyük çoğunluğu daha çok birbirimize ve ailelerimize saygı duyma, mutluluğu eşte arama, eve bağlı olma, birbirini sevme ve sorunları büyütmeme başlıkları altında (%17,4 - %8.6) yoğunlaştığı görülmektedir.

Katılımcılara evliliğinizin uzun sürmesinin sırn nedir denildiğinde verdikleri cevaplar en fazla %17,4 oranında (f=10) birbirimize ve ailelerimize saygı duyma olduğu görülmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılımcı ifadesi şöyledir: "Eşime ve ailesine hep saygı duyarım" (K- 45)", %10.3 oranında (f=6) mutluluğu eşinde arama kategorisi gelmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılımcı ifadesi şöyledir: "eşin gözü dışarıda olmamalı" (E- 84), . % 10,3 oranında (f=6) Eve aileye bağıldık olduğu görülmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılımcı ifadesi şöyledir: "Evime ve eşime karşı sorumluluklarımı hep bilincinde oldum" (K- 65), % 8,6 oranında (f=5) birbirini sevmek olduğu görülmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılımcı ifadesi şöyledir: "Eşim işten geldiğinde hep onun yolunu gözledim, eşim de beni hep sevdi" (K- 53) ve %8,6 oranında (f=5) sorunları büyütmemek olduğu görülmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılıma ifadesi şöyledir: "Kanlı bıçaklı da olsak sorunlarımızı büyütmezdik (K- 65). Sonraki kategorilerin oranlarının %6,9 (f=4) ile %1,7 (f=1) arasında değişen oranlarda ifade edildiklerini görmekteyiz. Evliliği sürdürmede ideal eş özelliklerine ilişkin değerlendirmeler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Evliliği sürdürmede ideal eş özelliklerine ilişkin dağılım.

Kendisinde Bulunması Gereken Özellikler	f	%	Eşinde Bulunması Gereken Özellikler	f	%
Eşe saygı	6	20.7	Eşe Özen	5	13.6
Anlayış / Hoşgörü	5	17.2	Eşe Saygı	3	8.1
Eşine karşı çıkmamak	4	13.7	Evine bağlı olmak	3	8.1
Eşini dinlemek	3	10.3	Güler yüzlü olma	3	8.1
Güvenilir olma	2	6.9	Eşe yardım etmek	2	5.4
Kötü alışkanların olmam.	2	6.9	Evliliğin sorumluluğunu bilme	2	5.4
Evin işleriyle ilgilenme	2	6.9	Cömert olma	2	5.4
Ahlaklı olma	2	6.9	Merhametli olma	2	5.4
Sözünde durma	1	3.5	Eşine sadık olma	2	5.4
Tatlı dilli olma	1	3.5	Güvenilir olma	2	5.4
Güler yüzlü olma	1	3.5	Maneviyatının olma	2	5.4
			Eşinin sözünden çıkmama	2	5.4
			Güzel/Yakışıklı olma	1	2.7
			Güzel giyinme	1	2.7
			İyi anne/baba olma	1	2.7
			Akrabalarıma iyi davranma	1	2.7
			Tutumlu olma	1	2.7
			Kötü alışkanlıkların olma	1	2.7
			Anlayışlı olma	1	2.7
TOPLAM	29	100	TOPLAM	37	100

Tablo 5 incelendiğinde uzun süre evli olan bireylerin, evliliği sürdürmede ideal eş özelliklerine ilişkin görüşleri, kendi özellikleri ve bir eş için ideal özellikler 30 alt başlık altında toplanmıştır. Bunların 11'i bireyin kendisinde olması gereken özellikler, 19'u diğer eş de bulunması gereken özellikleri oluşturmaktadır. Katılımcıların iyi bir evlilik için uygun buldukları eş özelliklerine ilişkin görüşlerine bakıldı-

ğında ilk sırayı eşe saygılı olmanın (%20,7;f=6) aldığı görülmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılımcı ifadesi şöyledir: "Eşime ve eşimin söylediklerine saygı duyarım"(K- 54), %17,2 oranında (f=5) anlayış ve hoşgörü kategorisinin geldiği görülmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılımcı ifadesi şöyledir; "eşim bir şey söylediğinde ya da yapmak istediğinde anlayışla karşılarım"(E- 58), %13,7 oranında (f=4) eşine karşı çıkmamak olduğu görülmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılımcı ifadesi şöyledir, "Eşime karşı gelmem, söylediğini yaparım"(K- 67). İyi bir evlilik için eşin kendisinde bulunması gereken diğer özellikler %10,3 (f=3) ile %3,5 (f=1) oranları arasında değişmektedir. Bu kategoriler, eşin sözünden çıkmamak, güvenilir olma, kötü alışkanlıkların olmaması, evin işleriyle ilgilenmek, güler yüzlü olmak, sözünde durmak, tatlı dilli olmak ve ahlaklı olmak olarak sıralanmıştır.

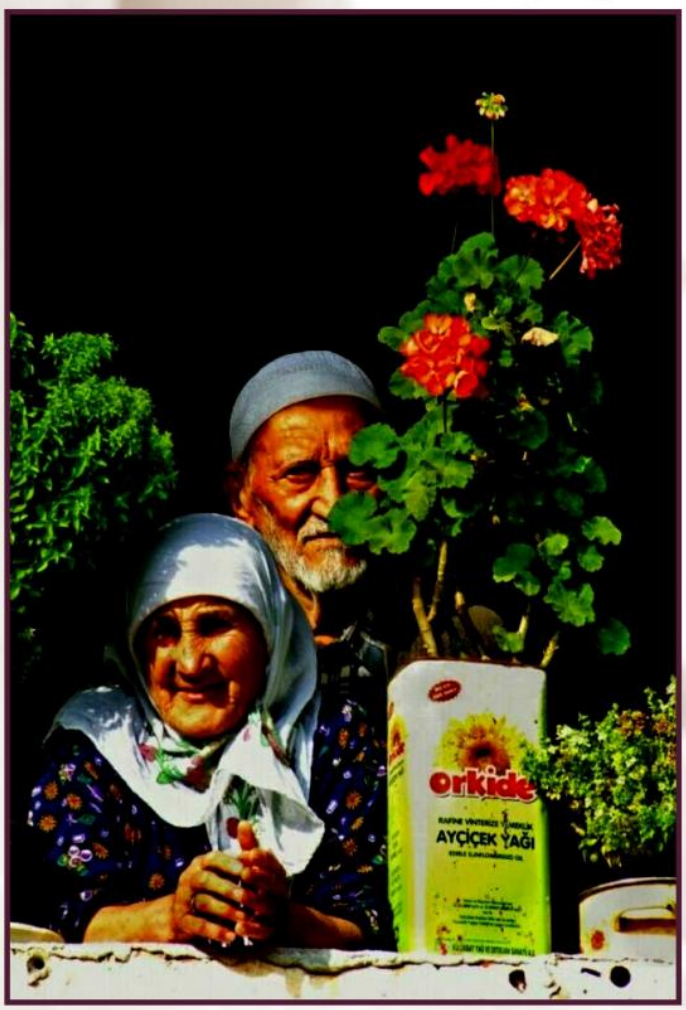

İyi bir evlilik için diğer eş de bulunması gereken özellikler, en yüksek oranın (%13,6) eşine özenli olmak olduğu görülmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılımcı ifadesi şöyledir: "Eşim beni kırmaz ve daima beni üzmemek için özen gösterir"(K- 53) İkinci sırada %8,1 oranında (f=3) saygılı olmak gelmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılımcı ifadesi şöyledir: "Eşim bana karşı hep saygılı olmuştur"(E- 68). Sonraki kategori, %8,1 oranında (f=3) evine bağlı olma kategorisi gelmektedir. Bu kategoriyi oluşturan örnek katılımcı ifadesi şöyledir, "Eşim evimizin ve çocuklarımızın ihtiyaçlarını elinden geldiğince ihmal etmemeye çalışır"(K- 54). Sonraki kategori, %8,1 oranında (f=3) güler yüzlü olma kategorisidir. Bu kategori için örnek katılımcı ifadesi, "Eşimin işten geldiğimde bana güler yüz göstermesini hep çok beğenmişimdir"(E- 65). Bir eş de bulunması gereken kişisel özellikler; ev işlerinde yardım etme, sorumluluğunu yerine getirme, cömert olma, merhametli olma, eşine sadık olma, güvenilir olma, maneviyatının olması, eşinin sözünden çıkmaması, güzel/yakışıklı olması, güzel giyinmesi, iyi anne/baba olması, akrabalarıma iyi davranması, tutumlu olması, kötü alışkanlıklarının olmaması ve anlayışlı olması da %5,4 (f=2) ile %2,7 (f=1) arasında değişen oranlarda sıralanmaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın elde edilen sonuçlara göre; uzun yıllar evli olan bireyler evliliği daha çok yuva kurmak, çocuk sahibi olmak, sevdiğiyle hayatı paylaşmak, mutlu bir yaşam sürdürmek ve kaderi olarak görmektedir. Katılımcıların evliliğe ilişkin algıları değerlendirildiğinde genellikle bir yuva kurma fikri ve sevdiği kişi ile hayatı paylaşma gerekçeleri ön plana çıkmaktadır. Kültürümüzde gençlerin evlilik kararını vermesi çoğu zaman aileleri tarafından uygun karşılanmaz. Nitekim gençlerin anlık hevesler ve gençlik heyecanı ile karar verebileceğine ilişkin bir görüş hâkimdir. Oysa araştırma sonucuna göre evliliği uzun süren bireylerin evliliği, gençliğin heves ve heyecanlarından ziyade daha somut ve aile yapısını kuvvetlendiren algılara sahip olduğu görülmektedir. Uzun süre evli olan bireylerin evlilik algılarına bakıldığında genellikle kişisel istek ve arzulardan ziyade birlikte yaşama ve bir yuva kurma algılarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda evliliklerin uzun sürmesinde başkası/başkaları ile yaşamak ve bu kişilerle bir yuva olmak algısına

sahip bireylerin evliliklerinin uzun süreli olduğunu söylemek mümkündür. Kısaca Evliliğe yüklenen anlam evliliğin uzun süreli olmasında önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde araştırma bulgularına paralel olarak Erözkan (2004) ve Sarı (2008) insanların evlenirken mutlu bir beraberlik amaçladığını, her türlü duygu ve düşünceyi paylaşma beklentisi içinde olduğunu ve evliliğe ilişkin paylaşmak ve yalnızlığı gidermek şeklinde algılara sahip olduğunu belirtmişlerdir. Farklı bir araştırmada ise katılımcılar evliliği mutlu aile ocağına benzetmiştir.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre; uzun süre evli olan bireyler, evliliklerindeki yaşanan iletişim çatışmaları ile ekonomik problemlerin ilgisizlikten daha önemli problemler olduğunu ifade etmektedirler. Evliliklerde bireyler, çocuklarla ilgi sorunların, eve geç gelme ya da evin düzeniyle ilgili hususların evliliklerde yaşanabilen diğer problem kaynakları olarak vurgulamaktadırlar. Uzun süre evli olan bireylerin evliliklerinde yaşadıkları bu tür problemleri genellikle küçük sorunları büyütmeyerek ya da birbirlerine hediyeler alarak çözdüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca bireyler, eşlerin birbirlerine gülümsemesinin ya da güzel sözler söylemesinin de yaşanan bu sorunları çözmelerinde etkili olduğunu vurgulamaktadırlar.

Uzun süre evli olan bireylerin evliliklerinde yaşadıkları problemler göz önüne alındığında görülmektedir ki iletişim problemler ve ekonomik sorunlar katılımcıların en fazla vurguladıkları konular olmakta ve uzun süre evli olan bireyler bu sorunları başarılı bir şekilde çözerek evliliklerinin sağlıklı bir şekilde yürütmeyi başarmaktadırlar. Nitekim araştırmalarda da evlilikte yaşanan problemlerin genellikle iletişim çatışmaları, ekonomik problemler, kıskançlık, sadakatsizlik, bencillik ya da güvensizlikten kaynaklandığı, çiftlerin ancak aralarındaki sorunları çözerek evliliklerinden aldıkları doyumu arttırabilmelerinin mümkün olduğu vurgulanmaktadır. Farklı bir araştırmada da ekonomik problemlerin evlilikte önemli bir sorun olduğu, ekonomik durumu iyi olan çiftlerin evliliklerinde maddi problemler yaşayan çiftlere göre daha evliliklerinde daha fazla az yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kısacası problemlerin yaşanmadığı bir evlilik düşüncesi istenen bir durum olsa da içinde yaşadığımız dünyada kimi zaman bizimle alakalı, kimi zaman da bizim dışımızda gelişen olaylardan dolayı sorunlar, çatışmalar yaşanacağı kuşku götürmeyen bir gerçektir. Önemli olan çatışma yaşamamak değil, evlilikte karşılaşılan problemlere o evliliğin doğasına uygun bir çözüm bulma becerisi geliştirebilmektir.

Araştırmada elde edilen diğer bir sonucuna göre; uzun yıllar evli olan bireyler saygı ve sadakatin uzun

evlilikler için sevgiden daha öncelikli olduğunu ifade etmektedirler. Evliliklerinde eşler, sorunları büyütmemenin, anlayışlı tavırların, ortak hareket etmenin evliliğin uzun sürmesinde etkili olduğunu belirtmektedirler. Evlilik öncelikle kadın erkek rollerinden yola çıkan bir anlaşma olarak başlamakla birlikte, uzun süre devam etmesinde saygı, sadakat, birbirine bağlılık, sevgi ve sorun çözme becerilerinin daha etkili olduğunu göstermektedir.

İyi bir evliliği sürdüren eş özellikleri açısından bulgular değerlendirildiğinde görülmektedir ki, saygı önemli bir özellik olarak değerlendirilmektedir. Hem eşe saygılı olmanın, hem de eşi tarafından saygı görülen bir ilişkinin daha uzun sürdüğü ifade edilmektedir. Bu durumda ilişkinin devamı için çiftlerin ilişkilerinde birbirlerine karşı bir birey olarak şeffaf ve saygılı olmasının son derece önemli olduğu görülmektedir. Evliliklerde karşılıklı saygı, birlikte yaşamanın verdiği doyum, eşlerin çözüm odaklı olması, birbirilerine karşı anlayışlı davranması, şeffaflık, karar verme sürecinde katılımcı davranma gibi faktörler evlilik süresini uzatan faktörler olarak değerlendirilebilir. Öte yandan eşler arasında saygı ve sevgi bağlarının zayıflaması, cinsel problemler, kararların tek taraflı alınması, sorunların büyütülmesi, problemler karşısında çözüm odaklı olmamak gibi faktörler evlilik süresini kısaltan faktörlerdir. Literatür incelendiğinde Boylu (2013), Kitson (1992; akt., Uçan, 2007), (Özkan ve Böke, 1994), araştırma bulgularına benzer sonuçlara ulaşmıştır. Ayrıca Hendrick ve Hendrick, (1995) bireylerin evliliklerinde mutluluğa ulaşması o birlikteliğin uzun sürmesi açısından son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Farklı bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmış ve uzun süre evli olan bireylerin evliliklerinde mutlu çiftler olduğu vurgulanmıştır (Qari, 2014).

Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuca göre; uzun süre evli olan bireyler kendilerini en çok eşine saygılı ve anlayışlı olarak tanımlamış ve evliliklerinde eşlerini dinlediklerini, güler yüzlü olduklarını ifade ederken eşlerini de en çok eşine özenli, evine bağlı, saygılı ve güler yüzlü olarak nitelendirmişlerdir. Uzun süre evli olan bireylerin ifadeleri dikkate alındığında hem eşlerinin hem de kendilerinin yapıcı ve istendik kişilik özelliklerin evliliklerinin uzun sürmesinde önemli belirleyicilerden olduğu vurgulanmıştır. Larson (2002) anlayışlı olmama, yıkıcı bir dil kullanma ve eş sadakatinin sorgulanması gibi kişisel özelliklerin evlilik süresini kısaltan önemli faktörler olduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde Türkiye İstatistik Enstitüsü (TUİK) (2012)'e göre kısa süren evliliklerde olumsuz kişisel özelliklerin etkili olduğu

vurgulanmaktadır. Farklı araştırmalarda kişisel özelliklerin evlilik üzerinde olumlu-olumsuz etkileri olduğu saptanmıştır (Afifi ve Reichert, 1996; Bacanlı, İlhan ve Güngör, 2012; Demirtaş, 2004; Afifi, Dillow ve Morse, 2004).

Sonuç olarak; evliliğe ilişkin algıların, evlilikten beklentilerin evliliklerin uzun sürmesinde önemli bir faktör olduğu, evliliği uzun yıllar devam eden bireylerin evliliklerini yuva kurmak, sevdiğinle bir ömür yaşamak gibi gelip geçici olmayan düşünceler ve istekler şeklinde algıladıkları görülmektedir. Araştırmada uzun süre evli olan bireylerin de evliliklerinde birtakım problemler yaşadıkları ancak bu problemlere ilişkin sorun çözme becerileri geliştirdikleri, karşılaştıkları problemleri çözme eğiliminde olmalarının evliliklerinin uzun sürmesine katkı sağladığı görülmüştür. Ayrıca evlilikte eşlerin birbirlerine karşı saygılı olmalarının ve mutluluğu eşlerine aramalarının evliliklerinin uzun sürmesine katkı sağladığı ve olumlu kişilik özelliklerine sahip olmanın çiftleri bir arada tutan önemli özellikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde; evliliğe ilişkin algıların ve beklentilerin evliliğin uzun sürmesinde belirleyici etken olduğu göz önüne alındığında evlilik öncesi eğitim programlarında çiftlere, evliliğe ilişkin algıların ve beklentilerin önemi konusunda farkındalık kazandırılabilir. Uzun süreli evli olan bireyler evliliklerinde problem yaşadıklarında, sorunları büyütmeden çözüm aradığı, alttan aldığı, birbirlerine hediyeler aldığı ve güzel sözler söylediği görülmektedir. Bu kapsamda aile danışmanlığı programlarında problem çözme stratejilerine ağırlık verilebilir. Ayrıca uzun süreli evli olan bireylerin evliliklerinin uzun sürmesinin başlıca nedenlerini birbirlerine saygılı oldukları, mutluluğu eşlerinde aradıkları, evlerine bağlı oldukları, birbirlerini sevdikleri ve sorunları büyütmedikleri olarak ifade etmişlerdir. Dolayısıyla verilecek olan evlilik öncesi eğitim programlarında çiftlerin bu konudaki bilgileri artırılabilir. Bunlara ek olarak olumlu kişilik özelliklerinin evliliklerin uzun sürmesinde önemli faktörlerden biri olduğu göz önüne alındığında, evlenilecek bireyler hem kendi hem de eşin özellikleri ve ilişkileri güçleştiren davranış kalıplarını fark etmeleri için evlilik öncesi eğitimlere bu boyutlar da eklenebilir.

1 Aralık:: Adıyaman'ın İl Oluşu Etkinlikleri - Adıyaman	**1 Aralık ::** Dünya AIDS Günü
2 Aralık :: Köleliğin Yasaklanması Günü	**3 Aralık ::** Dünya Özürlüler Günü
4 Aralık :: Dünya Madenciler Günü	**4 Aralık ::** Ahmet Kuddusi Anma Günü - Bor / Niğde
7 Aralık :: Uluslararası Sivil Havacılık Günü	**7 Aralık::** Kültür ve Sanat Etkinlikleri - Köseçobanlı-Gülnar-İçel
9 Aralık:: Dünya Yolsuzlukla Mücadele Günü	**10 Aralık::** Dünya İnsan Hakları Günü
Aralık'ın 1.Haftası :: Kestane Festivali - Köşk-Aydın	**10 Aralık'ı İçine Alan Hafta:: İnsan Hakları Haftası**
10-17 Aralık:: Hz. Mevlana'yı Anma Törenleri - Konya	**10 Aralık::** Sanayi ve İhracat Ürünleri Fuarı - Konya
12-18 Aralık:: Yoksullarla Dayanışma Haftası	**12-18 Aralık:: Tutum, Yatırım ve Türk Malları Haftası**
14-20 Aralık :: Uluslararası Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Festivali - Bursa	**19 Aralık:: Portakal Festivali - Dörtyol-Hatay**
20 Aralık:: Atatürk'ün Kırklareli'ne Gelişi - Kırklareli	**19 Aralık:: Atatürk'ün Kayseri'ye Gelişi - Kayseri**
21 Aralık:: Dünya Kooperatifçilik Günü	**24 Aralık:: Atatürk'ün Kırşehir'e Gelişi - Kırşehir**
25 Aralık:: 2. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü Anma Töreni - Malatya	**27 Aralık:: Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi - Ankara**

1 Aralık

1402 - Timur, 57 yıldır Rodos şövalyelerinin hüküm sürdüğü İzmir'i kuşattı.

1640 - Portekiz, İspanya'dan bağımsızlığını ilan etti.

1906 - Dünyanın ilk sinema salonu Paris'te açıldı.

1913 - Ford Motor Company, ilk hareketli montaj hattını başlattı.

1935 - Türk kadınının siyasal haklarını kazanması.

1955 - Montgomery, Alabama'da (ABD) Rosa Parks adındaki zenci kadın, otobüste yerini beyaz adama vermediği için tutuklandı.

1973 - Papua Yeni Gine, Avustralya'dan bağımsızlığını ilan etti.

1987 - Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Dünya AIDS Günü'nü ilk kez duyurdu.

1999 - Burj Al Arab (321 metre yükseklikle dünyanın en yüksek oteli) hizmete açıldı.

2000 - Şili'nin eski diktatörü Augusto Pinochet'nin, iktidarı dönemindeki cinayet ve insan kaçırma suçlarından dolayı tutuklanmasına karar verildi.

2 Aralık

1409 - Leipzig Üniversitesi kuruldu.

1804 - Napolyon Bonapart, Paris'teki Notre Dame Katedrali'nde, Papa'nın da katıldığı törende taç giydi ve Fransa İmparatoru oldu.

1873 - Türkiye'nin ilk borsası sayılan Dersaadet Tahvilat Borsası açıldı.

1914 - Avusturya, Belgrad'ı işgal etti.

1918 - Ermenistan, Osmanlı devletinden bağımsızlığını ilan etti.

1956 - Fidel Castro, Grama yatıyla Küba'ya çıktı.

1982 - Dr. Robert K. Jarvik tarafından geliştirilen ilk yapay kalp, Barney Clark adlı hastaya takıldı.

1988 - Benazir Butto, Pakistan başbakanı olarak yemin etti.

2002 - Yüksek Seçim Kurulu (YSK), 3 Kasım 2002'de Siirt'te yapılan milletvekili seçimini iptal etti. Seçim işlemlerindeki eksikliğin seçim sonuçlarında etkili olduğu sonucuna varan YSK, Siirt'teki seçimin yenilenmesine oybirliğiyle karar verdi.

2003 - Yargıtay 11. Ceza Dairesi kayıp trilyon davasında kapatılan Refah Partisi'nin genel başkanı Necmettin Erbakan'a "özel belgede sahtecilik" suçundan verilen 2 yıl 4 ay hapis cezasını oybirliğiyle onayladı.

3 Aralık

1918 - I. Dünya Savaşı'ndan sonra Londra'da yapılan Müttefik Kongresi sona erdi; Almanya'nın savaş tazminatı ödemesine karar verildi.

1944 - Yunanistan'da komünistler ve kralcılar arasında Yunan İç Savaşı başladı.

1956 - İngiltere ve Fransa, Süveyş'ten çekileceklerini

açıkladılar.

1959 - Fazıl Küçük Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Yardımcısı oldu.

1967 - İlk kalp nakli ameliyatını, Güney Afrikalı kalp cerrahı Dr. Christiaan Barnard, Cape Town'da yaptı; hasta 18 gün yaşayabildi.

1971 - Pakistan-Hindistan savaşı başladı.

1984 - Union Carbide firmasının Hindistan'da Bhopal'de kurduğu böcek ilacı üreten fabrikadan yanlışlıkla 40 ton metil isosiyanat gazının sızması 18.000 kişinin ölümüne neden oldu.

1989 - Malta'da bir araya gelen Amerika Birleşik Devletleri başkanı George H. W. Bush ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği komünist partisi genel sekreteri Mikhail Gorbaçov, Soğuk Savaş'ın bittiğini resmen ilan etti.

2002 - Birleşmiş Milletler silah denetçileri ilk kez, Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in saraylarından birine önceden haber vermeksizin girdiler.

2002 - Dünya Gıda Programı Afrika'da 38 milyon kişinin açlıkla karşı karşıya olduğunu açıkladı.

4 Aralık

1859 - Mekteb-i Mülkiye kuruldu.

1918 - ABD başkanı Woodrow Wilson, I. Dünya Savaşı barış görüşmeleri için Versay'a geldi. Başkanlığı sırasında Avrupa'ya gelen ilk ABD başkanı oldu.

1927 - Cumhuriyet döneminin ilk kağıt paraları tedavüle çıkarıldı.

1943 - İnönü-Churchill-Roosevelt arasında Kahire Konferansı yapıldı.

1945 - ABD Senatosu 65'e karşı 7 oyla BM'e katılma kararı aldı. (BM, 24 Ekim 1945'de kuruldu).

1961 - İngiltere'de doğum kontrol hapları serbestçe satışa çıkarıldı.

1980 - Rock grubu Led Zeppelin dağıldıklarını açıkladı.

1981 - ABD başkanı Ronald Reagan CIA'nın ülkedeki casusluk faaliyetlerine izin vererek örgütün yetkilerini genişletti.

1981 - Danışma Meclisi Başkanı Sadi Irmak "Askerler kışlaya dönmenin hasreti içinde" dedi.

2002 - BM Güvenlik Konseyi Irak'ın "gıda karşılığı petrol" programını altı ay uzatma kararı aldı.

5 Aralık

1492 - Kristof Kolomb, Haiti'yi keşfetti.

1755 - Nuruosmaniye Camii açıldı.

1920 - TBMM'de "Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Grubu" kuruldu; Mustafa Kemal grup başkanlığına seçildi.

1927 - Cumhuriyet döneminin ilk kağıt paraları tedavüle çıkarıldı. 1, 5, 10, 50, 100, 500 ve 1000 liralık olmak üzere 7 ayrı değerde çıkarılan banknotlar eski Türkçe ve Fransızca bastırıldı.

1932 - Almanya doğumlu İsviçreli fizikçi Albert Einstein Amerikan vizesi aldı.

1933 - ABD'de 14 yıldır devam eden içki yasağı kalktı.

1934 - Türkiye'de kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanıyan kanun kabul edildi.

1941 - İngiltere, Finlandiya, Macaristan ve Romanya'ya savaş ilan etti.

1942 - Erbaa ve Niksar'da meydana gelen depremde 500 kişi öldü.

1957 - Sukarno tüm Hollandalıları Endonezya'dan sınırdışı etti.

6 Aralık

1240 - Moğol hükümdarı Batu Han ve emrindeki Altın Ordu, Kiev şehrini fethetti.

1768 - Encyclopedia Britannica'nın ilk baskısı yapıldı.

1862 - ABD Başkanı Abraham Lincoln, Minnesota'daki Sioux isyanına katılarak tutuklanan 303 kızılderiliden 39'unun asılmasına karar verdi; idamlar 26 Aralık'ta infaz edildi.

1865 - ABD Anayasasına köleliği yasaklayan madde eklendi.

1877 - Washington Post gazetesinin ilk sayısı yayımlandı.

1917 - Finlandiya, Rusya'dan bağımsızlığını ilan etti.

1917 - Halifax'da (Kanada) bir cephane deposu patladı. 1900'den fazla kişi öldü, şehrin bir kısmı harabeye döndü.

1922 - İnsülin ilk kez Kanada'da bir hastanede hastalar üzerinde denendi.

1998 - Hugo Chávez Frías, Venezuellada başkan seçil-

di.

2008 - Atina'da Aleksandros Grigoropulos adlı 15 yaşındaki genç polis kurşunu ile vuruldu; bu olaya tepki olarak ülkede ayaklanmalar başladı.

7 Aralık

1917 - I. Dünya Savaşı: ABD, Avusturya-Macaristan'a savaş ilan etti.

1941 - II. Dünya Savaşı: Kanada; Finlandiya, Macaristan, Romanya, ve Japonya'ya savaş ilan etti.

1941 - Pearl Harbor Saldırısı: Japon uçakları Amerikan deniz üssü Pearl Harbor'u bombaladı. 5 savaş gemisi, 14 gemi, 200 uçak yok edildi, 2400 kişi öldü.

1961 - MGK Başbakan İsmet İnönü'nün başkanlığında ilk toplantısını yaptı.

1975 - Endonezya, Doğu Timor'u işgal etti.

1979 - İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil öldürüldü. Olay yerine "Anti Terör Birliği" imzalı bir bildiri bırakıldı.

1988 - Ermenistan'da 6,9 şiddetinde bir deprem meydana geldi: 25.000'in üzerinde ölü, 15.000'den fazla yaralı, 400.000 kişi evsiz kaldı.

1999 - Düzce,Türkiye'nin 81. ili oldu.

2002 - Londra'da 51'incisi yapılan Dünya Güzellik Yarışması'nda Türkiye Güzeli Azra Akın Dünya Güzeli seçildi.

2004 - Hamid Karzai Afganistan devlet başkanlığı görevine başladı.

8 Aralık

1808 - Napolyon Bonaparte komutasındaki Fransız ordusu Madrid'e girdi.

1941 - Pearl Harbor Saldırısından bir gün sonra ABD Kongresi Japonya'ya savaş ilan etti ve II. Dünya Savaşı'na resmen girmiş oldu.

1942 - Vatan gazetesi, Hitler ve Mihver devletleri aleyhtarı yazılar nedeniyle kapatıldı.

1953 - Türkiye futbolda İspanya'yı eledi; Dünya Futbol Şampiyonası'na katılmaya hak kazandı.

1973 - Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk yazar Çetin Altan'ın cezasını affetti. Ancak Altan'ın 2 yıllık cezası af kapsamı dışında kaldı.

1987 - ABD Başkanı Ronald Reagan ve SSCB lideri Mihail Gorbaçov, orta menzilli nükleer füzelerin karşılıklı imhası için antlaşma imzaladı.

1991 - Boris Yeltsin ile Ukrayna ve Beyaz Rusya cumhuriyetlerinin devlet başkanları Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) kuruluşunu ilan ettiler.

1995 - Eralp Akkoyunlu 1987 yılında çıktığı dünya seyahatini tamamlayarak bunu gerçekleştiren 5. Türk oldu. 6 yıl 7 ay süren bu yolculukta Akkoyunlu, 302 gün seyir yaparak dünyayı dolaştı.

2003 - Erdoğan Teziç, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından YÖK Başkanlığına atandı.

2007 - Küresel Isınmaya Hayır Mitingi yapıldı.

9 Aralık

1893 - İstanbul'da günlerce süren soğuk hava yüzünden Haliç dondu.

1917 - Kudüs, İngiliz ordularının işgal etmesiyle Osmanlı Devleti'nin elinden çıktı.

1925 - Yerli kumaştan elbise giyilmesi kanunu çıktı.

1941 - Çin Cumhuriyeti; Japonya, Almanya ve İtalya'ya savaş ilan etti.

1949 - Birleşmiş Milletler Kudüs'te yönetimi aldı.

1961 - Tanzanya bağımsızlığını kazandı.

1967 - Ankara'da üniversite öğrencileri NATO'ya karşı direniş mitingi düzenledi.

1981 - Sinema sanatçısı Tarık Akan yargılandı. Sanatçının Almanya'da Türkiye aleyhtarı propaganda yaptığı iddia ediliyordu.

1995 - Nazım Hikmet'in "Rüzgâra Karşı Yürüyen Adam" heykeli, Kültür Bakanı Fikri Sağlar'ın da katıldığı törenle Ankara Atatürk Kültür Merkezi bahçesine yerleştirildi.

2004 - Kanada Anayasa Mahkemesi, eşcinsel evliliklerin anayasaya uygun olduğu kararını verdi.

10 Aralık

1863 - Londra metrosu açıldı.

1898 - İspanyol-Amerikan savaşı sonrası Küba, İspanya'dan bağımsızlığını kazandı.

1901 - İlk Nobel ödülleri verildi.

1964 - Martin Luther King Nobel Barış Ödülü'nü aldı.

1983 - Arjantin'de askeri rejim sona erdi

1987 - Sedat Simavi Basın Ödülü Uğur Mumcu'ya verildi.

1988 - Türkiye'de ilk karaciğer nakli ameliyatı yapıldı. Ameliyatı, Ankara Hacettepe Üniversitesi'nden Prof.Dr. Mehmet Haberal gerçekleştirdi.

1994 - Yaser Arafat, Shimon Perez ve Yitzhak Rabin Nobel Barış Ödülü'nü aldılar.

2002 - Stanford Üniversitesi insan embriyosu klonlayacağını açıkladı.

2002 - Kuzey Kore'den gelen ve Scud füzeleri taşıyan bir gemi Umman denizinde İspanyol donanması tarafından durduruldu.

2003 - İranlı Şirin Ebadi, Nobel Barış Ödülü'nü alan ilk müslüman kadın oldu.

11 Aralık

1901 - İlk masa tenisi turnuvası İngiltere'de düzenlendi.

1923 - Mustafa Kemal Paşa'nın Times gazetesinde, "Milli hâkimiyet esasına dayanan ve bilhassa Cumhuriyet idaresine malik bulunan memleketlerde siyasi partilerin mevcudiyeti tabiidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde de birbirini denetleyen partilerin doğacağına şüphe yoktur" şeklindeki demeci yayımlandı.

1941 - Adolf Hitler ve Benito Mussolini'nin açıklamasıyla Almanya ve İtalya, Amerika Birleşik Devletleri'ne savaş ilan etti.

1949 - Birleşmiş Milletler, Filistinli mültecilerin kendi topraklarına dönme hakkını kabul etti.

1976 - Ankara Üniversitesi süresiz kapatıldı.

1987 - Necatigil Şiir Ödülü Ahmet Oktay'a verildi. Şair ödülü, "Yol Üstünde Semender" adlı yapıtıyla aldı.

1994 - Birinci Çeçen-Rus Savaşı: Rusya Federasyonu, tek yanlı olarak bağımsızlığını ilan eden Çeçenistan'a girdi.

1997 - Susurluk olayı nedeniyle DYP milletvekilleri Mehmet Ağar ve Sedat Bucak'ın dokunulmazlıkları kaldırıldı.

1999 - Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sona erdi. Sonuç belgesinde Türkiye'nin "adaylığı kesinleşti."

2004 - İstanbul Modern Sanat Müzesi açıldı.

12 Aralık

1870 - Güney Carolina'lı Joseph H. Rainey, ABD kongresine seçilen ilk siyahi oldu.

1901 - İtalyan mucit Guglielmo Marconi, telsiz-telgraf sistemini geliştirdi ve İngiltere'den Atlantik aşırı ilk mesajını gönderdi.

1911 - Hindistan'ın başkenti Kalküta yerine Delhi oldu.

1936 - İngiltere Kralı VIII. Edward ABD'li Wallis Warferd Simpson ile evlenebilmek için tahttan çekildi ve böylece kendi isteğiyle tahtı bırakan ilk İngiliz hükümdarı oldu.

1941 - II. Dünya Savaşı: İngiltere Bulgaristan'a; Macaristan ve Romanya ABD'ye; Hindistan da Japonya'ya savaş ilan etti.

1956 - Japonya, Birleşmiş Milletler'e üye oldu

1963 - Kenya, İngiltere'den bağımsızlığını ilan etti.

1979 - Rodezya'nın adı Zimbabwe olarak değişti.

2000 - ABD Anayasa Mahkemesi, Florida'da oyların yeniden sayımı işlemini durdurdu ve seçimleri Cumhuriyetçi aday George W. Bush'un kazandığını açıkladı.

2000 - Etiyopya ile Eritre arasında 2 yıl süren savaşa son veren barış anlaşması Cezayir'de imzalandı.

13 Aralık

1522 - Osmanlı padişahı Kanuni Sultan Süleyman, Rodos'un teslimini istedi.

1642 - Hollandalı denizci Abel Tasman, Yeni Zelanda'yı

keşfetti.

1754 - Osmanlı padişahı III. Osman'ın saltanatı başladı.

1805 - Sırp isyanları ve Kara Yorgi'nin önderliği altında Sırpların Belgrad'ı ele geçirmesi.

1957 - İran'da deprem: 2 bin kişi öldü.

1960 - Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün Cezayir ziyareti olaylı geçti. Fransız milliyetçilerinin çıkardığı olaylarda 123 kişi öldü.

1974 - Malta'da cumhuriyet ilan edildi.

1996 - Kofi Annan Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri seçildi.

2003 - ABD askeri güçleri devrik Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin'i Irak'ta saklandığı yerde yakaladı.

2005 - TMSF'nin satışa çıkardığı Telsim, 4 milyar 550 milyon dolarla dünyanın en büyük mobil telekomünikasyon operatörlerinden olan İngiltere'den Vodafone'un şirketi Vodafone Telekomünikasyon A.Ş'ye ihale edildi.

14 Aralık

1900 - Bilim adamı Max Planck, kuantum teorisini Berlin Fizik Birliği'nde sundu.

1911 - Norveçli Roald Amundsen Güney Kutbu'na ulaştı.

1936 - Ankara 19 Mayıs Stadı açıldı.

1939 - Sovyetler Birliği, Milletler Cemiyeti üyeliğinden çıkarıldı.

1954 - Kıbrıs sorunu Birleşmiş Milletler'de görüşüldü. Türk delegesi Selim Sarper, "Kıbrıs, Türk sahillerinden 40 mil ötededir. Yunanistan'a 600 mil mesafede olan bu ada Yunanistan'ın olamaz" dedi.

1959 - Başpiskopos Makarios Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk devlet başkanı oldu.

1989 - Şili'de ilk demokratik seçimler yapıldı.

1995 - Savaşın tarafları Alia İzzetbegoviç (Bosna), Slobodan Milošević (Sırbistan), ve Franjo Tuđman (Hırvatistan) arasında Dayton Antlaşması Dayton, Ohio'da (ABD) imzalandı. Eski Yugoslavya'da son üç yıldır süren savaş sona erdi.

2002 - Irak'taki BM silah denetçileri şefi Hans Blix, Irak'tan geçmişte ve şu anda kimyasal, biyolojik ve balistik füze programlarıyla ilgili çalışan bilim adamlarının listesini istedi.

15 Aralık

1574 - III. Murat 12. Osmanlı padişahı olarak tahta çıktı.

1890 - Amerikan yerli kabilelerinden Titan Dakotaları'nın şefi Oturan Boğa (Tatanka Iyotake), ABD'nin harekete geçirdiği yerel polis ve askerler tarafından öldürüldü.

1893 - Wilhelm Ludwig Thomsen, Danimarka Kraliyet İlimler Akademisinde sunduğu bildiriyle Orhun alfabesini çözdüğünü ve Orhun Kitabeleri'ni okuduğunu bilim dünyasına açıkladı.

1923 - Türkiye - Macaristan dostluk antlaşması İstanbul'da imzalandı

1948 - Fransa ilk nükleer reaktörün kuruluş çalışmalarına başladı.

1949 - Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nun İstanbul bürosu açıldı.

1972 - Yaşar Kemal, pasaport verilmediği için uluslararası bir toplantıya gidemedi. Tepkiler üzerine, yazara 15 gün sonra pasaport verildi.

1986 - Olimpiyat şampiyonu halterci Naim Süleymanoğlu, Türk vatandaşı oldu.

1987 - Cumhuriyet tarihinde dolar, resmen ilk kez dört haneli rakama ulaştı. Merkez Bankası Amerikan Dolarının satış kurunu 1.300 liraya yükseltti.

1990 - Kırgızistan bağımsızlığını ilan etti.

16 Aralık

1773 - Boston Çay Partisi: Amerikan kolonistleri çay vergilerini protesto etmek için Boston limanındaki üç İngiliz gemisine girip 300 den fazla çay sandığını denize döktüler.

1902 - Türkistan'da 6,4 şiddetinde deprem: yaklaşık 4.500 kişi yaşamını yitirdi.

1948 - Kamboçya bağımsızlığını ilan etti.

1949 - Ahmet Sukarno Endonezya'nın ilk cumhurbaşkanı oldu.

1959 - Vatan gazetesi bir ay süreyle kapatıldı.

1965 - NASA Pioneer-6 sondasını Delta roketiyle uzaya gönderdi. Sonda ile en son temas 8 Aralık 2000 de oldu.

1969 - İstanbul Boğaz Köprüsü, 303 milyar liraya ihale edildi.

1990 - Osman Hamdi Bey'in Kaplumbağa Terbiyecisi adlı tablosu rekor fiyatla satıldı: 1 milyar 750 milyon lira.

1996 - Kerkük-Yumurtalık Boru Hattı yeniden açıldı.

1998 - Amerika Birleşik Devletleri, Irak'a "Çöl Tilkisi" harekatını başlattı. Harekatın nedeninin Irak'ın Birleşmiş Milletler'in ülkede yaptığı kitle imha silahlarını kontrolünü engellemesi olduğu ileri sürüldü.

17 Aralık

1903 - Wright Kardeşler benzin motorlu uçakları ile Kitty Hawk'ta (Kuzey Karolina) ilk uçuşu geçekleştirdi: uçuş mesafesi 37 m, uçuş süresi 12 saniye.

1908 - İttihat ve Terakki Cemiyeti, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İttihat ve Terakki Fırkası adını aldı.

1908 - II. Meşrutiyet'in ilanından sonraki seçilen yeni Osmanlı Meclis-i Mebusanı ilk toplantısını yaptı.

1918 - Fransız askerleri denizden Mersin'e çıkarma yapmaya başladı. Mersin, Tarsus, Adana, Ceyhan, Misis ve Toprakkale işgal edildi.

1934 - Kasım 1934 tarihli Kanun'la Kemal öz adlı Cumhurbaşkanı'na verilen Atatürk soyadının veya bunun başına ve sonuna söz konarak yapılan adların hiçbir kimse tarafından öz ve soyadı olarak alınamayacağına dair Kanun, TBMM'de kabul edildi.

1969 - ABD hava kuvvetleri, yaptıkları UFO araştırmaları sonucunda dünyadışı bir uzay gemisine ilişkin kanıta rastlamadıklarını açıkladı.

1973 - Amerikan psikiyatri derneği, homoseksüelliği akıl hastalıkları listesinden çıkardı.

1980 - Türkiye'nin Sidney Başkonsolosu Şarık Arıyak ve koruma polisi Enver Sever silahlı saldırı sonucu öldü. Saldırıyı Asala adlı Ermeni terör örgütü üstlendi.

1996 - Sedat Bucak'ın otomobilinde bulunan silahların Emniyet Müdürlüğü'ne ait olduğu belirlendi.

1998 - Safranbolu kültürel varlık olarak Dünya Miras Listesi'ne alındı.

2004 - AB, Türkiye ile 3 Ekim 2005'te müzakerelere başlama kararı aldı.

18 Aralık

1271 - Kubilay Han, imparatorluğunun adını "Yuan" (元 yuán), olarak değiştirdi. Çin'de Yuan Hanedanı'nın hükümranlığı resmen başlamış oldu.

1482 - Gedik Ahmet Paşa, II. Bayezid tarafından idam ettirildi.

1865 - ABD'de kölelik kaldırıldı.

1892 - Pyotr İlyiç Çaykovski'nin The Nutcracker adlı balesi St. Petersburg'da ilk kez sahnelendi.

1894 - Avustralya'da kadınlar seçme ve seçilme hakkını elde ettiler.

1946 - Uluslararası Para Fonu, (IMF) faaliyete geçti. 27 Aralık 1945'de kurulan IMF, 32 üye ülkenin para birimlerinin altın ve Amerikan doları karşılığını ifade eden bir anlaşma ilan etti.

1954 - Kıbrıs'ta Türkiye, İngiltere ve ABD karşıtı gösteri

yapan topluluğa İngiliz askerleri ateş açtı; 2 kişi vuruldu, 42 kişi tutuklandı. Gösteriyi Yunanistan'la birleşmek isteyen Kıbrıslılar düzenlemişti.

1956 - Japonya, Birleşmiş Milletlere kabul edildi.

1969 - İngiltere parlamentosu cinayet suçlarında idam cezasını kaldırıldı.

1997 - Dünya İnternet Konsorsiyumu (World Wide Web Consortium - W3C) HTML 4.0'ı duyurdu.

19 Aralık

1805 - Napolyon Bonapart komutasındaki Fransız ordusu Varşova'ya girdi.

1941 - II. Dünya Savaşı'nda, İstanbul'da ekmek karneye bağlandı.

1950 - Dwight D. Eisenhower, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kuvvetleri komutanlığına atandı.

1965 - Charles de Gaulle, Fransa cumhurbaşkanlığına yeniden seçildi.

Anadol1966 - Koç Grubu'nca üretilen ilk Türk otomobili Anadol satışa sunuldu. Peşin fiyatı 26 bin 800 lira.

1968 - Piyanist İdil Biret, Paris'te dünyanın ünlü beş virtüözüyle konser verdi.

1978 - Kahramanmaraş olayları patlak verdi. Olaylar 26 Aralık'ta sona erdi.

1984 - Çin ve Birleşik Krallık, Deng Xiaoping ve Margaret Thatcher'ın Pekin'de imzaladıkları bildiriyle Hong Kong'un 1997'de Çin'e devredilmesi konusunda anlaştı.

2001 - Kabil'e en az 3 bin kişiden oluşacak uluslararası güç konuşlandırılması için BM Güvenlik Konseyi onay verdi.

2003 - Libya lideri Muammer Kaddafi ülkesinin nükleer ve kimyasal silah üretme hedefinden vazgeçtiğini duyurdu.

20 Aralık

1522 - Kanuni Sultan Süleyman, Rodos Şövalyeleri'nin teslimiyetini kabul etti ve adayı boşaltmalarına izin verdi. Şövalyeler daha sonra Malta'ya yerleşti.

1683 - II. Viyana Kuşatması'nın başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, boğularak idam edildi.

1915 - Son Anzak ve İngiliz birlikleri de Çanakkale'yi terk etti.

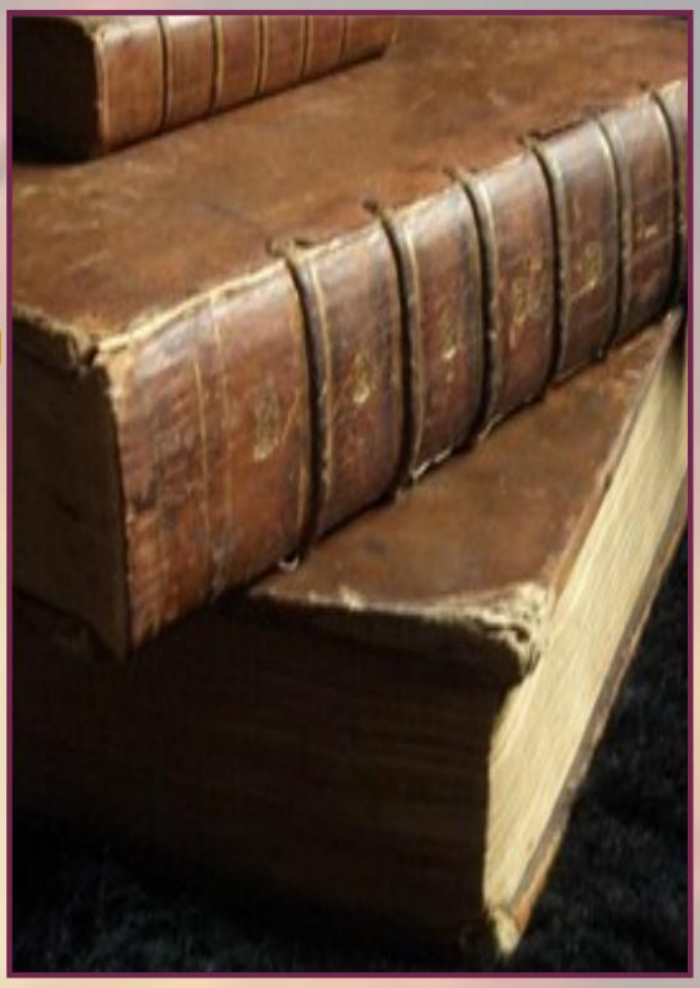

1924 - Almanya'da tutuklu bulunan NSDAP lideri Adolf Hitler şartlı olarak salıverildi.

1938 - İlk elektronik televizyon sisteminin patenti alındı.

1964 - İstanbul Ali Sami Yen Stadı'nın açılışı faciaya sahne oldu. Türkiye-Bulgaristan milli maçının başlamasından önce, izdiham sonucu, açık tribünlerden birinin demir parmaklıkları parçalandı: 83 kişi yaralandı.

1971 - Stanley Kubrick'in Otomatik Portakal filmi gösterime girdi.

1995 - NATO kuvvetleri Bosna'da görev yapmaya başladı.

1996 - NeXT, Apple Computer ile birleşti ve böylece Mac OS X in doğumuna giden yol açıldı.

2002 - ABD, Rusya, AB ve Birleşmiş Milletler'den oluşan Ortadoğu Dörtler grubu, İsrail ve Filistin arasında acil ateşkes ilan edilmesi çağrısında bulundu.

21 Aralık

1898 - Pierre Curie ve Marie Curie radyoaktif radyum elementini keşfettiler.

1918 - Osmanlı padişahı Vahdettin, Meclis-i Mebusan'ı feshetti.

1925 - Sovyet sinema yönetmeni Sergey Eisenstein'ın Potemkin Zırhlısı adlı filmi gösterime girdi.

1948 - İrlanda bağımsızlığını ilan etti.

1953 - Türk-Fransız Ticaret Antlaşması imzalandı; anlaşma hükümlerine göre Fransa, Türkiye'ye 100 milyon lira tutarında kredi açtı.

1961 - Londra'dan Tel Aviv'e giden İngiliz Havayolları British Airways'a ait yolcu uçağı, Esenboğa Havaalanı'ndan ayrılışından bir dakika sonra düşerek parçalandı: 26 ölü, 8 yaralı.

1964 - İngiliz parlamentosu cinayet suçu için verilen ölüm cezasını kaldırdı.

1968 - Apollo 8 ay yörüngesindeki görevleri için fırlatıldı.

1991 - Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna, Kazakistan, Moldova, Azerbaycan, Ermenistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Kırgızistan liderleri, bir araya gelerek Sovyetler Birliği'ne son verdiler ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) kurduklarını açıkladılar.

22 Aralık

1453 - İstanbul Üniversitesi (Darülfünun) kuruldu. Darülfünun, 1933'te üniversiteye dönüştürüldü.

1574 - Padişah III. Murat tahta çıktı.

1603 - Osmanlı padişahı III. Mehmet öldü, oğlu I. Ahmet tahta çıktı.

1829 - İlk yolcu taşıyan demiryolu hattı olan Baltimore-Ohio Demiryolu açıldı.

1849 - Fyodor Dostoyevski son anda idamdan döndü.

1917 - Finlandiya'nın Rusya'dan bağımsızlığının tanınması.

1932 - Hindistan'daki İngiliz yönetimi, 28 bin mahkumu serbest bıraktı. Mahkumlar arasında Mahatma Gandhi de vardı.

1938 - Alman kimyacı Otto Hahn tarafından ilk atom çekirdeği patlatıldı.

1989 - Romanya devlet başkanı Nikolay Çavuşesku halk ayaklanması sonucu yönetimden alındı.

1992 - Futbolcu Tanju Çolak, 9 yıl hapse mahkum edildi. Çolak yurda kaçak Mercedes sokmaktan yargılanmaktaydı.

23 Aralık

1872 - Vefa Lisesinde eğitime başlandı.

1876 - I. Meşrutiyet, II. Abdülhamit'in hattı hümayunuyla ilan edildi. I. Meşrutiyet 13 Şubat 1878'de sona erse de, ülkede parlamento düşüncesini doğurdu.

1888 - Ağır depresyon geçiren ressam Vincent van Gogh kulağını kesti.

1928 - Şair Nazım Hikmet 3 yıl 3 ay hapse mahkûm oldu.

1930 - Menemen'deki ayaklanmada, yedek subay öğretmen Mustafa Fehmi Kubilay, Cumhuriyet karşıtlarınca öldürüldü.

1930 - Türkiye ile Yunanistan arasında, nüfus mübadelesi gerçekleştirildi.

1967 - Fransız düşünür François-Noël Babeuf'ün Devrim Yazıları adlı eserinin Türkçe'ye çevrilmesi kovuşturmaya uğramış ve kitap toplatılmıştı. Bu durumu protesto etmekten yargılanan aydınlar beraat etti. Yargılanan aydınlardan bazıları: Yaşar Kemal, Melih Cevdet Anday, Demir Özlü, Şükran Kurdakul, Edip Cansever, Arif Damar, Memet Fuat, Hüsamettin Bozok, Sabri Altı-

nel'di.

1979 - Sovyetler Afganistan'ı işgal etti.

1979 - Türk Hava Yolları'nın Trabzon adlı uçağı Samsun -Ankara seferini yaparken yoğun sis nedeniyle düştü; 39 kişi öldü.

1990 - Yugoslavya'nın üç cumhuriyetinden biri olan Slovenya'da referandum yapıldı; halk bağımsızlık kararı aldı.

24 Aralık

1638 - Osmanlı padişahı IV. Murat, Bağdat'ı ele geçirdi.

1865 - Müttefik ordusunun bazı eski üyeleri Pulaski'de (Tennessee, ABD) özel bir sosyal kulüp kurdular: Ku Klux Klan.

1871 - Giuseppe Verdi'nin Aida adlı operası, Süveyş kanalı'nın açılış kutlamalarında, Kahire'de ilk kez çalındı.

1923 - Arnavutluk'ta cumhuriyet ilan edildi.

1941 - İkinci Dünya Savaşında Hong-Kong Japonların eline geçti.

1943 - ABD başkanı Franklin D. Roosevelt, General Dwight D. Eisenhower'i müttefik kuvvetler komutanlığına atadı.

1951 - Libya İtalya'dan bağımsızlığını ilan etti.

1979 - Zeki Ökten'in yönettiği Sürü filmi Belçika Kraliyet Film Arşivi Uluslararası Seçkin Filmler Yarışması'nda Büyük Ödülü kazandı.

1994 - Cumhuriyet Halk Partisi ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti birleşme kararı aldı.

1995 - Erken genel seçim yapıldı. Refah Partisi seçimden birinci parti olarak çıktı, ikinciliği milletvekili sayısı bakımından DYP, oy oranı açısından ANAP aldı.

25 Aralık

336 - İlk Noel kutlaması Roma'da yapıldı.

1522 - Rodos, Osmanlı egemenliğine girdi.

1638 - Osmanlı orduları Bağdat'a girdi.

1921 - Gaziantep işgalden kurtuldu.

1922 - TBMM'nin gizli oturumunda Başbakan H. Rauf Orbay'ın Lozan Konferansı hakkındaki açıklamaları ve görüşmeleri yapıldı.

1925 - Uluslararası takvim ve saat kabul edildi.

1932 - Çin'in Ganzu bölgesinde 7,6 şiddetinde deprem: 70.000 kişi öldü.

1963 - Kıbrıs'ta Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü EOKA, adanın her yanında Türklere karşı saldırılar düzenledi. Çok sayıda Kıbrıslı Türk öldü. Türk savaş uçakları Kıbrıs üzerinde uçuşlar yaptı.

1989 - Romanya Devlet Başkanı Nikolay Çavuşesku ve eşi Elena Çavuşesku idam edildi. Çavuşeşku çifti olağanüstü bir mahkemede yargılanmışlardı.

1991 - Mihail Gorbaçov, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği başkanlığı görevinden istifa etti. Ülke ertesi gün resmen dağıldı.

26 Aralık

1925 - Uluslararası saat ve takvim'in kullanımı TBMM'de kabul edildi.

1934 - Menemen'de yapılan Kubilay anıtı törenle açıldı.

1938 - Cumhuriyet Halk Partisi olağanüstü kurultayı toplandı. Kurultay İsmet İnönü'yü değişmez genel başkan seçti.

1968 - İstanbul Üniversitesi'nde öğrenciler rektörlük binasını işgal ettiler. Üniversite süresiz kapatıldı.

1988 - Kültür ve Sanat Büyük Ödülü, sinema alanındaki çalışmaları ve katkıları nedeniyle sinema yönetmeni Lütfü Akad'a verildi.

1991 - Sosyaldemokrat Halkçı Parti milletvekili Mahmut Alınak, "Geçenlerde iki kardeşimiz öldü, biri asker, biri

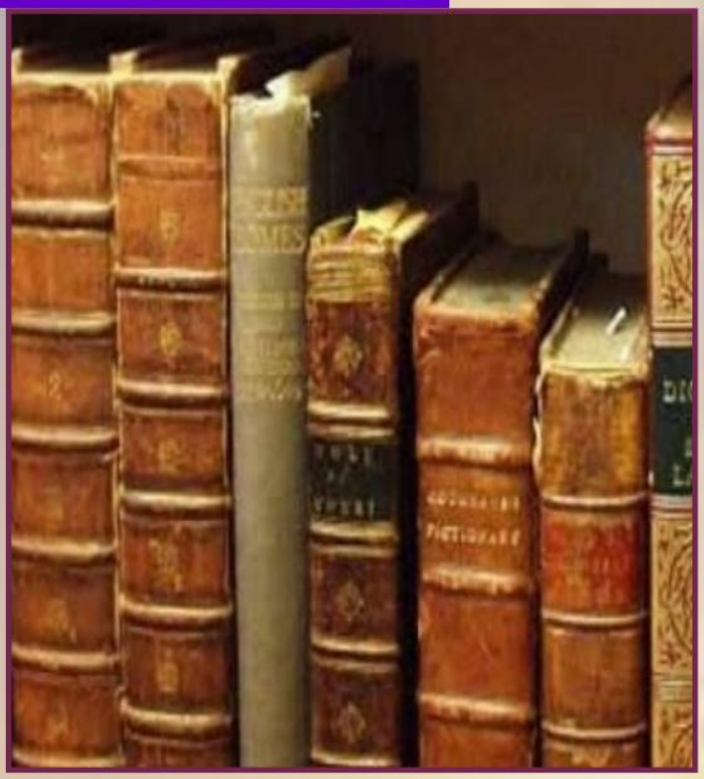

PKK'li" deyince Meclis'te olay çıktı. Alınak zorla kürsüden indirildi.

1994 - 37 aydının Madımak Otelinde yakılmasıyla ilgili Sivas davası sonuçlandı. Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi 22 sanığa verilen idam cezasını 15'er yıl ağır hapis cezasına çevirdi. Mahkeme, Aziz Nesin'in halkı tahrik ettiğini ve olayların çıkmasına yol açtığını öne sürdü.

1995 - Uzun yıllar devam edecek olan Manisa davasına konu olan Manisalı gençler göz altına alındı.

1996 - TBMM, Susurluk Komisyonu'na bilgi veren Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Kontr-terör Daire Başkanı Mehmet Eymür, MİT'in Abdullah Çatlı'yı 1980 sonrası yurtdışı operasyonlarda kullandığını açıkladı.

2004 - Hint okyanusu tabanında (kuzey Endonezya, Aceh yakınlarında) meydana gelen 9,7 şiddetindeki güçlü depremin yarattığı tsunami, güneydoğu Asya'da okyanusa kıyısı bulunan 13 ülkede 200.000 den fazla kişinin ölümüne veya kaybolmasına yol açtı. Yalnızca Endonezya'da 128.000 kişi öldü.

27 Aralık

537 - Ayasofya'nın yeniden inşası, Bizans İmparatoru I. Justinian'ın kişisel gözetiminde tamamlandı. II. Theodosius tarafından yaptırılan ikinci Ayasofya 532 yılındaki Nika ayaklanmaları sırasında yanmıştı.

1907 - Paris'te 2. Jön Türk Kongresi yapıldı. Sonuç bildirgesi'nde Sultan Abdülhamit yönetimi eleştirildi.

1919 - Samsun'da ateşlediği kurtuluş mücadelesinin ardından Erzurum ve Sivas kongrelerini toplayan Mustafa Kemal Paşa, Heyeti Temsiliye üyeleriyle Sivas'tan Ankara'ya geldi.

1928 - İstanbul Belediyesi, eski harflerle yazılı tabelalarını değiştirmeyen dükkan sahiplerini cezalandırdı.

1936 - Şair Nazım Hikmet gözaltına alındı.

1939 - Erzincan'da Richter ölçeğine göre 8 şiddetinde bir deprem oldu; 32.962 kişi hayatını kaybetti, yaklaşık 100 bin kişi yaralandı.

1949 - Türkiye-ABD arasında Kültür Antlaşması imzalandı.

1979 - Özel eğitimli bir Sovyet birliğinin Kabil Havaalanı'nı ele geçirmesinin ardından, Kabil'deki Afgan hükümeti devrildi. Afganistan'ın başına Babrak Karmal getirildi.

1999- Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, türbanın yüksek öğretim kurumlarında serbest sayılan kıyafet kapsamında düşünülemeyeceğine karar verdi.

2002 - Çeçenistan'ın Moskova yanlısı hükümet karargahına bombalı kamyonla intihar saldırısı düzenlendi: 72 kişi öldü.

28 Aralık

1612 - Galileo Galilei, Neptün'ü keşfeden ilk astronom oldu, fakat yanlışlıkla onu bir yıldız olarak tanımladı.

1836 - İspanya, Meksika'nın bağımsızlığını tanıdı.

1908 - Sicilya Messina'da 7,5 büyüklüğünde deprem: 80 bin kişi öldü.

1938 - Hasan Ali Yücel, Milli Eğitim Bakanlığı'na getirildi.

1973 - İsmet İnönü devlet töreniyle Anıtkabir'e defnedildi.

1973 - Aleksandr Soljenitsin, Sovyet hapishanelerini anlattığı "Gulag Takımadaları" adlı eserini yayımladı.

1975 - Türk-Sovyet işbirliğiyle inşa edilen İskenderun Demir Çelik Tesisleri, Başbakan Süleyman Demirel ve Sovyetler Birliği Başbakanı Aleksey Kosigin'in de katıldığı törenle açıldı.

1979 - Kahramanmaraş katliamının yıldönümünde derse girmeme eylemine katılan 1711 öğretmen görevden alındı.

1981 - ABD'li ilk tüp-bebek Elizabeth Jordan Carr, Norfolk-Virjinya'da dünyaya geldi.

1991 - Türkiye'de ilk Kürtçe gazete Rojname yayımlandı.

1921 - İsmet Paşa'nın komutası altına girmeyi kabul etmeyen Çerkez Ethem, Kütahya'da Milli Kuvvetlere karşı saldırıya geçti.

29 Aralık

1964 - Süleyman Demirel, AP'nin ilk genel başkanı Ragıp Gümüşpala'nın ölümü üzerine, partinin genel başkanı seçildi.

1967 - Kıbrıs Türk toplumu adada ayrı bir yönetim ilan etti. Dr. Fazıl Küçük başkanlığında 10 kişilik bir kabine kuruldu.

1976 - Bursa TOFAŞ otomobil fabrikası'nda Murat 131'in imalatına başlandı.

1983 - Türk Parasını Koruma Kanunu değiştirildi. Döviz alım satımı serbest bırakıldı; döviz bulundurmak artık suç değil.

1989 - Yazar Vaclav Havel, Çekoslovakya Devlet Başkanı seçildi. 40 yıl aradan sonra ilk komünist olmayan aday.

1990 - 1961 yılında işletmeden kaldırılan tramvay, İstiklal Caddesi'nde çalışmaya başladı.

1994 - Türk Hava Yolları'nın Mersin uçağı Van seferini yaparken düştü; 59 kişi öldü, 22 kişi yaralı.

1995 - Türkiye, Yunanistan'a nota vererek, Kardak kayalıklarının Türkiye'ye ait olduğunu bildirdi. Kriz,27 Aralık'ta Kardak kayalıklarına oturan bir Türk teknesinin hangi tarafça kurtarılacağı tartışmasıyla başlamıştı.

1996 - Guatemala'da 36 yıldır süren sivil çatışmalara, gerilla güçleri ile hükümet liderleri arasında imzalanan antlaşmayla son verildi.

30 Aralık

1898 - Gülhane Askeri Tıp Akademisi açıldı.

1922 - Vladimir İlyiç Lenin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin kurulduğunu açıkladı.

1960 - Uluslararası Para Fonu, IMF ve Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı Türkiye'ye kredi vermeyi kabul etti.

1964 - Çamlıca - İstanbul TV vericisi yayına başladı.

1972 - Amerika Birleşik Devletleri başkanı Richard Nixon, "Hanoi'nin bombalanmasını durdurun" emrini verdi.

1980 - Yıllık enflasyon %106.

1990 - Türkiye İnsan Hakları Vakfı kuruldu.

1993 - İsrail ve Vatikan karşılıklı olarak birbirlerini tanıma kararı aldılar.

1994 - Taksim'de The Marmara Oteli'nin girişindeki Cafe Marmara'da bomba patladı; arkeolog Yasemin Cebenoyan öldü; yazar, sinema eleştirmeni Onat Kutlar ağır yaralandı, ancak o da 11 Ocak 1995'te yaşamını yitirdi.

1997 - Cezayir'de silahlı kişiler dört köyde katliam yaptı, 412 kişiyi öldürdüler.

31 Aralık

1534 - Kanuni Sultan Süleyman komutasındaki Osmanlı ordusu, Bağdat'a girdi.

1609 - İstanbul'da, Sultanahmet Camii'nin temeli atıldı. Dünyadaki ilk altı minareli cami 8 yılda tamamlanacaktı.

1808 - Fransız kimyacı Joseph Louis Gay-Lussac sonradan kendi adıyla bilinecek olan gaz kanununu denklem haline getirdi.

1879 - Thomas Edison elektrik ampulunu kamuya tanıttı.

1892 - Deutsche Bank'ın da katılımcısı olduğu grubun yaptığı demiryolu Ankara'ya ulaştı.

1921 - Mustafa Kemal, Çerkez Ethem güçlerinin dağıtılması için Batı Cephesi Komutanlığı'na talimat verdi.

1939 - İstanbul-Berlin arası düzenli uçak seferleri başladı.

1946 - ABD başkanı Harry Truman II. Dünya Savaşının bittiğini resmen açıkladı.

1977 - Cumhuriyet tarihinde ilk kez gensoruyla hükümet düşürüldü: 218 güvenoyuna karşılık 228 güvensizlik oyuyla Milliyetçi Cephe Hükümetlerinden ikincisinin iktidardan düştü.

1994 - Avusturya, Finlandiya ve İsveç Avrupa Birliği'ne üye oldu. Birliğin üye sayısı 15 oldu.

YAŞAM VE TOPLUM

Haber, İçerik ve Röportaj Konularında
Bizimle Çalışmak İsteyen Dostlar
dergi@yasamvetoplum.com
Adresinden Bizimle Temasa Geçebilirler

Daha Aydın Bir
Yaşam ve Toplum Adına
Yapılan Çalışmalardan
Haberiniz Olsun
www.yasamvetoplum.com
oku.yasamvetoplum.com